

**ESKİŞEHİR TURİZMİNİN ÇEŞİTLENDİRİLMESİNDE REKREASYONEL
DONANIMLI DALIŞIN ELVERİŞLİLİĞİ ÜZERİNE BİR KARMA YÖNTEM**

ARAŞTIRMASI

Yüksek Lisans Tezi

GİZEM CESUR

Eskişehir 2023

**ESKİŞEHİR TURİZMİNİN ÇEŞİTLENDİRİLMESİNDE REKREASYONEL
DONANIMLI DALIŞIN ELVERİŞLİLİĞİ ÜZERİNE BİR KARMA YÖNTEM
ARAŞTIRMASI**

GİZEM CESUR

**Yüksek Lisans Tezi
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. E. Ozan AKSÖZ**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temmuz 2023**

ÖZET

ESKİŞEHİR TURİZMİNİN ÇEŞİTLENDİRİLMESİNDE REKREASYONEL DONANIMLI DALIŞIN ELVERİŞLİLİĞİ ÜZERİNE BİR KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMASI

GİZEM CESUR

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2023

Danışman: Doç. Dr. Emre Ozan AKSÖZ

Donanımlı dalışın bir rekreasyonel faaliyet olarak sualtı dalış turizmi kapsamında Eskişehir ilindeki turizm çeşitliliğine etkisinin incelenmesi araştırmanın genel amacıdır. Bu amaçla Sakaryabaşı dalış bölgesi araştırma alanı olarak belirlenmiştir. Karma araştırma modeli kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşme tekniğiyle Sakaryabaşı dalış bölgesinde dalış yapmış dokuz dalış eğitmeniyle görüşme gerçekleştirilmiştir. Veriler içerik analizi yöntemiyle, Atlas.ti programıyla gerçekleştirilmiştir. Tarihsel geçmiş, dalış türleri, dalış bölgesinin olumlu ve olumsuz özellikleri, konaklama, yeme içme ve ulaşım imkanları, dalışı destekleyici faaliyetler, organizasyonel imkanlar, turistik olarak dalış faaliyetleri ve dalış yasal mevzuatı olarak 11 ana tema saptanmıştır. İkinci veri toplama yöntemi olarak, amaçlı örnekleme yöntemiyle araştırma bölgesinde en az bir kere dalış yapmış 243 dalıcıya anket tekniği uygulanmıştır. Verilerin analizinde SPSS 26 programı kullanılmıştır. Bu doğrultuda; tanımlayıcı frekans analizi, açıklayıcı faktör analizi, Ki kare, ANOVA ve T-testi, değişkenler arası korelasyon ve regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi ile çekicilik, tanıtım, konaklama, olanaklar, alan ve ekipman, flora ve fauna çeşitliliği, turistik ürün ve ekonomik uygunluk olarak yedi faktöre ulaşılmıştır. Kadın ve erkeklerin dalışı turistik ürün olarak değerlendirmelerin de anlamlı fark bulunmuştur. Bekar ve evlilerin dalış alanı ve ekipmanı değerlendirmelerinde anlamlı fark belirlenmiştir. Dalıcıların eğitim durumları; flora ve fauna çeşitliliği, turistik ürün, ekonomik uygunluk ve gelir düzeyleri; konaklama, turistik ürün, ekonomik uygunluk değerlendirmelerinde anlamlı farklılık göstermiştir. Çekicilik değişkeni diğer

değişkenlerle anlamlı ilişki göstermiştir. Katılımcıların rekreasyonel donanımlı dalışı turistik ürün olarak kabul ettikleri, sualtı dalış turizmi için Eskişehir'i tekrar ziyaret etme niyetlerini gösterdikleri saptanmıştır. Sakaryabaşı bölgesindeki dalışın Eskişehir turizm çeşitlenmesine olumlu katkı sağlayabilmesi için tanıtım ve pazarlama çalışmalarının verimli bir şekilde yürütülmesi önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Rekreasyonel donanımlı dalış, Sualtı dalış turizmi, Turistik ürün çeşitlenmesi, Eskişehir.

ABSTRACT

A MIXED METHOD RESEARCH ON THE SUITABILITY OF RECREATIONAL SCUBA DIVING IN DIVERSIFICATION OF TOURISM IN ESKISEHIR

GİZEM CESUR

Department of Tourism Management

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, July 2023

Supervisor: Associated Professor Emre Ozan AKSÖZ

The general purpose of the research is to examine the effect of equipped diving on the diversity of tourism in Eskisehir within the scope of underwater diving tourism as a recreational activity. For this purpose, Sakaryabasi diving area was determined as a research area. Mixed research model was used. Nine dive instructors who had dived in Sakaryabasi diving area were interviewed with the structured interview technique. Content analysis method was used in the processing of the data, and the obtained data were analyzed using the Atlas.ti program. 11 main themes were determined: historical background, diving types, positive and negative features of the diving area, accommodation, food-beverage and transportation opportunities, activities to support diving, organization opportunities, diving activities as a tourist attraction and diving legislation. As the second data collection method, a questionnaire technique was applied to 243 divers who had dived at least once in the research area with purposive sampling method. SPSS 26 program was used in the analysis of the data. In this direction, descriptive frequency analysis, exploratory factor analysis, Chi-square, ANOVA and T-test, correlation between variables and regression analysis were performed. With the exploratory factor analysis, seven factors were reached as attractiveness, promotion, accommodation, facilities, area and equipment, diversity of flora and fauna, touristic product and economic suitability. A significant difference was found in the evaluations of men and women's diving as a tourist product. A significant difference was determined in the evaluations of diving areas and equipment of single and married people. Educational status of divers showed significant difference in the evaluations of diversity of flora and fauna, touristic product, economic suitability and income levels, accommodation, touristic product, economic suitability. The attractiveness variable showed a significant relationship with other variables. It was determined that the

participants accepted recreational diving as a touristic product and showed their intention to visit Eskisehir again for underwater diving tourism. In order for diving in Sakaryabasi region to contribute positively to Eskisehir tourism diversification, it has been suggested that promotion and marketing activities should be carried out efficiently.

Keywords: Recreational scuba diving, Underwater diving tourism, Touristic product diversification, Eskisehir.

ÖNSÖZ

Öncelikle Lisans eğitimimden bu yana akademik ve sosyal hayatı ile büyük saygı ve sevgi duyduğum, hayatım boyunca kendisini örnek alacağım, tez konusu belirleme ve tez yazma sürecimde değerli bilgi birikimleri ile yol gösterici olan, tüm sorularıma her zaman cevap alabildiğim ve motivasyonumu asla kaybetmeme izin vermeyen sayın danışmanım Doç. Dr. Emre Ozan Aksöz'e,

Savunma jürimde yer alarak değerli görüş ve önerilerini paylaşan ve tezimin gelişimine katkıda bulunan, yapıcı ifadeleri ile beni cesaretlendiren değerli hocalarım, Doç. Dr. Kübra Aşan ve Dr. Öğr. Üyesi Engin Bayraktaroğlu'na,

Tezimin analiz sürecinde sahip olduğu bilgi birikimi ile bana yardımcı olan, tez yazım aşamamda cesaretlendirici konuşmaları ile destekleyen sayın Araş. Gör. İpek İtir Can'a,

Veri toplama sürecimde dalış eğitmenleri ve dalıcılara ulaşmamda yardımcı olan başta Çifteler Belediyesi Dalış Kulübü ve değerli dalış eğitmeni Derya Ateş'e ve Eskişehir'de dalış eğitmenliği yapan kıymetli dalış eğitmenleri ve diğer dalış kurumlarının desteklerine,

Eğitim hayatım başladığı günden itibaren yanımda olan, birlikte büyüdüğüm dostlarım İnci Özkara ve Yonca Eren'e, Lisans eğitimime başladığım günden beri daima yanımda olan sevgili dostum Gamze İptaş'a, Eskişehir'deki ailem olmaya devam eden dostlarım Nur Sarıkaya, Kübra Yıldırım ve Ezgi Deveci'ye,

Her zorlukta yanımda olan, eğitim hayatım boyunca her türlü desteği veren ablam Gülay Cesur'a, abim Şevket Cesur'a, kız kardeşlerim Hilal Öztürk ve Merve Doğan'a,

Son olarak ise bana olan inançlarını asla kaybetmeyen, bugünlere gelmemi sağlayan hayatım boyunca çok şanslı hissetmemi sağlayan canım annem Ayten Cesur ve canım babam Şenol Cesur'a, varlığı ile bana güç veren biricik kardeşim Cenk Cesur'a teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
GRAFİKLER VE GÖRSELLER DİZİNİ	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM	3
1.2. AMAÇ.....	4
1.3. ÖNEM	4
1.4. VARSAYIMLAR	4
1.5. SINIRLILIKLAR.....	5
1.6. TANIMLAR.....	5
2.ALANYAZIN	7
2.1. TURİSTİK ÜRÜN VE TURİSTİK ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ.....	7
2.2. REKREASYON KAVRAMI.....	10
2.2.1. Rekreasyonun Özellikleri	13
2.2.2.Rekreasyonun Sınıflandırılması.....	14
2.2.3. Rekreasyon ve Turizm	18
2.3. DALIŞ TARİHİ VE SUALTI DALIŞ TURİZMİ.....	23

2.3.1. Sualtı Dalış Turizmi	24
2.3.2. Dünya’da Sualtı Dalış Turizmi.....	25
2.3.3. Türkiye’de Sualtı Dalış Turizmi	32
2.4. REKREASYONEL DONANIMLI DALIŞ	40
2.4.1. Rekreatif Donanımlı Dalış Türleri.....	47
2.4.2. Eskişehir’de Rekreatif Donanımlı Dalış	51
3.YÖNTEM	57
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ VE HİPOTEZLERİ	58
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	60
3.3. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ	61
4.BULGULAR.....	64
4.1. GÖRÜŞME TEKNİĞİ BULGULARI	65
4.1.1.Tarihsel Geçmiş	66
4.1.2. Dalış Türleri.....	68
4.1.3. Dalış Bölgesinin Olumlu Özellikleri.....	73
4.1.4. Dalış Bölgesinin Olumsuz Özellikleri	80
4.1.5. Konaklama İmkanları.....	81
4.1.6. Yeme İçme İmkanları.....	83
4.1.7. Ulaşım İmkanları.....	86
4.1.8. Dalış Destekleyen Faaliyetler	88
4.1.9. Organizasyonel İmkanlar	93
4.1.10. Turistik Ürün Olarak Dalış Faaliyetleri.....	95
4.1.11. Dalış Yasal Mevzuatı.....	97

4.2. ANKET TEKNİĞİ BULGULARI	99
4.2.1.Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Bulgular	99
4.2.2. Ölçeğe İlişkin Bulgular.....	103
4.2.3. Ölçeğin Güvenirlik Analizi Bulguları.....	104
4.2.4. Ölçeğin Normal Dağılım Testlerine İlişkin Bulguları	106
4.2.5.Ölçeğe İlişkin Faktör Analizi Bulguları	108
4.2.6. Farklılık Analizine Ait Bulgular	112
4.2.7. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Bulguları.....	130
4.2.8. Değişkenler Arası Regresyon Analizi Bulguları	133
4.2.9. Açık Uçlu Anket İfadelerine İlişkin Veriler	136
4.2.10. Araştırma Hipotezlerinin İstatistiki Bulguları	138
5.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	139
SONUÇ	139
5.1. ÖNERİLER	151
KAYNAKÇA	156
EKLER.....	172
ÖZGEÇMİŞ.....	178

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.2. Türkiye’de illere göre dalış okullarının dağılışı (http-7)	37
Tablo 2.3. Dalıcıların yetki ve sorumlulukları (TSSF, 2008)	44
Tablo 2.4. Dalış Eğitmenlerinin Yetki ve Sorumlulukları (TSSF, 2008)	45
Tablo 2.5. Türkiye’deki tatlı su dalış noktaları (Cesur, 2021)	51
Tablo 3.1. Verilerin toplanma süreci.....	63
Tablo 4.1.1. Görüşme katılımcıların demografik ve dalış bröve bilgileri.....	65
Tablo 4.1.2. Tarihsel geçmiş temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları	66
Tablo 4.1.3. Dalış türleri temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları	68
Tablo 4.1.4. Dalış bölgesinin olumlu özelliklerine ilişkin gözlenen sıklık kodları	73
Tablo 4.1.5. Dalış bölgesinin olumsuz özellikleri temasına ilişkin sıklık kodları	80
Tablo 4.1.6. Konaklama imkanları temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları.....	81
Tablo 4.1.7. Yeme içme imkanları temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları	84
Tablo 4.1.8. Ulaşım imkanları temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları.....	86
Tablo 4.1.9. Dalışı destekleyici faaliyetler temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları.....	89
Tablo 4.1.10. Dalış bölgesi organizasyonel imkanları temasına ilişkin sıklık kodları	94
Tablo 4.1.11. Turistik ürün olarak dalış faaliyetleri temasına ilişkin sıklık kodları	95
Tablo 4.1.12. Dalış yasal mevzuatı temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları	97
Tablo 4.2.1. Anket katılımcılarının demografik özelliklerinin frekans analizi sonuçları	100
Tablo 4.2.2. Katılımcıların katılım özelliklerinin frekans analizi sonuçları	102
Tablo 4.2.3. Ölçeğe ilişkin ifadelerle yönelik tanımlayıcı istatistikler	103
Tablo 4.2.4. Ölçeğin genel güvenilirlik analizine ait istatistik.....	105

Tablo 4.2.5. Ölçeğin güvenirlik analizi bulguları	105
Tablo 4.2.6. Ölçeğin normallik analizi sonuçları	107
Tablo 4.2.7. Ölçeğe ilişkin KMO ve Barlett's testi sonuçları	109
Tablo 4.2.8. Ölçeğe ilişkin faktör analizi bulguları	110
Tablo 4.2.9. Cinsiyet ve turistik rekreasyonel donanımlı dalış farklılık analizi sonuçları.....	113
Tablo 4.2.10. Eğitim düzeyi ve turistik rekreasyonel donanımlı dalış farklılığı sonuçları....	114
Tablo 4.2.12. Sakaryabaşı'da dalış sıklığı ve dalış için tavsiye değerlendirme sonuçları.....	116
Tablo 4.2.13. Ölçek değişkenlerinin cinsiyete göre farklılığı	118
Tablo 4.2.15. Ölçek değişkenlerinin eğitim durumuna göre farklılığı.....	123
Tablo 4.2.16. Ölçek değişkenlerinin yaş durumuna göre farklılığı.....	125
Tablo 4.2.18. Ölçek değişkenlerinin katılımcı dalış bröve durumuna göre farklılığı	128
Tablo 4.2.19. Ölçek değişkenlerinin katılımcıların bölgedeki dalış sıklıkları ile farklılığı ...	130
Tablo 4.2.20. Değişkenler arasındaki korelasyon analizi sonuçları.....	131
Tablo 4.2.21. Bağımlı değişken olarak çekicilik faktörünün regresyon analizi sonuçları	135
Tablo 4.2.22. Regreasyonel donanımlı dalış ifadelerinin frekans analizi sonuçları	137
Tablo 4.2.23. Hipotezler ile ilgili test sonuçları	138

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Dünyanın başlıca sualtı turizm noktaları	31
Şekil 2.2. Türkiye’deki dalış okullarının illere göre dağılımı	39
Şekil 4.1. Tarihsel geçmiş temasına ait kodlar	66
Şekil 4.2. Dalış türleri temasına ait kodlar	69
Şekil 4.3. Dalış bölgesinin olumlu özellikleri temasına ait kodlar	73
Şekil 4.4. Dalış bölgesinin olumsuz özellikleri temasına ait kodlar	80
Şekil 4.5. Konaklama imkanları temasına ait kodlar	82
Şekil 4.6. Yeme içme imkanları temasına ait kodlar	84
Şekil 4.7. Ulaşım imkanları temasına ait kodlar	86
Şekil 4.9. Dalış bölgesi organizasyonel imkanları temasına ait kodlar	94
Şekil 4.10. Turistik ürün olarak dalış faaliyetleri temasına ait kodlar	96
Şekil 4.11. Dalış yasal mevzuatı temasına ait kodlar	97

GRAFİKLER VE GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Grafik 2.3.1. Dünya’da dalış noktalarının dağılımı	30
Grafik 2.3.2. Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu dalıcı sayıları	35
Grafik 2.3.3. TSSF aktif eğitmen, rehber dalıcı ve tanıtım uzmanı sayıları	36
Grafik 2.4. TSSF dalış merkezlerinde kayıtlı PADI ve SSI eğitmen sayıları	36
Görsel 2.4.1. Gökgöz gözesi endemik karides Palaemonates turcarum	54
Görsel 2.4.2. Karaburgu gözesi tatlı su yılanı	55
Görsel 2.4.3. Başkurt’taki tatlı su salyangoz kabukları	57
Görsel 2.4.4. Endemik Barbus Tauricus alabalığı	57

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ANSI	: American National Standards (Amerikan Ulusal Standartlar Enstitüsü)
AFA	: Açıklayıcı Faktör Analizi
BAKA	: Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
BSAC	: British Sub-Aqua Club(İngiliz Su Altı Kulübü)
CBI	: Centre for the Promotion of Imports (İthalatın Teşviki Merkezi)
CMAS	: Dünya Sualtı Aktiviteleri Konfederasyonu
DEMA	: Dalış Ekipmanları ve Pazarlama Derneği
EUF	: European Underwater Federation (Avrupa Su Altı Federasyonu)
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
ISO	: International Org Standardization (Uluslararası Standardizasyon Örgütü)
İMEAK	: İstanbul ve Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz Bölgeleri
MÖ	: Milattan Önce
NAUI	: National Association of Underwater (Ulusal Su Altı Eğitmenleri)
PADI	: Professional Association Diving Instructors(Profesyonel Dalış Eğitmenleri)
RSTC	: Recreational Scuba Training Council (Rekreasyonel Scuba Eğitim Sistemi)
SFIA	: Sports, Fitness Industry Association (Spor ve Fitness Endüstrisi Derneği)
SSI	: Scuba Schools International (Uluslararası Dalış Okulları)
TSSF	: Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu
YY	: Yüzyıl
WTTC	: World Travel and Tourism Council (Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi)

1. GİRİŞ

Dünyanın %70'inden fazlasını kaplayan çeşitli su kaynakları karasal ortamlardan daha fazla canlı çeşitliliği içermektedir. Bu çeşitlilik insan için ekonomik, yaşamsal ve rekreasyonel alanda birçok fırsat ve seçenek sunmaktadır. İnsanoğlu bu seçenek ve fırsatları önce varlığını sürdürebilmek için, sonra merak, keşif ve öğrenme dürtülerini giderebilmek için kullanmıştır. İnsanoğlu için suyun altında nefes tutarak başlayan bu süreç dalışa uygun ekipmanlarının geliştirilmesiyle ilerlemiş böylece sualtı dalış turizmi ortaya çıkmıştır.

Teknolojideki önemli gelişmeler ve uluslararası seyahatteki artış, deniz ortamlarını hem gerçek hem de ekonomik açıdan daha erişilebilir hale getirmiştir (Orams, 2002, s. 1). Kıyı ve deniz ortamlarında kurulan turizm faaliyetleri, klasik tatil beldesinin geleneksel boş zaman deneyimlerinin çok ötesine geçmiştir (Higham ve Lück, 2007, s.3). Turizm faaliyetleri ve boş zaman deneyimleri; insanların stresli iş ve yaşam alanlarından kaçtıkları, açık alan rekreasyon faaliyetlerini tercih ve talep ettikleri, yeni yaşam alanlarını gözlemleyip, deneyimleyebilecekleri turizm çeşitleri olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Rekreasyonel bir faaliyet olarak sualtı dalış turizmi bu beklenti ve istekleri karşılayabilecek önemli bir turizm çeşididir.

Dünya Turizm ve Seyahat Konsey'ine (WTTC) (2022) göre seyahat ve turizm (doğrudan, dolaylı ve uyarılmış etkileri dahil) sektörünün tarihte ulaştığı en yüksek veriler olmakla beraber, dünya ekonomisine toplam katkısı 8,9 trilyon dolar seviyesinde bulunmaktadır. WTTC değerlendirmesine göre turizm sektörünün dünya genelindeki istihdamın yüzde 10'unu oluşturmakta ve 330 milyon kişiye iş olanağı sağlamaktadır. Ülkeler sahip oldukları kaynaklar ve turizm çeşitleri ile kültürel, sosyal ve ekonomik anlamda turizm sektöründen en çok verimi alarak faydalarını arttırmayı amaçlarlar.

Tarih boyunca turizm faaliyetlerinin birçoğu su kaynaklarının olduğu alanlarda ya da su kaynaklarına doğru yapılan seyahat alanlarında gerçekleşmiştir. Okyanus, deniz ve diğer su kaynakları kıyı özellikleri ve kaynak zenginliği bakımından turizm çeşitleri içinde önemli bir yer tutmakta ve milyonlarca turisti kendine çekmektedir. Su kaynaklarına dayalı turizme olan yoğun talep, değişik deniz turizmi aktivitelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu aktivitelerden biriside sualtı dalış turizmi olmuştur (Köşker, 2020, s. 165). Sualtı dalış turizminin her yıl dünya çapında yaklaşık 35,8

milyar dolar değerinde harcamaya sebep olduğu hesaplanmaktadır (Spalding, Burke, Wood, Ashpole, Hutchison ve Ermgassen, 2017, s. 109).

İç suları ile kapladığı alanı zengin, üç tarafı denizlerle çevrili ve birçok adaya sahip olan Türkiye’de sualtı dalış turizmi son yıllarda talebin en yüksek olduğu turizme dayalı rekreasyonel faaliyetlerden birisi olmuştur. Sualtı dalış turizmi sağladığı sosyal ve ekonomik katkının yanı sıra tanıtım faaliyetlerine katkısı ve sağladığı döviz girdisi ile genel turizm sektörü içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’de bu alanda sualtı dalış turizmine yönelik dalış okulları 30 ilde faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. İllerde bulunan dalış okulları, kulüpleri ve dalış merkezleri direkt olarak TSSF’ye bağlıdır (TSSF, 2021). Türkiye’de sualtı dalış turizminin yaptığı hareketlilik 90-100 bin kişi düzeylerindedir. Bu rakamın yaklaşık 1/4’ü yabancı balıkadamlardan oluşmaktadır (Konurhan, 2019, s. 2). Rekreasyonel bir faaliyet olarak sualtı dalış turizminde çeşitli dalış şekilleri ve çeşitleri mevcuttur. Araştırma kapsamında sualtı dalış turizmi kapsamında rekreasyonel bir faaliyet olarak donanımlı dalış tercih edilmiştir.

Rekreasyonel dalışlara bağımsız donanımlı dalışıyla su altında özgürce hareket edebilme fırsatı sunduğu için donanımlı dalış, dünya çapında en hızlı büyüyen boş zaman macera etkinliklerinden biri olarak görülmektedir (Musa ve Dimmock, 2012, s. 1). Donanımlı dalış yapan turistlerin, eğitim durumları ortalamanın üzerinde olma eğilimindedir (Garrod ve Gössling, 2008, s. 33) ve diğer turist segmentlerinden en az üç kat daha fazla harcamak yapmaktadırlar (Neto, Lohmann, Scott ve Dimmock, 2017, s. 359). Donanımlı dalış yapan turistlerin, harcama ve dalış beklentileri gözetildiğinde dalış noktası tercihlerini dikkatlice yapmaktadırlar. Sudaki görüş mesafesi (vizibilite), su sıcaklığı, derinlik, akıntı, dalış yapılacak noktanın kıyıya uzaklığı ve bölgedeki konaklama imkanları dalış turizminin sürdürülebilirliğini etkilemektedir (Alparslan vd., 2008, s. 1045; Özgül, 2008, s. 510; Konurhan, 2019, s. 3). Dinç’e (2021, s. 475) göre öne çıkan dalış bölgeleri; İstanbul ve Marmara denizi dalış noktaları, Antalya, Mersin, Muğla, Çanakkale, İzmir, Aydın ve Balıkesir bölgeleridir. Türkiye’de su altı dünyasını keşfetmek isteyen turistler için başka dalış bölgeleri de bulunmaktadır. Bu dalış bölgeleri, sualtı zenginliklerinin yanı sıra, gizliliğini ve çekiciliğini halen sürdürmekte ve keşfedilmeyi beklemektedir (Yaşar, 2011, s. 34).

Sualtı dalış turizmi merkezleri, Akdeniz bölgesinde 87 ve Ege bölgesinde 73 (Bkz: Tablo 2.2) dalış okulu ile bu coğrafyada yoğunlaşmış olsa da rekreasyonel faaliyet olarak dalış sadece tuzlu su kütleleri ile kısıtlı değildir. Sahip olduğu akarsular ve göller ile zengin su kaynaklarına sahip Türkiye’de tatlı su kaynaklarında rekreasyonel donanımlı dalış gerçekleşmektedir. İç Anadolu bölgesindeki Sakarya nehri ve Gökpınar gölü, Doğu Anadolu bölgesindeki Van gölü rekreasyonel donanımlı dalışın yapıldığı tatlı su kaynaklarındandır. Deniz kıyılarındaki dalış noktalarına göre bulundukları destinasyonların turizm çeşitliliğine etkisinin daha fazla olacağı öngörülen tatlı su kaynaklarında yapılan sualtı dalış turizminin yeni çalışma alanı sunmaktadır.

Bu noktada araştırma alanı olarak Eskişehir, Çifteler ilçesinde bulunan Sakarya nehrinin çıkış yeri olan Sakaryabaşı dalış merkezi seçilmiştir. Sakaryabaşı yeraltı kaynaklarından doğan bir nehirdir ve Türkiye’de dalış yapılan tek akarsu kaynağıdır. Tüm mevsimlerde suyun sıcaklığı 19° dir ve beş farklı dalış noktası vardır. Sıcaklığın yanı sıra görünürlük ve endemik canlı çeşitliliği ile Eskişehir, İç Anadolu bölgesi ve genel anlamda sualtı dalış turizminde önemli çekicilik kaynağıdır.

Araştırma alanı, turistler için karasal iklim bölgesinde su kaynağından yararlanılan rekreasyonel faaliyetler için aslında şaşırtıcı sayılabilecek yeni turistik ürün imkanı sağlamaktadır. Sakaryabaşı ana havuz dalış noktası; özel sualtı dalış okulları, sualtı dalış kulüpleri ve belediye etkinlikleri için uygulama ve eğitim alanı olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda araştırma alanı tatlı suda sualtı dalış turizminin, tanınması, öğretilmesi, geliştirilmesi ve akademik çalışmalara örnek niteliğinde olabilmesi noktasında da önemlidir.

1.1. Problem

Rekreasyon, bireylerin beğenisi bakımından doyurucu, ruhsal ve bedensel amacı taşıyan, aynı zamanda bireyin sosyal, kültürel, ekonomik ve fizyolojik olanakları ile bağımlı boş zaman kullanımlarını içeren eylem ya da eylemlerdir (Sevil, Şimşek, Katırcı, Çelik ve Çeliksoy, 2012, s. 7). Bu araştırma da rekreasyonel faaliyet olarak Eskişehir ilindeki sualtı dalış turizmi kapsamında donanımlı dalış ve turizm çeşitliliği arasındaki ilişki üzerine yoğunlaşmıştır.

Sualtı dalış turizm türü olarak donanımlı dalışın Eskişehir ilindeki turizm çeşitliliği açısından nasıl bir rekreasyonel faaliyet olduğunun açıklanması planlanmıştır.

Kısacası, sualtı dalış turizminde rekreasyon faaliyeti olarak donanımlı dalış türü ile Eskişehir ilindeki turizm çeşitliliği arasındaki etkinin sorgulanması bu araştırmanın temel problemi olarak ifade edilebilir.

1.2. Amaç

Turizm çeşitliliği bağlamında Eskişehir ilindeki rekreasyonel donanımlı dalışın potansiyelini açıklamak bu araştırmanın genel amacıdır. Araştırma; rekreasyon kavramı, turizm çeşitliliği, sualtı dalış turizmi ve donanımlı dalış faaliyeti bir arada kullanılarak ulusal yazın anlamında bakıldığında özelleştirilmiş bir örnek oluşturacaktır. Bu gerçekleştirilirken sualtı dalış turizmi rekreasyonel dalış faaliyeti açısından ele alınacaktır. Bu araştırmanın alt amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Rekreasyonel donanımlı dalışın turizm çeşitliliği bağlamında açıklamak,
2. Bir bölgede sualtı dalış turizmi çerçevesinde rekreasyonel donanımlı dalış profilini belirlemektir.

1.3. Önem

Günümüz yaşam koşulları, nüfus artışı, yoğun çalışma koşulları, hızla büyüyen şehirleşme, teknolojik gelişmeler, boş zaman artışı, çevre bilincinin artışı, doğaya olan ilginin artması, tüketici davranışlarındaki değişimler, değer yargılarının değişmesi ve turizm bilincinin gelişmesi rekreasyonel faaliyetlere olan talebin artış nedenlerinden bir kaçıdır. Bu etkiler dikkate alındığında turizm sektörünü hareketlendirmek, şehir turizmi ile ön planda olan Eskişehir ilinin sualtı dalış turizmi kapsamında rekreasyonel faaliyet olan donanımlı dalış ile turizm çeşitliliğini arttırması konusunda katkı sağlayacaktır.

Yapılan alan yazın taramasında, Eskişehir ilinde rekreasyonel faaliyet olarak sualtı dalış turizmi ya da donanımlı dalışın turizm çeşitliliği üzerine etkileri hakkında başka bir araştırmada ile karşılaşılmamıştır. Eskişehir'in İç Anadolu bölgesinde sualtı dalış turizminin gerçekleştirilebileceği tek akarsu kaynağı olması donanımlı dalış faaliyetinin sürdürülebilir olarak devam edebilmesi açısından bu araştırma önemlidir. Ayrıca rekreasyonel faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve donanımlı dalışın turizme etkileriyle ilgili yapılabilecek araştırma ve çalışmalara da örnek olacaktır.

1.4. Varsayımlar

Araştırmada aşağıda belirtilen maddeler birer varsayım olarak kabul edilmiştir:

1. Rekreatyonel olarak yapılan donanımlı dalış bir turizm faaliyetidir.
2. Rekreatyonel donanımlı dalış turizm çeşitliliğini artırır.
3. Niteliği artırılmış rekreatyonel donanımlı dalış bulunduğu destinasyonun turizm sektörünü olumlu yönde etkiler.
4. Sualtı dalış turizmi rekreatyonel donanımlı dalışı kapsar niteliktedir.
5. Sualtı dalış turizmi, turizm sektörünün parçasıdır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmada aşağıda belirtilen maddeler sınırlılık olarak kabul edilmiştir:

1. Araştırma evreni olan Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu'na kayıtlı olan 633 dalış eğitmeni ile sınırlıdır.
2. Araştırma dalış kavramı ile ilgili ve sualtı dalış turizmi ile ilgili kavram tanımlamaları ile sınırlıdır.
3. Araştırma da elde edilen sonuçlar uygulanan yöntem sonuçları ile sınırlıdır.
4. Araştırma kaynakları makaleler, tezler, kitaplar ve internet kaynakları ile sınırlıdır.
5. Araştırma Türkçe ve İngilizce kaynaklar ile sınırlıdır.
6. Araştırma tez yazım kılavuzu biçim özellikleri ile sınırlıdır.
7. Araştırma sosyal bilimler alanındaki tüm çalışmalar gibi insan unsuru ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Araştırmaya özgü tanımlar aşağıda araştırmada kullanıldıkları anlamları ile aşağıda açıkça belirtilmiştir.

Dalgıç: Balık adam, deniz dibine inebilecek özel donanımlı su altında çalışmayı meslek edinen kimse.

Dekompresyon: Hayati önem taşıyan dekompresyonun ilk kaynağı derinlik ve dip zamanlamadır. Derinlere inildikçe vücuda yayılan gazların dalış bitiminden sonra, su üzerine çıkışlarda meydana gelmektedir. Özellikle akciğerlerin kalp aracılığı ile azot gazını vücuttan atmasına zaman vermeden, kan damarlarında, kabarcıkların oluşmasından ve bu hava kabarcıkları damarların tıkanarak problemlere sebebiyet

vermesidir (Sofular, 2002, s. 139). ‘Vurgun’ dekompresyon hastalığının halk arasında kullanılan ismidir (<http-13>).

Donanımlı Dalış: Scuba dalış, tüplü dalış olarak da kullanılır. Sıkıştırılmış gaz ve hava karışımlarını bir tüp içerisinde muhafaza ederek, su altında da nefes alınabilmesini sağlayan düzeneklerin kullanıldığı dalış türüdür (Özbek, 2014, s. 36).

Ekoturizm: Çevreyi koruyan, yerel halkın refahını sağlayan, yorum ve eğitimi içeren doğal alanlara duyarlı seyahattir (Fennell, 2014, s. 14).

Endemik: Endemik, Yunanca endemos kelimesinden gelir. Sınırlı yayılışa sahip bitki gruplarını ifade etmektedir. Bu gruplar tür (üreme bakımından diğer türlerden izole olan benzer bireyler topluluğu) ya da tür altı veya tür üstü düzeyde olabilir (Kaya ve Aksakal, 2005, s. 86).

Fauna: Belli bir coğrafya da yaşayan hayvan topluluğuna denilmektedir (Kurnaz ve Babür, 2018, s. 412).

Flora: Sözlük anlamı olarak flora bitki anlamına gelmektedir. Botanik biliminde belli bir coğrafyada yaşayan bitki topluluğuna denir (Kurnaz ve Babür, 2018, s. 412).

Klimatizm: Açık ve temiz havanın şifa verici etkisinden yararlanmak için dağ istasyonlarında ve deniz kenarlarında uygulanan bir tedavi yöntemidir. “Temiz hava tedavisi” yöntemi de denilmektedir (Aydın, 2012, s. 92).

Mangrov : Tropikal ve subtropikal iklimlerde, kıyı boyunca ve gelgitlerden etkilenen nehir ağızlarında bulunan bazı çalı, ağaç türleri ve ormanlardır (Malik, Mertz ve Fensholt, 2017, s. 157).

Mikrobiyalit: Mikrobiyalit; detrital (aşıntı, kum, moloz vb.) veya kimyasal tortular ile etkileşime giren bentik mikrobiyal topluluklar tarafından üretilen organik birikimlerdir (Kempe vd., 1991’den aktaran Köşker, 2020, s. 182).

Su Altı Makro Fotoğrafçılığı: Su altında çekilmek istenen objeleri (bitki, hayvan vb.) 1:1 ya da daha üstünde bir büyütme oranıyla fotoğrafıma işlemidir. Su altındaki çok küçük nesneleri fotoğraflayarak büyütme anlamına gelir.

Üvalizm: Bazı yörelerin belli başlı ürünü olan meyve ve sebzelerle yapılan tedavi (kür) yöntemi ya da bu ürünlerin kullanımının, bundan hoşlananlara sunulmasıdır (Özsarı ve Karatana, 2013, s. 139).

2.ALANYAZIN

2.1. Turistik Ürün ve Turistik Ürün Çeşitliliği

Dünya turizm hareketlerinin hızlanmasıyla birlikte, turizme yönelik akımların boyutları zaman içinde gelişme göstermiştir. Türkiye açısından turizmde ürün çeşitlendirme; turizmin tüm yıla yayılması, ya da tarihi, kültürel ve doğal kaynakların bütün olarak değerlendirilmesi bakımından önemli bir konuyu oluşturmaktadır (Hacıoğlu ve Avcıkurt, 2011, s. 3). Bu doğrultuda turizmin çeşitlendirilmesi sonucu, turizmin büyük ölçüde pazar payı artış göstermiştir. Turizmin mekânsal dağılımında genişlemeler görüldüğü gibi, alternatif turizm çeşitliliğine sahip cazibe unsurlarına bağlı olarak gelişme gözlenmektedir. Özellikle turist profilindeki değişiklikler deniz-güneş-kum üçlüsü dışındaki turizm çeşitlerinin de gelişmesine neden olmuştur (Demirkol, 2003, s. 51). 21. yy'da turizm daha da ilerleyerek 3S (deniz-kum-güneş) olarak adlandırılan eski modelden uzaklaşmaktadır (Stasiak, 2013, s. 30) . Böylece turistik ürünün anlamı farklılaşmış, değişen seyahat tercihleri ve turist profiline göre yeni rekreasyon ve boş zaman değerlendirme faaliyetleri kabul edilmeye başlanmıştır.

Herhangi bir endüstride, potansiyel müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamak için bir ürün geliştirilir. Turizm endüstrisinin gelişmesi, turizm ürünlerinin gelişimini tetiklemiştir. İlgili literatürde, bir turizm ürününün ortak bir tanımı yoktur, ancak böyle bir ürünün iş veya eğlence amaçlı seyahat eden gezginlere hitap etmesi gerektiği konusunda ortak bir anlayış vardır (Xu, 2010, s. 608). Turistler için ürün, birden fazla turizm ihtiyacını karşılayan ve karşılık gelen faydaları sağlayan eksiksiz bir deneyimdir (Xu, 2010, s. 609).

Turistik ürün, turistin sürekli yaşadığı yerden ayrılıp tekrar aynı yere dönünceye kadar geçen süre içinde, satın aldığı mal ve hizmetlerin ve yaşadığı deneyimlerin bütünüdür (Usta, 2001, s. 105). Kotler, Bowen ve Makens'e (2006, s. 304) göre turistik ürün, turizm piyasasına sunulan ve tüketilerek turistik ihtiyacın tatmin edilmesine yardımcı olan bir ürün olarak tanımlanmaktadır. Turizm sektöründe, insanları

seyahate yönelten mallar ve hizmetler ile seyahatin kendisi, seyahatin hedef bölgesi, hedef bölge içerisindeki bir alan veya bölgelerin birleşimi turizm ürünü olarak isimlendirilmektedir (Kılıç ve Kurnaz, 2010, s. 41). Hacıoğlu'na (2000, s. 39) göre, turizmde ürün iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, bir ülke veya bir yörenin sahip olduğu tüm doğal, tarihi ve turistik kaynaklarının oluşturduğu turizm ürünüdür. İkincisiyse, tüketicilerin yer değiştirmelerine ve tatil yapmalarına imkân veren paket turu oluşturan turistik hizmetlerin bütünüdür.

Turistik ürünle ilgili yapılan tanımlamaların ortak noktası, turistik ürünün çeşitli mal ve hizmetlerinden oluşan karma bir ürün olarak ortaya çıkması ve turistik ürünü oluşturan mal ve hizmetlerin birbirini tamamlar nitelikte olmasıdır (Akgül, 2003, s. 7; Çolak, 2009, s. 4). Turistik ürün, belirli destinasyonların turistlerini çekmenin anahtarıdır. Ürün yoğunlaştırma, bağlantı ve çeşitlendirme rekabet gücü için çok önemli ve yeni turizm pazarlama stratejilerindendir (Purnomo, Wiradimadja ve Kurniawan, 2019, s. 1).

Turizmde ürün çeşitlendirme ise; yeni ürün geliştirme, destekleyici ürün ve farklılaştırılmış ürün olmak üzere üç şekilde görülmektedir. Mevcut turistik ürüne karşı rakip olabilecek, kendi başına çekim gücüne sahip ve kendine talep yaratabilecek turistik ürünler, yeni turistik ürün olarak adlandırılmaktadır. Bu anlamda yeni turistik ürün çeşidi, kendi başına bir turistik çekim unsuru yaratmakta, tek başına turist çekmektedir. Bundan başka, turistik ürünler ana çekim unsurunu oluşturan ürünü destekleyici durumda da bulunabilirler. Turistik tüketici, seyahati boyunca tek bir turistik ürün çeşidini talep edebileceği gibi farklı çeşitlerin birleşimini de seyahatine katmayı tercih edebilir (Kılıç ve Kurnaz, 2010, s. 42). Akgül'e (2003, s. 27) göre, turistik ürün çeşitlendirmesi, işletmelerin ve ülkelerin pazar paylarını korumak veya geliştirmek amacıyla, doğrudan çekim gücü yaratacak yeni ürünler üreterek yeni pazarlara girerek büyümeyi ifade eder.

Turistik ürün çeşitliliği, rekabet koşullarına uyum sağlamak, rekabet üstünlüğü elde etmek; bunu sürdürülebilir hale getirebilmek için turizm arzını artırma ve farklılaştırma gayretine yardımcı olur. Yapılan tüm tanımlama ve açıklamalarda genel olarak arz kapasitesi ve rekabetin artırılması için ürün farklılaştırılmasına vurgu yapılmaktadır. Bundan dolayı işletmeler ve/veya destinasyonlar, klasik turizm ürününün

dışında, sahip olduğu tarihi, sosyal, kültürel, doğal vb. kaynakları ulaşılabilir hale getirilmeleri ve mevcut imkânlar ile destekleyerek hedef kitlenin hizmetine sunulmaları gerekir (Akgöz, Göral ve Gürsoy, 2014, s. 6). Erkuş ve Terhorst (2018, s. 425), tek turizm ürününe dayalı büyümenin turizm destinasyonu için kırılgan olduğunu, çünkü arz ve talepteki turist dalgalanmalarına karşı savunmasız olduğunu savunmuştur.

Turizmden daha fazla kazanç elde etmek, uluslararası turizm pazarı içerisinde iyi bir yer almak isteyen ülkeler turizm faaliyetlerini tüm yıla yaymak zorundadırlar. Bunun için ise, turizmin çeşitlendirilmesi gerekir. Turistik ürün çeşitlendirmesiyle turistlere yani turistik talebe, yeni imkanlar sunulurken sadece belirli turistik merkezlere olan yoğunluk hafifletilmiş olur (Çetin, 2001, s. 23). Turizm ürünleri, turist ziyaretlerini çekmenin anahtarıdır, çeşitli turizm ürünleri de daha uzun hayatta kalma fırsatları sağlayacaktır. Çeşitlilik üstün değerlerden biri olmasına rağmen, çeşitlilik konusunda önemli olan tutarlılıktır. Turizm ürünleri, bir turistik destinasyonun ana cazibe merkezidir. Çeşitliliği giderek daha fazla pazar segmentini etkileyecektir (Purnomo vd., 2019, s. 9).

Turizm talebindeki değişime paralel olarak, daha çok turist çekme çabası içerisindeki turizm çekim merkezleri, kaynaklarını daha ayrıntılı değerlendirme yolunu izlemektedirler. Turizm kaynaklarını turist taleplerine göre şekillendirme çabası içerisindeki turizm çekim merkezleri, pazarda değeri yüksek ve farklılaştırılmış ürün sunan çekim merkezleri olma hedefine ulaşabilmektedirler (Duman, Kozak ve Uysal, 2007, s. 207).

Ülkelerin turizmden daha fazla pay almaları turistik ürün çeşidinin çokluğu ve kalitesine bağlıdır. Benzer ürünlere sahip ülkeler iyi pazarlama teknikleri ve kaliteli sunumu ile turizm piyasasında ön plana çıkarlar. Turistik ürün çeşitlenmesi ile sezon uzatmak mümkün olduğu gibi bölgesel yoğunluk da giderilmektedir (Çetin, 2001, s. 25). Turist ürünlerinin çeşitliliği ve hizmetlerin kalitesi, turizmin sürdürülebilir kalkınması için birinci öncelik olmalıdır (Grigороva, 2016, s. 16).

Turizm sektöründe ürün geliştirme stratejisinin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi, bölgelerin sahip olduğu kaynakların çeşitliliğine bağlıdır. Kaynakların çeşitliliği ise, coğrafi, yapısal ya da kurumsal etkenlere bağlı olabilir. Farklı ürün sunma potansiyelini elinde bulunduran bölgeler, diğer bölgelere oranla, ulusal ya da

uluslararası turizmde rekabet edebilmede daha fazla şansa sahip olabilmektedir. Türkiye'nin turizmde doğrudan rekabet ettiği ülkelere karşı zamanla üstünlük sağlaması ve bu üstünlüğünü sürdürebilmesi, pazara sunduğu ürünlerin kolay taklit edilemeyen ürünler olmasına bağlıdır. Kolay taklit edilemeyen ürünlerin geliştirilmesiyle ülkeye özgü tarihi, kültürel ve doğal unsurların birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak turizm ürününe dönüştürülmesiyle mümkündür (Duman, Kozak ve Uysal, 2007, s. 213).

Dünya turizminde yaşanan gelişmeler, standart turist tipinin ve turist beklentilerinin değişmesi turistik ürünlerde de çeşitlendirmeye gidilmesini gerekli kılmıştır. Değişen turist profili ile birlikte farklı çekim özelliklerine sahip turistik destinasyonlar ve turizm faaliyetleri gün geçtikçe daha çok tercih edilir olmuştur (Sarkım, 2007, s. 161). Yeni turistler; sadece görmek ya da öğrenmek değil, aynı zamanda anlamak, deneyimlemek de isterler ve ziyaret edilen yerle doğrudan temasa geçerler. O zaman geleneksel gezi biçimlerinin (şehir turları) yetersiz kalmaktadır (Stasiak, 2013, s. 30). Yeni turist profilleri, aradıkları ve istedikleri turistik ürünün anlamı farklılaşmış, sektörü turistik ürün çeşitlendirmesine itmiştir. Değişen seyahat tercihleri ve turist profiline göre yeni rekreasyonel faaliyetler kabul edilmeye başlanmıştır. Rekreasyonel faaliyetler beklenen değişiklik ve farklılıkları karşılayabilecek geniş bir etkinlik yelpazesine sahiptir.

2.2. Rekreasyon Kavramı

Rekreasyon yenilenme, yeniden yaratılma veya tazelenme anlamına gelen Latince 'recreatio' kelimesinden gelmektedir (Edginton ve Hanson 2003'ten aktaran; Karaküçük ve Akgül, 2016, s. 43). Bu nedenle, rekreasyonu tanımlarken tarihsel yaklaşım, onu insanları iş için yenileyen bir aktivite, bariz sınırlamaları olan bir yaklaşım olarak düşünmek olmuştur. Bazı tanımlar yenilenmeye atıfta bulunurken, çoğu bir aktivite biçimi olarak buna odaklanır (Torkildsen, 2005, s. 52). Rekreasyon birçok konuyla alakalı kapsam genişliği nedeniyle birden fazla anlamın yüklendiği bir kavramdır. Bu çeşitlilik dolayısıyla farklı yaklaşımlara uygun tanımlar mevcuttur.

Meyer'e (1969'ten aktaran Göker, 2018, s. 19) göre rekreasyon insanların yaşamını sürdürebilmeleri için yaptıkları eylemler (yeme, içme, uyuma, ibadet, çalışma, eğitim vb.) haricinde kalan serbest zamanlarında yaptıkları her türlü fiziksel, duygusal ve zihinsel etkinliklerdir. Meyer ve Brightbill (1964'ten aktaran; Torkildsen, 2005, s.

53) rekreasyonun, amaçlılık gibi çok çeşitli özellikleri içerdiğini, aynı zamanda boş zaman davranışıyla ilgili bir zihin tutumu ve kişiliği oluşturan faktörler üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğunu iddia eder.

Kraus'a (1977'ten aktaran Orel ve Yavuz, 2003, s. 62) göre rekreasyon, insanların iş, görev ve ödev gibi yerine getirilmesi zorunlu etkinlikleri ve yükümlülükleri sonrasında kalan boş zamanlarında dinlenmek, eğlenmek, yenilenmek, bireysel açıdan tatmin olmak için gönüllü olarak katıldıkları etkinlik ya da deneyimlerdir.

Hazar'a (2003, s. 21) göre rekreasyon, insanların kısıtlı yaşama süresinin zorunlu davranışlar haricinde kalan diliminde (boş zaman) gönüllü olarak katıldıkları ve doyum sağladıkları etkinliklerdir.

Tütüncü'e (2012, s. 249) göre rekreasyon, insanın yaşam kalitesini artırmak için serbest ve boş zamanında doğaya zarar vermeden, kendi istemi ve gönüllü olarak yaptığı faaliyetleri kapsayan multidisipliner bir çalışma alanıdır şeklinde ifade edilebilir.

Köktaş'a (2004, s. 8) göre ise başlangıçta amaçlanmaksızın ya da dışarıdan güdülenmeksizin, kişinin kendisi için yaptığı herhangi etkinlikler düşüncesi olarak gelişen rekreasyon, bireyin özgür zamanında zevk almak ya da bazı fiziki, toplumsal ve duygusal davranışları kazanmak için yaptığı etkinlikler ya da deneyimlerdir.

Genç'e (2017, s. 187) göre, rekreasyon, bir bireyin fiziksel ve düşünsel olarak dinlenmek, enerji toplayıp yenilenmek için, boş zamanında (leisure time), öz iradesiyle, kültürel birikimine göre ve var olan imkânları çerçevesinde ve ticari hiçbir beklentisi olmadan, kapalı (indoor recreation) veya açık alanda (outdoor recreation) gerçekleştirdiği aktivitelerin tamamını içerir.

Karaküçük'e (2008, s. 54) göre insanın yoğun çalışma yükü, günlük hayat tarzı veya olumsuz çevresel etkilerden dolayı tehlikeye giren veya olumsuz etkilenen ruhsal ve beden sağlığını tekrar elde etmek, korumak veya devam ettirmek aynı zamanda zevk ve haz almak amacıyla, kişisel doyum sağlayacak, tamamen çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan bağımsız ve bağlantısız boş zaman içinde, isteğe bağlı ve gönüllü olarak bireysel veya grup içerisinde seçerek yaptığı etkinlikler rekreasyondur.

Sevil vd.'ne (2012, s. 9) göre rekreasyon, bireyin beğenisi bakımından doyurucu, ruhsal ve bedensel yenilenme amacı taşıyan, aynı zamanda bireyin sosyal, kültürel, ekonomik ve fizyolojik olanakları ile bağımlı boş zaman kullanımlarını içeren eylem ya da eylemlerdir.

Hacıoğlu, Gökdeniz ve Dinç (2017, s. 27) ise rekreasyonu, insanoğlu günlük yoğun çalışma temposu, alışagelmış hayat tarzı ve çevresel etkilerden tehlikeye giren veya olumsuz etkilerden, beden ve ruh sağlığını tekrar elde etmek istemektedir. Bunun yanında zevk haz almak amacıyla kişisel doyum sağlayacak, tamamen çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan, bağımsız ve kendisine ait boş zamanda isteğe bağlı ve gönüllü olarak ferdi veya grup içinde seçerek yaptığı etkinlikler şeklinde tanımlanmıştır.

McLean ve Hurd'e (2012, s. 24) göre rekreasyon çoğunlukla, ağır iş sonrası enerjiyi yeniden kazanmak ve yenilenmiş olarak işe dönmek için gönüllü olarak seçtiği dinlenme ve rahatlama dönemidir.

McLead ve Hurd'e (2012, s. 25) göre tipik olarak, literatürde bulunan rekreasyon tanımları aşağıdaki unsurları içermektedir:

- 1- Rekreasyon, salt tembellik veya tam dinlenme ile karşılaştırıldığında, geniş ölçüde aktivite (fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal katılım dahil) olarak kabul edilir.
- 2- Rekreasyon, spor, oyunlar, el sanatları, sahne sanatları, güzel sanatlar, müzik, tiyatro, seyahat, hobiler ve sosyal aktiviteler gibi son derece geniş bir aktivite yelpazesini içerebilir. Bu faaliyetler bireyler veya gruplar tarafından gerçekleştirilebilir ve tek veya aralıklı katılımı veya kişinin yaşamı boyunca sürekli ve sık katılımı içerebilir.
- 3- Faaliyet veya katılım seçimi gönüllüdür, zorlama veya yükümlülükten muaftır.
- 4- Rekreasyon, dışsal hedefler veya ödüllerden ziyade içsel motivasyon ve kişisel tatmin elde etme arzusu tarafından harekete geçirilir.
- 5- Rekreasyon bir ruh haline veya tutuma bağlıdır, onu rekreasyon yapan şey, kişinin ne yaptığından çok, onu yapma nedeni ve bireyin aktivite hakkında ne hissettiğidir.

- 6- Rekreasyonda konuşma bölümünün birincil motivasyonu genellikle zevk arayışı olsa da entelektüel, fiziksel veya sosyal ihtiyaçların karşılanması da olabilir.

2.2.1. Rekreasyonun Özellikleri

Rekreasyon faaliyetleri; bireylerin serbest zaman değerlendirme şekline ve süresine, faaliyete katılım durumuna, yaşadığı coğrafi alana, içinde bulunulan toplumun gelişmişlik düzeyine, kültürüne, kişinin bireysel özelliklerine (yaş, medeni ve evlilik durumu) ve politikacıların rekreasyona bakış açısına göre değişkenlikler göstermektedir (Ayar, 2021, s. 37). Fakat rekreasyon kavramının değerlendirilmesi sonucunda birçok araştırmacının kabul gördüğü temel özellikleri söz konusudur.

Buna göre rekreasyonun temel özelliklerini şunlar oluşturmaktadır (Jenny, 1956; Günışık 1963, Pamaya, 1979; Sağcan, 1986; Küçüktopuzlu, 1987; Tezcan, 1994'ten aktaran Karaküçük, 2008, s. 62-64; Koçyiğit ve Yıldız; 2014, s. 214-215; Aylan ve Şalvarcı, 2018, s. 52).

- Rekreasyon faaliyetlerinin seçimi gönüllü olmalıdır.
- Özgürlük hissi verir.
- Faaliyetlere devam etme ve iştirak etme zorunluluğu bulunmamalıdır.
- Rekreasyon, boş zamanda yapılır.
- Her yaştaki ve cinsteki insanların faaliyetlere katılımlarına imkan verir.
- Rekreasyon faaliyetlerinde 'inisiyatif' kişinin kendisine bırakılmalıdır.
- Rekreasyonel faaliyetler, her türlü açık veya kapalı alanlar ile her mevsim ve iklim şartlarında uygulanabilmektedir.
- Rekreasyon bir faaliyeti gerektirir.
- Rekreasyon çok çeşitli faaliyetler içerir.
- Rekreasyon haz ve neşe sağlayan bir faaliyettir.
- Rekreasyon evrensel olarak uygulanmaktadır.
- Rekreasyon, kişinin kendisini ifade edebilme ve yaratıcı olabilmesine imkan sağlayıcı faaliyetler içermelidir.
- Rekreasyonun her kişiye göre bir amacı vardır.
- Rekreasyonel faaliyetlerin katılımcıya kişisel ve toplumsal özellikler kazandırması beklenir.

- Rekreasyon, toplumun geleneklerine törelerine ahlaki ve manevi değerlerine uygun olmalı ve sosyal değerlere ters düşmemelidir.

2.2.2.Rekreasyonun Sınıflandırılması

Rekreasyonun sınıflandırılması, rekreasyonun fonksiyonlarına veya çeşitli kriterlerine bağlı olarak şekillenmektedir. Kişi, hangi amaç ve istek doğrultusunda bir rekreatif faaliyete katılmaya karar vermiş ise, buna uygun bir rekreasyon çeşidi ortaya çıkmaktadır. İnsanların her biri için ayrı ayrı amaçlar ve isteklerin bulunabileceği, buna paralel olarak da çok çeşitli rekreatif etkinliklerin olduğu düşünülürse, kesin bir gruplama veya çeşitlendirme yapmanın zorluğu da ortaya çıkmaktadır (Karaküçük, 2008, s. 75). Rekreasyonun sınıflandırılmasında, esas alınan prensip, kişinin rekreasyon faaliyetlerine katılmasına sebep olan amaçlar, istekler ve zevkler olmalıdır (Karaküçük, 2008, s. 76).

Rekreatif faaliyetler yapıldığı yer, zaman, katılımcı sayısı gibi birçok faktöre bağlı olarak sınıflandırılabilir. Yapılan bu sınıflamalarda göz ardı edilmemesi gereken, yapılan rekreasyonel faaliyetlerin birden çok sınıflamanın içerisinde yer alabileceğidir (Sevil vd., 2012, s. 15). Örneğin, donanımlı dalış faaliyeti aktif, açık alan, grup vb. birden fazla sınıflamada değerlendirilebilir. Bunlara göre rekreasyon faaliyetleri etkinliklere katılım, mekânsal açıdan, yaş grupları, sayısı ve fonksiyonel açıdan sınıflandırılması sırası ile açıklanmıştır.

2.2.2.1. Etkinliklere Katılım Şekline Göre Rekreasyon

Rekreatif etkinliklere bireylerin seyirci veya uygulayıcı gibi farklı rollerle katılımlarına göre rekreasyon etkin (aktif) rekreasyon, edilgen (pasif) rekreasyon ya da ettirgen (causative) rekreasyon olmak üzere üç kategoride değerlendirilmektedir (Gül, 2014, s. 22).

Etkin (aktif) rekreasyon; insanların faaliyetlerde aktif bir şekilde rol aldıkları, faaliyeti bizzat gerçekleştirdikleri etkinliklerdir. Bireysel veya grup şeklinde yaptıkları sportif faaliyetler, yüzme, tiyatro gibi (Hazar, 2009, s. 30; Küçük, 2015, s. 31).

Edilgen (pasif) rekreasyon; insanların faaliyetlerde rol almadıkları, izleyici konumunda bulundukları boş zaman değerlendirme etkinlikleridir. Müsabakaları izleme, sergiyi, defileyi izleme gibi (Hazar, 2009, s. 30; Küçük, 2015, s. 31).

Ettirgen (causative) rekreasyon; aktif rekreatif faaliyetlerdeki gibi katılımcı olan bireylerin aktif olarak katılımının gerçekleştiği fakat söz konusu aktivitenin uygulanabilmesi için katılımcının yardım almasının, aktivitenin uygulanabilirliği için bir zorunluluk olduğu öğretsel ya da eğitsel amaçlı gerçekleştirilen rekreatif faaliyetleri kapsamaktadır (Gül, 2014, s. 22; Kılıçman ve Er, 2021, s. 30).

2.2.2.2.Mekana Göre Rekreasyon

Mekan bakımından rekreatif faaliyetler açık alan rekreasyonu ve kapalı alan rekreasyonu olarak sınıflandırılmıştır.

Açık alan rekreasyonu; açık alanda gerçekleştirilen her türlü serbest zaman değerlendirme etkinlikleridir (Hazar, 2009, s. 31). Katılımcılar bu aktivitelerde gruba ait olan, etki yaratma, birlikte iş yapabilme yeteneği, ortak paylaşım, risk alma, özgüven, liderlik, çözüm odaklı strateji geliştirme vb. kişisel ya da gruba özgü oluşabilecek temel kişilik yapılanmasına özgü davranışlarının canlanması ya da daha aktif hale gelmesi amaçlanmaktadır (Sevil vd., 2012, s. 16). Açık alanda yapılan her türlü sportif faaliyetler ve oyunlar (tenis, golf, kayak, tırmanma, futbol, basketbol vb.), açık alanda sanatsal etkinlikler (Açık hava konserleri, sergiler, resim yapma vb.), avcılık, izcilik, kampçılık ve piknik, bahçe işleri, doğa incelemesi ve koruma etkinlikleri vb. bu etkinliklerden bazılarıdır (Hazar, 2009, s. 31).

Kapalı alan rekreasyonu; toplumun kullanımına ayrılmış kapalı mekânlardaki ve evlerdeki boş zaman değerlendirme etkinlikleridir (Hazar, 2009, s. 31). Açık alan rekreasyonu doğa ve hava koşulları ile yakından ilgili iken, kapalı alan rekreasyonunda bu koşulların pek bir önemi yoktur. Bu ise, kapalı alan rekreasyon faaliyetlerinin istenilen zamanlarda yapılabilmesine olanak tanımaktadır. Kapalı yüzme havuzunda akşamları yüzmek, kapalı bir mekanda satranç oynamak, evde televizyon seyretmek, bilgisayar oynamak, kapalı spor salonunda basketbol oynamak, bir fitness salonunda ağırlık çalışmak, sinema salonunda film seyretmek vb. aktivitelerdir.

2.2.2.3. Katılımcıların Sayısına Göre Rekreasyon

Rekreatif faaliyetlerin gerçekleşme sırasındaki katılım sayısına göre bireysel rekreasyon ve grup rekreasyonu şeklinde yapılan sınıflandırmadır.

Bireysel rekreasyon; insanların yalnız olarak boş zamanlarını değerlendirmeleridir. Ev de tek başına müzik dinlemek, televizyon izlemek gibi (Hazar, 2009, s. 32; Küçük, 2015, s. 33). Örneğin, bireysel olarak zıpkınla balık avlamak, bireysel koşuya çıkmak, kitap okumak gibi faaliyetlerdir.

Grup rekreasyonu; bireylerin grup olarak boş zamanlarını değerlendirmeleridir. Bireyler grup rekreasyon aktiviteleri katılımlarıyla bir grubun üyesi olur ve o topluluğun özelliklerini taşırlar. Grup rekreasyon faaliyetlerine takım sporları karşılaşmaları, toplu piknik ve rekreatif olarak yapılan toplu müzik aktiviteleri örnek gösterilebilir (Sevil vd., 2012, s. 16).

2.2.2.4. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Rekreasyon

Bireyin içerisinde yer aldığı yaş grubu, serbest zamanlarını değerlendirmek için katılım sağladıkları rekreasyon aktivitelerinin türünü saptamada önemli bir değişken olarak yer almaktadır. Bu sebeple rekreasyonu, aktif ya da pasif katılımcıların yaş gruplarına göre aşağıdaki gibi gruplanmaktadır (Hazar, 2009, s. 32).

- Çocuk rekreasyonu,
- Gençlik rekreasyonu,
- Yetişkin rekreasyonu,
- Üçüncü yaş rekreasyonudur.

Çeşitli yaş gruplarının kendi özelliklerine göre tercih ettikleri etkinliklerdir.

2.2.2.5. Fonksiyona Göre Rekreasyon

Fonksiyonel açıdan rekreasyon çeşitlerinden kasıt gerek amaçlarına göre yapılan rekreasyon, gerekse de faaliyetleri gerçekleştirenler üzerinde bıraktığı etkiler bakımından yapılan bir sınıflamadır (Hazar, 2009, s. 33; Küçük, 2015, s. 33).

Ticari rekreasyon; insanlar rekreatif ihtiyaçlarını çeşitli kurum ve kuruluşların sunduğu hizmetlerden masrafsız olarak giderebilecekleri gibi kar amacıyla sunulan hizmetleri de aynı amaçla satın alabilir. Bu tür hizmetle rekresyoniste büyük bir kolaylıklar sağlamaktadır (Karaküçük, 2008, s. 68).

Estetik rekreasyon; genellikle yüksek eğitim düzeyindeki kişilerin katıldığı rekreasyon türüdür. Sanatsal etkinlikleri izlemek, sergilere katılmak, ünlü müzik yapıtlarını izlemek gibi (Hazar, 2009, s. 33).

Sosyal rekreasyon; insanların sosyal ilişkiler kurmak ve kurulan bu ilişkileri kuvvetlendirmek ve geliştirmek için katıldıkları etkinliklerdir. Arkadaş toplantıları, doğum günleri, partiler, yemekler, davetlere katılma sosyal rekreasyon aktiviteleri arasında sayılabilir (Sevil vd., 2012, s. 17).

Sağlık rekreasyonu; Bireyin sağlığını koruyucu, tedavi edici veya sağlık fonksiyonlarını iyileştirici etkinlik türleri işlevsel açıdan sağlık rekreasyonu kapsamında ele alınmaktadır (Çetiner, 2019, s. 406). Sağlık rekreasyonu, sağlığı koruyucu, tedavi amaçlı ve sağlıklı yaşamı destekleyici boş zaman etkinlikleridir. Sportif etkinlikler, termalizm, üvalizm ve klimatizme yönelik geziler, yaylacılık, Türk hamamı ve sauna gibi etkinliklerdir (Hazar, 2009, s. 33).

Fiziksel rekreasyon; açık veya kapalı alanlarda yapılan tüm spor çeşitlerini kapsar (Karaküçük, 2008, s. 68). Su ile yapılan etkinlikler (yüzme, rafting, rüzgar sörfü, yat ile deniz turu, havuz oyunları gibi), dağ sporları (tırmanma, yürüyüş, avcılık, kar kayağı vb.), sportif rekreasyon alanlarındaki etkinlikler (yamaç paraşütü, futbol, basketbol, masa tenisi, okçuluk, cirit, binicilik vb.), fiziksel beceri oyunları/yarışmaları (çocuklara, gençlere, yetişkinlere ve üçüncü yaşa yönelik oyunlar ve yarışmalar) şeklinde sınıflandırılabilir (Hazar, 2009, s. 33).

Entellektüel (zihinsel) rekreasyon; birçok birey rekreasyon aktivitelerine katılırken bilgi ve anlayışlarını arttırarak yaşamlarını zenginleştirmeyi hedefler. Bu aktiviteler öğrenme ve zihin üzerinde yoğunlaşır. Pasif bir nitelik taşıyan bu eylemler, daha çok yüksek eğitim ve kültür düzeyinde insanların yaptıkları rekreasyon faaliyetleridir. Örneğin; sanat ve politika toplantılarına katılma, konferanslara gitme gibi etkinlikleridir (Sevil vd., 2012, s. 17).

Kültürel rekreasyon, katılımcıların bilgi ve becerilerini arttırmaya yönelik, her türlü serbest zaman değerlendirme etkinlikleridir. Örneğin; günü birlik geziler, vb. (Hazar, 2009, s. 33).

Turistik rekreasyon; turistik serbest zaman diliminde gerçekleştirilen serbest zaman değerlendirme etkinlikleridir. Örneğin; turistik amaçlara katılmak, konaklama işletmelerince düzenlenen eğlence gezilerine, gezilere, sportif etkinliklere katılma (Hazar, 2009, s. 33).

2.2.3. Rekreasyon ve Turizm

Turizm ve rekreasyon genel olarak insanların hayat kalitesini artırarak, tatmin düzeylerini etkilemektedir. Dolayısıyla rekreasyon ile turizm arasında ortak bir yaşam ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, rekreasyon ve turizm arasındaki ilişki ve etkileşimler giderek artan bir ilgiyle araştırma konusu yapılmaktadır (Karaküçük, 2008, s. 187). Turizm ve rekreasyon faaliyetleri büyük ölçüde örtüşen faaliyetlerdir; fakat bir eğlence-dinlenme faaliyetinin, turizm olarak nitelendirilebilmesi için mekân değişikliği şart iken, kişi bulunduğu yerde de rekreasyonel faaliyetler yapılabilir (Genç, 2017, s. 187). Rekreasyon daha kısa süreli, turizm ise daha uzun süreli boş zamanların kullanılması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Turizm, tüketicinin onu elde edebilmesi için sürekli yaşanan yerden ayrılmayı gerektirir ve esas unsur konaklamadır, oysa rekreasyonel etkinliklerde böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır (Öztürk, 2018, s. 39).

Metin, Kesici ve Kodaş (2013, s. 5042) rekreasyon ve turizm ilişkisine ilişkin çalışmalarının sonuçlarına göre; bu ikisi arasında çok güçlü bir ilişkinin bulunduğu, hatta rekreasyonun küresel ölçekte doğrudan turizm olarak anlaşıldığı ortaya çıkmaktadır. Buna karşın katılımcıların birçoğu turizmi, rekreasyonun bir alt dalı veya aracı olarak tanımlamıştır. Buna rağmen, rekreasyonun turizmin bir alt kavramı ya da bir üst kavramı olduğu konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

McLean, Hurd ve Rogers (2005) rekreasyon ve turizm arasındaki ilişkinin boyutlarını gösterebilmek için turizm faaliyetini oluşturan alanları ve içeriklerini ortaya koymuşlardır. Bu ilişki; temalı parklar ve su parkları, diğer eğlence merkezleri, kurvaziye gemileri, kültürel ve tarihi çekicilikler, spor, sağlık ve din turizmi alanları, macera ve ekoturizm seyahatleri ve son olarak hedonizm içeren turizm türlerini içeren alanlar ve bu alanlarda düzenlenen faaliyetler üzerinden gerçekleşmektedir (Metin vd., 2013, s. 5029). Rekreasyon ve turizm birbirini destekleyen iki kavramdır. Turizm olayı rekreatif faaliyetler sayesinde çekicilik kazanmaktadır. Rekreatif faaliyetler ile turistik

bölgenin imajı güçlendirilebilmektedir. Rekreasyon turizme göre ulaşılması daha kolay bir olgudur (İskender, 2019, s. 57).

William'a (2003, s. 9-19) göre, rekreasyon ve turizm konusundaki politikalar her iki endüstriyi de aynı yönde etkilemektedir. Bu benzerlikler; olanaklar, artan boş zaman, artan gelir, bireysel hareket kabiliyetinin artması, boş zaman beklentilerinin değişmesi, olanakların artması, güdüler, davranış kalıpları ve deneyimdir.

Kısacası rekreasyon ve turizm birçok ortak noktaya sahip kavramlardır. Bu ortaklıklara rağmen birbirlerine benzeyen ve farklılaşan yönleri vardır. Özdemir, Göçer ve Karaküçük (2016, s. 374) rekreasyon ve turizmi boş zaman kullanım temeline dayandırarak benzerlik ve farklılıklarını; amaçlar, ekonomik boyutlar, süre ve konum, kaynaklar, organizasyon, gelişim süreçleri, çevre, aktivite özellikleri ve bireysel davranışlar bakımından başlıklar altında detaylıca incelemiştir. Özdemir, Göçer ve Karaküçük'e (2016, s. 374- 384) göre sırasıyla bunlar şöyledir:

Amaçlar bakımından: Rekreasyona katılımdan öncelikle beklenti kentsel yaşamın ortaya çıkardığı sağlık sorunlarıyla baş etmek ve her gün tekrarlanan çalışma yaşamında kaybedilen enerjinin sürekli olarak yeniden kazanılması yoluyla 'iş ve akademik verimin' artırılmasıdır. Turizmden beklenti bu yönde değildir. Daha uzun aralıklarla gerçekleştirilen turizm amaçlı boş zaman uygulamalarında, turist beklentilerinin öncelikleri daha farklı olabilmektedir.

Sosyalleşme' rekreasyon katılımcıları için önemli bir amaçtır. Yeni arkadaşlıklar edinme, yakın ilişkiler kurması, yeni ortamlar paylaşma ve bunların sürekliliği rekreasyonistler için ön plandadır. Turistler için bu amaç 'sosyal etkileşim' şeklinde tezahür etmektedir. Kurulan ilişkiler çoğunlukla daha mesafelidir.

Rekreasyonel etkinliklerin tamamına yakını, turizm olayı içerisinde yer alabilir. Rekreasyonel turizm olarak da isimlendirilir. Katılımcıların amaçları da, rekreasyonistlerin dinlenme, eğlenme, hareket etme, yarışma ve heyecan duyma gibi amaçlarla paralellik gösterir. Turizm ise, programının içinde rekreasyonel aktive olmayan inanç, ciddi sağlık sorunlarını gidermek ya da siyasal hareketler ve benzer özel ziyaretler için gerçekleştirilebilmektedir.

Ekonomik boyutlar bakımından: Turizm veya rekreasyon katılımcıları bakımından etkinliklere ayrılan ‘bütçe’ farklılık gösterir. Turizm katılımcısı faaliyetlere her zaman daha fazla bütçe ayırmak zorundadır. Rekreasyon katılımcısı ise, birçok aktivite için bazen hiç para harcama gereği duymaz.

Turizm genel olarak, insanın para ve zaman harcama açısından büyük bir satın alma olayıdır. Turizm genelde alıcı açısından daha çok bir yatırım alanı olarak görülürken, daha dar kapsamlı düşünülen rekreasyon hizmetleri veya ürünleri kişinin olağan tüketim alışkanlıklarının içinde yer alır. Turizmde sermaye, istihdam ve turist harcamaları akışı fazladır. Rekreasyonda ise sınırlılık vardır. İstihdam genellikle part-time'dır. Turizm önemli bir ekonomik değer yaratır ve ticaridir. Rekreasyonda ön plana çıkan değerse, öncelikle kişinin mutluluğudur.

Turizm önemli yatırımlar gerektiren bir sektördür ve bu sektörün öncelikle yabancı turistlerin sayısını arttırarak yaşamını sürdürmesi beklenir. Bunun için de güçlü uluslararası rekabet gerekir. Rekreasyon bu ölçekte düşünülemeyecek düzeydedir ve daha çok yerel olarak değerlendirilir.

Süre ve konum bakımından: Rekreasyon tamamen boş zamanda gerçekleştirilir. Turizmin önemli bir ağırlığı boş zamanda gerçekleştiriliyor olsa da Dünya Turizm Örgütü'ne göre bu oran dörtte üçü geçmemektedir. Geriye kalan turizm katılımcıları iş ve önceliği boş zaman değerlendirme olmayan turizm olayını gerçekleştirmektedir.

Bir yerden başka bir yere seyahat etmek, turizmin temel karakteristiklerinden birisidir. Oysa rekreasyonda seyahat etmek zorunlu değildir. Rekreasyon daha kısa süreli, turizm ise daha uzun süreli boş zamanların kullanılması şeklinde gerçekleştirilir. Nitekim rekreasyonel etkinlikler çoğunlukla lokal olarak gerçekleştirilir ve genellikle fazla yer değiştirme gerektirmez. Turizmde ise esas unsur konaklamadır.

Kaynaklar bakımından: Rekreasyon ve turizm çoğunlukla aynı kaynakları kullanırlar. Aynı faaliyet geliştirildiğinde benzer etkiler yaratır ve katılımcıları için ortak sosyal ve psikolojik çıktılar ortaya koyar. Kaynakların ortak kullanılmasının boyutunu, belirli bir bölgede olan tarihi, arkeolojik, doğal ve ekolojik kaynaklar ile spor, sanat, eğlence ve diğer benzer alan ve mekanların, o bölgeye turist olarak gelenlerin turistik amaçlı, bölgenin insanları tarafından ise rekreatif amaçlı

kullanılması oluşturmaktadır. Turizmde kaynaklar, ağırlıklı olarak farklı zamanları işleyen sezonlarda kullanılır. Kaynakların rekreasyonel olarak kullanımlarında bir süreklilik vardır.

Organizasyon bakımından: Ulusal ve uluslararası düzeyde kurulmuş ticari organizasyonlar turizm sektörüne hizmet vermektedir. Bu amaçla kurulmuş işletmeler turizm sektörünün önemli bir ayağını oluştururlar. Rekreasyon organizasyonlarında daha çok amatör yönü ağır basan kulüpler, topluluklar veya benzer kuruluşlar bu hizmeti verirler. Yerel ve sınırlı bölgesel yapılan rekreasyon aktivitelerinde çabalar daha çok bireyseldir. Rekreasyonist ve turistlere hizmet verecek ticari işletmeler açısından organizasyona yaklaşıldığında, ortak nokta hizmet satarak gelir elde etmektedir. Turizm sektöründeki hizmet kalitesi ve profesyonelliği gerektirir. Rekreasyon organizasyonlarının bu çapta bir boyutundan söz edilemez.

Gelişim süreçleri bakımından: Boş zaman artışı, sağlık koşullarının iyileşmesi, emeklilik koşullarının iyileşmesi, teknolojik gelişmeler, kadın çalışanların artması, eğitim düzeyinin yükselmesi, artan refah düzeyi, aktiviteler ve alternatiflerin çoğalması, içsel ve dışsal birçok motivasyon unsurunun oluşması ve daha birçok olumlu faktör, turizm ve rekreasyonel katılımının olumlu etkilenmesine neden olmaktadır. Elbette koşulların oluşmadığı ya da yetersiz olduğu durumlarda da olumsuz etkileyecektir. Bu koşullar turizm veya rekreasyonel katılımlarda farklı oluşturabilmektedir. Örneğin; turizmde gelişimin önemli nedenlerinden birisinin ekonomik durumun iyiliğiyle ilişkili olduğu bilinir. Rekreasyonel katılımı öne çıkan faktörlerin başında ise eğitim düzeyinin yüksekliği, yaşam kalitesi ve bilinç düzeyi ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Çevre bakımından: Turizmin olduğu kadar rekreasyonun da en önemli hammaddesi çevredir. Çevrenin zarar görmesi öncelikle hem rekreasyonel amaçlı hem de turizm amaçlı yapılabilecek faaliyetlerin önemli bir bölümünün zarar görmesi anlamını taşır. Çevreyle ilişkilerde rekreasyon uygulamalarının ve katılımcılarının, turistler ve diğer turizm olayının unsurlarına göre, eğitim, kültür ve bilinç düzeyleriyle alakalı olarak son derece daha sorumlu, duyarlı ve farkındalıklı oldukları söylenebilir. Çevre bakımından turizmin ekolojik sistem üzerine yaptığı baskı küçümsenemez. Ortak kullanılan doğal kaynakların bilinçsiz, denetimsiz ve ekonomik panik içinde kullanımında öncelikli olan turizmin, doğal kaynakların zarar görmesiyle rekreasyonel

kullanım sınırlarının da ciddi biçimde sınırlarının daraltılmasına neden olduğu söylenebilir.

Aktivitelerin özellikleri bakımından: Turizm ve rekreasyon aktiviteleri, katılımcıların yetenekleri bakımından farklılıklar göstermektedir. Turistleri genellikle bir seyahate çıkması, geziye katılması, bir eğlence aktivitesinde bulunması ya da herhangi bir hedonik faaliyeti için bir yetenek sergilemesi gerekmez. Ancak rekreasyonel etkinliklerin büyük bir kısmı gönüllü olarak ve severek tercih edilen bir aktivite için çoğu zaman eğitim almak da dahil belirli bir fiziksel veya zihinsel beceri ortaya koymayı gerektirebilir. Rekreatif amaçlı bazı uğraşlar her zaman yetenek gerektirmez. Eğitim almayı veya çok az eğitimi gerektirebilir. Düzensizlik, pasivite ve sıradanlık içerebilir. Bu yaklaşım da rekreasyon için söz konusudur ancak nitelik olarak fazla kapsayıcı değildir.

Bireysel davranışlar bakımından: Turizm ve rekreasyona katılan bireylerin davranışlarında; içsel ve dışsal motivasyonlar bakımından bazı farklılıklar ve benzerlikler gözlenebilmektedir. Boş zamanların değerlendirme amaçları merkeze alınarak tercih edile aktiviteye yönelimde çekici ve itici faktörlerin farklılıkları belirgin olarak değerlendirilebilir.

Öncelikle rekreasyon kentli bir olgudur. Kent merkezli çalışma ve yaşam koşullarının ortaya çıkardığı rekreasyon, kentli bireyler için yeri doldurulamayacak bir ihtiyaç halini almıştır. Kent merkezinde rekreasyona katılan, rekreasyon amacıyla seyahate çıkanlar genellikle hafta sonu veya birkaç günlük aktivitelere katılmaktadırlar. Mesafe ayarlaması ise ülke için kentler arası seyahatlerle sınırlı tutulabilmektedir. Bu durum yerli turist tiplmesiyle karıştırılmamalıdır. Turizm olayında yerli turist kavramı zaten çok benimsenmemekte ve tam karşılığı da oluşmamaktadır. Ulusal ölçekli boş zaman aktiviteleri ve büyük bir çoğunlukla rekreasyon olarak isimlendirilir.

Rekreasyon ve turizm aralarında kesin bir ayrım ya da sınır yoktur. Bu iki endüstrinin aynı çevre ve olanakları paylaşması, mekânsal ve parasal açıdan birbirleriyle yarışmaları kavramlar arasındaki sınırların belirlenmesini zorlaştırmaktadır (Baud-Bovy ve Lawson, 1998, s. 2). Buna rağmen Mieczkowski (1990, s. 35), turizm ve rekreasyon arasındaki farklılıkları şu şekilde belirtmiştir:

Turizm, sadece boş zamanla ilgili değil aynı zamanda çalışma zamanıyla da ilgilidir. Ancak rekreasyon, tamamen boş zaman süresince ortaya çıkar.

Turizmde, katılımcıların yaşadıkları mekânın dışına çıkmaları, geçici yer değiştirmeleri gerekmektedir rekreasyon için bu gerekli durum gerekli değildir.

Turizm ve rekreasyon sadece anlamca değil, uygulamada da farklılıklar göstermektedirler. Rekreasyonel ekipmanların satın alımı, turizm için ayrılmış bütçeyle uyumsuzluk yaratabilir.

Turizm endüstrisi çok kesin olarak ticari anlamda ekonomiyle aynı anlamı ifade etmektedir. Rekreasyonun da ekonomik etkileri vardır, fakat rekreasyon özellikle devlet, sosyal organizasyonlar vb. ücretsiz olarak gerçekleştiğinde rekreasyonun ticari yönleri daha zayıftır.

Rekreasyonun turizmden farklı diğer bir yanı, zamanla özel ustalık elde edilmesini gerektiren aktivitelerin merkezinde yer almasıdır.

Bu farklılıklarla birlikte rekreasyon ve turizm kavramları birbirinden ayrı ancak birbirleri ile ilişkili kavramlar olarak algılanmıştır (Brey ve Lehto, 2007). Rekreasyon ve turizmin kesiştiği alanlar, turistlerin ve rekreasyon katılımcılarının zaman ve mekan açısından karşılaştıkları durumlardır (William, 2003, s. 8). İnsanların seyahat ya da tatil planlarında rekreasyonel bir faaliyete dahil olma yada gerçekleştirme eğilimleri yüksektir. Bu eğilimlerini kendilerini zihnen ve fiziken besleyen, motive eden, eğlendiren ve rahatlatan faaliyetlere göstereceklerdir. Dahış bu faaliyetlerden birisidir, sualtı ortamında gerçekleştiği için zihnen ve fiziken istenilen rahatlama ve eğlencenin sağlanacağı rekreasyonel bir faaliyettir.

2.3. Dahış Tarihi ve Sualtı Dahış Turizmi

İnsanoğlu içgüdüsel olarak tarih boyunca merak duygusuna yenik düşerek hareket etmiş ve bu duygu beraberinde çeşitli öğrenimleri getirmiştir. Dünyanın dörtte üçünün sularla kaplı olması, suyu bilinmeyen olarak daha çekici hale getirmiştir. Bu çekicilik ilk olarak insanoğlunun sudan beslenme ihtiyacını gidermeye başlamasını doğurmuştur. Beslenme ihtiyacının giderilmesiyle ve insanoğlunun gelişimi ile ekonomik, ticari, askeri amaçlarla suyla alaka artmıştır. Dünyanın çeşitli birçok yerinde tarih boyunca benzer seyir izlenmiştir. Mitolojide denize ilk dalanın Nuh Peygamber

zamanında rastlanıldığını, ölümsüzlük otu arayan, bulan ve su üzerine çıkaran, ancak aşka mağlup olan ‘Gılgamış’ isimli dev yaratık bir dalgıcın öyküsünden bahsedilir (Sofular, 1992, s. 5). Yunan tarihçi Herodot’un Pers Kralı Xexres’in M.Ö. 460 yılında bir defineyi bulması için Seyllis adındaki bir dalgıcı görevlendirildiğinden bahsedilmiştir (Acott, 1999, s. 98). Ünlü Tarihçi Aristo Büyük İskender’den şöyle bahsetmektedir. M.Ö. 333 yılında Lübnan (Tyre) limanı girişinde sualtı manialarını tahrip etmek için keçi derisinden hava tulumları yaptırdığını ve bunları da kendi dalgıçlarına kullandığı, bu dalgıçları da bizzat kendisi tarafından çana benzeyen bir fanus içinde dibe inerek izlediği yazılmıştır (Sofular, 1992, s. 6). Nefes tutularak yapılan dalışlarla mercan, sünger, inci vb. toplayıcılığı başlamış ve bu dalışlar ekonomik, ticari hal almıştır. Askeri amaçlı dalışların M.Ö. 1194-1195 yıllarında Truva savaşları sırasında başlamış olduğu, ilk faaliyetlerin ise düşman gemilerinin halatlarını kesmek ya da gemilerin altında delikler açmak olduğu söylenmektedir. 17. ve 18. yy. da seyyahlar notlarında; Amerika yerlilerinin 30 metrelere kadar dalabildiklerini sabahdan akşama kadar onlarca kez dalış yaptıklarını yazmışlardır (Top, Yolak ve Thomas, 2013, s. 6). Bu deneyimler teknolojinin gelişmesi ile yerini daha donanımlı dalışlara bırakmıştır.

Teknolojinin gelişmesiyle beraber bireysel avcılıktan balıkçılık endüstrisine, inci toplayıcılığından istiridye çiftliklerine, nefes tutarak yapılan dalışlardan robotların kullanımına kadar yaşanan bütün ilerlemeler, sualtıcılığı tarihinin temel taşlarını oluşturdu (Beköz ve Baklavacı, 2007). Bu temeller üzerine gelişen teknoloji ile birlikte insanoğlunun su altının keşfetme isteği beraberinde su altını ziyaret etme isteğine dönüşmeye başlamıştır. Günümüzde ise su altı flora ve faunasını öğrenme, su altını fotoğraflama, batıkları görme, filme alma gibi eylemlere dönüşmüştür ve hala merak konusu olmaya devam etmektedir.

2.3.1. Sualtı Dalış Turizmi

Teknolojik gelişmeler, çalışma saatlerinin azalması ve tatillerin sosyal bir hak niteliğine kavuşması, insanları işten arda kalan zamanlarında kişisel yeteneklerini sergilemeye, kendilerini gerçekleştirmeye ve haz aldıkları etkinliklere yöneltmektedir (Hazar, 2014). Günümüzde eğitim düzeyinin artması, ekonomik gelir düzeyindeki artış, şehirleşme, medya ve reklamın etkisi, doğa ve çevre bilincinin artması, toplumsal

değerlerin değişmesi gibi etkenler de turistlerin boş zaman etkinliklerine yansımaktadır. Turistlerin değişen istekleri, bilinmeyene olan özlemleri ve keşif içgüdüsünü turizm sektöründe yeni eğilimleri beraberinde getirmektedir. Su sporlarına olan ilginin artması ve giderek gelişen su sporları yatırımları, yeni bir turizm dalı olan "Sualtı Dalış Turizmi" kavramını ortaya çıkarmaktadır (Yarmacı, Keleş ve Ergil, 2017, s. 68). Su altı dalışı, oksijen tüpü regülatör gibi malzemeler yardımı ile suyun altında uzun süre kalabilmek olarak tanımlanmaktadır (Albayrak, 2013, s. 214). Sualtı dalışı, en basit tanımıyla sualtına nefes alma cihazlarıyla ya da nefesin tutulmasıyla yapılan iniş pratiğidir (Top vd., 2013, s. 8). Sualtı dalış turizmi; su altı dünyasının flora, fauna ve arkeolojik kültür varlıklarını görmek, fotoğraflamak, filme almak ve sportif balık avlama amaçlı olarak gerçekleştirilen tanıtım, sportif ve eğitim amaçlı dalışlar ile kıyıda verilen konaklama ve ağırlama hizmetleri içine alan bir turizm çeşididir. Sualtı dalış turizminin gelişimi üzerinde; kıyı ve su altı jeomorfolojisi, iklim, deniz flora ve faunası, su altı arkeolojisi, liman hizmetleri ve konaklama gibi fiziki ve beşeri altyapının etkisi bulunmaktadır (Yaşar, 2011, s. 36).

Üç yanı denizlerle çevrili olan Türkiye Antik Çağ'dan bu yana deniz ticaret yollarının üzerinde yer almaktadır. Anadolu kıyılarında yer alan yerleşim alanlarının pek çoğu ticari gemilerin ikmal ve uğrak yerleriydi. Orta Doğu ile Batı arasındaki kültür alışverişi de kıyısı bulunduğumuz denizler üzerinden gerçekleşmişti (Şenok, 2001). Türkiye'nin sahip olduğu kıyıların tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapması ve bu kıyılara yakın seyreden gemilerin sis, bilinmeyen kayalıklar veya ani gelişen fırtınalar nedeniyle batmış olması sualtı dalış turizmi ve su altı arkeolojisi bakımından Türkiye'yi oldukça zengin kılmaktadır (Yarmacı vd., 2017, s. 67).

2.3.2. Dünya'da Sualtı Dalış Turizmi

İnsanoğlu suyun altını temelde beslenme ihtiyacını ve bilinmezi öğrenme ihtiyacını giderebilmek için keşfetmeye başlamıştır. Nefes tutularak yapılan dalışın tarihsel sürecin işleyişiyle ve insanoğlunun gelişimi ile su altı dalış turizmi bugünkü konumuna gelmiştir.

Sualtı sporlarının gelişmiş toplumlarda bireylerin uğraş alanı olarak ortaya çıkması dünyada M.Ö. 5000'li yıllara, donanımlı dalışın ise 16.-19. yüz yüzyıllara dayandığı bilinmektedir (Dinç, 2021, s. 477). 16. Yüzyılda yüzeyde hava ile doldurulan

dalış çanları keşfedilince belki de ilk defa suyun altında uzunca bir süre kalabilme imkânı doğmuş oldu. 16. yüzyılda İngiltere ve Fransa’da deriden yapılmış bütün dalış elbiseleri 20 metre derinlikte denenmeye başlandı. Keşfedilmiş bu sistem 1830’lu yıllara kadar özellikle gemi enkazlarını araştırmak ve onarmak için kullanılmıştır. 19. yüzyıla başlarında gelişmeye başlayan teknoloji ve bilimsel gelişmeler su altı dalışı da etkilemiş ve su altı keşfine hız kazandırmıştır. Bu dönemde Fransa ve İskoçya’da yapılan çalışmalarla suyun altında kalma süresi uzatılabilmıştir. 20. Yüzyılda da bu alandaki gelişmeler devam etmiş ve paletlerde, dalış elbiselerinde helyum oksijeni karışımında önemli gelişmeler olmuştur (Gökdeniz, Din, Aşık ve Mnger, 2010, s. 11-12).

Gelişimine büyük bir hızla devam eden sualtı dalış turizminin dünya çapında profesyonel anlamda tanınıp, eğitim yönetmeliklerini belirleyen, eğitim veren, organizasyonlarını planlayan ve gerçekleştiren birçok kurum ve kuruluş mevcuttur. Bu bağlamda Dünya Su Altı Konfederasyonu (CMAS), İngiliz Sub Aqua Kulübü (BSAC), Profesyonel Dalış Eğitmenleri Birliği (PADI), Uluslararası Dalış Okulları (SSI), Ulusal Su Altı Eğitmenleri Birliği (NAUI) dünya çapındaki kuruluşlardır. Dünya Su Altı Konfederasyonu (Confdration mondiale des activits subaquatiques), (CMAS); Almanya’dan, Belçika, Brezilya, Fransa, Yunanistan, İtalya, Monako, Portekiz, İsviçre, Amerika Birleşik Devletlerine kadar birçok devletin ulusal dalış konfederasyon delegelerinin 28 Eylül 1958 tarihinde Brüksel’de bir araya gelip, almış oldukları karar neticesinde 9-11 Ocak 1959 yılında Monako’da kurulmuştur. CMAS, şu anda 5 kıtada 130’dan fazla ulusal federasyonu içinde barındıran dev bir kuruluş konumuna ulaşmıştır. CMAS etkinliklerini sportif komite, teknik komite ve bilimsel komite olarak üç komitede toplamıştır. Günümüzde 15 milyonu aşan sayıda sportif dalıcının bağlantısı bulunduğu kuruluş yılda 150-200 bin balıkadamı ulusal federasyonlarının katkısı ile uluslararası bröve sahibi yapmaktadır ([http-1](http://1)).

İngiliz Su Altı Kulübü (The British Sub-Aqua Club), (BSAC); girişimci olan Oscar Gugen ve gazeteci Peter Small tarafından 1953 yılında Londra da kurulan ve CMAS yesi olan dünyanın en büyük dalış kulübüdür. Dünya çapında yaklaşık 1.100 yerel, bağımsız dalış kulübü ve yaklaşık 400 dalış okulundan oluşan ilgili ağı aracılığıyla faaliyet gösteren bir dalgıç eğitim organizasyonudur. BSAC, spor, bilim, su altı araştırmaları aktivitelerini birlikte yürütmektedir ve bilimsel toplantılar

düzenlenmektedir. BSAC üyelerine düzenli olarak ücretsiz dalış kursları düzenlenmektedir ve güvenli dalış eğitimi kuruluşun en önem verdiği kuralıdır ([http-2](http://2)).

Profesyonel Dalış Eğitmenleri Birliği (Profesional Association of Diving Instructors), (PADI); donanımlı dalış ekipmanı satıcısı John Cronin ve yüzme eğitmeni olan Ralph Erickson tarafından 1966 yılında kurulmuştur. 1980'lerin sonunda PADI, dünyanın önde gelen tüplü dalış eğitim organizasyonu haline geldi. Dalıcıların ve eğitmenlerin uzmanlık derecelerine göre kademeli olarak bröve vermektedir. PADI, on beş dilde hazırlanmış çalışma programları, test kitapları, videolar, dalgıç ve eğitmenler için dalış tabloları yayınlamaktadır. Ayrıca dalış malzemeleri satışçıları için 'Dive Industry News/Dalış Endüstri Haberleri' adlı aylık bir dergi ve 'Undersea Journal/Denizaltı Yolculuğu' adlı üç ayda bir çıkan bir dergi yayınlamaktadır ([http-3](http://3)).

Uluslararası Dalış Okulları (Scuba Schools International), (SSI); dalış eğitmeni olan Bob Clark tarafından 1970 yılında Amerika'da kurulmuştur. SSI'nin yüksek standartlara ulaşmayı ve kaliteyi daima ön planda tutan bir vizyon anlayışı vardır. SSI eğitmen değil eğitim odaklı bir yapıdadır. Rekreatyoneel Scuba Eğitim Sistemi, RSTC (Recreational Scuba Training Council), Avrupa Sualtı Federasyonu, EUF (European Underwater Federation), Uluslararası Standardizasyon Örgütü, ISO (International Organization for Standardization) ve Amerikan Ulusal Standartlar Enstitüsü, ANSI (American National Standards Institute) dünya çapında en iyi kalite kuruluşlarının başında gelmektedir. Dünyada bu dört kalite akredite kuruluşundan onay alabilen iki tane dalış eğitim sistemi vardır. Bunlardan biri PADI, diğeri ise SSI'dır. 1993 yılında SSI-Türkiye dalış merkezi Marmaris'te açılmıştır. Günümüzde 30'dan fazla Servis Merkezi'ne sahip SSI, 110'dan fazla ülkede donanımlı dalış eğitimi vermektedir ([http-4](http://4)).

Ulusal Su Altı Eğitmenleri Birliği (National Association of Underwater Instructor), (NAUI); Albert Tillman ve Neal Hess'in da aralarında olduğu 'Ulusal Dalış Devriyesi' adıyla tanınan bir grup eğitmen balıkadam tarafından 1960 yılda kurulmuştur. Öncelikle uluslararası dalgıç standartları ve eğitim programları sağlamak amacıyla kurulmuş bir rekreatyoneel dalış sertifika ve üyelik kuruluşu olarak hizmet vermektedir. 'Güvenli dalış eğitimi' felsefesini benimseyen kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Kuruluşundan bu yana NAUI 21 kademe olan eğitim programı ile eğitmen

balıkadamları çeşitli konularda kurslar düzenlemektedir. İlki 1969 yılında gerçekleştirilmiş olan uluslararası su altı eğitimi konferansı her yıl düzenlenmektedir. NAUI 1989'a kadar on iki binin üzerinde eğitmen sertifikalandırmış, büyüyen üye sayısını desteklemek amacıyla yirmi servis merkezinden oluşan uluslararası bir ağ kurmuştur (<http-5>).

Dalışla ilgili turizm, en hızlı büyüyen turizm pazarı sektörlerinden biridir ve sosyal, ekonomik, çevresel etkileri önemlidir (Merchant, 2011, s. 215). Yılda 10 milyon Avrupa'dan dalış sporu meraklılarının bu dalış sporu nedeniyle her yıl Mısır'a gittiği göz önüne alınırsa, bu turizm çeşidinin destinasyon ülkeleri için son derece önemli bir potansiyel olduğu görülecektir (Erkut ve Parker, 2014, s. 134). Avrupa Birliği ülkelerinde dört milyona yakın sertifikalı dalgıç bulunmaktadır. Bunların dörtte biri, hem farklı yerlerde dalış yapmanın zevkini yaşamak hem de yeni dalış deneyleri kazanmak için her yıl farklı bölgeleri ziyaret etmektedirler (Top vd., 2013, s. 8). Dalış seyahati pazarının mevcut yıllık büyüme hızının dünya genelinde %16'ya ulaştığı tahmin edilmektedir (CBI, 2022).

Dalışa yönelik artan ilgi, Avrupa ülkeleri arasında güçlü bir rekabeti beraberinde getirmekle kalmamış, tüm dünyaya yayılmıştır. Zira coğrafi olanaklara, doğal güzelliklere, tarihi ve kültürel zenginliklere sahip olmak, kıyı destinasyonlarında su sporlarının gelişmesinin yolunu açmakta, Amerika ve Avrupa'nın ardından Asya'da da dalış yapan bireylerin sayısı giderek artmaktadır (Sevinç ve Özel, 2018, s. 400). SFIA'nın (Spor ve Fitness Endüstri Derneği) donanımlı dalış katılım raporuna (2020) göre, ABD'de 2019 yılında 2.715.000 aktif dalgıç vardı. 2020 yılında ise ABD'de 2.588.000 aktif dalgıç ve dünya çapında 6.000.000 aktif donanımlı dalgıç vardır (SFIA, 2021). ABD'nin en çok dalış yapılan eyaleti Kaliforniya'da donanımlı dalışından yapılan yıllık doğrudan harcamalar 161 milyon ile 323 milyon dolar arasında değişmiştir (DEMA, 2022, s. 6).

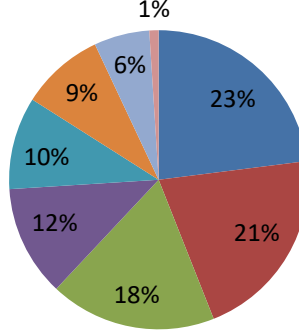
Dünyanın başta gelen dalış destinasyonlarından birisi olan Mısır tarihi, kültürel, coğrafi, iklim ve etnik değerleriyle önemli turizm merkezlerinden olmuştur. Özellikle zengin su altı kaynaklarıyla Kızıldeniz ulaşımı, konaklama seçenekleri, tanıtım ve reklamlarının yapılmasıyla en iyi dalış merkezlerinden birisi olmuştur. Örneğin; 2019 verilerine göre: turizm, 14,5 milyar dolar gelir getiren, nüfusun %9.7'sine iş sağlayan,

GSMH'nin %9.7'sini yani 29,5 milyar dolar getirisi olan bir sektördür. Mısır'da turizm gelirinin önemli bir bölümü Kızıldeniz bölgesinden ve sualtı turizminden sağlanmaktadır. Yıllık olarak dünyanın her yerinden 540 bin kişi Mısır Kızıldeniz bölgesine sadece dalış yapmak için gelmektedir. Bu dalış turist grubu diğer turistlere göre ülkede daha fazla harcama yapmaktadır. Mısır'daki turizm aktivitelerinin %75'i aletli (scuba) dalışı içeren eğlence odaklıdır ve Kızıldeniz'de yoğunlaşmıştır (Dinç, 2021, s. 473).

2012 yılında Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı'na (BAKA) hazırlanan Ekoturizm Sektör Raporuna göre, Florida Keys Bölgesi'nde yapılan dalışlar, yıllık 75 milyon ABD doları gelir sağlamaktadır. Karayip Adaları'nda sadece resif ziyaretlerinden kilometrekare başına tahmini olarak 100.000-600.000 ABD doları gelir sağlanmaktadır. Karayip Adaları'nda büyük ölçüde ekoturizmden oluşan turizm endüstrisi 2008 yılında 27.1 milyar ABD doları hacme ulaşmıştır. Ekvator'daki Galapagos Adaları'na ziyaret, 80'li yıllardan itibaren hızla artmış ve bugün yıllık altmış bin ziyaretçi sayısına ulaşmıştır. Bu gezilerin Ekvator ekonomisine katkısı yıllık 100 milyon ABD doları üzeri olmuştur. Kosta Rika'yı ziyaret eden ekoturistlerin %46'sı Amerika ve Kanada, %16'sı AB ülkelerinden olup ortalama bir turist en az bin ABD doları harcamaktadır. Hollanda Antilleri'nde scuba diving yapan turistlerden 25 ABD doları ücret alınmaktadır. Ada sadece scuba diving'den yıllık 30 milyon ABD doları gelir sağlamaktadır. Avustralya'da bulunan, 345.950 km² alanı kaplayan Dünya Mirasları Listesi'ndeki Great Barrier Reef Marine Park'ı 1,6 milyon turist ziyaret etmekte ve sadece bu turistlerden 1 milyar Avustralya doları (988 Milyon ABD doları) gelir elde edilmektedir. Belirtilen veriler değerlendirildiğinde doğrudan sualtı dalış turizmi söz konusu olmasa da, verilerin sualtı dalış turizmini kapsadığı açıktır.

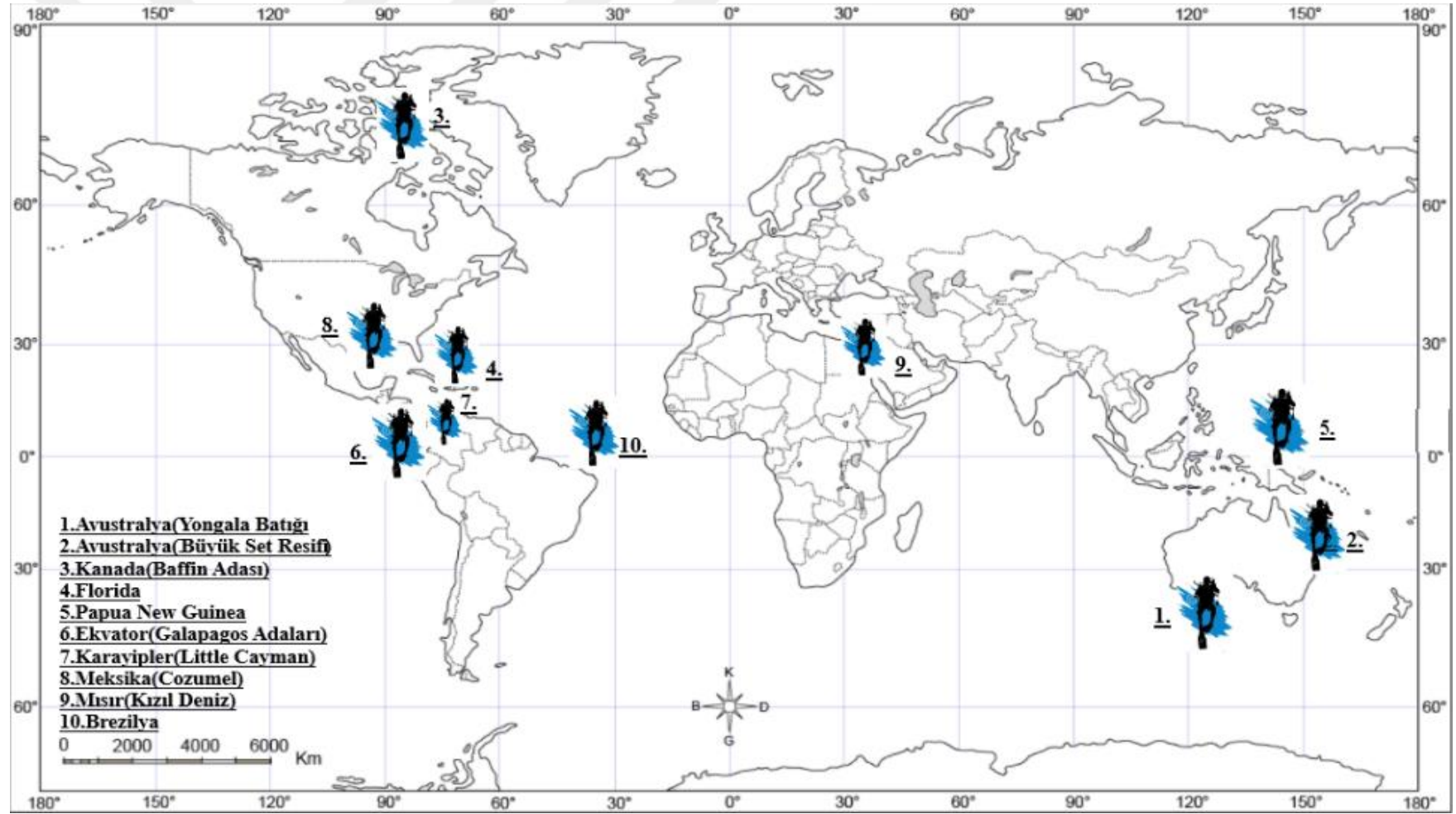
Spalding vd.'ne (2017, s.109) göre sualtı dalış turizminden; Mısır 4.519.8 milyon dolar, Endonezya 1.991.2 milyon dolar, Avustralya 1.703 milyon dolar, Meksika 1.342.54 milyon dolar, Tayland 1.331.6 milyon dolar, Filipinler 934 milyon dolar, Japonya 634,9 milyon dolar, ABD-Hawaii 550,8 milyon dolar ve ABD-Florida 306,2 milyon dolarla en çok gelir elde eden ülkelerdir. Turizm sektöründe sualtı dalış turizminin aldığı pay giderek artmaktadır. Grafik 2.3.1'de Dünya'daki başlıca dalış noktalarının yüzdelik oranları gösterilmiştir.

Dünya'da Dalış Noktalarının Dağılımı

Grafik 2.3.1. Dünya'da dalış noktalarının dağılımı (Divetime, 2022)

Dünya'daki başlıca sualtı dalış turizmi destinasyonları ise şöyledir (Bkz: Şekil 2.1.); Yongala Batığı ,(Avustralya), Bahama Adaları (Bahamalar), Kanada-Baffin Adası-Bonaire (Kanada), Florida Keys, Papua New Guinea, Galapagos Adaları (Ekvador), Little Cayman (Karayipler), Mikronezya Adaları, Maldiv Adaları, Cozumel (Meksika), Kızıl Deniz (Mısır), Frenado de Noronha (Brezilya). Dünyada dalış turizmi açısından en çok balık adam çeken yer Avustralya'nın kuzey doğusunda bulunan Büyük Set Resifi Deniz Parkı'dır ve yıllık yaklaşık 1.6 milyon turist çekmektedir. Dünyada en fazla balıkadam sayısı ise Amerika Birleşik Devleti'ne kayıtlıdır (Akkoç, 2013, s. 21-22; BAKA, 2012, s. 13-14; Boye, 1989; Dinç, 2021, s. 473; Yarmacı, vd., 2017, s. 68). DEMA'ya (2022) göre, ABD'de yaklaşık 2,7 ila 3,5 milyon donanımlı dalgıç vardır. Dünyanın önde gelen dalış alanlarının büyük bir çoğunluğu tropikal bölgelerdeki ve özellikle mercan resiflerinin bulunduğu bölgelerdir. Dalgıçların kendi rekreasyonel fırsatlarına ulaşma eğilimi göstermeleri dolayısı ile onlara ulaşmanın çok çeşitli yollarından birisi de uluslararası seyahatlerdir (Bideci, 2014, s. 47).

Şekil 2.1. Dünyanın başlıca sualtı turizm noktaları (Cesur, 2021)

Dünyadaki dalış noktalarının çokluğu, bahsedilen verilerin değerlerinden anlaşılacağı üzere su altı dalış turizmi ülke ekonomilerinde kayda değer bir yer edinmiştir. Gelişimine aralıksız devam eden teknolojiler sayesinde su altı dalış turizmi hızla yükselişe geçmiştir. Gelişen teknoloji ile su altında kalma süreleri daha uzun ve daha güvenli bir hal almıştır. Ayrıca bilgi paylaşım hızı, reklam ve tanıtımların etkisiyle de balıkadamların su altına olan ilgisini arttırmıştır. Türkiye'nin jeopolitik konumunu neticesinde birçok medeniyete ve kültüre ev sahibi olmuş olması, üç tarafının denizlerle çevrili olması, akarsu ve tatlı su kaynaklarının geniş ve çeşitli olması, iklim koşullarının uygunlu su altı dalış turizmi için büyük fayda sağlamaktadır. Bu faydalardan Türkiye'nin en verimli ve etkin şekilde yararlanabilmesi için sualtı dalış turizminin doğru tanıtımı yapılmalı, var olan dalış destinasyonları iyileştirilmeli ve geliştirilmeli, yeni dalış destinasyonları açılmalı (Konurhan, s. 228), bunun yanı sıra Türkiye'de sualtı dalış turizmi, turizmin çeşitlendirilmesi sürecinde üzerinde durulması gereken seçeneklerden biridir (Yaşar, 2011, s. 34).

2.3.3. Türkiye’de Sualtı Dalış Turizmi

Sosyo-ekonomik sektörlerinden birisi olan turizmin (Onetiu ve Predonu, 2013, s. 648) gelişmekte olan ülkelerde geniş bir etkiye sahip olduğu, yoksulluğun hafifletilmesi, kalkınma ve gelişme için etkin bir araç olduğu da görülmektedir (Hrubcovaa, Loster ve Obergruber, 2015, s. 476). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, kitle turizminin gelir artırıcı etkisi, istihdama olumlu etkileri, yabancı sermayeyi ülkeye çekmesi, vergi gelirlerini artırması gibi bazı faydalar yaratacağı beklentisiyle, teşvik etmeye yönelik kamu politikaları 1960’ların başından itibaren uygulamaya başlanmış ve bu durum günümüze kadar sürmüştür. Ancak kitle turizminin yapısı gereği özellikle destinasyon bölgesindeki yerel ve ulusal ekonomileri olumsuz etkileyebilecek bazı özelliklerini yakından tanıdığımızda, 21. Yüzyılın başında artık bu turizm tarzının sınırlarına gelinmeye başlandığı da anlaşılabacaktır (Soyak, 2013, s. 2). 1980’lere kadar Türkiye kültür turizmi ülkesi olarak düşünülüyordu. 1982’de Turizm Teşvik Kanunu’nun çıkmasıyla kültür turizmi ile birlikte deniz turizminin gelişmesi sağlanmaya başlamıştır. Mavi yolculuk adı altında günübirlik tekne turlarının dalış üzerine etkileri artmaya başlamış ve dalış turizmi bu tarihten itibaren ivme kazanmaya başlamıştır (Babazade, 2017, s. 40).

2001 yılı Eylül ayında Kültür ve Turizm Bakanlığı çalışmaları sonucu turizm amaçlı dalışlara kapalı olan alanlar tekrar değerlendirilmiştir. 12 Nisan 2020 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayınlanan “Su Altında Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlığı Bulunan Bölgelerde Turizm ve Sportif Amaçlı Dalış

Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile bu alanlarda yapılacak dalış izni yönetmelik gereği kurulacak komisyonun değerlendirmesine bırakılmıştır (İMEAK, 2021, s. 218). Yapılan gelişmeler bu turizm dalının döviz getirici ve kültürel arkeolojik değerleri tanıtımının önemini ortaya çıkarmıştır. İzinli dalış bölgeleri genişlemiştir. Hatta sualtı parkları-müzeleri girişimlerine başlanmıştır. Türkiye’nin iklimi, konumu, kültürü kısacası dünya tarihinde oynadığı önemli rolü nedeniyle mevcut dalış bölgelerini birçok açıdan beslemiştir.

İlkçağ’dan bu yana Ege ve Akdeniz çevresine yerleşmiş toplumlar denizi kültürlerinin bağlayıcısı olarak görmüşler, uzun mesafeleri deniz yoluyla aşmışlardır. Fenikeliler Akdeniz kıyılarında birçok koloni kurarken, Romalılar Akdeniz’i o kadar benimsemişlerdir ki ona “Mare Nostrum” yani “bizim deniz” adını vermişlerdir. Türkiye kıyıları, Bronz Çağı’yla tarihlenen bir ticaret gemisinden Çanakkale Savaşları’nda batan savaş gemilerine kadar çeşitli yüzyıllarda batan her türlü geminin batıklarıyla doludur. Bu batıklar eski deniz ticaret yollarını belirleyecek niteliktedir. Bilinen batıkların çoğu ticaret gemileridir. Ticaret gemilerinin çoğu amphora yüklü teknelerdir (Alpözen, 1975, s. 5-28). Türkiye dalış turizminde İhtiyar Akdeniz Uluburun Batığı Son Tunç Çağı’nda Anadolu’nun komşu medeniyetlerle deniz ticareti ilişkisini açıklamak için bu güne kadar kazısı yapılan en eski batıktır. Kaş’ta 11 yıl süren kazı çalışmalarıyla ortaya çıkarılan ve şu an da Bodrum Su Altı Müzesi’nde sergilenen batık, Antik döneme ilişkin deniz ticareti malzemeleri (Ortadoğu ve Kıbrıs kökenli hammaddeleri) ve o dönem medeniyetleri hakkında önemli bilgileri vermektedir (Pulak, 2011, s. 319).

Türkiye; Anadolu ve Trakya toprakları birer yarımada olup, üç tarafı denizlerle çevrilidir. Türkiye’yi çeviren bu denizler, aslında Atlantik Okyanusu’na bağlı bir iç deniz olma özelliğini taşımakta ve birçok yönden benzerlik göstermektedir. Türkiye kıyıları gerek sualtı flora-fauna açısından çok zengin, gerekse su altı arkeolojisi açısından önemli batık alanlarına sahiptir. Ayrıca kıyıların jeomorfolojik yapısı, iklimi, tuzluluk oranları, besleyici tuzlar ve oksijen dağılımı gibi kendine özgü şartlar ortaya koymaktadır. Kıyılarda bulunan bu tür özellikler dalış turizmini olumlu bir şekilde etki etmektedir. Türkiye’de dalış turizmi henüz popülerliğini kazanmasa da kıyıların flora-fauna ve sualtı arkeolojisi açısından elverişli oluşu ülkemizde dalış turizminde önde

gelen ülkeler arasına sokmaktadır (Akkoç, 2013, s. 24; Konurhan, 2019, s. 28; Özgül, 2008, s. 515).

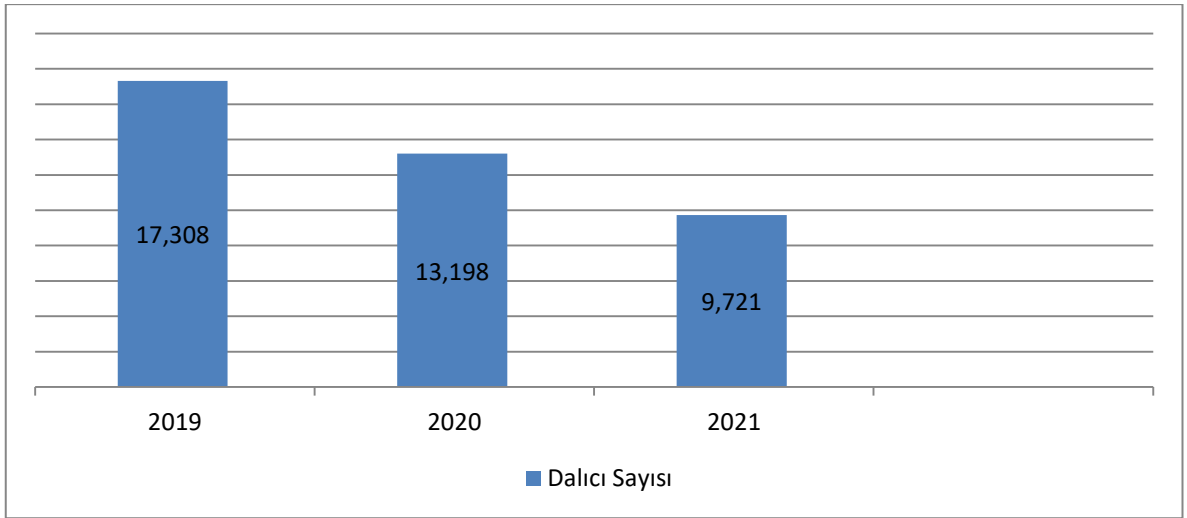
Türkiye’de su altı sporlarıyla ilgilenenler için dünyada eşine az rastlanan dalış bölgeleri bulunmaktadır. Bu dalış bölgeleri, su altı zenginliklerinin yanı sıra, gizliliğini ve çekiciliğini hâlen sürdürmekte ve keşfedilmeyi beklemektedir (Sofular, 1989, s. 254). Sualtı dünyasının gizemli çekiciliklerinden biri olan mikrobiyalitleri keşfetmek, onlar hakkında bilgi toplamak, görmek veya değişik bir deneyim yaşamak amacıyla birçok kişi sualtı dalış turizmine katılmaktadır (Köşker, 2020, s. 182). Tropik denizlere benzer özellikler gösteren Akdeniz’de çoğunlukla sıcak ve tuzu seven canlılar bulunurken, güneyle bağlantısı olmayan Karadeniz’de soğuk ve tuzlu ortamlarda yaşayabilen canlılar görülür. Türkiye’nin kıyıları tek hücreli hayvanlardan en gelişmiş memelilere kadar çok zengin bir canlı dünyasını barındırır (Gözcüoğlu vd., 2012, s. 1). Topografik yapı, sıcaklık, tuzluluk, besleyici tuzlar ve oksijen dağılımı gibi; fakat yine bazı farklılıklar, balıkçılıktan turizm faaliyetlerine kadar kendini hissettirmekte ve kendilerine özgü şartlar ortaya koymaktadır. Türkiye denizlerinin bu yapısı, dalış aktivitelerini etkilemektedir (Akkoç, 2013, s. 21; Gökdeniz vd., 2010, s. 15). Son 10 yıllık dönemde Türkiye’ye gelen turistlerin geliş amaçları incelendiğinde deniz-kum-güneş olarak bilinen tatil amaçlı gelenlerin oranında düşüşler olduğu gözlenirken diğer amaçlı gelenlerin oranlarının arttığı görülmektedir (Demir ve Demir, 2004, s. 96).

Türkiye’de su altı turizmi için uygun altyapının bulunmasıyla beraber su altına olan merakın hızla artması su altı turizminin geliştirilmesi ve desteklenmesi gerekliliğini basitçe ortaya koymuştur. Artan bu merakı ilgi ve bilgiye çevirmek, dalışların daha bilinçli, sağlıklı, düzeyli şekilde gerçekleştirilebilmesi ve de doğal ortamın korunabilmesi için Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu (TSSF) kurulmuştur. Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’ ne bağlı olarak ‘Sualtı Sporları, Can kurtarma, Su kayağı ve Paletli Yüzme Federasyonu’ ismiyle 1980 yılında kurulmuştur. Federasyonun adı, 2004 yılında “Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu” olarak değiştirilmiş ve kuruluşundan bu yana aktif olarak ulusal ve uluslararası etkinliklerin düzenlenmesinde görev almıştır.

TSSF, global düşünce ve lokal uygulama, sorumluluk ve hesap verebilirlik, risk değerlendirmesi, sporcu ruhu, yaratıcılık ve yenilikçilik ilkelerine bağlı kalarak

uluslararası sualtı sporları ve dalış etkinlikleri ile ortaklaşa eğitim, belgelendirme, denetim koşulları oluşturmayı ve yürütmeyi hedeflemektedir. TSSF donanımlı dalış, sualtı görüntüleme, can kurtarma, sualtında hedef vurma, paletli yüzme, sualtı hokeyi, sualtı ragbisi, serbest dalış, zıpkınla balık avı olmak üzere 11 farklı branşı bünyesinde barındırmaktadır. TSSF bünyesindeki branşlar dahilinde uluslararası ve ulusal ölçekte düzenlenen yarışmalara düzenli şekilde katılmakta ve önemli dereceler elde etmektedir. Ayrıca TSSF'nin bağlı olarak çalıştığı uluslararası kuruluşlar şunlardır; CMAS 1981 yılında üye olunmuştur, ILSE Uluslararası Cankurtarma Federasyonu ve IWWF Waterski Federasyonudur (http-6). TSSF; ana statü, can kurtarma, donanımlı dalış ve genel talimatlar gibi başlıklar altında resmi yönetmelik ve talimatlara sahiptir. Bu belgelere bağlı kalarak dalış merkezleri ve dalgıçların belgelenmesi, eğitim verilmesi ve çeşitli aktivitelerin düzenlenmesinde faaliyet gösterir.

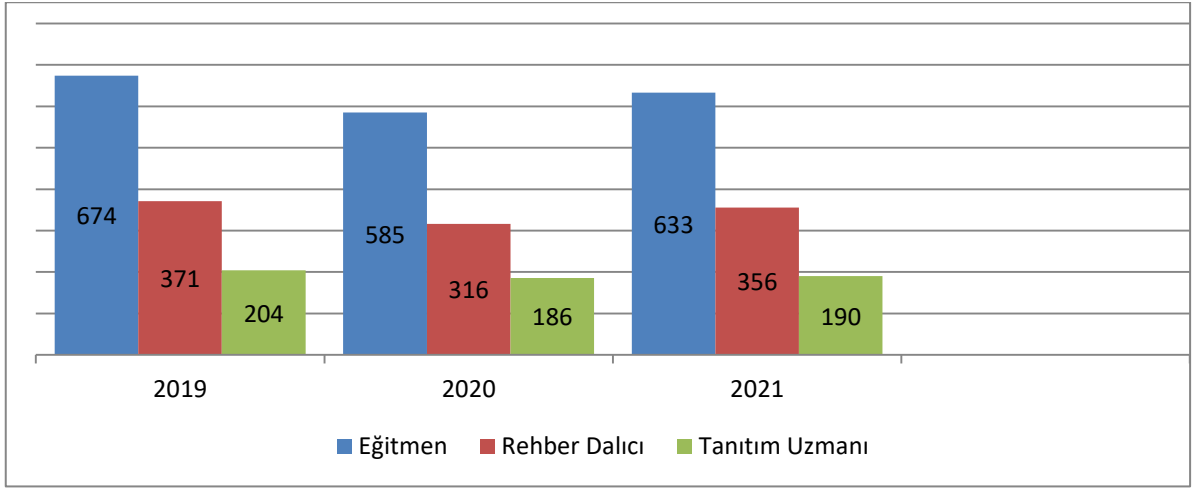
TSSF 2022 Yılı Faaliyet Raporu'na göre pandemi nedeniyle 2020-2021 yıllarında muhtelif faaliyetler düzenlenemediğinden dalıcı sayılarında (Bkz: Grafik 2.2.) düşüş yaşanmıştır. TSSF'ye kayıtlı rehber dalıcı, tanıtım uzmanı ve aktif eğitmen sayılarında (Bkz: Grafik 2.3.) ve PADI ve SSI eğitmen sayılarında (Bkz: Grafik 2.4.), beklenmedik farklılıklar olmuştur. Bu farklılıklar 2019, 2020 ve 2021 yılları verilerinden oluşturulan grafiklerle aşağıda gösterilmiştir.

Grafik 2.3.2. Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu dalıcı sayıları (TSSF, 2022)

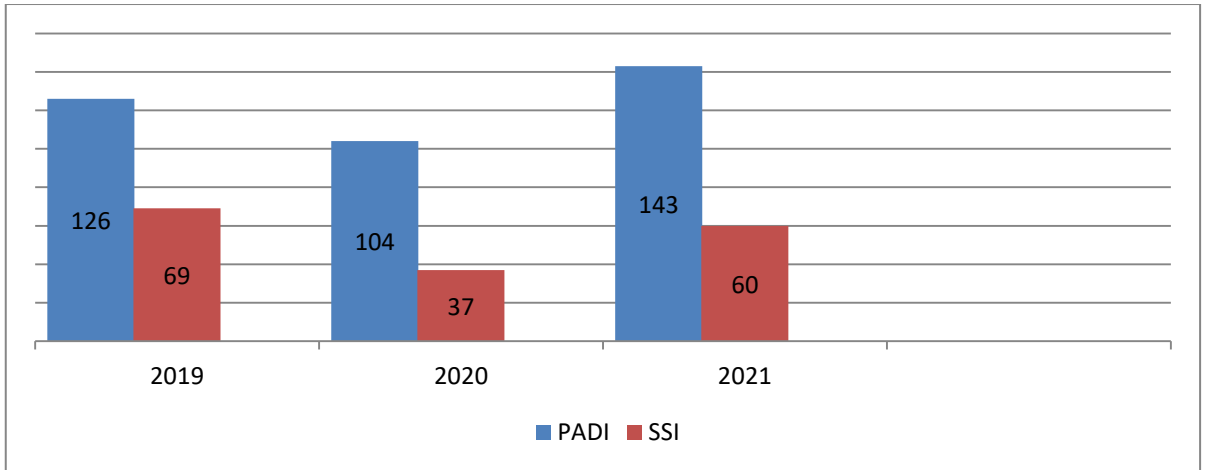
Grafik 2.3.2.'ye göre verilen dalıcı sayıları 1 yıldız, 2 yıldız ve 3 yıldız dalıcıları kapsamaktadır. 2019 yılında 17308 olan dalıcı sayısı pandemi koşulları nedeniyle %43 azalarak 9721 olmuştur. Dünya genelinde ve Türkiye'de başlamış ve

devam etmekte olan normalleşme süreci ile dalıcı sayılarının artış göstereceği öngörülmektedir.

Grafik 2.3.3. Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu aktif eğitmen, rehber dalıcı ve tanıtım uzmanı sayıları (TSSF,2022)

Grafik 2.3.3 TSSF'ye bağlı 1 yıldız dalış eğitmeni, 2 yıldız dalış eğitmeni ve 3 yıldız dalış eğitmenlerini, rehber dalıcı ve tanıtım uzmanları sayılarını göstermektedir. Verilere göre yıllara göre dalgalanma dalıcı sayısına göre bakıldığında daha makul ölçekte olmuştur. Bu durumu eğitmen, rehber dalıcı ve tanıtım uzmanlarının profesyonel anlamda dalışla ilgilenmeleri ile ilişkilendirilebilir.

Grafik 2.4. Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu dalış merkezlerinde kayıtlı PADI ve SSI eğitmen sayıları (TSSF, 2022)

Grafik 2.4.'te TSSF'ye kayıtlı PADI ve SSI eğitmen sayıları verilmiştir. Eğitmen sayısında 2020 yılında düşüş yaşanmış ancak 2021 yılında 2019 yılındaki sayının üstüne çıkacak şekilde artış yaşanmıştır. Grafiklere göre sualtı dalış aktiviteleri de birçok alan gibi pandemi sürecinden etkilenmiştir. Ancak bu süreçte elde edilen

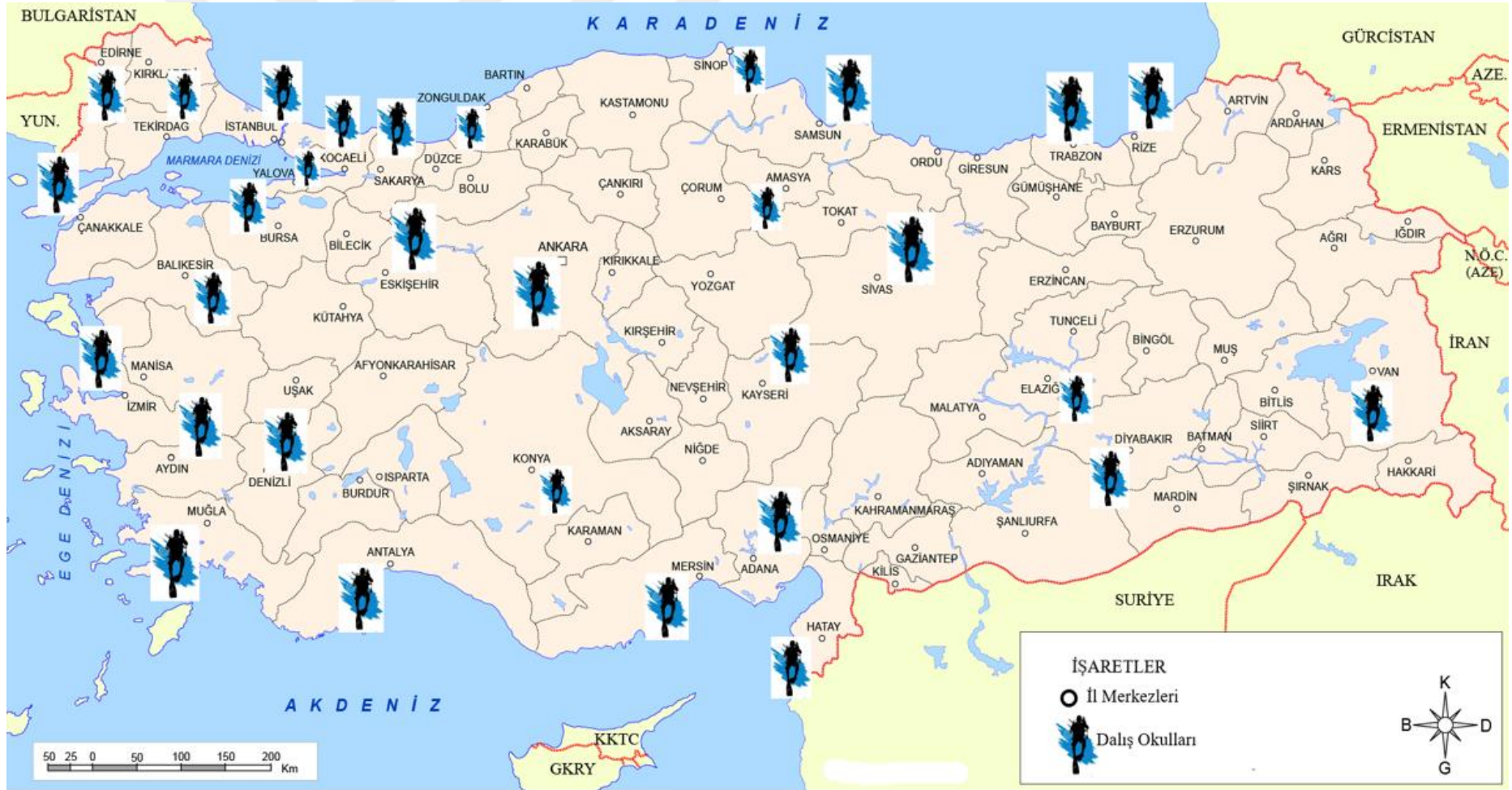
deneyimler ile sualtı dalışının var olan değerleri korunmuş ve geliştirilip, iyileştirilmeye başlanmıştır.

1980’li yıllardan itibaren Türkiye kıyılarında kurulan dalış okulları bazı eksiklikleri olmakla birlikte yabancı ülkelerdeki dalış okullarının açılmasını teşvik etmiştir (Alparslan vd., 2005, s. 143). Türkiye, Doğu Akdeniz havzasında el değmemiş kıyıları, denizinin berrak suları ve su altı arkeolojisi ile 1980’li yıllardan itibaren su altı dalış turizminin hareketlendiği bir döneme girmiştir. Bu ivmelenme ile birlikte dalış okullarının açılması teşvik edilmiş ve dalış okulu sayısı hızla artmaya başlamıştır (Yaşar, 2011, s. 48; Konurhan, 2019, s. 28; Akkoç, 2013, s. 24). Akkoç (2012) çalışmasında, Türkiye’deki dalış okulları sayısını TSSF’yi kaynak alarak 226 olarak belirtmiştir. Günümüzdeki dalış okullarının mevcut durumu incelendiğinde 333’e yükselerek dokuz yıl içerisinde %47’lik bir artış göstermiştir (Bkz. Tablo 2.2.) Bu artışa sualtı dalış turizminin tanınırlığının artması, potansiyelinin farkına varılması, turistlerin değişen tatil anlayışına uygun bir alternatif olduğunun kabul edilmesi ve Türkiye’nin dünyadaki sualtı dalış turizmindeki payını arttırmak istemesinin etkisi büyüktür.

Tablo 2.2. Türkiye’de illere göre dalış okullarının dağılışı (http-7)

İller	Dalış Okulları
Adana	7
Amasya	2
Ankara	18
Antalya	70
Balıkesir	6
Bursa	11
Çanakkale	19
Denizli	2
Diyarbakır	3
Edirne	7
Elazığ	2
Eskişehir	5
Hatay	4
Mersin	6
İstanbul	45
İzmir	22
Kayseri	1
Kocaeli	8
Konya	1
Muğla	49
Rize	1
Sakarya	5
Samsun	5
Sinop	1
Sivas	5
Tekirdağ	2
Trabzon	3
Van	3
Yalova	6
Zonguldak	1
Toplam	333

İllere göre dalış okullarının dağılışına bakıldığında Antalya, İstanbul, İzmir, Çanakkale, Muğla ve Ankara en çok dalış okulu ve kulübünün bulunduğu illerdir. Bu illerin nüfus yoğunluğu, coğrafi konumu, turizme verilen katkı, belediye kaynaklarının durumu, çeşitli turizm ürünlerine sahip olmaları, tüketim gücünün fazla olması gibi faktörlerin etkisi olmuştur. Dalış okullarının dağılışı incelendiğinde Karadeniz'e kıyısı olan illerin Akdeniz ve Ege kıyılarında olan illere göre daha fazla bulunmasında dalış noktalarını fazlalığı, sualtı flora ve faunasının çeşitliliği, iklim koşulları etkili olmuştur. Fakat Türkiye'nin dört mevsimi birden yaşaması, her bölgenin kendine özgü endemik canlı türlerini barındırması, akarsu, göl, yeraltı suları ve bu su kaynaklarının bile dalışa elverişli olması dalış okullarının İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde de bulunmasının sebeplerindendir. Ankara en çok dalış okulu bulunan İç Anadolu şehridir, bu çokluğu Eskişehir ve Sivas illeri takip etmektedir. Beş adet dalış okulu bulunan Eskişehir ili araştırma alanı olarak belirlenmiştir. Eskişehir Çifteler belediyesine bağlı olan Sakarya nehrinin doğuş yeri olan doğal su kaynaklarının olduğu Sakaryabaşı bölgesinde su altı dalış turizmi gerçekleştirilmektedir. Araştırma alanında Karaburgu, Kırkkız, Gökgöz, Boşkurt, Karaburgu gibi birden fazla noktadan dalış yapılabilmektedir. Su sıcaklığı, su altı canlı çeşitliliği bu çeşitlilik arasında endemik hayvanların bulunması, suyun berraklığı, debisi, konumu vb. etkenler alanın dalış için çekicilik unsurlarındandır. Bu bilgiler dikkate alındığında su altı fauna ve flora zenginliği, jeomorfolojisi açısından araştırma alanı sualtı dalış turizmi için yepyeni bir alan olup, yüksek potansiyele sahiptir. Araştırma alanı bu anlamda yabancı ve yerli turistlerin tatlı su kaynağında dalış yapmaları için yepyeni bir noktadır.

Şekil 2.2. Türkiye’deki dalış okullarının illere göre dağılımı (Cesur, 2021)

2.4. Rekreasyonel Donanımlı Dalış

Donanımlı Dalış kavramı, ‘Tüplü Dalış’, ‘Aletli Dalış’, ‘Bağımsız Aletli Dalış Donanımı’ ve ‘Scuba Dalış’ gibi birden fazla şekilde tanımlanmakta ve kullanılmaktadır. Teknik olarak konuşursak, 'scuba', 'bağımsız sualtı solunum cihazı' anlamına gelen bir kısaltmadır (Garrod ve Gössling, 2008, s. 3). Self-Contained Underwater Breathing Apparatus’un baş harfleri kullanılarak ‘Scuba’ kısaltması ile yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak bu araştırma da bu tanımlar arasından TSSF tarafından kullanılan donanımlı dalış ifadesi kullanılmıştır. Donanımlı dalış, “Donanımlı Dalış Yönetmeliği”nde; sıkıştırılmış hava ya da oksijen oranı arttırılmış sıkıştırılmış hava solumaya olanak veren ve yüksek basınca dayanıklı taşınabilir tüp ve buna ilişkin donanım kullanılarak sualtında yapılan dalış, olarak tanımlanmaktadır (Öznur, 2016, s. 2). Dünya Turizm Örgütü’ne (2001, s. 86) göre ise; “Seyahat etmelerindeki asıl amacın donanımlı dalış olması sebebiyle bu tür destinasyonlara katılan kişilerin içinde bulunduğu etkinlik, donanımlı dalış turizmi olarak tanımlanabilir.

“Dalış turizmi, giderek daha geniş bir yelpazede rekreasyonel dalış faaliyetlerini içermektedir (De Brauwert, 2017, s. 29)”. Donanımlı dalışta, yüksek teknolojik seviye gerektiren rekreasyonel bir aktivite olarak anlaşılmaktadır (Dai, Huang, Chen, Chen ve Huan. 2021, s. 3). Rekreasyonel donanımlı dalış ise, dalgıç tarafından taşınan ve bu nedenle yüzeye bağlı olmayan bağımsız bir sualtı solunum cihazı kullanılarak eğlence ve boş zaman amaçlı dalıştır (Huddart ve Stoot, 2019, s. 362). Rekreasyonel donanımlı dalış, çok çeşitli macera, boş zaman ve eğlence aktiviteleriyle ilgili becerileri kapsayan ve ticari, askeri, kamu güvenliği veya bilimsel dalıştan farklı olan bir donanımlı dalış türüdür (Aygün ve Tüfekçi, 2020, s. 3).

Rekreasyonel donanımlı dalışın çekiciliğin ve popüleritesine katkıda bulunan faktörler arasında güvenli ve uygun fiyatlı dalış ekipmanlarının geliştirilmesi (Davis ve Tisdell, 1995, s. 25) ve deniz araçlarının uzak dalış alanlarına daha kolay erişmesini sağlayan teknolojik gelişmeler bulunmaktadır (Musa ve Dimmock, 2012, s. 2). Fakat bu çekicilik ve popülerite uzun bir tarihsel süreçten sonra gerçekleşmiştir. Denizlere, göllere ve akarsulara olan merakında etkisiyle nefes tutularak yapılan tek seferlik dalışlar çoğunlukla su yüzeyinde kalan insanoğlunu su altında kalabilmek için gelişme ve ilerlemeye itmiştir. Dalgıçlara sualtı hava desteği ve hareket rahatlığı sağlayabilmek

için çeşitli denemeler yapılmıştır. “Zamanla dalgıçlar, geliştirilmiş solunum cihazlarının ve koruyucu kıyafetlerin ortaya çıkmasıyla aşamalı olarak daha rahat ve uzun süreli dalış imkanını elde etmişlerdir (Dimmock, 2009, s. 14).” John Lethb Ridge adlı İngiliz araştırmacı 1715 yılında her tarafı kapalı deriden bir dalgıç elbisesi yapmıştır. W.H. James adlı bir diğer İngiliz mucit 1825 yılında, üzerinde sıkıştırılmış hava taşıyan elbiseyi keşfetmiştir (Küçükaslan, 2007, s. 239). Bu elbise dalış elbisesinin etrafını saran hava tankından besleniyordu ve dalgıç palet yerine ayakkabı giyiliyordu. Ancak bu sistem o dönemde dalgıçların sualtında serbest olarak dolaşmasının bir önemi olmaması sebebiyle yaygınlık kazanamamıştır (Avcı, 2016, s. 17). Bu sistemi 1865 yılında Fransız maden mühendisi Benoit Rouquayrol ve Fransız deniz kuvvetleri komutanı Auguste Denayrouze, bir yüz maskesi icat ederek geliştirmiştir. Daha sonralarda Robert Davis ve Henry Fleuss adındaki iki İngiliz 1878 yılında ilk kapalı devir daimle çalışan oksijen bazlı yeniden solunum sistemini geliştirmiştir (Yıldırım, 2019, s. 4).

19. yy bilimsel ve teknolojik gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Paul Bert ve John Scott Haldane tarafından Fransa ve İskoçya’da yapılan bilimsel çalışmalar sayesinde suyun basıncını vücut üzerinde yaptığı etkileri ve emniyetli dekompresyon limitlerini tanımlamak mümkün oldu (Böyükelhan, 2014, s. 47). ‘Su akciğeri’ olarak bilinen en eski prototip donanımlı dalış ekipmanı, 1940’ların başında Jacques-Yves Cousteau ve Emile Gagnan tarafından geliştirildi (Garrod ve Gössling, 2008, s. 3). Yüksek basınçlı hava içeren bir dalış tüpü ve dalgıca gerekli olan basınç ortamını sağlayan bir regülatörden oluşan bu aparat, hala rekreasyon amaçlı tüplü dalışta yaygın olarak kullanılmaktadır (Garrod ve Gössling, 2008, s. 3). “Cousteau ve Gagnan’ın sualtı deneyimlerini dönüştüren bağımsız dalış ekipmanlarında yaptığı değişikliklerden bu yana, donanımlı dalış, deniz temelli eğlence ve turizmin küresel olarak tanınan bir biçimi olarak bir yer edinmiştir (Dimmock, 2007, s. 129; Garrod, 2008, s. 45; Musa ve Dimmock, 2012, s. 1)”.

Rekreasyonel donanımlı dalışın tanınmasında dalış ekipmanlarının geliştirilmesinin büyük etkisi olsa da popüler kültürün de bir o kadar etkisi olmuştur. Amerika dizisi (Sea Hunt), Jacques-Yves Cousteau’nun kitapları (The Silent World,1953), filmleri (The Silent World,1956) ve televizyon belgeseli (The Undersea World of Jacques Cousteau) dalışa olan ilgiyi büyük ölçüde arttırmıştır (Musa ve

Dimmock, 2013, s. 20). Oscar ödüllü belgeseller, The Golden Fish (1959) ve The World Without Sun (1965) (Cousteau Society, 2007). James Bond filmleri Thunderball (1965) ve Octopussy (1983), The Big Blue (1989), Disney'in The Little Mermaid (1989), Finding Nemo (2003) gibi filmler ve Deep Blue (2004) ve Sharkwater (2007), deniz ortamlarına ve deneyimlerine olan ilgiyi artırmıştır (Garrod ve Gössling, 2008, s. 9). Amerika Birleşik Devletleri merkezli bir dergi olan 'Skin Diver', ilk kez 1950'lerde yayımlandı ve aynı zamanda dalgıçlık sektöründe önemli bir rol oynayıp dalış odaklı ilk dergi oldu. Bu dergi, geçmişte geniş bir takipçi kitlesine sahipti ve bugün hala geniş bir şekilde okunuyor. Dergiler, tüplü dalış bölgelerinin tanıtımında önemli bir rol oynamaya devam etmektedir ve şu anda dünyada 60'tan fazla tüplü dalış dergisinin olduğu tahmin ediliyor (Dimmock ve Cummins 2013'ten aktaran Aygün, 2020, s. 8).

Sualtına olan merak neticesinde küresel coğrafyanın neredeyse tamamında; Ekvatora yakın Kızıl Deniz, Tayland, Malezya'dan daha serin okyanus sıcaklıklarının deniz yaşamını çeşitlendirdiği Avustralya, ABD, Güney Afrika'daki subtropikal ve ılıman yerlerde hatta kutuplarda ve uzak buz bölgelerinin altında donanımlı dalış gerçekleşmektedir (Musa ve Dimmock, 2012, s. 2). Çoğunlukla macera turizmi kapsamında ele alınan rekreasyonel sualtı dalış aktivitesi dünya çapındaki uluslararası ve yerel seyahat endüstrisinin önemli bir parçasını oluşturan ve gelişen bir niş pazardır (Maccarthy, O'Neill ve Williams, 2006, s. 539). 2021'de Almanya'da 14 yaş ve üstü yaklaşık 4.6 milyon kişi rekreasyonel donanımlı dalış yaptığını belirtmiştir (Kaptyug, 2021). İngiltere'de donanımlı dalış veya şnorkelle dalışa 16 yaş ve üstü 2018 yılında yaklaşık 58 bin, 2019 yılında ise yaklaşık 52 bin kişi katılmıştır (Lange, 2021). "Florida'daki mercan resiflerinde rekreasyon amaçlı dalış sıklığı, dünyadaki en yüksek oranlardan bazılarıdır (Krieger ve Chadwick, 2013, s.180)". Florida'da şnorkelle dalış ve rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetine katılan dalıcılar, Florida ekonomisine yaklaşık 904.4 milyon dolar katkıda bulunmaktadır (DEMA, 2022). Dünya Turizm Örgütü'nün raporuna göre dalgıçlar artık daha fazla macera arayışı içinde olup aktif olarak donanımlı dalış yapan her dört turistten biri yeni dalış bölgeleri aramaktadır (WTO, 2001, s. 89).

Pek çok dalgıç sadece eğlenmek, sualtında olmanın özgürlüğünü yaşamak, sualtı ortamının görkemini görmek, diğer katılımcılarla sosyalleşmek ve sonrasında hikayelerini anlatmak için dalar. Bu tür dalgıçlar rahatlıkla 'rekreasyonel dalgıçlar'

olarak adlandırılabilir (Garra ve Gössling, 2008, s. 4). Rekreasyonel ya da farklı amaçlarla bireylerin sağlıklı dalış yapabilmeleri ve dalgıç unvanları alabilmeleri için belli başlı kurallar vardır. Donanımlı dalış deneyiminin dalıcılar tarafından sualtı habitatında güvenli olarak ve keyfini çıkararak, gerekli becerileri geliştirebilmeleri için uygun uygulama ve eğitim gereklidir. Eğitim, deniz ortamlarının güvenliğini ve korunmasını sağlayanın bir yolu olarak donanımlı dalış endüstrisi için çok önemlidir (Musa ve Dimmock, 2012, s. 2). “Emniyetli bir dalış deneyimi yaşayabilmek için dalış için uygun fiziksel ve psikolojik şartlara sahip olmak, kazaları önlemek ve yönetmek konusunda eğitim almış olmak, donanımın sınırları hakkında bilgi sahibi olmak ve çevrenin de potansiyel tehlikeler barındırdığının farkında olmak oldukça önemlidir (Doğru,  elik ve Yılmaz, 2019, s. 187)”. Bu farkındalığa ulaşmak için alınan eğitimler çeşitli ulusal ya da uluslararası sertifika programlarını kapsayan dersler ile sağlanmaktadır. Bu dersler, temelde 3 ana aşamadan oluşur. İlk aşamada, tüplü dalışın temel prensiplerine yönelik bilgi edinme ( evrimi i bağımsız çalışma veya sınıf eğitimleri) yer alır. İkinci aşamada dalgıçlar, tüplü dalışın gerektirdiği becerileri öğrenmek için sığ su dalışları yapar.    nc  aşamada ise sığ su dalışlarında öğrenilen becerilerin açık denizde kullanılması ve su altı keşfinin başlangıcı ön plandadır (Aygün, 2020, s. 9).

Dalış etkinliklerinde ve dalgıçların eğitilmesinde, sertifikalandırılmasında ulusal ya da uluslararası çoğunluğu özel sektörden olan kuruluşların payı oldukça büyüktür. Bu kurum ve kuruluşlar ‘Dünya’da Sualtı Dalış Turizmi’ başlığı altında detaylıca açıklanmıştır. PADI, CMAS, SSI, NAUI ve Türkiye’deki en önemli temsilcisi TSSF bu kuruluşların başta gelenleridir. Dalış standartlarını kapsayan yönetmelikler ile eğitim ve sertifika programlarını belirlerler. Kuruluşların eğitim ve dalış merkezlerinde belirlenmiş yönetmeliklere uygun eğitimler dalgıç adaylarına verilir ve başarılı olanlar sertifikalandırılır.

TSSF, CMAS üyesidir ve eğitimlerini bu kuruluşun belirlediği standartlar doğrultusunda düzenlemektedir. TSSF dalış sertifika sisteminde eğitmen ve dalıcıların seviyelerini belirleyen altı belge seviyesi ve uzmanlık seviyeleri vardır. Dalıcı seviyelerini; 1 yıldız, 2 yıldız ve 3 yıldız dalıcı belgeleri ile eğitmen seviyelerini 1 yıldız, 2 yıldız ve 3 yıldız dalış eğitmeni belgeleri ile uzmanlık seviyeleriye uzman dalıcı ve uzman eğitmen dalıcı belgeleri ile gösterilir.

26355 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu Ana Statüsüne ve 10/9/2008 tarihli ve 26993 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, 24/02/2017 tarihinde güncellenen Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu Donanımlı Dalış Yönetmeliğine göre dalıcıların ve dalış eğitmenlerinin yetki ve sorumlulukları aşağıdaki gibidir (Bkz: Tablo 2.3. ve 2.4).

Tablo 2.3. *Dalıcıların yetki ve sorumlulukları (TSSF, 2008)*

Dalıcıların Statüleri	Yetki ve Sorumlulukları
1 Yıldız Dalıcı	‘Federasyona bağlı bir dalış kuruluşundan eğitim ve belge almış olmalıdır. Yeterli teorik eğitimi almış, dalış donanımlarını tek başına takıp, sökebilen, bu ekipmanları sığ sulara doğru olarak kullanabilen, tüm dalış becerilerini kolaylıkla uygulayabilen, yanında üç yıldız dalıcı ya da dalış eğitmeni olması koşulu ile en çok 18 metre derinliğe kadar dalış yapabilen dalıcıdır. Gece dalışı yapamaz.’
2 Yıldız Dalıcı	‘Federasyona bağlı bir dalış kuruluşundan eğitim ve belge almış olmalıdır. Açık deniz dalış deneyimi olan ve yanında en az iki yıldız dalıcı ile birlikte en çok 30 metre derinliğe kadar dalış yapabilen dalıcıdır. Dalış eğitmeni eşliğinde eğitim amacıyla en çok 42 metre derinliğe kadar dalış yapılabilir. 18 yaşından küçük dalıcılar yanında üç yıldız dalıcı ya da dalış eğitmeni olması koşulu ile en çok 24 metre derinliğe kadar dalış yapılabilir. Gece dalışı yapılabilir.’
3 Yıldız Dalıcı	‘Federasyona bağlı bir dalış kuruluşundan eğitim ve belge almış olmalıdır. Her düzeyde dalıcılara sualtında önderlik yapabilecek beceri ve deneyimi olan dalıcıdır. Önderlik yaptığı dalıcıların güvenli dalış kurallarına uygun dalış yapmalarını sağlamakla yükümlüdür. Dalış liderliği yapabilir, dalışla ilgili kural dışı davranışlarda bulunanları uyarmaya ve gerekirse dalıştan alıkoymaya yetkilidir. En çok 30 metre derinliğe kadar dalış yapılabilir ve yaptırabilir. Dalış eğitmeni eşliğinde ve eğitim amacıyla en çok 42 metreye kadar asistan olarak dalış yapılabilir. Tanıtım dalışı uzmanlık eğitimini ve belgesini aldıkları takdirde, yetkili bir dalış kuruluşu eğitmeninin gözetiminde tanıtım dalışı yaptırabilirler.’
	‘Yetki belgesi bulunan bir dalış kuruluşuna kayıtlı bulunan ve Federasyonun düzenlediği uyum seminerine katılmış olan bir üç yıldız eğitmenin açtığı Rehber Dalıcı Kursunu tamamlamış ve Federasyonun açtığı sınavda başarılı olmuş en az üç yıldız dalıcıdır. Karasularımızda dalış yapmak isteyen yerli ya da yabancı uyruklu dalıcılara, görevli olduğu yetkili dalış kuruluşu adına,

Rehber Dalıcı	sualtının doğal ve kültürel değerlerinin tanıtılması ve korunması amacıyla sualtında ve/veya su üstünde rehberlik ve gözetmenlik yapar, sualtının zarar görmesine engel olur.’
Uzman Dalıcı	‘Federasyonun eğitim sisteminde yer alan ve uzmanlık gerektiren konuda yetkili dalış kuruluşlarınca yapılan eğitimi başarmış ve o konuda uzman dalıcı belgesi olan dalıcıdır. Her bir uzmanlığın yetki ve sorumluluğu o uzmanlığa ait eğitim materyallerinde yer alır.’

Tablo 2.4. Dalış Eğitmenlerinin Yetki ve Sorumlulukları (TSSF, 2008)

Eğitmenlerin Statüleri	Yetki ve Sorumlulukları
1 Yıldız Dalış Eğitmeni	‘Federasyonun yetkili bir dalış kuruluşundan eğitim almalı ve Federasyonun düzenlediği eğitmen sınavında başarılı olmalıdır. Federasyondan yetki belgesi almış bir dalış kuruluşunda kayıtlı olmak koşulu ile bir yıldız ve iki yıldız dalıcı eğitimlerini vermeye, sınavlarını yapmaya, değerlendirmeye, başarılı olanların bilgi kayıt formlarını imzalamaya yetkilidir. Öğrencilere Federasyon eğitim sistemine uygun eğitimi en iyi biçimde vermekle yükümlüdür. Tanıtım dalışı yaptırabilir. Görevlisi olduğu dalış kuruluşunun yaptırdığı tüm dalışlarda, dalışın planlanmasından ve dalıcıların güvenliğinden birinci derecede sorumludur.’
2 Yıldız Dalış Eğitmeni	‘Federasyona bağlı bir dalış kuruluşundan eğitim almalı ve Federasyonun düzenlediği eğitmen sınavında başarılı olmalıdır .Bir yıldız dalış eğitmenin yetkilerine ek olarak; yetkili dalış kuruluşu açmaya, üç yıldız dalıcı eğitimlerini vermeye, sınavlarını yapmaya, değerlendirmeye ve başarılı olanların bilgi kayıt formlarını imzalamaya yetkilidir. Uzman dalıcı eğitmeni eğitimine katılabilir, belge aldıklarında uzman dalıcı eğitimi verebilir. Federasyon adına dalış kuruluşlarını denetlemek üzere görevlendirilebilir. Görevlisi olduğu dalış kuruluşunun yaptırdığı tüm dalışlarda en iyi şekilde dalış planlaması yaptırmak ve uygulamakla yükümlüdürler. Yaptırdıkları tüm dalışlarda, dalışın planlanmasından ve dalıcıların güvenliğinden birinci derecede sorumludur.’
3 Yıldız Dalış Eğitmeni	‘İki yıldız eğitmenin yetkilerine ek olarak; Federasyondan yetki belgesi almış bir dalış kuruluşunda kayıtlı olmak koşulu ile bir yıldız ve iki yıldız dalış eğitmeni eğitimlerini verir. Federasyonun açtığı uyum seminerine katılmak koşuluyla Rehber Dalıcı eğitimi verebilir. Eğitimler sonunda dalış kuruluşu adına öğrencilerin adlarını Federasyonun açacağı sınava girebilmeleri için Federasyona bildirir. Federasyonca

	düzenlenen rehber dalıcı, bir ve iki yıldız dalış eğitmeni sınavları ile uzman dalıcı eğitmeni, üç yıldız dalış eğitmeni eğitim ve sınavlarında görev alabilir. Görevlisi oldukları dalış kuruluşunun yaptırdığı tüm dalışlarda dalışın planlanmasından ve dalıcıların güvenliğinden birinci derecede sorumludur.’
Uzman Dalıcı Eğitmeni	‘İlgili uzman dalıcı belgesine sahip olup Federasyonun uzman dalıcı eğitmeni eğitimi ve sınavına katılıp belge almış olan en az iki yıldız dalış eğitmenidir. Federasyon tarafından yeni açılan uzmanlıklar için, uzman dalıcı eğitmeni eğitimine katılacak olanlarda uzman dalıcı belgesine sahip olma koşulu aranmaz.’

Tablo 2.3. ve Tablo 2.4.’de belirtilen eğitim ve koşulları yerine getiren dalgıç ve dalıcı eğitmenleri almayı hak kazandıkları sertifika ve unvanlarına uygun çeşitli dalış merkezlerinde ve su altı mevkilerinde dalabilirler. Sistematik ve erişilebilir olan dalış eğitim sistemleri sayesinde donanımlı dalışın tanınırlığı artmıştır.

Tabata (1992) ve Dignam (1993), rekreasyonel amaçlı donanımlı dalışın dünyanın en hızlı büyüyen sporlarından biri olduğu sonucuna varmıştır (Harriott, Derrin, ve Banks, 1997,s. 173). Donanımlı dalış aktivitesinin son yirmi yılda popülaritesi, onu şu anda milyarlarca dolarlık bir endüstri haline getirmiştir (Ong ve Musa, 2011, s. 779). DEMA’nın (Diving, Equipment and Marketing Association) rekreasyonel donanımlı dalış ve şnorkelle dalış hakkındaki 2021 raporuna göre; ABD’de yıllık yeni sertifikalı donanımlı dalgıç sayıları yüzde ile değerlendirildiğinde Kaliforniya, Florida, Teksas, New York ve Virginia ilk beş eyalettir. İlk sırada yer alan Kaliforniya’da rekreasyonel donanımlı dalış için yapılan yıllık doğrudan harcamalar 161 milyon ile 323 milyon dolar arasında değerlendirilmektedir. Florida, ABD’de her yıl yeni sertifikalı donanımlı dalgıçların sayısında iki numarada yer almaktadır. 2009’da Florida’da dalış yapmayı öğrenen sakinler, yerel ekonomilere ek ekipman, eğitim ve seyahat satışı için yaklaşık 20 milyon dolar katkıda bulunmuştur. Rekreasyonel donanımlı dalış ve şnorkelle dalışa katılan ziyaretçiler, Florida ekonomisine her yıl yaklaşık 904,4 milyon dolar katkıda bulunmaktadır (DEMA, 2021).

Dalışın çevresel, ekonomik, sosyal etkileri bilinmesine ve hızla büyüdüğü kabul edilmesine rağmen dünyadaki sertifikalı dalgıçların sayısına hala net olarak ulaşamamaktadır. Dalış eğitim programı ve dalış merkezleri olan kuruluşlar resmi

olarak sertifikalandırdıkları dalgıçlarla ilgili bilgileri kısıtlı paylaşmakta ya da paylaşmamaktadır. Ancak 186 ülke ve bölgede faaliyet gösteren 6.600 dalış merkezi ve tatil köyü bulunan PADI, sualtı dalış turizmine katılan katılımcıların yaş, cinsiyet gibi özelliklerini de içeren verileri düzenli olarak paylaşmaktadır. PADI 2020 dünya çapındaki kurumsal istatistik verilerine göre; sualtı dalış turizmine katılan sertifikalı dalgıçların %32,2'si 20-29 yaş aralığında, %30,8'i 30-39 yaş aralığındadır ve dünya çapında 128.000'den fazla PADI profesyonel üyesi vardır (PADI, 2020).

2.4.1. Rekreatif Donanımlı Dalış Türleri

“Su altında nefes almayı sağlayan ekipmanlar, dalış yapan kişinin uzun süre sualtında kalabilmesine olanak vermekte ve uzun süreler sualtında kalabilmek sualtında yapılabilen faaliyetleri çoğaltmaktadır. Bu nedenle dalış yapan kişiler isteklerine uygun bir dalış türü seçebilmektedirler (Türkel ve Gökdemir, 2021, s. 46)”. Rekreatif donanımlı dalış içinde dalış türü seçenekleri mevcuttur fakat literatürde rekreatif donanımlı dalış türlerinin sabit bir sınıflandırması yoktur. Araştırmanın amacı doğrultusunda literatürde en çok bahsedilen rekreatif dalış türleri belirlenmiştir. Batık, Buz, Derin, Deneme, Duvar, Gece, Sürüklenme ve Tatlı Su Dalışı belirlenen rekreatif dalış türleridir ve sırasıyla açıklanacaktır.

2.4.1.1. Batık Dalışı

Batık dalışı yıllar içinde çok popüler hale gelmiştir. Sualtındaki gizemli batıkları keşfetmenin çok ilginç bir yanı vardır. Bu dalış türü, profesyonel dalgıçların yanı sıra birçok rekreatif dalgıçlar tarafından da yapılır. Bazıları binlerce yıldır okyanusun, denizin veya nehrin dibinde olan birçoğu, tarih boyunca meydana gelen trajedilerin son fiziksel kalıntıları arasındaki batıklardır. Bu batıkların çoğu su altı florası tarafından ele geçirilir ve bu yapay yapılara hayat veren balık ekosistemlerini kendine çeker. Ancak, tüm batıklar gemi veya tekne değildir. Uçaklar, denizaltılar, trenler, otobüsler ve deniz radar istasyonları da dalgıçların keşfedebileceği popüler batık türleri arasındadır. Batık dalışı genellikle güvenlidir, ancak risk içerir. Bir batığın içine girmek, yaralanmaya veya batığın bazı kısımlarına sıkışmaya neden olabilir. Bunlar sürekli parçalanmış kararsız yapılardır. Dalgıçlar, balık ağlarına ve hatta enkaz makaralarına takılma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu nedenle dalgıçlar, tedbirli davranmalıdırlar (Senger, 2019).

2.4.1.2. Buz Dalışı

Donanımlı dalışın en zorlu türlerinden biri olan buz dalışı, buz altında yapılan penetrasyon dalışıdır. Buz dalışı, bir göl veya okyanusta donmuş bir yüzeyin altına dalmayı içerir. Çoğu zaman, dalgıçlar yüzeyin altına girmek için buzı kırmak zorunda kalırlar. Bu nedenle, yalnızca bir giriş ve çıkış noktası vardır (http-8). Dalış süresi, donma sıcaklıklarına maruz kalmayı azaltmak için 30 dakikadan daha az bir süre ile sınırlıdır. Buz dalgıçları genellikle birer birer dalarlar, diğer ekip üyeleri ise dalgıcın güvenliğini sağlar. Dalgıç güvenliği için genellikle dalgıçların onları birbirine bağlı tutan bir ipe bağlı olduğu bir ekip çalışmasıdır. Bu alanda eğitim almamış dalgıçlar asla denememelidir (Linskens, 2020). Soğuk havalar ve kapalı ortam nedeniyle, hipotermi, donma nedeniyle ekipman arızası ve buzun altında kaybolma potansiyeli gibi risklerin farkında olmak önemlidir. Bu risklere rağmen buz dalışı, penguenler ve foklar gibi hayvanlarla veya yaz aylarında gözlemleyemeyeceğiniz hayvanlarla benzersiz karşılaşmalar sağlayabilir. Örneğin, buzlu su farklı bir renk alır ve algler büyüyemediği için genellikle daha yüksek sıcaklıktaki sudan daha fazla görünürlük sunar. Ayrıca, yalnızca buzlu iklimlerde yaşayan deniz yaşamıyla da karşılaşılabilir (http-8).

2.4.1.3. Derin Dalış

Derin dalış, maceracı dalgıçlara heyecan verici yeni alanları keşfetme ve donanımlı dalış yeteneklerini geliştirme fırsatı sunar. Derin dalış, 18 metreyi veya yaklaşık 59 fiti (17.98 m) aşan dalışları ifade eder. Rekreasyonel bir dalgıç için, 40 metrelik bir derinlik sınırı önermektedir; ancak limitler konuma bağlı olarak değişecektir (http-8). Çoğu dalgıç batıklara, mağaralara dalabilmek için ve daha derin sularda yaşayan deniz canlılarının yanında yüzmek veya yaklaşık 40 metre derinlikte mercan platolarını görmek için bu dalışı yapmak ister (Senger, 2019). Daha derine inildikçe çeşitli risk faktörleri ortaya çıkar ve artar (http-8). Bu tür dalışlarda güvenlik ve farkındalık çok önemlidir çünkü derinlikler insan vücuduna zarar verebilir. Derin su dalışında sıcaklık, aydınlatma, görüş, basınç ve akıntıların hepsinin dikkate alınması gerekir. Bu tür dalışlar için uygun eğitim ve öğretim zorunludur (Linskens, 2020).

2.4.1.4. Deneme Dalışı

Keşif ve tanıtım dalışı olarak da adlandırılan deneme dalışı dalış brovösü olmayan amatör sporcuların bir eğitmen eşliğinde sığ denizlerde ya da havuzda yaptıkları donanımlı dalış tipidir. TSSF tanıtım dalışını; sualtını ve donanımlı dalışı

tanımak ve sevdirmek amacı ile dalıcı belgesi olmayanlara ön bilgi verilerek bir dalış kuruluşunda görevli dalış eğitmeninin bire bir gözetiminde gerekli güvenlik önlemlerini alarak 5 metre derinliği geçmemek koşuluyla yapılan dalış olarak tanımlamıştır (TSSF, 2008). Deneme dalışları, TSSF yetki belgesine ya da 3 yıldızlı tanıtım dalışı uzman dalgıç brövesine sahip bir dalgıç gözetiminde yapılır. Havuzda ya da denizde maksimum 5 metre derinliğe kadar yapılan bu deneme dalışı yaklaşık 20 dakika sürer ve öncesinde dalış yapacak olan kişilere gerekli tüm bilgilendirmeler yapılır.

2.4.1.5. Duvar Dalışı

Duvar dalışı, dikey bir resif veya uçurum yüzü boyunca dalış anlamına gelir. Donanımlı dalışta duvar, genellikle sığdan derine doğru uzanan ve aniden okyanusun derinliklerine düşen bir resif kenarıdır. Bu dikey resif/kaya kenarı boyunca yapılan dalış, duvar dalışı olarak bilinir. Canlılık ve çekim açısından duvar dalışları çok tercih edilen dalış türlerinden biridir. Bir duvar boyunca dalış yapmak için sürekli izleme ve derinlik kontrolü çok önemlidir, çünkü derinliğin görsel bir göstergesi olarak deniz yatağı olmadığı için dalgıç farkına bile varmadan çok derine düşebilir. Ayrıca yüksek manevra yeteneği ister bu nedenle deneyimli dalgıçlar için daha uygundur (Aqua Views, 2009).

2.4.1.6. Gece Dalışı

Gece dalışı, ortam ışığının çok az olduğu veya hiç olmadığı su kütlelerini keşfetmeyi içeren dalıştır. Güneş battığında, belirli flora ve fauna türleri canlanır ve gece deniz yaşamı saklandığı yerden çıkar. Gece dalışı bu türleri ve kendi ışıklarını yayan biyoluminesan canlıları görme şansını veya su altı fotoğrafçılığı için tamamen farklı deneyim sunar (Senger, 2019). Dalgıç için heyecan verici olan şey, deniz yaşamının çoğu gece olduğu için gece dalışı ile yepyeni bir dünya deneyimlemeleridir. Görüş sınırlı olduğundan, dalgıçların karanlıkta görmesine yardımcı olmak için sualtı meşaleleri kullanılır. Yüzeyin dalgıcın hareketlerinden haberdar olması için bir yüzey şamandırası kullanılması tavsiye edilir (Linskens, 2020).

2.4.1.7. Sürüklenme Dalışı

Sürüklenme dalışı, dalgıcın akıntı tarafından çeşitli hızlarda taşındığı rahat bir dalış şeklidir. Dalgıç, minimum miktarda enerji harcayarak, çevreyi çok daha fazla görerek uzun mesafeler kat edebilir (Linskens, 2020). Diğer dalış türlerinin aksine, sürüklenme dalışı nereye gideceğinizi planlamaktan ziyade akıntının sizi götürdüğü yere

gitmeyi ifade eder. Dalgıçları hareket ettiren kuvvet, dalış yaptığınız yere bağlı olarak bir okyanus akıntısı, gelgit akıntısı veya bir nehrin doğal seyri olabilir (Senger, 2019). Bu da daha az çabayla daha fazla seyahat etmenizi sağlar. Hatta bazı tüplü dalgıçlar, dalgıçlar tam bir özgürlük duygusu hissettikleri için sürüklenme dalışı hissini uçmaya bile benzetirler. Sürüklenme dalışı sırasında akıntı tarafından taşınırsınız veya hareket ettirilirsiniz, bu da yönünüz her zaman kontrolünüz altında olmayabileceği anlamına gelir, bu nedenle dalgıçların güvenli manevra sağlamaya yardımcı olmak için mükemmel yüzdürme becerilerine sahip olması çok önemlidir. Sürüklenme dalışına katılmak yüksek seviye dalış deneyimi gerektirir.

2.4.1.8. Mağara Dalışı

Mağara dalışı, tamamen veya kısmen suyla dolu su altı mağaralarının keşfidir. Bu özel tüplü dalış şekli, özel ekipman ve ileri beceriler gerektirir. Mağara dalışı, çok fazla hazırlık gerektirir. Mağaraların dar geçitleri, güçlü akıntıları, alçak tavanları ve birbirinden uzak giriş ve çıkışları olabilir (Linskens, 2020). Birkaç yıllık eğitim, özel sertifika ve açık su ve mağara dalışı için kullanılandan farklı bir ekipman seti gerektiren bir teknik dalış şeklidir. Donanımlı dalışın en tehlikeli türleri arasında yer alan mağara dalışının çeşitli tehlikeleri vardır. Bunlar, acil bir durumda yüzeye plansız bir çıkış yapılmasını engelleyen bir tepe ortamıyla karşılaşma, stres nedeniyle artan hava tüketimi, görüşün sıfıra yakın düşmesine neden olan tortu ve daha birçok riski içerir (Senger, 2019).

2.4.1.9. İrtifa Dalışı

İrtifa Dalışı, dalgıca denizden uzakta, deniz seviyesi üstündeki karalarda doğa yaşantısı içinde dalış olanakları sunan bir rekreasyonel dalış türüdür. İrtifa Dalışı, atmosferik basınç değişikliklerinin hesaplanması için özel dalış tablosu veya bilgisayar uygulaması gerektirir (Aygün, 2020, s. 17). Düşük atmosferik basınçtan dolayı, atmosferik basınçla su altındaki basınç arasındaki fark artacağından dalış sırasında herhangi bir derinliğin üstümüze yapacağı etki, deniz seviyesine kıyasla daha fazla olacaktır (Altınieri, 2017). Gerekli İrtifa Dalışı kurallarına uymadan 300 metrenin üstünde dalmak, dekompresyonu, halk dilinde vurgun olarak bilinen hastalığın riskini artırır (Aygün, 2020, s. 17).

2.4.1.10. Tatlı Su Dalışı

Tatlı su dalışı, tamamen yeni su ekosistemlerini görme şansı olan çeşitli avantajlar sunar. Tuzlu su ortamları daha fazla hayvan ve bitki çeşitliliğine sahip olma eğilimindeyken, tatlı su ortamlarında daha az ve daha spesifik hayvan ve bitkiler bulunur (Willingham, 2019). Tatlı suda dalış, deniz ortamındaki dalış aktivitelerden farklıdır. Tuz içeriği değiştiğinden kaldırma kuvveti farklıdır, bu nedenle tatlı su dalışı için dalış brifingi farklıdır. Tatlı su ortamında nötr olarak yüzer olmak için, daha yoğun olan tuzlu suya göre daha az ağırlığa ihtiyacınız olacaktır. Tatlı su kütlelerinde nadiren akıntılar vardır ve gelgit farklılıkları yoktur (Kranjc ve Kranjc, 2018). Buz dalışı gibi teknik gerektiren bir dalış olmadığı için ekipman ve donanım açısından tuzlu su dalış ekipmanlarıyla aynıdır. Ayrıca, tatlı suda batıklar, sarkıt ve dikitler gibi şaşırtıcı kaya oluşumları, mangrovlar ve algler gibi ilginç bitki yaşamı vardır. Bazı yerlerde Palau'daki Denizanası Gölü'nün denizanası gibi tatlı su ortamına uyum sağlayan çok benzersiz ve endemik deniz yaşamı türleri veya alabalık sürüleri, yılan balıkları, kaplumbağalar ve her türlü ilginç balık bulunabilir (http-9). Sonuç olarak, tatlı suda dalış yapmak, tuzlu su dalışı ile mümkün olmayan yeni ekosistemleri keşfetmenize olanak tanır.

2.4.2. Eskişehir’de Rekreatif Donanımlı Dalış

Türkiye’deki sualtı arkeolojik kalıntılar ve zengin sualtı faunası, donanımlı dalış turizmi açısından önemli bir değere sahiptir. Dolayısıyla dünyadaki sualtı turizm faaliyetlerine karşılık, Türkiye’de de çok değerli kültürel değerler ve zengin bir sualtı faunası bulunmaktadır (Demirtaş, 2012, s. 1081, Akkoç, 2015, s. 16). Türkiye sualtı turizmi kapsamında bu değerlere çeşitli coğrafi bölgelerde sadece denizlerde değil göller, akarsular gibi çeşitli tatlı su kaynaklarında da ev sahipliği yapmaktadır. Hazar gölü (Elazığ), Van gölü (Van), Gökpınar gölü (Sivas), Salda gölü (Burdur), Balık gölü (Ağrı), Birecik Baraj Gölü/Halfeti bölgesi (Şanlıurfa), Sakarya nehri (Eskişehir) Türkiye’de rekreatif amaçlı donanımlı dalışın yapıldığı tatlı su kaynaklarıdır (Bkz: Tablo 2.5.).

Tablo 2.5. Türkiye’deki tatlı su dalış noktaları (Araştırmacı tarafından derlenmiştir, 2021)

İl	Dalış Noktası	Dalış Türü	Ortalama Su Sıcaklığı
Ağrı	Balık Gölü	Buz Dalışı Deneme Dalışı	Kış ayları -7°

[Tablo 2.5. (Devamı) Türkiye’deki tatlı su dalış noktaları]

Burdur	Salda Gölü	Tatlı Su Dalışı İrtifa Dalışı	Kış ayları en düşük 2° Yaz ayları en yüksek 28°
Elazığ	Hazar Gölü	Batık Dalışı	Kış ayları en düşük 5° Yaz ayları en yüksek 28°
Eskişehir	Sakarya Nehri	Tatlı Su Dalışı	Kış ayları 19° Yaz ayları 19°
Sivas	Gökpınar Gölü	Tatlı Su Dalışı İrtifa Dalışı	Yaz ayları 11°
Sivas	Tödürge Gölü	Buz Dalışı	Kış ayları 4°
Şanlıurfa	Birecik Baraj Gölü (Halfeti Bölgesi)	Batık Dalışı	Yaz ayları 10°
Van	Van Gölü	Tatlı Su Dalışı Derin Dalış Mikrobiyolit Dalış	Yaz ayları en düşük 5° Yaz ayları en yüksek 23°

Tablo 2.5.’te Türkiye’deki tatlı su dalış noktalarında en çok tercih edilen dalış türleri ve ortalama su sıcaklıkları hakkında bilgi verilmektedir. Bu dalış noktaları bulundukları destinasyonlara ekonomik, sosyal ve kültürel fayda sağlamaktadırlar.

“Tarihî ve doğal güzellikleri, sosyol ve kültürel değerleri, gelişmiş şehircilik anlayışı, iki büyük üniversitesi, sanat ve eğlence yaşamı ve ulaşım kolaylıkları gibi çekici faktörleriyle turizm sektörü açısından önemli bir potansiyele sahip olan Eskişehir, özellikle yerli turistler için önemli turistik destinasyon olma yolundadır (Evren ve Kozak, 2012, s. 221)”. Araştırma kapsamında ele alınan Eskişehir ili, Çifteler ilçesi Sakaryabaşı mevkinde yapılan sualtı dalış turizmi yeni ve gelişmekte olan bir çekicilik faktörüdür. Bölge, 2014 yılında proje kapsamında keşfedilmiştir. (ESGAM) Eskişehir Sualtı Görüntüleme ve Araştırma Merkezi’nin düzenlediği ‘Sakaryabaşı’na Işık Tutanlar’ adlı sualtı fotoğraflarından oluşan fotoğraf sergisi ile Eskişehir sualtı dalış turizmi kapsamında ilk kez resmi olarak tanıtılmıştır (Ateş, 2022).

Çifteler, İç Anadolu Bölgesinin yukarı Sakarya havzasında Eskişehir ilinin güneyinde ve il merkezine 64 km uzaklıktadır. Doğusunda Sivrihisar, batısında Seyitgazi, güneybatısında Han, kuzeyinde Mahmudiye ve güneyinde Afyonkarahisar ilinin Emirdağ ilçesi ile çevrili olup, tabi bir sınırı yoktur. 39°22’34.27” kuzey ve 31°02’15.21” doğu koordinatlarında yer almaktadır (http-10). 824 kilometrelik uzunluğu ile Sakarya Nehri, ilin kuzey ve doğu sınırlarını da çizer. Sakaryabaşı

(Sakarıbaşı) Sakarya Nehri'nin çıkış noktasıdır. Çifteler'de "Sakarıbaşı" olarak da adlandırılan bölgede beş ayrı kaynak bulunur (http-11). Dümdüz ovalık alandaki Gökgöz, Kırkkız, Karaburgu, Başkurt ve Eminekin bu kaynaklardır. İlçe merkezine 2 km uzaklıkta olup, 39° 21' 15" -39° 21' 37" kuzey enlemleri ile 31° 02' 22" -31° 02' 53" doğu boylamları arasında yer almaktadır. Bölgenin deniz seviyesinden yüksekliği 875 m'dir. Beslenme havzasının genişliği 53800 km²'dir. Su hattının il içerisindeki uzunluğu 400 km'dir. Uzunluk boyunca akan suyun debisi 98,57 m³/s'dir. Kaynaklarda su derecesi 18-22 °C olduğundan yaz kış dalış yapılabilir (http-12). Özellikle karasal iklim koşullarına bağlı destinasyonlar için su sıcaklığının bu kadar yüksek elverişli olması rekreasyonel donanımlı dalış için yüksek çekicilik unsurlarından birisidir. Görünürlük, bir dalış varış yerinin geliştirilmesine yardımcı olabilecek bir diğer önemli çekim faktörü olabilir. İzlanda'daki Thingvellir gibi dünyanın en berrak tatlı su kütlesi olduğu söylenen dalış yerleri, 100 m'yi aşan görüş mesafesine sahiptir (Garrad ve Gössling, 2008, s. 12). Sakaryabaşı Thingvellir gibi yüksek derinliğe sahip olmasa da tatlı su kaynaklarına göre berraklık bakımından muazzam bir görüş açısı sunar. Bölge de belirlenen her dalış noktası kendisine özgü farklılıklar gösterirken, kendi içinde de her mevsim hatta gün içinde bile farklılıklar göstermektedir. Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış noktaları aşağıda özellikleri ile açıklanmıştır.

2.4.2.1. Gökgöz

Sakaryabaşı Mesire alanında bulunan Gökgöz dalış noktası, Sakarya nehrinin sularını aldığı ilk ve en önemli kaynaklardan biridir ve dibinde gözlemleyebileceğiniz ufak ufak su kaynakları bulunmaktadır. Gökgöz dalış noktasının özellikleri aşağıdaki gibidir.

- Gökgöz dalış bölgesi yaklaşık 15 metre çapında akarsu üzerine değişik amaçlar için kullanılmak üzere önlerine set yapılarak oluşturulan bir havuzdur.
- Havuzun en derin noktası hemen hemen 5 metredir.
- Su sıcaklığı yaz kış 19 derecedir.
- Gökgöz'de birçok balık türü, yengeç, karidesler ve su altı bitkileri bulunmaktadır.
- Endemik bir tür olan 'Palaemonetes Turcaum karidesi'nin (Bkz: Görsel.2.1) en çok yaşadığı yerdir.
- Gökgöz dalış bölgesi, dalış eğitimleri ve tanıtım dalışları için kullanılmaktadır.

- Gökgez dalış bölgesinde, aynı anda, dörder kursiyer dalıcıdan oluşan iki grup ($4+4=8$) ve başlarında birer ($1+1$) eğitmen olmak üzere, toplam on dalıcı dalış yapabilir.
- Bir yıldız dalıcılar dalış yapabilir (http-12).

Görsel 2.4.1. Gökgez gözesi endemik karides *Palaemonetes turcarum* (Balk, 2013)

2.4.2.2. Karaburgu

Karaburgu dalış noktası, Çifteler Belediyesi eğitim tesisine 150 metre, Gökgez gözesine yaklaşık 200 metre mesafededir. Bölge nehir içinde, aralarında yaklaşık üç metre mesafe bulunan sualtı mağarası şeklindeki iki su çıkışından oluşmaktadır. Karaburgu dalış noktasının özellikleri aşağıdaki gibidir.

- Çukurların tabanında çok yüksek debiyle çıkan kaynak bulunmaktadır. Su kaynağına ulaşmak suyun yüksek debisinden dolayı oldukça zordur.
- Bu kaynaklardan saniyede altı ton su çıkmaktadır.
- Kaynakların birinden kum diğerinden çok ince çakıl taşı püskürmektedir. Bu kaynakların birbirinden farklı damarlardan geldiğinin göstergesidir.
- Yeşilin birçok tonlarına sahip bitki örtüsüyle adeta görsel şölen sunmaktadır.
- Bölgede en çok göze çarpan canlı ise bir metre boyutunda ki istilacı İsrail yayın balıklarıdır.
- Tatlı su yılanları diğer önemli canlı türlerindendir (Bkz: Görsel 2.2.).
- Su sıcaklığı yaz kış yaklaşık 18-20 derecedir.
- Bir yıldız dalıcılar donanımlı dalış yapabilir.
- Tanıtım dalışlarında rekreasyonel donanımlı dalış yapılmaz.

- Eğitim dalışlarında kullanılmaz.
- Şnorkelli tanıtım dalışları için kullanılabilir (http-12).

Görsel 2.4.2. Karaburgu gözesi tatlı su yılanı (Balk, 2013)

2.4.2.3.Kırkız

Kırkız dalış noktası, Çifteler Belediyesi eğitim tesisine yaklaşık 350 metre yürüyüş mesafesindedir. Yaklaşık 75'e 45 metre ölçülerinde akarsu üzerine değişik amaçlar için kullanılmak üzere önlerine set yapılarak oluşturulan bir havuzdur. Kırkız dalış noktasının özellikleri aşağıdaki gibidir.

- Beş metre derinliğe sahiptir.
- Yüzeyi yoğun bir yosun tabakasıyla kaplı olan bölgemizin en önemli özelliği, yosunların arasından süzülen güneş huzmeleriyle adeta yağmur ormanlarını andıran görsele sahip olmasıdır.
- Su sıcaklığı yaz kış yaklaşık 19 derecedir.
- En az iki yıldız dalıcılar, dalış rehberi eşliğinde dalış yapabilir.
- Eğitim dalışlarında, tanıtım dalışlarında ve şnorkel dalışlarında kullanılmaz (http-12).

2.4.2.4. Sakaryabaşı(Ana Havuz)

Sakaryabaşı (Ana Havuz) dalış noktası, Çifteler Belediyesi eğitim tesisine yaklaşık 80 metre mesafededir. Sakaryabaşı mevkinde ilk karşılaşılan dalış noktasıdır

ve diğer dalış noktalarına göre merkeze en yakın olandır. Sakaryabaşı dalış noktasının özellikleri aşağıdaki gibidir.

- Uzunluğu yaklaşık 250 metre, en geniş yeri ise 95 metre olan bir havuzdur.
- En derin yeri 4,5 metredir.
- Güney batı ucundaki gözeden ve Gökgöz'den beslenmektedir.
- Birçok balık türüne ev sahipliği yapmaktadır.
- Dipten yüzeye kadar ulaşan su altı bitkileri ile doludur.
- Su sıcaklığı yaz kış yaklaşık 19 derecedir.
- Bir yıldız dalıcılar dalış yapabilir.
- Eğitim dalışlarında kullanılabilir.
- Tanıtım dalışlarında ve şnorkel dalışlarında kullanılmaz (http-12).

2.4.2.5. Başkurt

Başkurt dalış noktası, Başkurt köyünden sonra yaklaşık iki km mesafede bulunan favori dalış noktalarından birisidir. Çifteler Belediyesine 10,5 km uzaklıktadır bu nedenle diğer dalış noktalarına en uzak konumdadır. Başkurt dalış noktasının özellikleri aşağıdaki gibidir.

- Burada beş tane göze menderesler yapar, en son ve en büyük gözeyi oluşturduktan sonra koridor şeklinde devam eder.
- Beş gözeden sadece en büyük olana dalış yapılabilir.
- 8 metre derinlikte ve huni şeklini almış göze, üç farklı yerden kaynıyor ve mevsimlere göre değişiklik gösteren kaynaktan püsküren kum taneleri, kışın 10 cm iken, ilkbaharda üç metre yüksekliğe çıkabilmektedir.
- Aralarında bir metre bulunan iç su kaynağından birisinden ilginç bir şekilde salyangoz kabukları püskürmektedir (Bkz: Görsel 2.2.).
- Mavini birçok tonuna burada şahit olmak mümkündür.
- Bölgede en çok gözlenen canlı türü ise Barrbus Tauricus alabalığıdır (Bkz: Görsel 2.4.).
- Su sıcaklığı yaz kış yaklaşık 19 derecedir (http-17).

Görsel 2.4.3. *Başkurt'taki tatlı su salyangoz kabukları (Balk, 2013)*

Görsel 2.4.4. *Endemik Barbus Tauricus alabalığı (Balk, 2013)*

Dalış noktalarında TSSF yönetmeliğine uygun şekilde dalgıç ve dalış eğitmenleri tarafından rekreasyonel amaçlı donanımlı dalışlar gerçekleştirilmektedir. Sualtı dalış turizmi kapsamında sualtı fotoğrafçılığı, sualtı scooter kullanma aktiviteleri gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Sakaryabaşı'nda su altında olduğu kadar su üstünde de kano faaliyetleri, kamping aktiviteleri, yürüyüş turları, bisiklet turları ve yarışmaları gibi çeşitli rekreasyonel etkinliklerde düzenlenmektedir.

3.YÖNTEM

Rekreasyonel faaliyet olarak donanımlı dalışın sualtı dalış turizmi kapsamında Eskişehir ilindeki turizm çeşitlenmesi üzerine etkilerinin değerlendirileceği bu araştırmada araştırma deseni, evren ve örnekleme, veri toplama teknikleri bu bölümde alt başlıklar halinde yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli ve Hipotezleri

Karma araştırma; tek bir çalışmanın ya da çalışmalar içerisindeki nitel ve nicel araştırma verilerinin toplamasını, analiz edilmesini ve yorumlanmasını içermektedir (Leech ve Onwuegbuzie, 2009, s. 266). Creswell ve Plano Clark (2007, s. 5), karma yöntemler araştırmasını; bir veya birden fazla çalışmada nitel ve nicel verilerin toplanması, analiz edilmesi ve birleştirilmesi olarak tanımlamıştır. Karma araştırmalar ile nitel ve nicel araştırma yöntem ve tekniklerinin birlikte işe koşulması yoluyla araştırma problemlerine derinlemesine cevaplar aranmaktadır (Johnson ve Christensen, 2004, s. 11). Karma yöntem araştırmalarının güçlü ve zayıf yönleri aşağıdaki maddeler de özetlenmiştir (Johnson ve Onwuegbuzie 2004; akt. Baki ve Gökçek, 2012, s. 3).

Güçlü Yönleri:

- Araştırmacı bir çalışma kapsamında bir yöntemin zayıf yönlerini kapatmak amacıyla başka bir yöntemin güçlü taraflarını kullanabilir.
- Araştırmacı birden fazla yöntem kullandığı için gelişmiş ve tam olarak araştırma sorularını cevaplayabilir. Sadece tek yöntem kullanılarak yapılan çalışmalarda gözden kaçırılan farklı görüşleri açığa çıkarır.
- Bulgularla kıyaslanarak araştırmanın açıklığa ulaştırılmasında sonuçlar için güçlü deliller elde edilebilir.
- Nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanımı hem pratikte hem de uygulamada net ve kesin bilgiler sağlar.

Zayıf Yönleri:

- Bir araştırmacı tek başına çalışma yürütüyorsa nicel ve nitel yöntemi aynı anda kullanamayı zor durumda kalabilir bu nedenle karma yöntem takım çalışması gerektirir.
- Araştırmacı birden çok yöntem hakkında bilgili olmalı ve bunları nasıl harmanlayacağını bilmelidir.
- Metodoloji bilimcileri bir araştırmacının sadece nitel veya sadece nicel araştırma yöntemini kullanması gerektiğini düşünmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı doğrultusunda ise tanımı ve güçlü yönleri belirtilen, karma araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Karma araştırma modeline uygun

değişkenler arasındaki etkileşime ilişkin mantık çerçevesinde geliştirilen doğruluğu veya yanlışlığı test edilen öngörülerden oluşturulan araştırmaya özgü hipotezlere aşağıda yer verilmektedir:

H₁: Turistik ürün olarak rekreasyonel donanımlı dalışın değerlendirilmesinde, katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₂: Turistik ürün olarak rekreasyonel donanımlı dalışın değerlendirilmesinde, katılımcıların eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H₃: Turistik ürün olarak rekreasyonel donanımlı dalışın değerlendirilmesinde, katılımcıların dalış brövelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₄: Katılımcıların Sakaryabaşı bölgesinde gerçekleştirdikleri dalış sıklığı bölgenin rekreasyonel donanımlı dalış için tavsiye etme değerlendirmelerinde anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₅: Çekicilik, tanıtım, konaklama, olanaklar, alan ve ekipman, flora ve fauna çeşitliliği, turistik ürün ve ekonomik uygunluk (ölçek değişkenleri) katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.

H₆: Ölçek değişkenleri, katılımcıların medeni durumlarına göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.

H₇: Ölçek değişkenleri, katılımcıların eğitim durumlarına göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.

H₈: Ölçek değişkenleri, katılımcıların yaşlarına göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.

H₉: Ölçek değişkenleri, katılımcıların gelir durumlarına göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.

H₁₀: Ölçek değişkenleri, katılımcıların dalış brövelerine göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.

H₁₁: Ölçek değişkenleri, katılımcıların dalış bölgesinde yaptıkları dalış sıklıklarına göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.

H₁₂: Değişkenler arasında pozitif ve anlamlı düzeyde bir etki vardır.

H₁₃: Çekicilik değişkeni üzerinde diğer değişkenlerin olumlu yönde bir etkisi vardır.

3.2. Evren ve Örneklem

Evren, araştırma sorununa ilişkin tüm bireyleri ya da ögeleri (insanları, örgütleri, nesneleri, ülkeleri vb.) kapsar (Doğanay, Ataizi, Şimşek, Salı ve Akbulut, 2018, s. 110). Araştırmanın veri toplama süreci görüşme ve anket teknikleri olarak iki aşamalı gerçekleşmiştir. İlk aşamasında yapılandırılmış görüşme, ikinci aşamasında anket teknikleri uygulanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda ulaşılabilirlik, sınırlılıklar, araştırmanın takibi, dalış noktasını imajı ve önemi değerleri dikkate alındığında uygulama yeri olarak Eskişehir ili Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesi seçilmiştir. İlk aşama da profesyonel dalış için yeterlilik belgeleri olan dalgıçların tümü araştırmanın genel evrenidir. Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu’nun dalış merkezlerinde kayıtlı olan 633 dalış eğitmeni ise yapılandırılmış görüşme tekniği için araştırma evrenidir. İkinci aşamada ise profesyonel dalış için yeterlilik belgeleri olan dalgıçların tümü ve brövesiz sadece deneme ve tanıtım dalışlarına katılan dalgıçların tümü araştırmanın genel evrenidir. Sakaryabaşı dalış bölgesinde rekreasyonel dalış yapmış tüm dalıcılar anket tekniği için araştırma evrenidir.

Araştırmalarda evrenin tümü üzerinde çalışma olanağı yoksa ya da zorsa örneklem almak uygun bir yaklaşımdır. Örneklem aracılığıyla evren hakkındaki bilgilere sahip olunabilmektedir (Doğanay vd., 2018, s. 112). Araştırma da belirlenen evreni oluşturan bireylerin hepsine ulaşılması mümkün olunmayacağından olasılığa bağlı olmayan örnekleme tekniklerinden faydalanılarak görüşme ve anket teknikleri için amaçlı örnekleme yöntemi kullanılacaktır. Amaçlı örnekleme, araştırmacının kendi hedefi doğrultusunda evrenden seçim yaparak örnekleme belirlemesidir. Örneklem belirlenirken araştırma sorununa en uygun olan ögelerin seçimine özen gösterilir (Doğanay vd., 2018, s. 121). “Araştırmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanıyan amaçlı örnekleme, belli ölçütleri karşılayan veya belirli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istendiğinde tercih edilmektedir (Başaran, 2017, s. 490; Büyüköztürk vd., 2018, s. 93)”.

Araştırmanın amacına bağlı olarak yapılandırılmış görüşme ve anket tekniklerinin uygulanabilmesi için evrenlerinden seçim yapılarak belirlenmiştir. Ayrıca araştırmanın olanakları; zaman, maddi kaynaklar, evrenin niteliği, örnekleme yöntemi

de dikkate alınmıştır. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda, araştırmanın görüşme tekniğinin uygulandığı örnekleme; Eskişehir ilindeki Türkiye Sualtı Sporları Federasyonuna kayıtlı olan altı dalış merkezinin profesyonel dalış için yeterlilik belgeleri olan bireyler olarak belirlenmiştir. Katılımcıların her biri TSSF'ye bağlı ruhsatlı dalış eğitmenleridir ve her biri Sakaryabaşı dalış bölgesinde dalış eğitimi vermiş bireylerdir. Araştırmanın anket tekniğinin kullanıldığı örneklem için ise araştırmanın amacına uygun olabilmesi ve doğru değerlendirilmenin yapılabilmesi için Sakaryabaşı dalış bölgesinde, profesyonel dalış yeterlilik belgesi aranmaksızın, en az bir kere dalış noktalarından birinde dalış yapmış tüm dalıcılar olarak belirlenmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın veri toplama ve analizleri ilki yapılandırılmış görüşme ve ikincisi anket teknikleri olarak iki farklı aşamada ve gerçekleşmiştir. Görüşme tekniği, sosyal bilim araştırmacıları tarafından değişik amaçlara ulaşabilmek için değişik formlarda oldukça sıklıkla kullanılmaktadır (Ekiz, 2015, s. 62). Yapılandırılmış görüşme, katılımcıların herbirine önceden hazırlanan soruların, aynı biçim ve sırada sorulduğu görüşme türüne denir. Bu araştırmanın daha önce belirtilmiş temel amacına göre sualtı dalış turizmi kapsamında donanımlı dalışın rekreasyonel faaliyet olarak turizm çeşitliliğine etkisinin incelenebilmesinde veri toplama yöntemi olarak yapılandırılmış görüşme yapılmasına karar verilmiştir. Eskişehir dalış okullarında TSSF'ye bağlı, yapılandırılmış görüşme yapılabilecek alanlarında uzmanlıkları ve yeterlilik belgeleri olan 15 dalış eğitmeni vardır. Bağlı oldukları okullardan iletişim adreslerine ulaşılmıştır. Araştırmanın tanıtıldığı, hangi amaçla ve hangi kuruma bağlı olarak yapıldığı gibi bilgilerin verildiği ve araştırmaya katılımcı olarak davet edildikleri metin hazırlanmış, sosyal medya hesapları ya da e-posta aracılığı ile katılımcılara iletilmiştir. Dokuz dalış eğitmeni ile randevu alınarak görüşmeler sağlanmıştır. Sakaryabaşı dalış bölgesinde birçok defa dalış yapmış katılımcılar, bölgede tanıtım ve deneme dalışları gerçekleştirmiş, bölgeyi çeşitli açılardan değerlendirebilecek düzeyde bilgisi olan, paylaşımına açık bireylerdir. 10 Nisan 2022 ve 23 Nisan 2022 tarihleri arasında birisi sağlık koşulları nedeniyle sesli telefon görüşmesiyle sekizi yüz yüze olmak üzere görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılandırılmış görüşme 13 sorudan oluşmuştur (EK-1.) ve en az dokuz dakika en fazla 21 dakika sürmüştür. Katılımcıların rızasıyla ses

kaydına alınan görüşme kayıtları ve görüşme sırasında alınan notlar araştırmacı tarafından metne dökülmüştür.

Araştırmanın yapılandırılmış görüşme verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. “Weber’e (1989, s. 5) göre içerik analizi, metinden çıkarılan geçerli yorumların bir dizi işlem sonucu ortaya konulduğu bir araştırma tekniğidir”. Yıldırım’a (2015, s. 105) göre ise, veriden onun içeriğine ilişkin tekrarlanabilir ve geçerli sonuçlar çıkarmak üzere kullanılan bir araştırma tekniğidir. İçerik analizinde sırasıyla veriler kodlanır, temalar bulunur, kod ve temalar düzenlenir, bulgular tanımlanarak yorumlanır (Akbulut, 2018, s. 187). Araştırma verileri kodlanarak temalar oluşturulmuştur. Bu aşamada ATLAS.ti yazılımı kullanılmıştır. ATLAS.ti yazılımı, 1989-1992 yılları arasında Berlin Teknik Üniversitesi’ndeki hemen her bölümden bilim adamının katılımıyla geliştirilmiş olan bir projedir (Muhr, 2004, s. 12). Yazılımın temel işlevi, kelime cümle, paragraf veya bölüm boyutundaki bir bilgiyi, bir anahtar kelimeyle interaktif bir şekilde kodlamaktır (Birkök, 2008, s. 5). Yazılımdan faydalanılarak oluşturulan kodlarının iki uzman tarafından değerlendirilmesi rica edilmiş (EK-2), değerlendirilme sonrası kodlar ve temalar düzenlenip son halini almıştır. Böylece araştırmanın geçerliliği test edilip, güvenilirlik ve geçerlilik ölçütleri karşılanmaya çalışılmıştır.

“Önceden belirli tekniklerle belirlenmiş örneklem grubuna, araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan soruları sorarak yapılan veri toplama tekniğine anket denir (Hutton, 1990, s. 8; Blaxter, Hughes ve Tight, 2003, s. 77; Cemaloğlu, 2014, s. 143)”. Bu amaçla araştırma verilerinin toplanmasının ikinci aşamasında anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu ise Akkoç’un (2013, s. 216) ‘Gökçeada, Bozcaada ve Eceabat ilçeleri kıyılarında dalgıçların sualtı dalış turizmine ilişkin görüşlerini belirleme anketi’nden ve yapılandırılmış görüşmelerin içerik analizlerinden faydalanarak anket formu bu araştırmanın amaçlarına uygun olarak uyarlanmıştır. Yapılan uyarlama, iki akademisyen ve bir dalış eğitmeninin uzman görüşüne sunulmuş yapılan dönütlere göre düzenlenip son halini almıştır (EK-3.). Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birincisinde dalgıçların, Sakaryabaşı dalış bölgesin de (Gökkız, Kırkkız, Karaburgu, Başkurt) rekreasyonel donanımlı dalışın sualtı turizmi doğrultusunda tutum ve görüşlerini belirlemek için 26 ifadeden oluşan beşli Likert tipi ölçek (Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, Katılıyorum, Kesinlikle Katılıyorum) kullanılmıştır. Likert tipi ölçekleme, ölçekleme

yöntemleri arasında en çok kullanılanı, kuruluşu ve güvenilirliği açısından diğer ölçeklemelere göre daha kolay ve güvenilir olanıdır (Aziz, 2010, s. 99). İkinci bölümde birinci sorundan on birinci soruya kadar demografik ögeler, dalıcıların kaç yıldır daldığı ve bröveleri ile ilgili, kalan sekiz soruysa doğrudan dalış bölgesi ve turistik ürün değeri ile ilgilidir.

Araştırmanın amacına uygun olması için yüz yüze ve çevrimiçi olarak 259 kişiye anket formu iletilmiştir. Ancak yanlış ve eksik yanıtlardan dolayı 16 anket formu analiz dışında tutulmuştur. Google formlar ile elde edilen anket verileri excel dosyası şeklinde aktarılmış, yüz yüze elde edilen anketler numaralandırılmış ve veriler birleştirilmiştir. Anketteki ifadeler uygun şekilde kodlandırılmış ve SPSS 26 istatistik programı ile analiz edilmiştir. Araştırma amacı doğrultusunda gerçekleştirilen veri toplama süreci Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Verilerin toplanma süreci

Adımlar	Yöntem	Tarih
Görüşme sorularının belirlenip, düzenlenmesi		1 Nisan – 3 Nisan
Dalış eğitmenlerine ön bilgi verme, randevu oluşturma	E- posta, Telefon	4 Nisan – 9 Nisan
Yapılandırılmış görüşmelerin yapılması	Yüz yüze, Telefon	10 Nisan – 23 Nisan
Görüşme ses kayıtlarının metne dökülmesi		24 Nisan – 26 Nisan
Görüşme metninin Atlas.ti programına yüklenmesi		27 Nisan
Tema ve kodların oluşturulması	Atlas.ti programı	28 Nisan – 29 Nisan – 30 Nisan
Oluşturulan tema ve kodların uzman görüşüne sunulması, değerlendirme görüşlerine göre düzenlenmesi	E- posta, yüz yüze	2 Mayıs – 5 Mayıs
Görüşme analizlerinin yapılması	Atlas.ti programı	6 Mayıs – 12 Mayıs
Araştırmada kullanılan anket formu için izin talebinin yapılması	E- posta	16 Nisan
Anket formunun görüşme verilerine göre düzenlenmesi		13 Mayıs – 16 Mayıs
2 akademisyenden anket için uzman görüşü alınması	E- posta, Yüz yüze	18 Mayıs – 20 Mayıs
1 dalış eğitmeninden ankette bulunan dalışla ilgili ifadeler için uzman görüşü alınması	Yüz yüze	18 Mayıs
Önerilen düzeltmelerin yapılması		23 Mayıs – 25 Mayıs
Anket formunun katılımcılara iletilmesi	Yüz yüze, çevrimiçi	25 Mayıs – 27 Eylül
Anket formlarının analiz uygunluğunun kontrol edilmesi		28 Eylül

[Tablo 3.1. (Devam) *Veri toplama süreci*]

Anketlerin Excel uygulamasına aktarılması		28 Eylül – 4 Ekim
Anket verilerinin SPSS 26 programına aktarılması, analizlerin yapılması	SPSS 26 programı	5 Ekim – 10 Kasım

Ölçeğin, ölçmek istediği özellikleri ne derece doğru ölçtüğünü ifade eden güvenilirliği (Büyüköztürk, 2002) tespit etmek için güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Analiz süreçlerinde normal dağılım gösteren nicel veriler parametrik testler ile sınırlanırken, normal dağılım göstermeyen nicel veriler non-parametrik testler aracılığı ile sınırlanır (Cevahir, 2020, s. 15). Sürecinin doğru ilerlemesi için basıklık ve çarpıklık sonuçlarına bakılarak normal dağılım gösterip göstermediği tespit edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmıştır. Ayrıca katılımcıların demografik özellikleri ve faaliyete katılım özellikleri betimsel analizler ile tespit edilmiştir. Kategorik değişkenler arası anlam ilişkisinin tespiti için Ki Kare testi uygulanmıştır. İki bağımsız grup arası ortalamalar arası fark olup olmadığını test etmek için bağımsız gruplar için T Testi (Independent Sample T-testi), ikiden fazla bağımsız grup ortalaması arasında istatistiksel anlamlı fark olup olmadığını test etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) uygulanmıştır. Daha sonra belirlenen değişkenlerin birbirleri ile olan ilişkilerinin incelenmesi için Pearson Korelasyon testi uygulanmıştır. Çoklu regresyon analizi, bağımsız değişkenler birlikte, bağımlı değişkeni anlamlı bir şekilde açıklayıp açıklamadığını, ne şekilde etkilediğini ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki önemliliklerini sınar (Cevahir, 2020, s. 132). Ölçek değişkenlerine yönelik bu bilgilerin edinilebilmesi için çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır.

4.BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda toplanan verilerin, istatistiksel analizleri yapılmış, çözümlenerek bulgulara dönüştürülmüş ve yorumlanmıştır. Görüşme tekniği ve anket tekniği ile toplanan verilere uygun analiz ve bulgular görüşme tekniği bulguları ve anket tekniği bulguları olarak iki üst başlık altında toplanmıştır.

4.1. Görüşme Tekniği Bulguları

Araştırmanın amacı doğrultusunda dalış eğitmenleri yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu başlık altında yapılandırılmış görüşmelerin sonucunda elde edilen bulgular açıklanacaktır. İlk olarak yüz yüze görüşmelerin gerçekleştirildiği katılımcıların yaş ve cinsiyet özellikleri, dalış bröveleri Tablo 4.1.1.'de verilmiştir.

Tablo 4.1.1. *Görüşme katılımcıların demografik ve dalış bröve bilgileri*

	Yaş	Cinsiyet	Dalış Brövesi	TSSF Dalış Brövesi Denkliği
K1	50	Erkek	CMAS 1 yıldız dalış eğitmeni	1 yıldız eğitmen
K2	24	Erkek	PADI dive master	3 yıldız dalıcı/ Dalış ustası
K3	30	Erkek	PADI IDC staff instructor	1 yıldız eğitmen/Personel eğitmeni
K4	34	Erkek	PADI master instructor	1 yıldız eğitmen
K5	33	Kadın	PADI dive guide	Tanıtım dalış uzmanı
K6	56	Erkek	PADI dive guide	Tanıtım dalış uzmanı
K7	30	Kadın	PADI dive guide	Tanıtım dalış uzmanı
K8	38	Kadın	PADI open water scuba instructor	1yıldız eğitmen
K9	32	Erkek	CMAS 1 yıldız dalış eğitmeni	1 yıldız eğitmen

Tablo 4.1.'deki verilere göre katılımcıların yaş ortalaması 36,4'tür ve dokuz katılımcının üçü kadın, altısı erkektir. PADI'de dalış bröve sisteminin yıldızlı olmaması sebebiyle TSSF yıldız sistemi denklikleri ayrı bir başlıkla verilmiştir. Buna göre katılımcıların üçü PADI tanıtım dalış eğitmeni, üçü PADI 1 yıldız eğitmen, ikisi CMAS 1 yıldız dalış eğitmeni, birisi PADI 3 yıldız dalıcıdır.

Bulgular araştırmanın amacı doğrultusunda Eskişehir'de bulunan Çifteler ilçesinin dalış turizmi potansiyelini belirlemek için 11 başlık altında sunulmuştur:

- Tarihsel geçmişi,
- Dalış bölgesi dalış türleri,
- Dalış bölgesinin olumlu özellikleri,
- Dalış bölgesinin olumsuz özellikleri,
- Konaklama imkanları,
- Yeme içme imkanları,

- Ulaşım imkanları,
- Dalış destekleyici faaliyetler,
- Organizasyonel imkanlar,
- Turistik olarak dalış faaliyetleri,
- Dalış yasal mevzuatı.

Görüşme sorularının kodlanması ile elde edilen her başlık, çalışmanın bir ana temasına denk gelmektedir. Ana temalara ilişkin gözlenen sıklık kodları ve bu kodların şekilleri aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

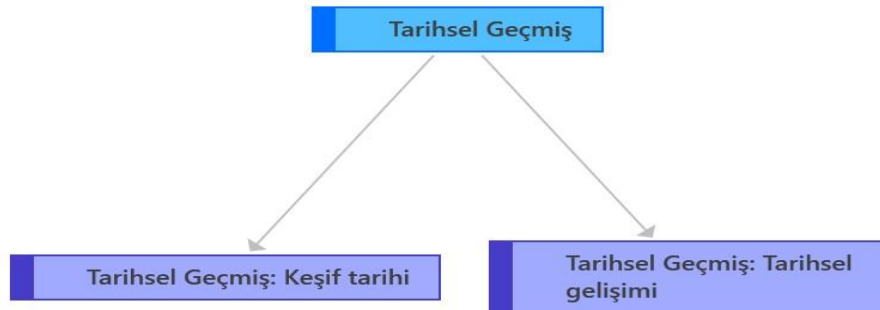
4.1.1.Tarihsel Geçmiş

Katılımcıların Çifteler ilçesindeki Sakaryabaşı dalış bölgesinin tarihsel geçmişine ilişkin görüşlerini ortaya koyabilmek için Tablo 4.1.2. oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler doğrultusunda dalış bölgesinin tarihsel geçmişi temasına ilişkin iki adet kod ortaya çıkmıştır. Bunlar; Keşif tarihi ve tarihsel gelişimidir. Tarihsel geçmiş temasının dalıcılar tarafından keşif tarihi ve tarihsel gelişimi olarak ayrı ayrı değerlendirdikleri söylenebilir.

Tablo 4.1.2. Tarihsel geçmiş temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları

Tarihsel Geçmiş	Keşif tarihi	6
	Tarihsel Gelişimi	8
	Toplam	14

Sakaryabaşı dalış bölgesinin tarihsel gelişimi ve keşfini ortaya koymayı hedefleyen tarihsel geçmiş temasına ilişkin kodlar Şekil 4.1.'de sunulmuştur.

Şekil 4.1. Tarihsel geçmiş temasına ait kodlar

4.1.1.1. Keşif Tarihi

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde, Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin tarihsel geçmişine ilişkin iki farklı bakış açısı olduğu görülmektedir. Birincisi keşif tarihine yönelik bakış açısidir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Çiftelerin çok fazla bir geçmişi yok, 2014’te keşfedildi. Eskişehirli bir arkadaşın dalış yaptırılmalı arayışı sonucunda ulaşılar oraya. Şimdi de güzel kulüp var, gittiğiniz zaman, dalışla alakalı bir şeye ihtiyacınız olmadan direkt gidip ben dalış yapmak istiyorum diyebilirsiniz.”(K1)

“Eskişehir Çifteler’de dalış keşfi yapıldı ve dalış kulübü 2014 yılında kuruldu.” (K6)

“Önceki dönemlerde Sakaryabaşı’nın bir keşfi yapılmış. Normalde Sakaryabaşı bizim için bir piknik, mesire alanıydı. Yeraltı güzellikleri keşfedilmiş, bununla da birlikte Valilikle ortak bir proje yapalım diye başlanılmıştır. 2014 de birlikte dalış okulunu kurduk.” (K9)

Katılımcıların dördünün görüşlerinden hareketle; Çifteler Sakaryabaşı bölgesinin keşfinin 2014 yılında gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Sakaryabaşı dalış bölgesinin keşfi ile birlikte dalış kulübünün kuruluşu gerçekleşmiştir.

4.1.1.2. Tarihsel Gelişimi

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin tarihsel geçmişine ilişkin görüşlerin ikincisi de dalış bölgesinin tarihsel gelişiminin değerlendirilmesi ile ilgilidir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Türkiye’nin üçüncü büyük nehri olan Sakarya nehrinin doğduğu yeri görmesi açısından dalışı demeleri yapıldı. 2014 yılından itibaren eğitim, tanıtım gibi her türlü organizasyonları vermeye çalıştık. Daha sonra Eskişehir’in içinden ve diğer illerden hatta yurt dışından misafirlere buranın tatlı su dalışına uygun olduğunu tanıttık.” (K6)

“5 yıldır dalışlar turizm amaçlı yapılıyor. Dalışla beraber farklı alanlarda şeyler de veriyor; kano, atv gibi şeyler de var ve piknik alanları da var. O yüzden Çiftelerin İç Anadolu için çok önemli olduğunu düşünüyorum, sadece

Eskişehir için de değil.”
(K7)

“Dalış kulübünü daha aktif bir hala getirmeye çalışıyoruz. Birçok yabancı dalgıca, turiste ev sahipliği yaptık. İlk defa dalanlara dalış eğitimi verdik, vermeye de devam ediyoruz.”(K8)

“Yerli ve yabancı turistleri çekerken daha organize olabiliyoruz. 2014'teki keşfiyle beraber, tanıtıma yönelik adımlar atıldı, atılmaya da devam ediyor.”
(K9)

Katılımcıların beşinin görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinin tarihsel gelişimin de tanıtımın ön plana çıktığını, yurt içi ve yurt dışı turistlere ulaşıldığını ve çeşitli organizasyonlarla dalış bölgesinin gelişiminin desteklendiğini söylemek mümkündür.

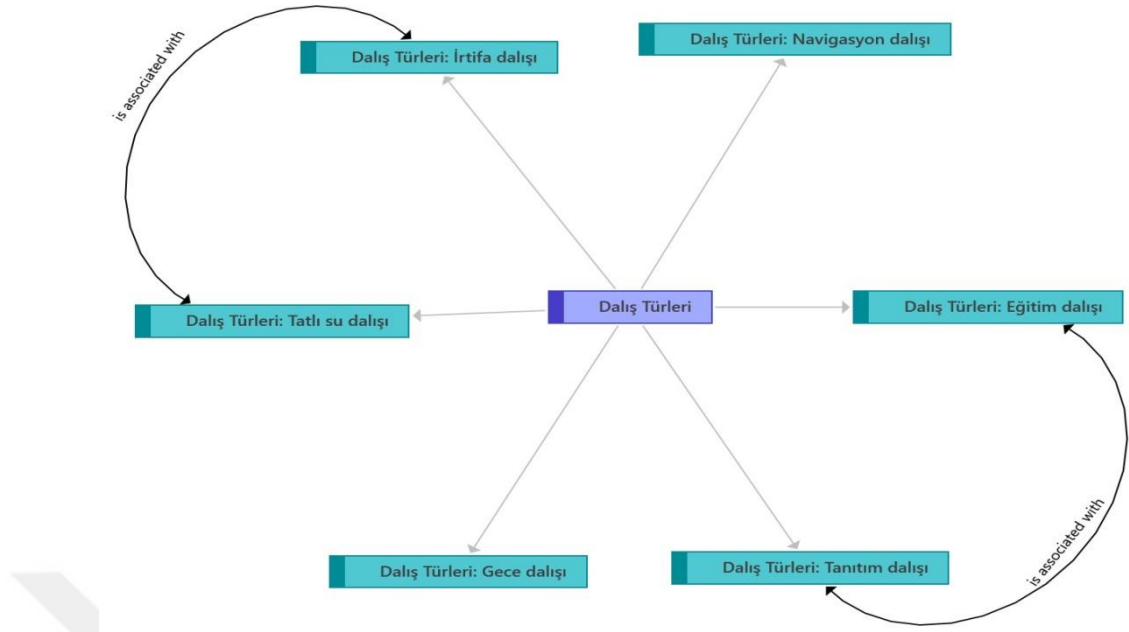
4.1.2. Dalış Türleri

Katılımcıların Çifteler ilçesindeki Sakaryabaşı dalış bölgesinin dalış türlerine ilişkin görüşlerini ortaya koyabilmek için Tablo 4.1.3. oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler doğrultusunda dalış türleri temasına ilişkin altı adet kod ortaya çıkmıştır. Bunlar; irtifa dalışı, tatlı su dalışı, navigasyon dalışı, eğitim dalışı, tanıtım dalışı ve gece dalışıdır. İrtifa dalışı ile tatlı su dalışı ve eğitim dalışı ile tanıtım dalışı katılımcılar tarafından birbirini kapsar nitelikte değerlendirilip, ilişkilendirilmiştir.

Tablo 4.1.3. *Dalış türleri temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları*

Dalış Türleri	Navigasyon dalışı	2
	Eğitim dalışı	2
	Gece dalışı	3
	Tanıtım dalışı	6
	Tatlı su dalışı	6
	İrtifa dalışı	7
	Toplam	26

Sakaryabaşı dalış bölgesinde yapılabilecek dalış türlerini ortaya koymayı hedefleyen dalış türleri temasına ilişkin kodlar Şekil 4.2.'de sunulmuştur.

Şekil 4.2. Dalış türleri temasına ait kodlar

4.1.2.1. Navigasyon Dalışı

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinde yapılabilecek dalış türlerine ilişkin görüşlerden birisi navigasyon dalışıdır. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Kırkkız dalış noktasının yüzeyi yosunlarla kaplıdır. Sakarya nehrinin ana kaynaklarından olması çok güzel, çok kolay kolay görebileceğiniz bir yer değil. Yosunların arasından ışık sızar burada su diğer noktalara göre bulanıktır. Mesela o bulanık dediğim yerlerde navigasyon eğitimleri veriyorduk orada o yönden güzel navigasyon dalışlarımız oldu.” (K1)

“Navigasyon dalışı yapılabilir, suyun bulanık olduğu yerlerde.”(K2)

Katılımcılarının ikisinin görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesindeki dalış noktalarından birisinin su bulanıklığının dalıcıların bulunduğu yeri ve gideceği yönü belirlemeyi öğrenmeleri ya da deneyimleyebilmeleri için uygun şartlara sahip olduğunu söyleyebiliriz.

4.1.2.2. Eğitim Dalışı

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinde yapılabilecek dalış türlerine ilişkin görüşlerden birisi de eğitim dalışıdır. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Suyun dalgalı olmaması ilk kez dalış yapacaklar için ve derinlik olarak da tam müsait 5 metre civarında bir derinliği var, eğitim dalışı için idealdir.” (K5)

“Gökgöz’de derinliğin az olmasından dolayı eğitim ve tanıtım dalışları için çok uygun bir yerdir. Gökgöz’de eğitim dalışları ve sığ su çalışmaları için uygun bir ortam vardır.”(K7)

Katılımcıların dördünün görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinde özellikle dalış noktalarından birisinin derinlik özelliklerinin eğitim dalışlarına uygun olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca katılımcılar, dalış noktasının derinliğine bağlı olarak eğitim dalışı ve tanıtım dalışı ilişkilendirilmiştir.

4.1.2.3. Gece Dalışı

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinde yapılabilecek dalış türlerine ilişkin görüşlerden birisi de gece dalışıdır. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Çifteler de irtifa dalışı, tatlı su dalışı, deneme dalışları, gece dalışı yapabilme olanağı mevcuttur.” (K3)

“Özellikle gece dalışı yapmak benim için ayrı bir keyifti, kendimi su altı ormanın da hissettim. O balıkların tatlı huzuru, gecenin o sessizliğinde gece dalışı yapmak, özellikle o gölet denilen bölge de çok keyifliydi.” (K5)

“Gerekli izinleri aldıktan sonra eğer uygunsa gece dalışı da yapılma imkanı sunan bir yer. Özellikle gölette gece dalışı efsane diyebilirim.” (K6)

Katılımcıların dördünün görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinde katılımcıların ‘gölet’ diye adlandırdıkları Gökgöz dalış noktasının gece dalışı için uygun olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.2.4. Tanıtım Dalışı

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinde yapılabilecek dalış türlerine ilişkin görüşlerden birisi de tanıtım dalışıdır. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Tanıtım dalışı için çok güzel bir ortam. Çünkü hem berraklık var hem de kapalı bir ortam da dalış yapabiliyorsunuz, o yönden de güzel.” (K1)

“Sakaryabaşı dalış bölgesi tanıtım dalışına çok müsait, dediğim gibi tanıtım dalışı canlılık türü açısından ilk kez orda dalış yapacak kişilere bence mutluluk veriyor.”(K5)

“Gökgöz’de derinliğin az olmasından dolayı eğitim ve tanıtım dalışları için çok uygun bir yerdir.”(K7)

“Deneme dalışı yapmak ve dalışla tanışmak için, hem görüş hem sıcaklık hem de derinlik olarak çok ideal bir yer, Çifteler.” (K8)

“Bölgede ilk kez tanıtım dalışlarını gerçekleştirdik. Bu da bizim için çok büyük bir imkandı. Yeni başlayan birisi için özellikle canlılık barındıran bir yerde bu dalışları yapabilmesi ayrı bir keyif, artıdır.” (K9)

Katılımcıların beşinin görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinin derinlik özellikleri, sualtı canlılığı, suyun sıcaklığı ve berraklığı faktörleri dikkate alındığında bölgenin tanıtım dalışına oldukça uygun olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca katılımcıların kullandığı deneme dalışı ifadesi, tanıtım dalışı ile aynı dalış türünü ifade etmektedir. Bunun yanı sıra katılımcılar, dalış noktasının derinliğine bağlı olarak tanıtım dalışı ve eğitim dalışı ilişkilendirilmiştir.

4.1.2.5.Tatlı Su Dalışı

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinde yapılabilecek dalış türlerine ilişkin görüşlerden bir diğeri de tatlı su dalışıdır. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Çiftelerin zengin özelliği bakımından düşünürsek tatlı su dalış deneyimi kazanmak isteyen dalıcılar için uygun bir ortamdır.” (K4)

“Çifteler tatlı su dalışı ve irtifa dalışı olanağı ile dalış turizmine hizmet etmekte olup, hem yabancı hem yerli turistlerin sıklıkla tercih ettiği bir dalış noktasıdır.” (K3)

“Tatlı su dalışı yapabiliyorsunuz aynı zamanda tatlı su canlılarını görmek adına da bölge çok güzel. Dalışta tatlı su kaynağının çıkışını görmek, güldür güldür gelen o suyun kaynağı görsellik açısından bizi gerçekten çok etkilemişti.” (K5)

“Dünyada sayılı dalış merkezleri vardır, tatlı su dalış merkezleri ise Dünya’daki en ender yerlerden biridir. Denizde ne yaparsanız yapın görüş bozukluğu olur. Tatlı su da ise görüşün sonsuz olduğunu derler, Sakarya nehrinin doğduğu yerde de görüş sonsuzdur, netliği dalış yaptığınızda görebilirsiniz.” (K6)

“Tatlı su dalışı ve tanıtım dalışları, için başka bir örneği yok bu bölge gibi.” (K8)

Katılımcıların altısının görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinin öncelikle tatlı su kaynağı olan Sakarya nehrinin doğuş yeri olması ve sadece tatlı su kaynaklarına özgü bitki ve hayvan çeşitliliği gibi özellikleri ile tatlı su dalışı için uygun olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca katılımcılar bölgenin deniz seviyesine olan yüksekliğine bağlı olarak dalışları irtifa dalışı ve aynı zamanda tatlı su kaynağı olan bölgedeki her dalışı tatlı su dalışı diye adlandırıp, ilişkilendirmişlerdir.

4.1.2.6. İrtifa Dalışı

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinde yapılabilecek dalış türlerine ilişkin görüşlerden sonuncusu irtifa dalışıdır. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Çifteler’deki bütün dalış noktalarına yaptığımız bütün dalış türleri irtifa dalışı olarak geçer, istisnasız.” (K1)

“Çifteler de irtifa dalışı, tatlı su dalışı, deneme dalışları, gece dalışı yapabilme olanağı mevcuttur.” (K3)

“Eskişehir, rakım olarak biliyorsunuz deniz seviyesinden yüksekte olduğu için irtifa dalışına uygundur.” (K5)

“İrtifa dalışı yaptığımız yerler 300 metre ve 2400 metre arasında olan yerlerdir. Buranın rakım olarak yüksekliği de 800 küsur metre yüksekliğinde olduğundan her dalış irtifa dalışı olarak da geçebilir.” (K7)

Katılımcıların beşinin görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinin deniz seviyesine göre yüksekliği dikkate alındığında bölgenin irtifa dalışına uygun olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bölgede yapılan irtifa dalışlarının diğer dalış türlerini kapsar nitelikte olduğunu da söylemek mümkündür.

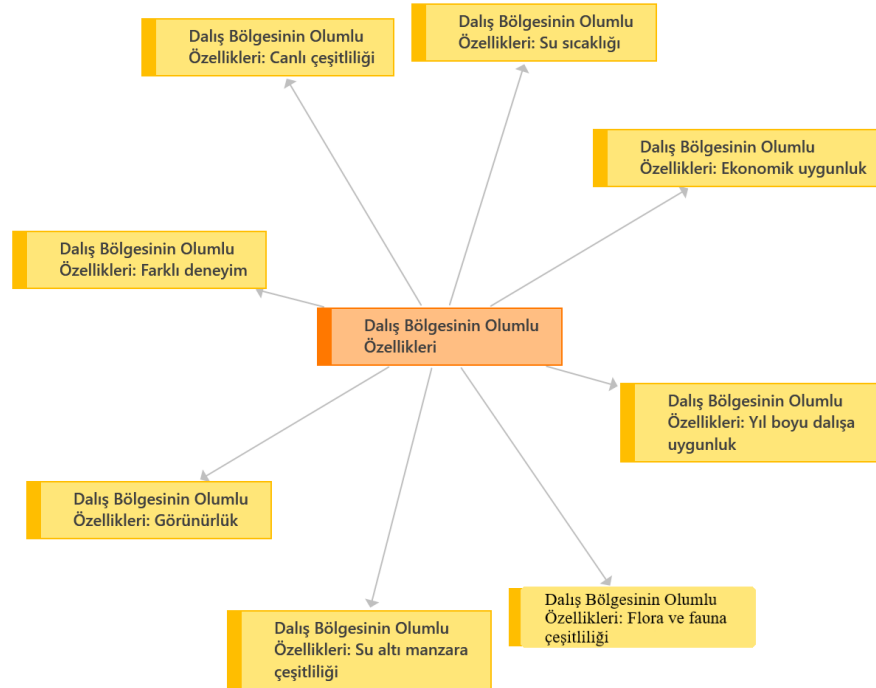
4.1.3. Dalış Bölgesinin Olumlu Özellikleri

Katılımcıların Çifteler ilçesindeki Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerine ilişkin görüşlerini ortaya koyabilmek için Tablo 4.1.4. oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler doğrultusunda dalış bölgesinin olumlu özellikleri temasına ilişkin sekiz adet kod ortaya çıkmıştır. Bunlar; ekonomik uygunluk, yıl boyu dalışa uygunluk, güvenli dalış, flora ve fauna çeşitliliği, görünürlük, farklı deneyim, su sıcaklığı ve su altı manzara çeşitliliğidir.

Tablo 4.1.4. Dalış bölgesinin olumlu özelliklerine ilişkin gözlenen sıklık kodları

Dalış Bölgesinin Olumlu Özellikleri	Ekonomik uygunluk	5
	Yıl boyu dalışa uygunluk	5
	Güvenli dalış	6
	Flora ve fauna çeşitliliği	7
	Görünürlük	7
	Farklı deneyim	7
	Su sıcaklığı	7
	Sualtı manzara çeşitliliği	10
	Toplam	50

Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerini ortaya koymaya ilişkin kodlar Şekil 4.3.'te sunulmuştur.

Şekil 4.3. Dalış bölgesinin olumlu özellikleri temasına ait kodlar

4.1.3.1. Ekonomik Uygunluk

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden ilki ‘ekonomik uygunluk’ olarak belirlenmiştir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Günümüzde ekonomi çok iyi değil. İnsanların alım gücünün azaldığı bu zamanlarda; kişilerin bulundukları yerden fazla uzaklaşmadan –özellikle İç Anadolu bölgesinde yaşayanlar için- çok daha rahatlık bir şekilde ve deniz dalışına göre nispeten daha uygun fiyatlara dalış turizmine ulaşabileceklerini düşünüyorum.” (K2)

“Dalışa gelenler için kamp alanından ücret almıyoruz (...) Dalışa gelenlere ekipmanları tesis olarak sağlıyoruz. Böylece başka bir yerden temin etmeye ihtiyaç kalmıyor. Ekipman sağlamak için ayrı bir fiyatlandırma yapmıyoruz, standart fiyata bunlar dahil oluyor.” (K7)

“Dalış, deniz dalışlarının fiyatlarına göre cüzi miktarlardadır. Burada, daha önceden dalış yapmayan insanların ya da denize gitmeye imkanı olmayan öğrencilerin, gençlerin daha çok dalmasını istiyoruz.” (K9)

Katılımcıların beşinin görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinin özellikle deniz dalışına göre daha uygun ücretlerle erişilebilir olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, ekipmanların dalış kulübü tarafından temin edilmesi, bireylerin dalışı deneyimleyebilmesi için pozitif bir yaklaşım var olası ve kamp alanından ücret alınmaması, sualtı dalış turizmi gerçekleştirecek dalıcılar için avantajlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1.3.2. Yıl Boyu Dalışa Uygunluk

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden ikincisi ‘yıl boyu dalışa uygunluk’ olarak belirlenmiştir. Aslında bu kod su sıcaklığı kodu ile ilişkilidir. Yıl boyu dalışa uygunluğun niteliği suyun sıcaklığının yıl boyu sabit olmasından kaynaklanmaktadır. Buna karşın, mevsimselliğin önemli bir sorun olduğu turizm sektöründe, İç Anadolu bölgesinde bulunan ve karasal iklim özellikleri taşıyan Sakaryabaşı dalış bölgesinin bu özelliğinin ayrıca vurgulanması gerektiği düşünülmüştür. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Su sıcaklığının sabit oluşu size 12 aylık bir dalış imkânı sunuyor. Kışın dışarıda kar yağarken biz çok dalış yaptık orada, o yönden çok güzel.” (K1)

“Su sıcaklığının sürekli sabit olduğunu düşündüğümüz zaman burada dört mevsim dalış çalışması yapılabilir.”(K4)

“Su sıcaklığı dört mevsim 18-22 derece arasında olduğundan dolayı yaz kış dalış yapılabiliyor. Bu yüzden biz kışın da bu işimize devam edebiliyoruz.” (K7)

“Sakaryabaşı’nın en güzeli yanı, yaz kış dalış yapabilecek bir nokta olması. Su sıcaklığı mevsimsel olarak birçok bölgede değişiyor. Çifteler’de ise her zaman dalış yapılabiliyor.” (K8)

“Su sıcaklığı yaz kış 19-22 derece arası oluyor. Yaz kış fark etmeden dalış yapılabiliyor.” (K9)

Katılımcıların altısının görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinde dört mevsim dalış imkânının olması, bölgenin öncelikli özelliklerinden birisidir. Bu özelliği ile düşük hava sıcaklıklarında da sualtı dalışını deneyimlemek isteyen bireyler bölgeden faydalanabilir. Bu durum bölge sualtı turizm pazarlama çalışmaları için önemlidir.

4.1.3.3. Güvenli Dalış

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden üçüncüsü ‘güvenli dalış’ olarak belirlenmiştir. Sakaryabaşı dalış bölgesindeki dalış noktalarının birbirinden farklı derinlikleri vardır. Özellikle yaklaşık beş metre derinliği olan Gökgöz dalış noktası, dalışa yeni başlayanlar için güvenli bir dalış deneyimi sunmaktadır. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Orada pek sorun yaşanmaz. Güvenlik açısından riskli bir bölge değil. Çünkü derinliği fazla olan bir bölge değil, yaklaşık 4-5 metrelik derinliği var.” (K1)

“Dalış için güvenli.” (K2)

“Sakaryabaşı’nda derinlikler zaten güvenli bir dalışa elverişli. O yüzden dalışla ilgili dekomprasyon dediğimiz şey yaşanabilecek bir olay olarak gözüküyor orada açıkçası. Tabi ki her şey gibi dalışın da bir risk vardır ama uzman bir ekiple beraber yapılan dalışlarda zaten güvenlik ön plana alınmıştır. Dediğim

gibi oradaki eğitimcilerin uzman olması yeterli bence; güvenliği ön planda tutacaklardır. Zaten Çifteler’de sağlık kabini de var, acil bir durumda Eskişehir’e olan yakınlığı da bir avantaj.” (K5)

“Tüm Türkiye’de ve ya Dünya’da denizlerde, tüplü donanımlı dalış dediğiniz zaman en önemli faktör emniyettir. Emniyet ve insanların yanında uzman olması gerekiyor, eğitimsiz, uzmansız dalış yapılmaz. (...) Çifteler’de güvenlik açısından bir sorun yok, önemli olan muhakkak eğitimci ve uzmanların dalışta olmasıdır.” (K6)

“Güvenlikle ilgili çok problem olduğunu düşünmüyorum. Sadece giriş çıkış daha iyi hale getirilebilir. Özellikle Gökgöz’ün girişi, doğal bir havuz ortamıdır. Bu durum çok güzel ama girişlerde bir platform düşünülebilir. Takdir edersin ki ilk defa dalış yapacak birisi adım yöntemiyle suya girmesi çok zor. O kısımda bir düzenleme gerekiyor bence Çiftelere.” (K8)

Katılımcıların altısının görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı bölgesinin özellikle sualtı dalışını deneyimlemek isteyen ya da eğitim almak isteyen dalıcılar için uygun derinliğe sahip güvenli bir ortam olduğunu söylemek mümkündür. Bölge de sağlık kabinin olması ve her dalışın uzman dalıcı ile yapılması önemli bir etkidir. Ancak Gökgöz dalış noktasının suya girişi kolaylaştıracak şekilde düzenlenmesi dalışa yeni başlayan dalıcılar için kolaylık sağlayacaktır.

4.1.3.4. Flora ve Fauna Çeşitliliği

Eskişehir Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden dördüncüsü ‘flora ve fauna çeşitliliği’ olarak belirlenmiştir. Su altı manzara çeşitliliği ve farklı deneyim kodları altında da canlı çeşitliliği vurgulanmıştır. Fakat özellikle endemik türleri barındıran sualtı flora ve fauna çeşitliliği nedeniyle ayrı bir kod ile ele alınması gerektiği düşünülmektedir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Balık çeşitliliği açısından çok zengin. Dalış esnasında epey iri balıklarla karşılaşıyorduk.” (K1)

“Kendine has endemik sualtı faunası ile eşsiz bir güzelliktedir.” (K3)

“Su altı içerisindeki canlılıklar inanılmaz. Sazan, aynalı sazan, yayın, yengeç, tatlı su karidesi, endemik karidesler... Sadece Çiftelere has yetişen balık türleri var; tatlı su kefali, tatlı su çuprası vb. Hepsi var burada.” (K6)

“Bitki yapısı, yaşayan canlı çeşitliliği fauna, flora olarak da zengin bir alan aslında. Endemik türlerimiz bulunmaktadır.” (K7)

“Birçok yerde göremeyeceğiniz küçük canlıları, bitkileri görebilirsiniz. Örneğin; Karidesin küçüğü var -tam adını bilmiyorum ama- onlar çok yoğun orada.” (K8)

Katılımcıların yedisinin görüşlerinden de anlaşılabileceği üzere; Sakaryabaşı dalış bölgesi sualtı canlı çeşitliliğine ve endemik hayvan türlerine sahiptir. Oldukça değerli olan bu yönü ile sualtı fotoğrafçılığı gibi çeşitli amaçlar arayan dalıcılar için çekicilik yaratabilir.

4.1.3.5. Görünürlük

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden beşincisi ‘görünürlük’ olarak belirlenmiştir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Kaynağın direkt çıktığı yer olduğu için su altında çok net bir görüntü var.” (K1)

“Kaynak suyu olması ayrı bir avantaj çünkü herhangi bir bulanıklık yok içerisinde. Gökgöz ve ana kaynakların olduğu yerde özellikle bu berrak ortamı görebiliyorsunuz.” (K1)

“Görünürlük açısından çok berrak bir alan.” (K7)

“Dünyada sayılı tatlı su dalış merkezi vardır. Bunlar, su altındaki görüşün sonsuz olduğu dünyadaki en ender yerlerdendir. Denizde ne yaparsanız yapın görüş bozukluğu olur. Tatlı suda ise görüş sonsuzdur, netliği görebilirsiniz. Sakaryabaşı da, Sakarya nehrinin doğduğu yerde olduğu için burada görüş çok berraktır.” (K6)

“Görünürlükse gerçekten eşsiz. Deniz dalışlarında göremeyeceğiniz bir berraklık var burada.” (K9)

Katılımcıların beşinin görüşlerinden de anlaşılabileceği üzere; Sakaryabaşı dalış bölgesinin sualtı dalış turizm potansiyeli tanıtılırken; tatlı su kaynağı olan Sakarya Nehri'nin ana kaynak noktası olduğu, su altı görüşünün bu sebeple çok berrak olduğu ön plana çıkarılmalıdır.

4.1.3.6. Farklı Deneyim

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden altıncısı 'görünürlük' olarak belirlenmiştir. Farklı deneyim kodu, canlı çeşitliliği ve su altı manzara çeşitliliği kodları ile bağlantılıdır. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

"Sakaryabaşı dalış bölgesinin, Sakarya Nehri'nin ana kaynağı olması çok güzel. Kolay kolay görebileceğiniz bir yer değil, o yüzden tavsiye ederim." (K1)

"Lisanslı dalıcılar gelip Sakaryabaşı'nı görebilirler çünkü çok farklı bir deneyim sunuyor." (K2)

"Kırkkız noktası otel tarafında, su kaynaktan çıktığı için bitkiler sürekli yer değiştiriyor. Böylece dalgıçlar her seferinde farklı yerle karşılaşılıyor." (K7)

Katılımcıların beşinin görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinin dalıcılara canlı çeşitliliği ve su altı manzara çeşitliliği özelliklerinden dolayı farklı deneyim yaşattığını söylemek mümkündür. Bu çeşitliliği besleyen ve farklı deneyim sunulmasının en önemli sebebi ise Sakaryabaşı dalış bölgesinin Sakarya Nehri'nin ana kaynağı olmasıdır.

4.1.3.7. Su Sıcaklığı

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden yedincisi 'su sıcaklığı' olarak belirlenmiştir. Sakaryabaşı dalış noktalarında su sıcaklığının sabit olması ve her mevsim yaklaşık 18°-22° olması, su sıcaklığının olumlu bir özellik olarak görülmesinin en büyük sebeplerindendir. Bu durum dalıcılar için kolaylaştırıcı bir etkidir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

"Suyun eşsiz berraklıkta olduğu Çifteler; su altı yaz kış 20 derece olup, kendine has endemik su altı faunası ile eşsiz bir güzelliكتedir." (K3)

“Su sıcaklığının da sürekli sabit olduğunu düşündüğümüz zaman aslında dört mevsim bir çalışma yapılabilir.” (K4)

“Kışın gittiğimizde suyun soğuk olacağını düşünüyordum. Ama daldığımda suyun gerçekten 20-21 derece olduğunu gördüm. Su sıcaklığı dışarıdan çok daha güzeldi.” (K5)

“Sakaryabaşı’ni diğer tatlı su dalış noktalarından ön plana çıkaracak özelliği sıcaklığının değişmiyor olması. Yaklaşık 18-22 derece arasında seyretmesi...” (K7)

“En güzeli yanı da yaz kış dalış yapabilecek bir nokta olması. Birçok bölgede mevsimsel olarak su sıcaklığı değişiyor. Çifteler’de ise her zaman dalış yapabiliyorsun (...) Hava durumu çok fark etmiyor dediğim gibi. Su sıcaklığının yaz kış aynı olması büyük avantaj.” (K8)

“Burası su sıcaklığı açısından müthiş bir yer. Çünkü su sıcaklığı yaz kış 19-22 derece arası oluyor. Yaz kış fark etmeden dalış yapılabilir.” (K9)

Katılımcıların yedisinin görüşleri değerlendirildiğinde, Sakaryabaşı dalış bölgesinin su sıcaklığının; kış aylarında da dalış için uygun olduğu, çoğu tatlı su dalış noktasından farklı olarak değişkenlik göstermediğini söylemek mümkündür. Bölgenin sualtı turizm pazarlamasında bu yönünün belirtilmesi gerektiği düşünülmektedir.

4.1.3.8. Su Altı Manzara Çeşitliliği

Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden en sonuncusu ‘su altı manzara çeşitliliği’ olarak belirlenmiştir. Katılımcıların genel görüşü incelendiğinde; Sakaryabaşı dalış bölgesindeki dalıcılar için su altı manzarasının tatmin edici olduğu, su altı flora ve faunasının zenginliğinin dalıcıları etkilediğini, su altı fotoğrafçılığı için uygun bir ortam olduğu görülmektedir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Buradaki su ana kaynaktan çıktığı için bitkiler sürekli yer değiştiriyor. Böylece dalgıçlar her seferinde farklı yerle karşılaşılıyor.” (K1)

“Elinizi su altındaki kuma soktuğunuzda karidesler gelip elinize konuyor. Su altındaki görüntü çok güzel ve çok farklı bir deneyim sunuyor. (...) Fotoğraf

çekmek isteyenler burada çok güzel kareler yakalayabilir. Çünkü küçük bir bölgede dalıyoruz ve bu nedenle birçok şeyi nerde bulacağımızı biliyoruz. Çok uzakta aramaya gerek kalmıyor. Su altında fotoğraf çekerek güzel kareler elde edilebileceğini düşünüyorum.” (K2)

“Dalış yaptığımda kendimi su altı ormanında hissettim. O balıkların tatlı huzuru, gecenin o sessizliğinde gece dalışı yapmak çok keyifliydi.” (K5)

“Kırkkız var mesela, orada bitki çeşitliliği çok, daldığınız da yosunların arasında geçen ışık huzmelerini görüyorsunuz. Harika bir manzara.” (K9)

Katılımcıların dördünün görüşlerinden hareketle, Sakaryabaşı dalış bölgesinin sualtı dalış turizmi potansiyeli tanıtılırken su altı manzarasına vurgu yapılması, pazarlama çalışmalarında su altı fotoğrafçılığından faydalanılması gerektiğini söylemek mümkündür. Ayrıca bölgede uzman kişiler tarafından su altı fotoğrafçılığı ile ilgili ayrı bir çalışma yürütülmesi için teşvik edilebilir.

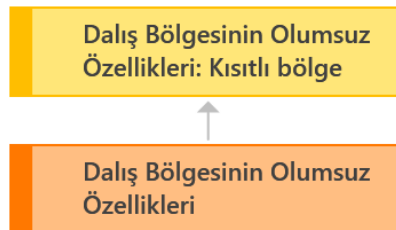
4.1.4. Dalış Bölgesinin Olumsuz Özellikleri

Katılımcıların Çifteler ilçesindeki Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumsuz özelliklerine ilişkin görüşlerini ortaya koyabilmek için Tablo 4.1.5. oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler doğrultusunda dalış bölgesinin olumsuz özellikleri temasına ilişkin bir adet kod ortaya çıkmıştır. Bu, kısıtlı bölgedir.

Tablo 4.1.5. *Dalış bölgesinin olumsuz özellikleri temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları*

Dalış Bölgesinin Olumsuz Özellikleri	Kısıtlı bölge	3
	Toplam	3

Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumsuz özelliklerini ortaya koymaya ilişkin kodlar Şekil 4.4.’te sunulmuştur.

Şekil 4.4. Dalış bölgesinin olumsuz özellikleri temasına ait kodlar

4.1.4.1. Kısıtlı Bölge

Katılımcı görüşleri incelendiğinde, Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumsuz özelliklerinin oldukça az belirtildiği görülmektedir. Katılımcıların ifadelerine göre bir tane olumsuz özellik bulunmaktadır. Bu da bölgenin kısıtlı oluşudur. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Dalış yapılan yerler sınırlı bölgeler. Sınırlı bölgeler olduğu için yaklaşık 1-3 saat aralığında bütün bölgeler bitirilebiliyor. Bu nedenle, şehir dışından gelen arkadaşlar genellikle bir gün dalış, bir gün Eskişehir gezisi olarak organize ediyorlar.” (K1)

“Burada dalış yapılan yer kısıtlı bir bölge. Bu nedenle, denizdeki gibi daha geniş bir alana sahip değiliz. Tuzlu suya göre öyle bir eksisi olabilir.” (K2)

“Sakaryabaşı’nda -özellikle Gökgöz Gölet’te- derinliğin az olması tecrübeli dalıcılar için bir dezavantaj.” (K8)

Katılımcıların dördünün görüşlerinden hareketle, Sakaryabaşı’nın katılımcılar tarafından da belirtilmiş en önemli olumsuz yönü dalış bölgesindeki bazı dalış noktalarının derinlik ve genişlik yönünden kısıtlı olmasıdır.

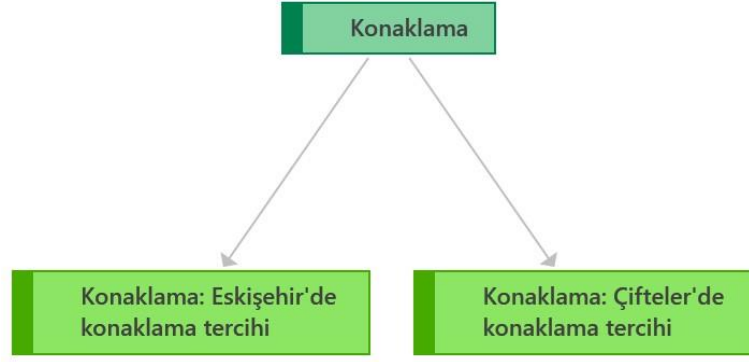
4.1.5. Konaklama İmkanları

Katılımcıların Çifteler ilçesindeki Sakaryabaşı dalış bölgesinin konaklama imkanlarına ilişkin görüşlerini ortaya koymak için Tablo 4.1.6. oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler doğrultusunda dalış bölgesinin konaklama özellikleri temasına ilişkin iki adet kod ortaya çıkmıştır. Bunlar; Eskişehir’de konaklama tercihi ve Çifteler’de konaklama tercihidir. Buradan hareketle, dalış sonrası dalıcıların bir kısmı Çifteler’de konaklamayı bir kısmının ise Eskişehir’e dönerek orada konaklamayı tercih ettiği söylenebilir.

Tablo 4.1.6. Konaklama imkanları temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları

Konaklama	Eskişehir’de konaklama tercihi	6
	Çifteler’de konaklama tercihi	11
	Toplam	17

Sakaryabaşı dalış bölgesinin konaklama imkanları ve tercihlerini ortaya koymaya ilişkin kodlar Şekil 4.5.’te sunulmuştur.

Şekil 4.5. Konaklama imkanları temasına ait kodlar

4.1.5.1. Eskişehir’de Konaklama Tercihi

Sakaryabaşı dalış bölgesinin konaklama imkanlarına ilişkin iki farklı görüşün olduğu görülmektedir. Konaklama imkanlarına ilişkin görüşlerden ilki Çifteler dalış bölgesinde ya da ilçe merkezinde konaklamayı tercih etmeyip Eskişehir’de konaklamayı tercih edenlere aittir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Şehir dışından gelen arkadaşlar genellikle bir gün dalış bir gün Eskişehir gezisi olarak organize ediyorlar. Bence de mantıklı. Uzak yerden geliyorsanız sadece dalış organizasyonu yapmak uygun olmaz diye düşünüyorum ben.” (K1)

“Bir gün Eskişehir’de geziyorlar bir gün ise Çifteler’de dalış yapıyorlar. Çifteler’de kalan pek olmuyor.” (K1)

“Genellikle Eskişehir’de konaklayıp Çifteler’de dalışa geliniyor.” (K2)

“Konaklama genellikle Eskişehir merkezde sağlanmaktadır.” (K3)

“Daha çok Eskişehir konaklamalı oluyor ama bunun iki nedeni var bence. Bir tanesi Çifteler’de konaklama olanağının çok fazla olmayışı olabilir. Çünkü bildiğim kadarıyla bir tane otel var havuza yakın. İkincisi ise Eskişehir’de yapılacak şeylerin çok fazla oluşu. Bu nedenle Eskişehir’in yakınlığından da faydalanıp orayı da görmek istiyorlar.” (K8)

Katılımcıların beşi Sakaryabaşı dalış bölgesine dalış için gelen turistlerin bir kısmının konaklama için Eskişehir’deki tesisleri tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu tercihlerinde merkezdeki turistik yer ve ürünlerden faydalanmak istemeleri ve dalış bölgesinin Eskişehir merkeze mesafe olarak yakınlığının etkisi de olabilir.

4.1.5.2. Çifteler’de Konaklama Tercihi

Konaklama imkanlarına ilişkin görüşlerden ikincisi ise Eskişehir’de konaklamayı tercih etmeyip Çifteler ilçe merkezinde ya da Sakaryabaşı dalış bölgesinde konaklamayı tercih edenlere aittir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Şu an faal olan bir tane otel söz konusu. Konaklama tesisleri çeşitlendirilip arttırılabilir. İlçe merkezindeki yerel halk da turizm konusunda bilinçlendirilebilir ve böylelikle ilçe de ayrı bir cazibe merkezine çevrilebilir.”
(K4)

“Kamp yapmak için çok uygun bir yer. Ayrıca, bölgede gece dalışı imkânı da sunuluyor. Bu nedenle kamp yapmak tercih ediliyor.” (K5)

“Kamp yapacak insanlar muhakkak çadırlarıyla gelip kamp ve eğlencelerini yapıyorlar.” (K6)

“Konaklama için Sakaryabaşı’nda bir otel var. Onun dışında yine Sakaryabaşı içinde kamp alanları var.(...) Sakaryabaşı mesire alanı, kamp ve karavan alanımız var.” (K7)

Katılımcıların dördünün görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinde konaklamanın çoğunlukla kamp alanlarında gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Bölgede konaklama tesisi olarak yalnızca belediye belgeli bir otel bulunmaktadır. Bu durum, kamp yapmak istemeyen turistler için kısıtlayıcı bir faktör olarak değerlendirilebilir. Ayrıca kamp yapmak isteyen turistlerin öncelikle kendi güvenlikleri için belediyeden izin belgeleri almaları gerekmektedir.

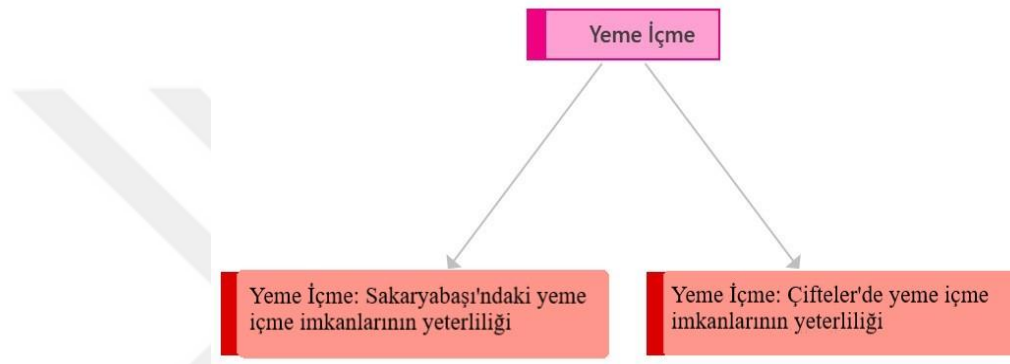
4.1.6. Yeme İçme İmkanları

Katılımcıların Çifteler ilçesi ve Sakaryabaşı dalış bölgesi konaklama imkanlarına ilişkin görüşlerini ortaya koymak için Tablo 4.1.7. oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler doğrultusunda dalış bölgesinin yeme içme imkanları temasına ilişkin iki adet kod ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar, Çifteler merkezde yeme içme imkanlarının yeterliliği ve Sakaryabaşı bölgesinde yeme içme imkanlarının yeterliliğidir. Buradan hareketle, kimi dalıcıların Çifteler merkezde kimisininse Sakaryabaşı dalış bölgesinde yeme içmeyi tercih ettiği söylenebilir.

Tablo 4.1.7. Yeme içme imkanları temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları

Yeme İçme İmkanları	Çifteler’de yeme içme imkanlarının yeterliliği	4
	Sakaryabaşı’nda yeme içme imkanlarının yeterliliği	9
	Toplam	13

Sakaryabaşı dalış bölgesinin yeme içme imkanları ve tercihlerini ortaya koymaya ilişkin kodlar Şekil 4.6.’da sunulmuştur.

Şekil 4.6. Yeme içme imkanları temasına ait kodlar

4.1.6.1. Çifteler’de Yeme İçme İmkanlarının Yeterliliği

Katılımcı görüşlerine göre, Sakaryabaşı dalış bölgesinin yeme içme imkanlarının yeterliliği ile alakalı iki farklı görüş söz konusudur. İlki, Sakaryabaşı dalış bölgesinin bağlı olduğu Çifteler ilçe merkezindeki yeme içme tesislerinin tercih edilmesine yöneliktir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Sakaryabaşı, Çiftelerin merkezine çok uzak bir yer değil. Bu nedenle aracınızla beş dakikada gidip orada ihtiyaçlarınızı karşılayabiliyorsunuz.” (K1)

“Çifteler yeme içme bakımından oldukça zengindir.” (K3)

“Çifteler’de çok sevdiğim bir lokanta ve kebabçı var. Neredeyse Eskişehir’de yok o lezzetler.” (K5)

“Çifteler merkezde oldukça meşhur bir pideci ve kebabçı var. Ayrıca, kokoreççimiz de beğeniliyor.” (K9)

Katılımcıların dördünün görüşlerinden hareketle; sualtı dalış turizmi için gelen turistlerin Çifteler ilçe merkezinde yeme içme ihtiyaçlarını gidermede bir sorun yaşamadıklarını söylemek mümkündür.

4.1.6.2. Sakaryabaşı'ndaki Yeme İçme İmkanlarının Yeterliliği

Katılımcı görüşlerine göre, Sakaryabaşı dalış bölgesinin yeme içme olanaklarının yeterliliğine ilişkin ikinci görüş, Sakaryabaşı'ndaki yeme içme imkanlarının yeterli olduğuna yönelik görüştür. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Dalış noktaları çevresinde birçok yerel restoran bulunmakta olup mutfağı oldukça zengindir.” (K3)

“Sakaryabaşı'nın olduğu yer zaten bir mesire alanı etrafında insanların piknik yapabilecekleri masa sandalyeleri var. Artı etrafında kafeler vardır, ama turistler ben kendi ihtiyacımı kendim karşılayacağım diyerek ekipmanlarını, malzemelerini alıp orda hem dalış hem piknik yapabilirler.” (K6)

“Yeme içme imkanları olarak, lokasyon içinde üç tane restoran var. Yeme içmelerini oradan karşılıyorlar, aynı zamanda mesire alanı olduğu için kendi malzemelerini getirdikleri için ihtiyaçlarını malzemelerle de karşılayabiliyorlar.” (K7)

“Özellikle lokasyon olarak yeme içmede hiç problem yaşanmayacak bir nokta. Bir sürü restoranın olduğu bir yer zaten, piknik alanları da var.” (K8)

“Balık restoranlarımız var Sakaryabaşı'nın içerisinde.” (K9)

Katılımcıların beşinin görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinde, kendi yiyecek içecek hazırlığıyla gelen kişiler için yararlanabilecekleri mesire alanı mevcuttur. Ayrıca çeşitli restoran ve kafe imkanları da vardır. Bunun dışında ufak tefek ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ürün satışları da belirtilen kafelerde yapılmaktadır. Yeme içme ihtiyaçları konusunda bölgedeki imkanların yeterliliği yönünde katılımcıların çoğunluğu olumlu ifade vermiştir.

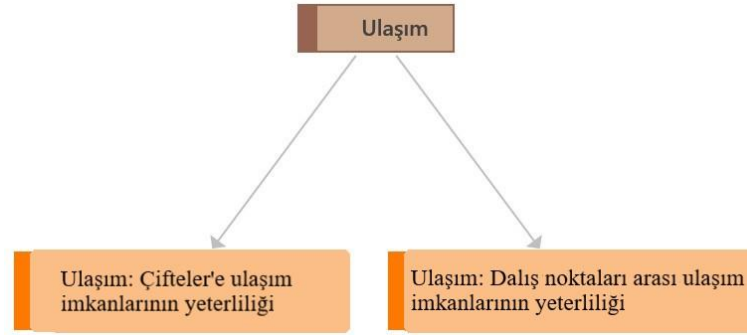
4.1.7. Ulaşım İmkanları

Katılımcıların Çifteler ilçesindeki Sakaryabaşı dalış bölgesinin ulaşım imkânlarına ilişkin görüşlerini ortaya koymak için Tablo 4.1.8. oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler doğrultusunda dalış bölgesinin ulaşım özellikleri temasında ilişkin iki adet kod ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; dalış noktalarına ulaşım imkanlarının yeterliliği ve Çifteler’e ulaşım imkanlarının yeterliliğidir. Ulaşım imkanları temasının Sakaryabaşı bölgesi dalış noktaları arasındaki ulaşım ve dalıcıların Çifteler ilçesine varışı olarak ayrı ayrı değerlendirdikleri söylenebilir.

Tablo 4.1.8. Ulaşım imkanları temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları

Ulaşım İmkanları	Dalış noktaları arası ulaşım imkanlarının yeterliliği	9
	Çifteler’e ulaşım imkanlarının yeterliliği	10
	Toplam	19

Sakaryabaşı dalış bölgesinin ulaşım imkanları ve tercihlerini ortaya koymaya ilişkin kodlar Şekil 4.7.’de sunulmuştur.

Şekil 4.7. Ulaşım imkanları temasına ait kodlar

4.1.7.1. Dalış Noktaları Arasındaki Ulaşım İmkanlarının Yeterliliği

Katılımcı görüşlerine göre, Sakaryabaşı dalış bölgesinin ulaşım imkanlarının yeterliliği ile alakalı iki farklı görüş söz konusudur. İlki, dalış noktaları arasındaki ulaşım imkanlarına yöneliktir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Sakaryabaşı dalış bölgesi tatlı su olduğu için burada ekipmanlar tuzlu suya göre daha ağır hissettiriyor. Ulaşım çok büyük problem. Dalış noktasına ulaşımında kolaylık sağlanırsa dalışın daha keyifli ve rahat olacağını

düşünüyorum. Dalış noktalarından ana dalış noktasına giderken kano ile teçhizatlar taşınabilir.” (K2)

“Çok ciddi bir ulaşım problemi söz konusu değil. Ama dalış noktaları arasındaki su içinden kanoyla ekipman taşınması veya ufak sallarla ekipman taşınması mantıklı olabilir.” (K4)

“Gökgöz’den en büyük kaynak çıkışının olduğu Karaburgu’ya yürürken ekipmanla, çok yakın olmasına rağmen zorlanıyorduk. Şimdi oraya yol açıldı, çok kolay bir şekilde gidilebiliyor artık.” (K6)

“Kulübümüzün olduğu bir nokta var. Burası ve dalış noktalarımız birbirinden ayrı noktalarda bulunuyor. Bu nedenle birbirlerine uzak olduklarını söyleyebiliriz. Yine de yürüme mesafesiyle ulaşabiliyoruz, en uzak mesafemiz 500 metre gibi (...) Dalış noktaları ise birbirine yakın. O konuda ben bir sıkıntı yaşamadım aslında. Ama ekipman taşımak istemeyen veyahut sağlık problemi olanlara biraz sıkıntı yaratabiliyor. Onda da el arabaları verebiliyoruz. El arabalarıyla destek sağlayabiliyoruz.” (K7)

“Donanımlı dalış ekipmanı gerçekten ağırdır. Üzerinizde 13 kilo ila 15 kilo arasında bir yük taşırsınız. Paletleriniz elinizde olur. Bu benim için bir dezavantaj; tek bir dalış noktasında dalış yapacaksanız hiçbir sıkıntı yok ama farklı yerleri görmek istiyorsanız zor.” (K8)

“Dalış noktaları arası ekipmanlarının götürüleceği mesafeler çok uzak değil, bazı bölgelerde yerine göre deniz kenarında bile botla dalışlar yapılıyor. Bota götürürken ekipmanları belli bir mesafe götürüyoruz. Dalış sporuyla ilgilenen kişinin herhangi bir bedensel engeli yoksa o kişinin zaten alacağı keyiften dolayı o ekipman ona ağır gelmeyecektir. O yüzden bu konuda büyük bir sorun yaşanmadığını düşünüyorum.” (K9)

Katılımcıların görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı bölgesi dalış noktaları arasında ulaşım imkanlarının zor olmadığı fakat dalış ekipmanlarıyla ulaşım imkanları hakkında fikir ayrılığı yaşandığını söylemek mümkündür. Ekipmanların dalış noktaları arasında taşınmasında dört dalıcı zorluk yaşadıklarını belirtirken üçü ise durumun dalış faaliyetleri için normal sayılacağı fikrindedir. Dalış noktaları arasında ekipmanların

taşınması için olanakların artırılabilceğı ve mevcut imkanların tanıtılabileceğı düşünölmektedir.

4.1.7.2. Çifteler'e Ulaşım İmkanlarının Yeterliliğı

Ulaşım olanaklarına ilişkin görüşlerden bir diğeri ise Çifteler'e ulaşım imkanlarının yeterliliğinin değeriendirilmesi ile ilgilidir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“İç Anadolu Bölgesi'nde yaşayanların deniz dalışına göre çok daha kolay erişilebilir ve uygun fiyatlı şekilde dalış turizmine ulaşabildiklerini düşünüyorum.” (K2)

“Çifteler'e merkez otogardan ilçe otobüsleri ile ulaşım sağlanmaktadır. Dalış noktalarına ise Çifteler'den taksile ulaşmaktadır.” (K3)

“Çiftelere Eskişehir'den ilçe minibüsleri var, ayrıyeten büyükşehir belediyesinin koyduğu otobüsler var veya kendi vasıtaları varsa onla gelebilirler.” (K6)

“Çifteler İç Anadolu bölgesi için çok büyük bir nimet çünkü ulaşım kolaylığı var. Bizim kalkıp deniz kenarına gitmemize gerek kalmadan Çifteler'de dalış yapabiliyoruz.” (K8)

“Hem kendi aracınızla ulaşım çok kolay hem de Çifteler minibüsleriyle ulaşım çok rahat. O yüzden dezavantajlı bir tarafını göremiyorum ben.” (K8)

“Turistler ekip ya da heyet halinde geliyorlar. Aracı olmayanlar içinse toplu taşımayla Eskişehir merkezinden yarım saatte bir araçlarımız var. Ulaşım alakalı hiçbir sıkıntımız yok. İlçemiz Konya-İstanbul yolu hattında olduğu için İstanbul ve Konya araçları da saat başı geçiyor.” (K9)

Katılımcıların yedisinin görüşlerinden hareketle; Eskişehir'den Çifteler ilçesine ulaşımın toplu taşıma yoluyla yapılabildiğini ve özel araç sahipleri için mevki ya da yakınlığı dikkate alındığında yeterli olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.8. Dalış Destekleyen Faaliyetler

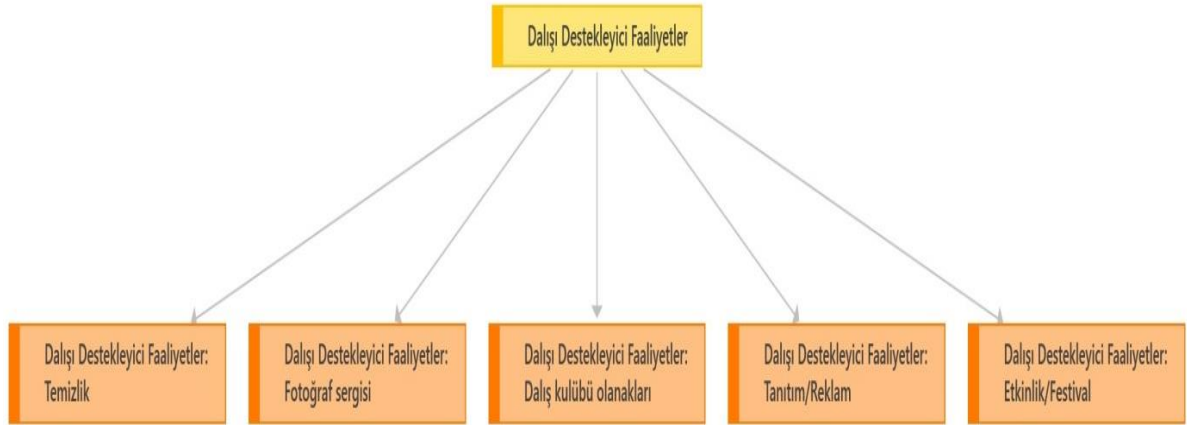
Katılımcıların Çifteler ilçesindeki Sakaryabaşı dalış bölgesinde, sualtı dalışını destekleyen faaliyetlere ilişkin görüşlerini ortaya koyabilmek için Tablo 4.1.9. oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler doğrultusunda dalış bölgesinin dalış destekleyen

faaliyetler temasına ilişkin beş adet kod ortaya çıkmıştır. Bunlar; fotoğraf sergisi, etkinlik/festival, temizlik, tanıtım/reklam ve dalış kulübü olanaklarıdır.

Tablo 4.1.9. *Dalışı destekleyici faaliyetler temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları*

Dalışı Destekleyici Faaliyetler	Fotoğraf sergisi	2
	Etkinlik/festival	4
	Temizlik	4
	Tanıtım/reklam	12
	Dalış kulübü olanakları	13
	Toplam	35

Sakaryabaşı dalış bölgesinde dalış destekleyici faaliyetleri ortaya koymaya ilişkin kodlar Şekil 4.8.'de sunulmuştur.

Şekil 4.8. *Dalış destekleyici faaliyetler temasına ait kodlar*

4.1.8.1. Dalış Destekleyici Faaliyetler: Fotoğraf Sergisi

Dalış destekleyici faaliyetlere ilişkin görüşlerden ilki, dalış bölgesinin özelliklerinden faydalanarak fotoğraf sergisi organizasyonu ile bölgenin çekiciliğini arttırmakla ilgilidir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Dalış destekleyebilmek için, daha önceden bir alışveriş merkezinde fotoğraf sergisi yapmıştık. Benzer şekilde fotoğraf sergisi olabilir.” (K1)

“Valiliğin önünde meydan da tanıtım amaçlı, etkinlikler oluyor. Biz orada dalış tüpümüzü, dalış kıyafetimizi, dalışta çekilen sualtı fotoğraflarını sergileyip, tanıtım yapıyoruz.” (K9)

Katılımcıların ikisinin görüşleri değerlendirildiğinde, Sakaryabaşı dalış bölgesinin özellikle sualtı görünürlüğü başta olmak üzere diğer özelliklerinden de yararlanılarak sualtı fotoğrafçılığının geliştirilmesi ve fotoğraf sergileri ile desteklenmesi gerektiğini söylemek mümkündür.

4.1.8.2. Dalış Destekleyici Faaliyetler: Etkinlik/Festival

Dalış destekleyici faaliyetlere ilişkin görüşlerden ikincisi, dalış bölgesinin özelliklerinden faydalanarak etkinlik/festival organizasyonları ile bölgenin çekiciliğini arttırmakla ilgilidir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Belediyenin yapmış olduğu organizasyonlar örneğin piknik tarzında bölgeyi tanıtmak için yapılabilir. Bu tür etkinlikler yerli turistleri çeker oraya çünkü Eskişehirli olup da Çifteleri bilmeyen çok arkadaş var.” (K1)

“Aynı zamanda kulübümüzde bisiklet turu, atv turu, su topu tarzında etkinlikleri yapıyoruz.” (K7)

“Çifteler dalış merkezinin olduğu alanda gölet var. Çiftelerin doğası da çok güzel orada kano yapılabilir, atv yapılabilir, kampli etkinlikler yapılabilir, gençlik kampları gibi, festival bile yapılabilir.” (K8)

“Geçtiğimiz yıl, pandeminin hemen sonrasında yurt dışından gelen misafirlerimize kano yarışması gibi etkinlik yapıldı.” (K9)

“Sakaryabaşı’nda bir su festivali düzenleyip, bunun geleneksel bir hal alması için bir çalışma başlattık.” (K9)

Katılımcıların dördünün görüşlerinden hareketle; Çifteler belediyesi Sakaryabaşı dalış bölgesinde, bölgenin gerek doğal güzelliklerinden gerek kano, atv, bisiklet gibi imkanlardan yararlanarak çeşitli etkinlik ve festivaller düzenlemiştir. Bu etkinliklerin bölgede sualtı dalış turizmini destekleyici faaliyetlere dönüştürülüp, bölgenin çekiciliğini arttırdığını söylemek mümkündür.

4.1.8.3. Dalış Destekleyici Faaliyetler: Temizlik

Dalış destekleyici faaliyetlere ilişkin görüşlerden üçüncüsü, dalış bölgesinin çevresi ve sualtının temizlik koşulları ile ilgili görüşlerdir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Kırkız’daki yosunlar uygun aletlerle temizlenebilir. Halk temizlik konusunda bilinçsiz etrafa, suya çöp atıyorlar. Bu konuda bir çözüm aranabilir.” (K1)

“Çifteler gerçekten güzel bir yer doğa temizliğinden genel temizliğe önem verilmesi gerekiyor. Daha önce dalış grubumuzla beraber çöp topladık, belediyenin de desteği oldu. Orda hep beraber suyun içinde temizlik yaptık. Bunun sık sık yapılması gerekiyor.” (K5)

“Pandemi döneminde belediye desteğiyle çevre ve sualtı temizliği yaptık.” (K8)

Katılımcıların üçünün görüşlerinden hareketle Sakaryabaşı dalış bölgesinde bölgeyi tanıyan dalgıçların sualtında ve dalış bölgesinin etrafında belediye desteği ile birçok kez temizlik yaptığını söylemek mümkündür. Ayrıca dalış bölgesinin sualtı ve üstü temizliğinin sağlanmasında turistlerin ve yerel halkın daha bilinçli davranması için uyarı levhaları, çöp kutularının arttırılması hatta bilinci olarak kirlilik yaratan bireylere cezai yaptırımların uygulanması tavsiye edilebilir.

4.1.8.4. Dalış Destekleyici Faaliyetler: Tanıtım/Reklam

Dalış destekleyici faaliyetlere ilişkin görüşlerden dördüncüsü, Sakaryabaşı dalış bölgesinin ve Çifteler ilçesinin tanıtım ve reklam çalışmaları ile ilgili görüşlerdir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Eskişehirli olup da Çifteleri bilmeyen çok arkadaş var, hele dalış yapıldığını bilmeyen çok çok arkadaş var. Bölgenin tanıtımı arttırılabilir.” (K1)

“Pr çalışmaları, reklam çalışmaları ile hem oranın ekonomisine hem de turizmine çokta katkı sağlayacağını düşünüyorum.” (K2)

“Donanımlı dalış Türkiye gibi üç tarafı denizlerle çevrili bir ülkede çok popüler bir spordur. Bunu geliştirmek için özellikle Çiftelerde geliştirmek için yerel yöneticilerden kaymakam, belediye başkanı gibi kuruluşlardan destek alınmalıdır.” (K3)

“Eskişehir biliyorsunuz ki denizsiz bir şehir. Burada tatlı su veya donanımlı dalış yaptırmamız amacıyla yapılacak her şey den önce tanıtılması, en önemli olan tanınmasıdır.” (K6)

“Bölgeyi tanıtımada yeni uğraşlar veriyoruz. Sosyal medyalarımızı çok aktif kullanmaya çalışıyoruz.” (K7)

“Çifteler çok güzel bir dalış noktası ama maalesef çok fazla yeterli tanıtımın yapılmadığını düşünüyorum.”(K8)

“Eskişehir’de dalış yapılabileceğini ben çok geç öğrendim. O yüzden bu konuda daha fazla çalışılabilir. Reklam ve tanıtım konusunda eksikleri maalesef var.” (K8)

“İlçe tanıtımı birçok ulusal televizyon kanalında, yurtdışı kanalında, belgesel kanalında yayınlandı. İlçemizi merak ediyorlar, çok basit bir örnek bir internet fenomeni bile ilçemize gelip birkaç fotoğraf atıp, videolar çekip, dalışı tecrübe ettiğinde milyonlarca kişiye ulaştığını biz görüyoruz.” (K9)

Katılımcıların görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinin tanıtım ve reklam çalışmaları ile ilgili ayrı ayrı ifadeler de bulunulmuştur. Bunlardan birisi dalıcıların dördünün ifade ettiği; tanıtım ve reklam çalışmalarının yetersiz kaldığı yönündeyken diğerininse üç dalıcının, tanıtım ve reklam çalışmalarının, özellikle sosyal medya platformları üzerinden yapıldığı yönünde olduğunu söylemek mümkündür. Sakaryabaşı dalış bölgesinin mevcut potansiyeli ve sualtı dalış turizmi için önemi göz önüne alındığında buradan en yüksek ekonomik ve sosyal yararın sağlanması için gerekirse yerel yönetim desteği ile yeni nesil tanıtım ve reklam yöntemlerinden faydalanılması gereklidir.

4.1.8.5. Dalış Destekleyici Faaliyetler: Dalış Kulübü Olanakları

Dalışı destekleyici faaliyetlere ilişkin görüşlerden sonuncusu, Sakaryabaşı dalış bölgesinde bulunan dalış kulübünün olanakları ve özellikleri ile ilgili görüşlerdir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Kışın çok soğuk olduğu için sudan çıktığında biraz üşüyebiliyor insanlar. Kulüpte daha sıcak bir ortam olsa dalışa daha olumlu yönde etki edeceğini düşünüyorum.” (K2)

“Dalış kulübünün olanakları iyileştirilmelidir. Örneğin sıcak su, sıcak duş, teknik ekipman ve dalış eğitmeni desteği sağlanmalıdır.” (K3)

“Kano, kamping, at binme, trekking olanakları mevcut, doğası oldukça zengindir.” (K3)

“Tüp gibi dalışla ilgi ekipmanlar benim gördüğüm kadarıyla yeterliydi. Tabi ki güler yüzlü personel zaten olmazsa olmazlardan bir tanesi. Çünkü dalış sosyal bir spor, insanlar birbirleriyle iletişim halinde olunca güzelliği daha da katlanarak artıyor. Güler yüzlü personel vardı, ekipmanlar ise uygun ve kaliteli. İhtiyaçlarda karşılanıyordu benim gördüğüm kadarıyla.” (K5)

“Kano, bisiklet, atv, su topu gibi mevcut kulüplerimizde. Tabi talebe göre ve etkinliğe göre de kullanılıyor.” (K8)

“Nehrin devamında kanoyla gezilebilecek doğal ortamlarımız var. Elimizde de herhalde 30 civarında kanolarımız var.” (K8)

“Dalış sonrası ve öncesi ihtiyaçlarınızı hepsi karşılanıyor. Dalış kulübü de yenilendi, bunun içinde kabin, duş vs. her şey mevcut.” (K9)

“Ekipmanları yeniledik, düzenli olarak bakımdan geçiriyoruz.” (K9)

Katılımcıların dördünün görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinde dalış kulübünün duş soyunma odası donanımlı dalış için gerekli ekipmanlar vb. olanaklarının yanı sıra turistlere kano atv bisiklet kamp alanı gibi dalış dışında çeşitli aktivite fırsatlarını sunduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca iki katılımcı özellikle düşük hava sıcaklıklarında dalıcıların soğuk havadan az etkilenmesi için dalış kulübünün mevcut koşullarını iyileştirmesinin ve dalış dışı aktivitelerin artırılmasının bölgenin pazarlanmasında olumlu etkileri olacağını belirtmiştir.

4.1.9. Organizasyonel İmkanlar

Katılımcıların Çifteler ilçesindeki Sakaryabaşı dalış bölgesi organizasyonel imkanlarına ilişkin görüşlerini ortaya koyabilmek için Tablo 4.1.10. oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler doğrultusunda dalış bölgesinin organizasyonel imkanları temasına ilişkin bir adet kod ortaya çıkmıştır. Bu, organizasyonel imkanlar: konaklama, yeme-içme ve ulaşım.

Tablo 4.1.10. Dalış bölgesi organizasyonel imkanları temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları

Dalış Bölgesi Organizasyonel İmkanları	Organizasyonel İmkanlar:Konaklama, Yeme-İçme, Ulaşım	8
	Toplam	8

Sakaryabaşı dalış bölgesinde dalış bölgesi organizasyonel imkanları ortaya koymaya ilişkin kodlar Şekil 4.9.’da sunulmuştur.

Şekil 4.9. Dalış bölgesi organizasyonel imkanları temasına ait kodlar

4.1.9.1. Organizasyonel İmkanlar (Konaklama, Yeme-İçme, Ulaşım)

Katılımcı görüşleri incelendiğinde; Sakaryabaşı dalış bölgesinin organizasyonel imkanlarına ilişkin görüşleri, dalış organizasyonları sırasında çeşitli imkan ve olanaklar arasında nelere dikkat ettiklerini belirttikleri görülmektedir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Dalış organizasyonları sadece dalıştan ibaret değil, dalgıcın konaklama, yeme içme gibi hizmetlerinin verildiği bir organizasyondur. Çifteler yeme içme bakımından oldukça zengin olup, konaklama genel olarak Eskişehir merkezde sağlanmaktadır.” (K3)

“Yeme içme, ulaşım ve konaklama dikkat edilmesi gereken temel husustur.” (K4)

“Genellikle sabah saatlerini tercih ediyoruz, 9-10 gibi orda olmayı tercih ediyoruz.” (K5)

“Sadece Eskişehir, Çifteler olarak değil tüm Türkiye’de veya Dünya’da donanımlı dalış dediğiniz zaman en önemli faktör emniyettir. Bölgedeki görevli dalgıçların uzman olması gerekiyor, eğitimsiz, uzmansız dalış yapılmaz.” (K6)

“Gökgöz’de tanıtım dalışı planlıyorsak, orası büyük bir yer olmadığı için oradaki yetkiliyle görüşerek müsaitlik durumunu öğrenmek çok önemlidir.”(K8)

“Dalış noktalarının kalabalık olmaması, müsaitlik durumunun olması ve ekipmaların durumu bunlar organizasyon için önemli.” (K8)

Katılımcıların beşinin görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesi için yapılan dalış organizasyonları planlanırken dalıcıların yeme içme, konaklama, ulaşım ve dalış ekipmanı ihtiyaçlarının karşılanabilmesine dikkat edildiğini söylemek mümkündür. Ayrıca dalıcılar bölgede dalış noktalarının; kısıtlı alana sahip olması ve kalabalık olmasının dalış organizasyonlarını aksatmaması için müsaitlik durumunun mutlaka kontrol etmektedirler. Sakaryabaşı dalış bölgesinde, dalış organizasyonu için olmazsa olmaz olan ‘emniyet’ faktörünü atlamadan gerçekleştirmek için sunulan en önemli imkan bölgede uzman dalışçıların olmasıdır.

4.1.10. Turistik Ürün Olarak Dalış Faaliyetleri

Katılımcıların Çifteler ilçesindeki Sakaryabaşı dalış bölgesinde gerçekleştirilen dalış faaliyetlerinin turistik ürün olarak değerlendirilmesine ilişkin görüşlerini ortaya koyabilmek için Tablo 4.1.11. oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler doğrultusunda turistik ürün olarak dalış faaliyetleri temasına ilişkin bir adet kod ortaya çıkmıştır. Bu, turistik ürün olarak dalış faaliyetidir.

Tablo 4.1.11. Turistik ürün olarak dalış faaliyetleri temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları

Turistik Ürün Olarak Dalış Faaliyetleri	Turistik ürün olarak dalış faaliyeti	10
	Toplam	10

Sakaryabaşı dalış bölgesinde turistik ürün olarak dalış faaliyetleri temasını ortaya koymaya ilişkin kodlar Şekil 4.10.’da sunulmuştur.

Şekil 4.10. Turistik ürün olarak dalış faaliyetleri temasına ait kodlar

4.1.10.1. Turistik Ürün Olarak Dalış Faaliyeti

Katılımcı görüşleri incelendiğinde; Sakaryabaşı dalış bölgesinde yapılan dalış faaliyetlerinin turistik ürün olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Donanımlı dalışı, turistik faaliyet olarak tabi değerlendiririm, çünkü Çifteler gittiğiniz zaman piknik alanları var, gezme yerleri var, artı dalış yapabiliyorsunuz. Turistik olarak tabi ki değerlendirilir.” (K1)

“Kesinlikle turistik bir bölge orası, bunun tanıtımının çok daha iyi yapılması gerektiğini düşünüyorum.” (K2)

“Çifteler Sakaryabaşı dalış bölgesi turizm açısından Eskişehir içinde önemli bir katkıdır. Şimdiye kadar zaten bunu gösterdi, Türkiye’nin her yerinden bir sürü dalış grubunu çekebildi bölgeye.” (K5)

“Lokasyondan dolayı insanlar merak edip en azından bir kere dalış yapmak istiyorlar. Sadece bu durumun bile turizme çok büyük katkısı var.” (K7)

“Kesinlikle turistik bir faaliyet ve aslında turizmi güçlendirecek, Çifteleri çok geliştirecek bir faaliyet olduğunu düşünüyorum. Çünkü İç Anadolu bölgesinde Konya, Kütahya, Ankara’ya ulaşımın çok kolay olduğu bir yer. Konaklama, yeme içme, turizm her yönden gelişiyor.” (K8)

“Turistik bir yer yani sadece dalış değil kano, kamping, piknik gibi aktivitelerimiz de var. Yerli ve yabancı birçok turist ve dalış kulübü, okulu geldi, gelemeye de devam ediyor.” (K9)

Katılımcıların tümünün görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinde yapılan rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetlerinin dalıcılar tarafından turistik bir ürün olarak değerlendirildiğini söylemek mümkündür. Dalış bölgesinin konumunun uygunluğu, yeme içme çeşitliliği, konaklama olanakları ve dalış kulübünün kano, bisiklet, atv imkanlarının olması bölgesinin dalış temelli turistik bir bölge olarak gelişmesini desteklemektedir.

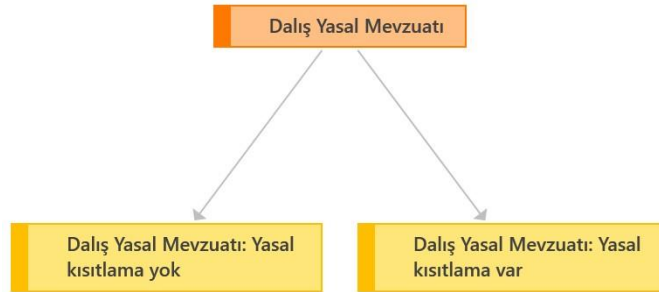
4.1.11. Dalış Yasal Mevzuatı

TSFF tarafından, dalıcıların güvenliği, su altı canlılarını ve ortamının korunmasını esas alarak uzman görüşleri doğrultusunda oluşturduğu yasal mevzuatlar mevcuttur. Bu mevzuatta dalıcıların dalış brövelerini hangi koşullarda alabileceği belirtilmiştir. Dalış ile ilgili bu mevzuat Türkiye’deki tüm dalış noktalarında geçerlidir ve her dalıcı tarafından uyulması zorunludur. Katılımcıların bu mevzuata ilişkin görüşlerini ortaya koymak için Tablo 4.1.12. oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler doğrultusunda dalış yasal mevzuatı temasına ilişkin iki adet kod ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; dalış yasal mevzuatında kısıtlama var ve dalış yasal mevzuatında yasal kısıtlama yoktur.

Tablo 4.1.12. Dalış yasal mevzuatı temasına ilişkin gözlenen sıklık kodları

Dalış Yasal Mevzuatı	Yasal kısıtlama var	4
	Yasal kısıtlama yok	5
	Toplam	9

Katılımcıların tüm dalış noktalarındaki dalış faaliyetlerini kapsayan dalış yasal mevzuatı temasını ortaya koymaya ilişkin kodlar Şekil 4.11.’da sunulmuştur.

Şekil 4.11. Dalış yasal mevzuatı temasına ait kodlar

4.1.11.1. Dalış Yasal Mevzuatı: Yasal Kısıtlama Var

Katılımcı görüşlerine göre, dalışla ilgili tüm aşamaları kapsayan dalış yasal mevzuatıyla alakalı iki farklı görüş söz konusudur. İlki, dalış yasal mevzuatında yasal

kısıtlamaların olduğuna yöneliktir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılmış alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“CMAS, SSI gibi belli organizasyonlar var. Yurtdışında küçük yaşlarda, sekizden itibaren dalışla tanışabiliyor çocuklar. Türkiye’de maalesef yasal olarak 14 yaş sınırı var. Türkiye’de yaş daha alt seviyelere çekilmesi, küçük çocukların dalışla erken tanışması bence çok güzel olur.” (K5)

“Yasal mevzuattan kaynaklanan kesinlikle bir kısıtlama yaşanmaktadır. Bunlardan bir tanesi dalış okulları için rehber dalıcı ve iki yıldızlı CMAS eğitmeni gözetmen gerekli tutuyorlar. Ben CMAS eğitmeni değilim uluslararası geçerli olan PADI eğitmeniyim. Aslında iki yıldızlı eğitmene eşdeğer Dünya’da ama maalesef federasyonun tanınmasına rağmen bizler dalış okulu açamıyoruz. Dalış okulunda çalışabiliyoruz sadece.” (K8)

“Sekiz yaşındaki bir çocuğunda donanımlı dalış yapabilecek yeterliliğe sahip, iyi bir eğitmen eşliğinde doğru yönlendirilirse ve küçük çocukların denizle tanışıyor olması tüplü dalış disiplini alıyor olması bence çok önemli. Maalesef biz de dalış yaşı 14, en büyük yasal kısıtlama bence burada.” (K8)

Katılımcıların dördünün görüşlerinden hareketle; yurtdışı kaynaklı dalış kuruluşlarının farklı mevzuatlarının olduğunu ve TSFF’nin dalış mevzuatının özellikle dalış yapabilme yaşı noktasında kısıtlayıcı olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca uzman dalıcıların sahip oldukları lisans belgeleri kurumlarına göre geçerlilik alanlarında farklılık göstermektedir.

4.1.11.2. Dalış Yasal Mevzuatı: Yasal Kısıtlama Yok

Dalış yasal mevzuatına ilişkin görüşlerden bir diğeri ise yasal kısıtlamanın olmadığı yönünde değerlendirilmesi ile ilgilidir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Bu mevzuatlar elbette ki yıllar süren araştırmalar sonucunda yapılan şeyler. CMAS olarak mesela 14 yaşın altına dalış yaptırılmazsınız. Çünkü 14 yaşına kadar kişi beden gelişimini tam olarak sağlayamıyor. O yüzden yaş sınırını eksi olarak görmüyorum.” (K1)

“Yasal mevzuatla dalış kısıtlanmıyor bence.” (K2)

“Yasal mevzuattan yana bir kısıtlama yaşanmamakta fakat çağın gereklilikleriyle güncellenmelidir.” (K3)

“Böyle bir kısıtlama yok temel olarak baktığımda, burada da diğer coğrafi bölgelere göre bir kısıtlama göremiyorum.” (K4)

Katılımcıların beşinin görüşlerinden hareketle; TSSF’nin dalış ile ilgili yasal mevzuatından dalış faaliyetlerini kısıtlayıcı bulmadıklarını söylemek mümkündür. Ancak mevzuatta güncelleme yapılması talebinde bulunulmuştur.

4.2. Anket Tekniği Bulguları

Araştırmanın amacı doğrultusunda katılımcılara anket formları iletilmiştir. Katılımcılara iletilen formların 16 adeti geçersiz sayılmış ve 243 adet anket formu uygun yöntemlerle analiz edilmiştir. Bu başlık altında anket analizleri sonucunda elde edilen bulgular katılımcılara ait demografik özellikler ilk başlık olmak üzere sırasıyla açıklanacaktır.

4.2.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Bulgular

Katılımcılara ait demografik özellikler sırasıyla; cinsiyet, eğitim durumu, meslek, yaş, medeni durum, ikamet yeri ve gelir düzeyi Tablo 4.2.1’de frekans analizleri yapılarak sırasıyla verilmiştir. Katılımcılara demografik ifadelerden meslek, yaş ve ikamet yeri sürekli değişkenleri açık uçlu cevap seçenekleri ile sunulmuştur. Bu nedenle katılımcıların yaşla ilgili cevapları yaş değerleri gruplandırılarak analiz edilmiştir. Meslek ve ikamet yeri ifadelerinin analiz sonuçları sıklık değerleri büyükten küçüğe doğru sıralanarak belirtilmiştir.

Tablo 1.1.’e göre 243 katılımcının araştırmaya geçerliliği kabul edilmiştir. Katılımcıların %5,8’i cinsiyetlerini belirtmek istememişken % 62,6’sını erkekler, %31,7’sini kadınlar oluşturmaktadır. En son eğitim aldıkları kurumları incelendiğinde lisans ve lisansüstü eğitim seviyelerinin toplam oranının %71,6 olduğunu ve eğitim durumlarının oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların mesleki durumları incelendiğinde ilk sırada öğrenciler % 22,6 ile yer alırken birçok farklı meslek grubu sıralamayı takip etmektedir. Yaş durumuna bakıldığında ise en çok katılımcı %39,1 oranı ile 18- 29 yaş aralığında iken, %37,9 oranı ile 30- 39 yaş aralığı takip etmektedir ve en az katılımcı %1,2 oranı ile 60- 69 yaş aralığında olmuştur. Katılımcıların 132 (%54,3) kişisi bekar ve 80 (%32,9) kişisi evli iken 31 (%12,8) kişisi

medeni durumunu belirtmek istememiştir. Dolayısıyla bekar bireylerin evli bireylere göre rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetine daha çok katılım sağladığını söylemek mümkündür.

Katılımcıların ikamet yerleri incelendiğindeyse %28,8 oranı ile Eskişehir ilk sırada iken %12,3 ile Ankara ikinci, %10, 3 ile İstanbul ise üçüncü sırada yer almıştır. Sıralamayı Çifteler, Sakaryabaşı dalış bölgesine yakın mesafede bulunan Bilecik, Bursa gibi çevre iller takip etmektedir. 2022 yılındaki asgari ücret miktarına göre oluşturulan gelir düzeyi incelendiğinde; en çok 79 katılımcı (%32,5) ile 10- 15 bin TL gelir aralığının işaretlendiği saptanmıştır. 51 katılımcı (%21,0) 16- 20 bin TL arasında gelir aralığı ile ikinci sırada, 44 katılımcı (%18,1) 4,243 bin TL altı gelir aralığına sahipken aynı oranlarda 44 katılımcı (%18,1) ile 6- 9 bin TL gelir aralığı ile üçüncü ve dördüncü sırayı paylaşmaktadır. 19 katılımcı (%7,8) 4,243- 5 bin TL gelir aralığı ile beşinci sırada, 6 katılımcı(%2,5) ise 21 bin TL ve üzeri gelir aralığını işaretleyerek altıncı sırada katıldığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetine 10- 15 bin TL gelir aralığına sahip katılımcıların daha çok katılım sağladığını söylemek mümkündür.

Tablo 4.2.1. Anket katılımcılarının demografik özelliklerinin frekans analizi sonuçları

Demografik Değişkenler	Kategori	Sıklık (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	77	31,7
	Erkek	152	62,6
	Belirtmek İstemiyorum	14	5,8
Eğitim Durumu	Temel Eğitim	4	1,6
	Ortaöğretim	30	12,3
	Ön Lisans	35	14,4
	Lisans	137	56,4
	Yüksek Lisans	20	8,2
	Doktora	17	7,0
Meslek	Öğrenci	55	22,6
	Öğretmen	18	7,4
	Doktor	15	6,2
	Serbest Meslek	10	4,1
	İşçi	9	3,7
	Mühendis	9	3,7
	Avukat	7	2,9
	Dalış eğitmeni	5	2,1
	Diğer	115	47,3

[Tablo 4.2.1. (Devam) Anket katılımcılarının demografik özelliklerinin frekans analizi sonuçları]

Yaş	18- 29	95	39,1
	30- 39	92	37,9
	40- 49	38	15,6
	50- 59	15	6,2
	60- 69	3	1,2
Medeni Durum	Bekar	132	54,3
	Evli	80	32,9
	Belirtmek İstemiyorum	31	12,8
İkamet Yeri	Eskişehir	70	28,8
	Ankara	30	12,3
	İstanbul	25	10,3
	Kütahya	12	4,9
	Bilecik	11	4,5
	İzmir	10	4,1
	Bursa	9	3,7
	Diğer	76	31,2
Gelir Düzeyi	4,243 bin TL altı	44	18,1
	4,243- 5 bin TL	19	7,8
	6- 9 bin TL	44	18,1
	10- 15 bin TL	79	32,5
	16- 20 bin TL	51	21,0
	21 bin TL ve üzeri	6	2,5

Katılımcıların rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetine katılım özellikleri frekans analizleri ile Tablo 4.2.1.'de verilmiştir. Buna göre, katılımcıların kaç yıldır dalış yaptıkları incelendiğinde en üst sırada 120 kişi (%49,4) 1 yıldan az süredir dalış yapan katılımcılar ilk sırada yer almaktadır. 56 kişi (%23) 2-4 yıl aralığında ikinci sırada, 35 kişi (%14,4) 5-7 yıl aralığında üçüncü sırada, 7 kişi (%2,9) 16 yıl ve üzeri zaman aralığı ile altıncı sırada yer almaktadır. Dalış bröveleri incelendiğinde ise 128 katılımcı (%49,4) yıldızlı dalıcı olmadıklarını, toplam 99 katılımcı (%40,8) yıldızlı dalıcı olduklarını, toplam 14 katılımcı (%6,5) ise dalış eğitmeni olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların son beş yılda dalış yapma sıklıkları incelendiğinde ise katılımcıların 1-5 kez arasında %28,8 oran ile birinci sırada yer almaktadır. Katılımcıların; %26,3'ü 27 kez ve üzeri dalış yapma sıklığı ile ikinci sırada, %14,4'ü 6-10 kez dalış sıklığı ile

üçüncü sırada, %8,6'sı 22-26 kez aralığı ile dördüncü sırada, %8,2'si 17-21 kez aralığı ile dalış sıklıklarına göre tabloda yer almaktadır. Katılımcıların Sakaryabaşı dalış bölgesinde rekreasyonel dalış faaliyetlerinin gerçekleştirildiğini nereden öğrendikleri ile ilgili ifade incelendiğinde ise çoğunluğun 123 kişi (%50,6) tanıdık ve aile tavsiyesi yoluyla, 62 kişi (%25,5) sosyal medya araçlarıyla, azınlığınsa 5 kişi (%2,1) dalış okulu ile 1 kişinin (%0,4) broşür aracılığıyla öğrendiğini söylemek mümkündür.

Tablo 4.2.2. Katılımcıların katılım özelliklerinin frekans analizi sonuçları

Katılımcıların Katılım Özellikleri	Kategori	Sıklık (N)	Yüzde (%)
Kaç yıldır dalış yaptıkları	1 yıldan az	120	49,4
	2- 4 yıl	56	23,0
	5- 7 yıl	35	14,4
	8- 11 yıl	17	7,0
	11- 15 yıl	8	3,3
	16 yıl ve üzeri	7	2,9
Dalış bröveleri	Yıldızlı dalıcı değilim	128	52,7
	1 yıldız	35	14,4
	2 yıldız	32	13,2
	3 yıldız	32	13,2
	1 yıldız dalış eğitmeni	4	1,6
	2 yıldız dalış eğitmeni	2	,8
	3 yıldız dalış eğitmeni	6	2,5
	Tanıtım uzmanı	2	,8
	Rehber dalıcı	2	,8
Son 5 yılda dalış yapma sıklıkları	1- 5 kez	70	28,8
	6- 10 kez	35	14,4
	11- 16 kez	33	13,6
	17- 21 kez	20	8,2
	22- 26 kez	21	8,6
	27 kez ve üzeri	64	26,3
Sakaryabaşı dalış bölgesini nereden öğrendikleri	Reklam	13	5,3
	Broşür	1	,4
	Sosyal medya araçları	62	25,5
	E-posta	16	6,6
	Tanıdık ve aile tavsiyesi	123	50,6
	Dalış kulübü	23	9,5
	Dalış okulu	5	2,1

4.2.2. Ölçeğe İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcıların, sualtı dalış turizmi kapsamında rekreasyonel donanımlı dalışa ilişkin görüşlerinin belirlemesine yönelik yapılan ölçekteki 26 ifadeye verdikleri puanların tanımlayıcı istatistikleri büyükten küçüğe Tablo 4.2.3.'de verilmiştir. Buna göre araştırma kapsamında katılımcılar için '*Sualtı görünürlüğünün yüksek olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır. Su sıcaklığı rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır. Dalış alanının yeraltı kaynak suları ile oluşması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.*' ifadeleri önem sırasında ilk üç sırada yer almıştır. '*Dalış ekipmanlarının bu noktalar arasında elle taşınmasında sorun yaşanmamaktadır. Tanıtımı yeterli yapılmaktadır. Türkiye'de sualtı dalış turizmi devlet tarafından yeterince desteklenmektedir.*' ifadeleri ise katılımcılar için daha az önem değerine sahip olup son üç sırada yer almıştır.

Tablo 4.2.3. Ölçeğe ilişkin ifadelerle yönelik tanımlayıcı istatistikler

Ölçek İfadeleri	N	Ortalama	Standart Sapma
Sualtı görünürlüğünün yüksek olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	243	4,53	,644
Su sıcaklığı rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	243	4,39	,817
Dalış alanının yeraltı kaynak suları ile oluşması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	243	4,36	,892
Yıl boyu dalışa uygunluk rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	243	4,33	,721
Gerçekleştirilen rekreasyonel donanımlı dalış Eskişehir'in turistik ürün çeşitliliğini artırmaktadır.	243	4,30	,960
Tanıtılması için sosyal medya uygulamalarının kullanılması gerekmektedir.	243	4,19	,888
Farklı dalış türlerinin(tatlı su dalışı, gece dalışı, irtifa dalışı vd.) yapılabilmesi rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	243	4,12	,880
Dalış alanlarının güvenli olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	243	4,08	,899
Yeme-içme olanakları yeterli gelmektedir.	243	4,06	,882
Sualtı flora ve fauna çeşitliliği rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	243	4,05	,892
Endemik canlı türlerinin mevcut olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	243	3,90	,950
Tanıtılması için festival, etkinlik vb. faaliyetlerin yapılması gerekmektedir.	243	3,84	,964
Çeşitli konaklama olanaklarının olması (otel, kamp ve karavan alanı) rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	243	3,83	,988
Hijyen olanakları(ekipman, soyunma odası, wc vb.) yeterlidir.	243	3,82	1,106
Dalış noktalarına ulaşma da ulaşım sorunu yaşanmamaktadır.	243	3,81	1,091
Mevcut dalış kulübünde temel ihtiyaçlar karşılanmaktadır(soyunma odası, ısıtıcı, wc vb.).	243	3,81	1,081

[Tablo 4.2.3. (Devam) Ölçeğe ilişkin ifadelerle yönelik tanımlayıcı istatistikler]

Bölgeye ulaşmada ulaşım sorunu yaşanmamaktadır.	243	3,77	1,082
Turistler konaklama sorunu yaşamamaktadır.	243	3,73	,992
Çekiciliğinin artırılması için dalış dışı turistik imkanların artırılması gerekmektedir.	243	3,69	1,049
Rekreasyonel donanımlı dalış için yeterli ekipman ve donanım sağlanmaktadır.	243	3,63	1,110
Sakaryabaşı dalış bölgesi turistlere ekonomik uygunluk sunmaktadır.	243	3,49	1,183
Kano, atv, piknik, kamp ve yürüyüş alanlarının bulunması bölgenin çekiciliğini arttırmaktadır.	243	3,27	1,229
Rekreasyonel donanımlı dalış için kısıtlı bir alan sunulmaktadır.	243	3,15	1,261
Dalış ekipmanlarının bu noktalar arasında elle taşınmasında sorun yaşanmamaktadır.	243	3,06	1,353
Tanıtımı yeterli yapılmaktadır.	243	2,77	1,435
Türkiye’de sualtı dalış turizmi devlet tarafından yeterince desteklenmektedir.	243	2,09	,994

4.2.3. Ölçeğin Güvenirlik Analizi Bulguları

Güvenirlik, bir ölçme aracının farklı ölçüm sonuçları arasındaki tutarlılık düzeyidir (Salı, 2012, s. 153). Güvenirlik ölçümünde en yaygın olarak kullanılan yöntem Cronbach’s Alfa olarak da bilinen alfa katsayısıdır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2012, s. 126). Alfa katsayısının değerine göre, ölçeğin güvenilirliği ile ilgili olarak aşağıdaki yorumlar yapılabilir (İslamoğlu ve Alınışık, 2016, s. 156):

- $0.00 < \alpha < 0.40$ ise maddeler arasında güvenilirlik yoktur.
- $0.41 < \alpha < 0.60$ ise düşük bir güvenilirlik,
- $0.61 < \alpha < 0.80$ ise orta düzeyde bir güvenilirlik,
- $0.81 < \alpha < 1.00$ ise yüksek güvenilirlik var demektir.

Verilmiş olan alfa katsayı değerlerine göre güvenilirlik seviyesinin; sıfıra yaklaştıkça azaldığı, bire yaklaştıkça ise arttığı kabul edilmiştir. Araştırma da kullanılmış olan ölçekte, olumsuz olarak verilmiş olan 16. madde ile 21. Madde ve 26. madde ifadelerine ters kodlama (recode into same variables) uygulanmıştır. Ölçme aracının güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach’s Alfa formülü kullanılarak hesaplanmıştır.

Araştırmaya ait güvenilirlik analizi sonuçları şu şekildedir:

Tablo 4.2.4. Ölçeğin genel güvenilirlik analizine ait istatistik

Cronbach's Alpha	Standartlaştırılmış Maddelere Dayalı Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
0,885	0,899	26

Sualtı dalış turizmi kapsamında rekreasyonel donanımlı dalışa ilişkin görüşlerin belirlenmesi için kullanılan 26 ifadeden oluşan ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı 0,885 olarak tespit edilmiştir. Bu tespit sonucunda araştırma ölçeğinin $0.81 < 0,899 < 1.00$ değeri ile yüksek güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir. Güvenilirlik analizi uygulamasında dikkate alınan katsayılardan biri de madde bütün korelasyon değeridir. Her bir maddenin toplam puan ile bağıntı gösterip göstermediğini belirtir ve o maddenin ölçeğin genelinden farklı bir şey ölçüp ölçmediğini ortaya koyar (Akbulut, 2010, s. 81). Bu doğrultuda ölçekte yer alan ifadeler, ölçeğin güvenilirlik analizi bulguları tablosu altında madde bütün korelasyon değeri bakımından değerlendirilme sonuçları Tablo 4.2.5.'de verilmiştir.

Tablo 4.2.5. Ölçeğin güvenilirlik analizi bulguları

Ölçek İfadeleri	Madde Bütün Korelasyon Değeri	Madde Silindiğinde Cronbach's Alfa Değeri
Sualtı görünürlüğünün yüksek olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,466	,881
Yıl boyu dalışa uygunluk rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,620	,878
Sualtı flora ve fauna çeşitliliği rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,542	,879
Endemik canlı türlerinin mevcut olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,483	,880
Su sıcaklığı rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,638	,877
Dalış alanının yeraltı kaynak sularıyla oluşması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,591	,879
Farklı dalış türlerinin(tatlı su dalışı, gece dalışı, irtifa dalışı vd.) yapılabilmesi rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,661	,876
Dalış alanlarının güvenli olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,598	,878
Dalış ekipmanlarının bu noktalar arasında elle taşınmasında sorun yaşanmamaktadır.	,170	,890
Turistler konaklama sorunu yaşamamaktadır.	,604	,877
Çeşitli konaklama olanaklarının olması (otel, kamp ve karavan alanı) rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,605	,877
Bölgeye ulaşmada ulaşım sorunu yaşanmamaktadır.	,507	,879
Dalış noktalarına ulaşma da ulaşım sorunu yaşanmamaktadır.	,466	,880
Yeme-içme olanakları yeterli gelmektedir.	,585	,878

[Tablo 4.2.5. (Devam) Ölçeğin güvenirlik analizi bulguları]

Hijyen olanakları(ekipman, soyunma odası, wc vb.) yeterlidir.	,477	,880
Rekreasyonel donanımlı dalış için kısıtlı bir alan sunulmaktadır.	,060	,892
Mevcut dalış kulübünde temel ihtiyaçlar karşılanmaktadır(soyunma odası, ısıtıcı, wc vb.).	,484	,880
Rekreasyonel donanımlı dalış için yeterli ekipman ve donanım sağlanmaktadır.	,406	,882
Kano, atv, piknik, kamp ve yürüyüş alanlarının bulunması bölgenin çekiciliğini arttırmaktadır.	,403	,882
Gerçekleştirilen rekreasyonel donanımlı dalış Eskişehir'in turistik ürün çeşitliliğini arttırmaktadır.	,411	,882
Tanıtımı yeterli yapılmaktadır.	,329	,886
Tanıtılması için festival, etkinlik vb. faaliyetlerin yapılması gerekmektedir.	,526	,879
Tanıtılması için sosyal medya uygulamalarının kullanılması gerekmektedir.	,408	,882
Çekiciliğinin artırılması için dalış dışı turistik imkanların artırılması gerekmektedir.	,495	,880
Sakaryabaşı dalış bölgesi turistlere ekonomik uygunluk sunmaktadır.	,415	,882
Türkiye'de sualtı dalış turizmi devlet tarafından yeterince desteklenmektedir.	,369	,883
Ölçeğin Toplam Cronbach's Alfa Değeri	,885	

Madde bütün korelasyon katsayısının eksi işaretli olmaması gerekir (Alpar, 2010, s. 378). Tablo 4.2.5.'de madde bütün korelasyon değeri bakımından ölçek ifadelerinden hiç birinin eksi işaretli olmaması ve 0,885 olan Cronbach's Alfa değerinin yüksek güvenirlik düzeyinde olması sebebiyle hiçbir ifade çıkarılmamıştır.

4.2.4. Ölçeğin Normal Dağılım Testlerine İlişkin Bulguları

Parametrik testlerin (testten teste değişen) birçok varsayımı vardır, temel varsayımlarından biri ise normal dağılımdır (Cevahir, 2020, s. 15). Bir dağılımda değerlerin büyük bir bölümü ortalamanın etrafında toplanmışsa, düşük ve yüksek puanların olduğu uçlara doğru simetrik ve düzenli bir azalma varsa bu dağılım normal dağılım olarak adlandırılır (Huck, 2012). Araştırma kapsamında hangi parametrik testlerin kullanılarak verilerin analizinin hatasız ilerleyebilmesi için ölçeğe normallik testi uygulanması gereklidir. Normallik, çarpıklık ve basıklık değerleri gözlenerek ölçülebilir. Çarpıklık (skewness), dağılımın 'simetrisi', basıklık (kurtosis) ise dağılımın 'sivriligi' hakkında bilgi vermektedir (Balcı ve Ahi, 2016, s. 69). Normal dağılım için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayılarının hangi aralıklarda olması konusunda literatürde üzerinde anlaşılmış bir referans aralığı yoktur (Mangiafico, 2016). Bununla birlikte, literatürde sıklıkla kullanılan aralık değerleri vardır. Tabachnick ve Fidell'e (2013) göre; skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık)

değerlerinin -1.5 ile +1.5 değer aralığında, George ve Mallery’e (2003) göre; -2 ve +2 değer aralığında, Büyüköztürk’e (2002) göre ise -1 ve +1 değer aralığında olması kabul edilebilir sınır değerler olarak kabul edilmiştir. Tablo 4.2.6.’da araştırmanın normallik analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.2.6. Ölçeğin normallik analizi sonuçları

Ölçekler	Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
Çekicilik	-,686	,250
Tanıtım	-,032	-,937
Konaklama	-,290	-,465
Olanaklar	-,863	,658
Alan ve Ekipman	-,271	-,708
Flora ve Fauna Çeşitliliği	-,701	,368
Turistik Ürün ve Ekonomik Uygunluk	-,636	-,249

Tablo 4.2.6’de yer alan çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) analiz bulgularına, normality plats with tests (testlerle normallik grafikleri) sekmesi üzerinden faktörlerin ortalamaları eklenerek ulaşılmıştır. “Pozitif çarpıklık değeri, puanların düşük değerlerde, grafiğin solunda toplandığını ifade etmektedir. Negatif çarpıklık değeri ise puanların yüksek değerlerde, grafiğin sağ tarafında toplandığını gösterir (Balcı ve Ahi, 2016, s. 69)”. Basıklık katsayısının negatif olması verilerin ortalamanın etrafında yayılımına işaret eder (standart sapmanın büyüklüğünün bir işaretidir), pozitif olması verilerin ortalamanın yakınında yoğunlaştığını (standart sapmanın küçüklüğünü işaret eder), verilerin merkezde toplandığını gösterir (Cevahir, 2020, s. 14). Pozitif basıklık değeri, dağılımın oldukça sivri olduğuna, verilerin merkezde toplandığına, grafiğin ince ve kuyrukların uzun olduğuna işaret eder (Balcı ve Ahi, 2016, s. 69). Bu doğrultuda araştırma ölçeği negatif çarpıklık değerine sahiptir ve ölçek değerleri sağa daha çarpıktır. Tüm ölçekler için yığılma ‘katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum’ ifadelerindedir. Çekicilik, olanaklar ve canlı çeşitliliği faktörleri pozitif basık değerli oldukları için dağılımları sivri bir yapıya sahiptir. Tanıtım, konaklama, alan ve ekipman ile turistik ürün ve ekonomik uygunluk faktörleri ise negatif değerli oldukları için basık bir yapıya sahiptir. Ayrıca yedi faktör altında toplanan ölçek çarpıklık değerleri açısından kendi aralarında karşılaştırıldıklarında olanaklar, canlı çeşitliliği, çekicilik, turistik ürün ve ekonomik uygunluk diğer faktörlere göre sağa daha az çarpık, tanıtım faktörünün ise sağa çarpıklığı en fazla taşır şeklinde ifade edilebilir. Aynı şekilde ölçek basıklık açısından değerlendirildiğinde; normal dağılıma yakınlığın sırası turistik ürün

ve ekonomik uygunluk, çekicilik, canlı çeşitliliği, konoklama, olanaklar, alan ve ekipman değerlendirmesi ile tanıtım şeklinde ifade edilebilir. Araştırmanın çarpıklık ve basıklık değerleri -1 ve +1 normal dağılım aralığında olması sebebiyle normal dağılım olarak kabul edilmiştir. Araştırmanın eşit aralıklı ölçek verilerinin normal dağılım göstermesinden dolayı verilerin analizinde parametrik testler kullanılacaktır.

4.2.5.Ölçeğe İlişkin Faktör Analizi Bulguları

Sualtı dalış turizmi kapsamında rekreasyonel donanımlı dalışa ilişkin görüşlerin belirlenebilmesi için araştırmanın ölçme aracında yer alan maddelerin kendi aralarında ne tür bir ilişki içinde olduklarını ve kaç faktör altında birleşeceğini belirleyebilmek için açımlayıcı faktör analizi (AFA) kullanılmıştır. Pallant (2007, s. 179) faktör analizini, büyük veri setlerini daha küçük bileşenler haline getirebilen bir veri özetleme ve yapı geçerliliğini geliştirme tekniği olarak tanımlar. Açımlayıcı faktör analizi, genel olarak gözlenen değişkenleri tanımlamak, özetlemek ve çalışılabilir düzeyde faktörleri belirlemek için uygulanan bir işlemdir (Gürbüz ve Şahin, 2016, s. 311).

Açımlayıcı faktör analizi öncesi verileri faktör analizine uygunluğunun değerlendirilmesi gereklidir. Bu değerlendirme için iki istatistiksel ölçüm bulunmaktadır: Barlett testi (Barlett's test of sphericity) (Barlett, 1954) ve Kaiser- Meyer- Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçümü (Kaiser 1970, 1974). Faktör analizinin uygun olarak kabul edilmesi için, Barlett testinin anlamlı olması ($p < 0.05$) gerekmektedir. KMO endeksi 0 ile 1 arasında değişir ve 0.6, iyi bir faktör analizi için minimum değer olarak önerilmektedir (Pallant, 2007, s. 182; Tabacknick ve Fidell, 2007). KMO, testinde bulunan değer 0.50'nin altında ise kabul edilemez, 0.60 orta, 0,70 iyi, 0.80 çok iyi, 0.90 mükemmeldir (Tavşancıl, 2002, s. 50; Altunışık vd., 2005, s. 217; Karagöz ve Kösterelioğlu, 2008, s. 87).

Ölçek değişkenlerinin hangi faktör altında birleşeceğine ve değişkenleri temsil edecek faktör sayısını belirlemek için çeşitli faktör çıkarma yaklaşımları vardır. Araştırmanın ölçek değişkenleri arasındaki temel ilişkiyi temsil edecek faktör sayısını belirlemek için en yaygın kullanılan yaklaşımlardan biri olan temel bileşenler analizi uygulanmıştır. Korunması gereken faktörlerin sayısının belirlenmesi için Kaiser kriteri yani öz değer kuralı uygulanmıştır. Bu kurala göre, 1.0'luk ya da daha fazla bir öz değeri (eigenvalue) olan faktörler daha fazla inceleme yapmak için tutulur (Balcı ve Ahi, 2016, s. 202). Araştırmacı faktör sayısını belirlemede hangi öz değer katsayısından yüksekini

faktör grubu için alacağına önceden karar verir ve bu da 1 ve 1'den büyük olan değerler olarak belirlenir (Erdoğan, 2012, s. 359). Ayrıca 0,515 altında kalan faktör değerleri anlaşılır ve yorumlaması daha kolay bir istatistik sunabilmek adına analiz dışında bırakılmıştır.

Faktörlerin sayısı belirlendikten sonra, atılacak adım onların yorumlanması olacaktır. Bu sürece yardımcı olması için, faktörler 'döndürülür' (Balcı ve Ahi, 2016, s. 202). Ortogonal (dik açılı) döndürmenin yorumlanması daha kolay çözümler ortaya çıkarır (Tabachnick ve Fidell, 2013, s. 642). Dik döndürme tekniklerinden en çok kullanılan Varimax döndürme tekniği ise yüksek faktör yük değerlerini artırıp, düşük faktör yük değerlerini daha azaltarak, faktör yük değerlerindeki varyansların maximum olmasını sağlar (Tabachnick ve Fidel, 2007, s. 31). Bu nedenlerin yanı sıra faktörlerin isimlendirilebilmesi için araştırmada 'Varimax' döndürme tekniği kullanılmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda, sualtı dalış turizmi kapsamında rekreasyonel donanımlı dalışa ilişkin görüş belirleme ölçeğine ilişkin KMO ve Barlett's testine ait bulgular Tablo 4.2.7'de verilmiştir.

Tablo 4.2.7. Ölçeğe ilişkin KMO ve Barlett's testi sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (Örneklem Ölçüm Değer Yeterliliği)		,883
Bartlett's Test of Sphericity (Bartlett Küresellik Testi)	Approx. Chi-Square(Ki Kare Değeri)	2523,334
	Df	325
	Sig.	,000

Yapılan istatistiksel analizde KMO yeterlilik değeri 0,883 çıkmıştır. Bu değer Tabachnick ve Fidell uygunluk katsayısı olarak önerilen 0,60 değerinin üstünde bir değerdir. Bartlett's Sphericity test sonucunda ise $0,000 < 0,05$ ve $x^2=2523,334$ şeklinde anlamlılık göstermiştir. Veri değerlerine göre faktör analizi için ön koşulların sağlandığı ve ölçeğin normal dağılıma sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma ölçeğinin faktör dağılımları da Tablo 4.2.8.'de faktör yükleri, öz değer, açıklanan varyans ve ortalamaları ile detaylandırılmıştır.

Tablo 4.2.8. Ölçeğe ilişkin faktör analizi bulguları

İfadeler	Faktör Yüğü	Öz Değer	Açıklanan Varyans	Ortalama
Çekicilik		7,867	30,257	4,28
Dalış alanının yeraltı kaynak sularıyla oluşması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,773			
Farklı dalış türlerinin yapılabilmesi rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,664			
Su sıcaklığı rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,633			
Sualtı görünürlüğünün yüksek olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,627			
Yıl boyu dalışa uygunluk rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,545			
Dalış alanlarının güvenli olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,519			
Tanıtım		2,457	9,448	3,76
Tanıtılması için festival, etkinlik vb. faaliyetlerin yapılması gerekmektedir.	,705			
Çekiciliğinin artırılması için dalış dışı turistik imkanların artırılması gerekmektedir.	,691			
Tanıtılması için sosyal medya uygulamalarının kullanılması gerekmektedir.	,649			
Tanıtımı yeterli yapılmaktadır.	,531			
Konaklama		1,658	6,375	3,57
Dalış ekipmanlarının bu noktalar arasında elle taşınmasında sorun yaşanmamaktadır.	,807			
Çeşitli konaklama olanaklarının olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,631			
Turistler konaklama sorunu yaşamamaktadır.	,625			
Olanaklar		1,355	5,212	3,89
Mevcut dalış kulübünde temel ihtiyaçlar karşılanmaktadır.	,698			
Hijyen olanakları yeterlidir.	,593			
Yeme-içme olanakları yeterli gelmektedir.	,585			
Bölgeye ulaşmada ulaşım sorunu yaşanmamaktadır.	,532			
Dalış noktalarına ulaşma da ulaşım sorunu yaşanmamaktadır.	,528			
Alan ve Ekipman		1,200	4,616	3,26
Rekreasyonel donanımlı dalış için yeterli ekipman ve donanım sağlanmaktadır.	,710			
Rekreasyonel donanımlı dalış için kısıtlı bir alan sunulmaktadır.	,677			
Kano, atv, piknik, kamp ve yürüyüş alanlarının bulunması bölgenin çekiciliğini arttırmaktadır.	,674			
Flora ve Fauna Çeşitliliği		1,100	4,232	4,01
Endemik canlı türlerinin mevcut olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,818			
Sualtı flora ve fauna çeşitliliği rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.	,795			
Turistik Ürün ve Ekonomik Uygunluk		1,026	3,944	3,92
Sakaryabaşı dalış bölgesi turistlere ekonomik uygunluk sunmaktadır.	,777			

[Tablo 4.2.8. (Devam) Ölçeğe ilişkin faktör analizi bulguları]

Gerçekleştirilen rekreasyonel donanımlı dalış Eskişehir'in turistik ürün çeşitliliğini arttırmaktadır.	,590			
Açıklanan Toplam Varyans (%)	64,086			

Sakaryabaşı dalış bölgesinde sualtı dalış turizmi kapsamında rekreasyonel donanımlı dalışa ilişkin görüşlerin değerlendirildiği ölçeğin faktör analizinde öz değer (eigenvalue) bir ve birden büyük olacak şekilde yapılmıştır. Analiz sırasında 16., 21. ve 26. ölçek ifadeleri ters kodlanmıştır. Analiz sonucunda 26 ifadenin yedi boyut altında birleştiği sonucu alınmıştır. Açıklanan varyansın toplam varyans üzerinden %50'yi geçiyor olması faktör analizinin önemli bir kriteridir (Yaşlıoğlu, 2017, s. 77). Yapılan analize göre yedi boyutun toplam varyansı 64,086 değeri ile toplam varyans üzerinden %50'yi geçme kriterini karşılamaktadır. Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk'e (2014) göre faktör yüklerinin 0,30 veya 0,40 üstü olması ideal kabul edilmiştir. Açıklanan varyansın yüksekliği ilgili kavramın o derece iyi ölçüldüğü anlamına gelmektedir (Büyüköztürk, 2002). Buna göre araştırmada elde edilen; en az 0,528 değeri ve en çok 0,818 değeri arasında faktör yük değerleri Yaşlıoğlu (2017), Büyüköztürk (2002) ve Çokluk vd.'nin (2014) belirttiği değere uygundur.

Ölçek ifadesinin alındığı kaynaktan (Konurhan, 2019) faktör analizi gerçekleştirilmemiş olması ve ölçek ifadelerinin faktör adlarının bulunmamasından dolayı, ölçek ifadelerinin temalarına göre faktör adları oluşturulmuştur. Faktör 1'de rekreasyonel donanımlı dalışın çekicilik yarattığı ifadeler yer aldığı için 'çekicilik' adının kullanılmasına karar verilmiştir. Faktör 2'de tanıtımın yeterliliği, bölgenin tanıtımı için yapılabilecek etkinlik vb. ile ilgili ifadeler yer aldığı için 'tanıtım' adının kullanımına karar verilmiştir. Faktör 3'de dalış bölgesinin konaklama özelliklerine yönelik ifadeler yer aldığı için 'konaklama' adının kullanılmasına karar verilmiştir. Faktör 4'te yeme içme, hijyen, mevcut dalış kulübünün olanakları ve ulaşım olanakları ile ilgili ifadeler yer aldığı için 'olanaklar' adının kullanılmasına karar verilmiştir. Faktör 5'te rekreasyonel donanımlı dalış için kara alanı ve sualtı alanı ile ilgili ifadeler ve dalış ekipman yeterliliğine yönelik ifade bulunduğu için 'ekipman ve alan' adının kullanılmasına karar verilmiştir. Faktör 6'da sualtı flora ve fauna çeşitliliği ve endemik canlı türü çeşitliliğine yönelik ifadeler yer aldığı için 'flora ve fauna çeşitliliği' adının kullanılmasına karar verilmiştir. Faktör 7'de dalış bölgesinin turistlere ekonomik uygunluğu yönünde ve rekreasyonel donanımlı dalışın turistik ürün çeşitliliğini arttırdığı

yönünde ifadeler bulunduğu için ‘turistik ürün ve ekonomik uygunluk’ adının kullanılmasına karar verilmiştir.

Tablo 4.2.8.’de çekicilik faktörünün yedi ifade içerdiği tespit edilmiştir. Öz değeri 7,867 ve ortak varyansa %30,257 oranında etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Tanıtım faktörünün dört ifade içerdiği, öz değerinin 2,457 olduğu ve ortak varyansa %9,448 oranında etki ettiği ortaya konulmuştur. Konaklama faktörünün üç ifadeyi içerdiği, öz değerinin 1,658 olduğu ve ortak varyansa %6,375 oranında etki ettiği belirlenmiştir. Olanaklar faktörünün beş ifadeyi içerdiği, öz değerinin 1,355 olduğu ve ortak varyansa %5,212 oranında etki ettiği belirlenmiştir. Alan ve ekipman faktörünün üç ifade içerdiği, öz değerinin 1,200 olduğu ve ortak varyansa %4,616 oranında etki ettiği ortaya konulmuştur. Flora ve fauna çeşitliliği faktörünün iki ifadeyi içerdiği, öz değerinin 1,100 olduğu ve ortak varyansa %4,232 oranında etki ettiği saptanmıştır. Turistik ürün ve ekonomik uygunluk faktörünün iki ifade içerdiği, öz değerinin 1,026 olduğu ve ortak varyansa %3,944 oranında etki ettiği ortaya konulmuştur. Bu değerler dikkate alındığında en çok çekicilik faktörü ortak varyansa etki ederken, ortak varyans değerine en az turistik ürün ve ekonomik uygunluk faktörü etki etmiştir.

4.2.6. Farklılık Analizine Ait Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde kontrol değişkenlerinin kendi arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığının tespiti için parametrik olmayan Ki-Kare testi kullanılmıştır. Ayrıca parametrik testlere ilişkin normallik, homojenlik gibi kriterlerin karşılanmasından sonra, katılımcıların ölçek değişkenleri ile bazı demografik ve katılım özellikleri arasındaki farklılıkların incelenmesi amacıyla iki grup arasında karşılaştırma yapmak için bağımsız örneklem için t-testi (Independent Sample T-test) ve üç ya da daha fazla değişken grubundaysa tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

4.2.6.1. Kategorik Değişkenler Arası Ki Kare Testine İlişkin Sonuçlar

Parametrik olmayan testler, sınıflama (nominal) ya da sıralı (ordinal) ölçeklerden elde ettiğiniz veriler için idealdir (Balcı ve Ahi, 2016, s. 235). Parametrik karşılığı bulunmayan Ki Kare testi, parametrik olmayan testler arasında en yaygındır (Gall, Gall ve Borg, 1999). Ki kare bağımsızlık testi (chi-square test for independence), iki kategorik değişken arasındaki ilişkiyi incelemek istendiğinde kullanılır. Bu değişkenlerin her biri iki ya da daha fazla kategoriye sahip olabilir. Bu test, kategorilerin her birinde yer alan katılımcıların frekanslarını ya da oranlarını iki

değişken arasında bir ilişki olmadığı durumda beklenen değerlere kıyaslar (Balcı ve Ahi, 2016, s. 237). Beklenen değeri 5'ten küçük olan kategori sayısının, %20'sini aşmaması ve tüm kategorilerde bu sayının 1'den büyük olması gerekir. Bu koşulun sağlanmadığı durumlarda, mantıklı ise kategorileri birleştirme yoluna gidilebilir (Büyüköztürk, 2002; Mangiafico, 2016; Cevahir, 2020). Kategorileri birleştirme yolu ile koşullar sağlanmadığında Fisher kesin ki-kare testinin uygulanması gerekir. Çok gözlü düzenlerde (serbestlik derecesi 1'den büyük olan) testin kullanılabilmesi için, hücrelerin %20'den fazlasında 5'den ve herhangi bir hücrede 1'den az beklenen değer olmamalıdır (Güngör ve Bulut, 2008, s. 87).

Katılımcıların Sakaryabaşı dalış bölgesindeki rekreasyonel donanımlı dalışı turistik bir ürün olarak değerlendirmeleri, cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediklerine ilişkin istatistikleri elde edebilmek için Ki Kare bağımsızlık testi uygulanmıştır. Ki kare bağımsızlık testi değişkenin çeşitli sınıflandırmalarının gözlenen frekansları arasındaki farkın test edilmesidir. Burada amaç, değişkenlerin istatistiksel olarak bağımsız olup olmadığını görmektir (Cevahir, 2020). Araştırma çerçevesinden bakıldığında, kadınların ve erkeklerin rekreasyonel donanımlı dalışın turistik bir ürün olarak değerlendirilmelerinde farklılık gösterecekleri fikrine varılmasıdır. Bu doğrultuda Tablo 4.2.9.'da cinsiyet ve turistik ürün değerlendirmelerine ilişkin Ki Kare testi oranları verilmiştir.

Tablo 4.2.9. Cinsiyet ve turistik ürün olarak rekreasyonel donanımlı dalış değerlendirilmesi arasındaki farklılık analizi sonuçları

	Değer	Bağımsızlık Derecesi	Asemtotik Önem (2- Taraflı)	Kesin Önem (2- Taraflı)
Pearson Ki-Kare	49,301 ^a	2	,000	,000
Olasılık Oranı	23,866	2	,000	,000
Fisher'in Kesin Testi	24,406			,000
Doğrusal İlişkilendirme	14,332 ^b	1	,000	,000
Gerçekli Örneklem Sayısı	243			

a.2 hücre (33,3%) %5'ten az beklenen sayı. Beklenen minimum sayı ,86.

b. Standardize edilmiş istatistik 3,786.

Tablo 4.2.9'daki sonuçlara ulaşılma sırasında ilk olarak Asemtorik metodu tercih edilmiştir. Bunun sonucunda turistik ürün olarak rekreasyonel donanımlı dalış değerlendirmelerinde, cinsiyetini belirtmek istemeyen katılımcılar ve kadın

katılımcıların yanıtlarında beşten küçük değerlerin olduğu iki hücre çıkmıştır ve %20'nin altında olması gereken değer %33,3 çıkmıştır. Bu verilerle Pearson Ki Kare değerlerine bakmak uygun değildir. Bu nedenle hücre birleştirme tekniği ve Fisher'in Kesin testi uygulanabilir. Ancak cinsiyet durumunu belirtmek istemeyen katılımcıları kadın ya da erkek ifadeleriyle birleştirmek mantıksız olacağı için hücre birleştirme yoluna gidilmemiştir. Bunun yerine Fisher'in Kesin testi uygulanmıştır. Bulgulara göre Fisher kesin değeri=25,406, kesin önem değeri=0,000'dır. $0,000 < 0,05$ olduğuna göre 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık göstermiştir. Cinsiyet, katılımcıların rekreasyonel donanımlı dalışı turistik ürün olarak değerlendirmelerini anlamlı olarak farklılaştırmıştır.

Katılımcıların Sakaryabaşı dalış bölgesindeki rekreasyonel donanımlı dalışı turistik bir ürün olarak değerlendirmeleri, eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterip göstermemesine ilişkin istatistikleri elde edebilmek için Ki Kare bağımsızlık testi uygulanmıştır. Araştırma çerçevesinden bakıldığında analizin amacı, katılımcıların eğitim düzeylerinin rekreasyonel donanımlı dalışın turistik bir ürün olarak değerlendirilmelerinde farklılık gösterecekleri fikrine varılmasıdır. Bu doğrultuda Tablo 4.2.10'da katılımcıların eğitim düzeyleri ve turistik ürün değerlendirmelerine ilişkin Ki Kare testi oranları verilmiştir.

Tablo 4.2.10. *Eğitim düzeyi ve turistik ürün olarak rekreasyonel donanımlı dalış değerlendirilmesi arasındaki farklılık analizi sonuçları*

	Değer	Bağımsızlık Derecesi	Asemtotik Önem (2-taraflı)	Kesin Önem (2-taraflı)
Pearson Ki-Kare	2,643 ^a	2	,267	,309
Olasılık Oranı	2,475	2	,290	,290
Fisher'in Kesin Testi	2,423			,330
Doğrusal İlişkilendirme	2,632 ^b	1	,105	,109
Gerçekli Örneklem Sayısı	243			

a.2 hücre (33,3%) %5'ten az beklenen sayı. Beklenen minimum sayı 2,10.

b. Standardize edilmiş istatistik -1,622.

Tablo 4.2.10.'daki sonuçlara ulaşılma sırasında ilk olarak Asemtorik metodu tercih edilmiştir. Ancak temel eğitim, orta öğretim, ön lisans, yüksek lisans ve doktora yanıtlarında 'hayır' seçeneği az işaretlendiği için beş hücrede beşten düşük değer elde edilmiştir. Bu nedenle eğitim düzeyleri nitelik olarak birbirine yakın olan kurumlar için

hücre birleştirme tekniğine başvurulmuştur. Temel eğitim, orta öğretim ile; ön lisans, lisans ile; yüksek lisans ise doktora ile aynı hücrede birleştirilmiştir. İkinci kez analiz uygulanmış, beşten düşük olan hücre sayısı üçe düşmüş, %20'nin altında olması gereken değer %50 çıktığı için, Pearson Ki Kare güvenilir analiz değerlendirmesine uygun değildir. Bu nedenle Fisher'in kesin testi uygulanmıştır. Buna göre Fisher kesin değeri=2,805, kesin önem değeri=0,212'dir. $0,212 > 0,05$ olduğuna göre 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık göstermemiştir. Eğitim düzeyi, katılımcıların rekreasyonel donanımlı dalışı turistik ürün olarak değerlendirmelerini anlamlı olarak farklılaştırmamıştır.

Katılımcıların Sakaryabaşı dalış bölgesindeki rekreasyonel donanımlı dalışı turistik bir ürün olarak değerlendirmeleri, brövelerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermemesine ilişkin istatistikleri elde edebilmek için Ki Kare bağımsızlık testi uygulanmıştır. Araştırma çerçevesinden bakıldığında analizin amacı, katılımcıların brövelerinin, rekreasyonel donanımlı dalışın turistik bir ürün olarak değerlendirilmelerinde farklılık gösterecekleri fikrine varılmasıdır. Bu doğrultuda Tablo 4.2.11.'de katılımcıların bröveleri ve turistik ürün değerlendirmelerine ilişkin Ki Kare testi oranları verilmiştir.

Tablo 4.2.11. *Dalış brövesi ve turistik ürün olarak rekreasyonel donanımlı dalış değerlendirilmesi arasındaki farklılık analizi sonuçları*

	Değer	Bağımsızlık Derecesi	Asemtotik Önem (2-tarafli)
Pearson Ki-Kare	,378 ^a	2	,828
Olasılık Oranı	,385	2	,825
Doğrusal İlişkilendirme	,036	1	,850
Gerçekli Örneklem Sayısı	243		

a.1 hücre (16,7%) %5'ten az beklenen sayı. Beklenen minimum sayı ,99.

Tablo 4.2.11'deki sonuçlara ulaşılma sırasında ilk olarak Asemtorik metodu tercih edilmiştir. Ancak araştırmada katılımcıların 1, 2 ve 3 yıldızlı dalıcıların, 1, 2 ve 3 yıldızlı dalış eğitmenlerinin, tanıtım uzmanı ve rehber dalıcıların brövelerinin ayrı ayrı belirtilmeleri istenmesinden dolayı beklenen değerlerde, beşten düşük değer elde edilmiştir. Bu nedenle hücre birleştirme tekniğine başvurulmuştur. Buna göre 1 yıldızlı dalıcı, 2 yıldızlı dalıcı ve 3 yıldızlı dalıcı bir hücrede, 1 yıldızlı dalış eğitmeni, 2 yıldızlı dalış eğitmeni, 3 yıldızlı dalış eğitmeni ve tanıtım uzmanı ile rehber dalıcı bir hücrede

ve yıldızlı dalıcı olmayan katılımcılar sabit hücrelerinde tutularak analiz tekrarlanmıştır. %66,7 olan değer %20'nin altında kalarak %16,7 olmuştur. Bu durumda tablodaki Pearson Ki Kare değerleri dikkate alınmıştır. Buna göre $\chi^2=0,378$ ve asemptotik önem değeri (2 taraflı)= 0,828'dir. $0,378>0,05$ olduğuna göre 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık göstermemiştir. Dalış bröveleri, katılımcıların rekreasyonel donanımlı dalışı turistik ürün olarak değerlendirmelerini anlamlı olarak farklılaştırmamıştır.

Katılımcıların Sakaryabaşı dalış bölgesinde gerçekleştirdikleri dalış sıklıkları, bölgedeki rekreasyonel donanımlı dalışı tavsiye etme değerlendirmelerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermemesine ilişkin istatistikleri elde edebilmek için Ki Kare bağımsızlık testi uygulanmıştır. Araştırma çerçevesinden bakıldığında analizin amacı, katılımcıların dalış sıklıklarının, dalış bölgesindeki rekreasyonel donanımlı dalışı tavsiye etme değerlendirilmelerinde farklılık gösterecekleri fikrine varılmasıdır. Bu doğrultuda Tablo 4.2.12.'de katılımcıların dalış sıklıkları ve dalış bölgesini tavsiye etme değerlendirmelerine ilişkin Ki Kare testi oranları verilmiştir.

Tablo 4.2.12. Sakaryabaşı bölgesinde dalış sıklığı ve bölgenin rekreasyonel donanımlı dalış için tavsiye değerlendirmelerinin farklılık analizi sonuçları

	Değer	Bağımsızlık Derecesi	Asemtotik Önem (2-taraflı)	Kesin Önem (2-taraflı)
Pearson Ki-Kare	2,396 ^a	4	,663	,683
Olasılık Oranı	2,744	4	,602	,663
Fisher'in Kesin Testi	2,385			,670
Doğrusal İlişkilendirme	1,585 ^b	1	,208	,212
Gerçekli Örneklem Sayısı	243			

a.3 hücre (33,3) %5'ten az beklenen sayı. Beklenen minimum sayı 1,38

b. Standardize edilmiş istatistik -1,259.

Tablo 4.2.12.'deki sonuçlara ulaşılma sırasında ilk olarak Asemtorik metodu tercih edilmiştir. Ancak dalış sıklık derecelere 1-3, 4-7, 8-11, 12-15, 16-19, 20 ve üzeri şeklinde çok seçenekli olarak verildiği için beşten düşük beklenen değer elde edilmiştir. Bu nedenle dalış sayıları yakın olan sıklık dereceleri için hücre birleştirme tekniğine başvurulmuştur. 1-3 sıklık derecesi sabit kalmıştır. 4-7 ve 8-11 sıklık derecesi ile; 12-15, 16-19, 20 ve üzeri sıklık dereceleri aynı hücrede birleştirilmiştir. İkinci kez analiz uygulanmış, beşten düşük olan hücre sayısı üçe düşmüş, %20'nin altında olması gereken değer %33,3 çıktığı için, veriler Pearson Ki Kare güvenilir analiz

değerlendirmesine uygun değildir. Bu nedenle Fisher'in kesin testi uygulanmıştır. Buna göre Fisher kesin değeri=2,385, kesin önem değeri=0,670'dir. $0,670 > 0,05$ olduğuna göre 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık göstermemiştir. Katılımcıların dalış bölgesinde gerçekleştirdikleri dalış sıklığı, bölgedeki rekreasyonel donanımlı dalışı tavsiye etme kararlarındaki değerlendirmelerini anlamlı olarak farklılaştırmamıştır.

4.2.6.2. Bağımsız Örneklemeler İçin T-Testine İlişkin Sonuçlar

Sualtı dalış turizmi kapsamında rekreasyonel donanımlı dalışa ilişkin görüşlerin belirlenmesi ölçeğine ilişkin faktör değerleri ile katılımcıların demografik özelliklerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığının incelenmesi için bağımsız örneklemeler için t- testi uygulanmıştır. Bağımsız örneklemeler için t testi, birbiriyle ilişkisi olmayan iki farklı gruba ait verilerin ortalamaları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını araştırmada kullanılan parametrik bir testtir (Weinberg ve Abramowitz, 2002; Field, 2009; Kilmen, 2020). Çalışmalarda genellikle cinsiyet ve medeni hal gibi maddeler ile bağımsız değişken olarak aralıksal veya oransal ölçeklerin birleştirilmesiyle araştırmacılar bu analize yönelmektedir (Kozak, 2018). Independents Samples testi ile t testi sonuçları tablo ile verilir. Ancak hangi t değeri ve bu t değerine ait anlamlılık değerleri (Sig.2-tailed) verilmektedir. Hangi anlamlılık değerini yorumlayacağımız ya da raporlaştıracığımız ise varyansların homojenliğini test eden Levene testi sonucuna bağlıdır (Kilmen, 2020, s. 181). Araştırma açısından baktığımızda katılımcıların cinsiyet ve medeni durum ifadelerine verdikleri yanıtların ölçeği değerlendirirken farklı tutum sergileyip sergilemedikleri tespit edilmek istenmiştir. Anket formunda katılımcılara cinsiyet ve medeni durum ifadeleri, 'belirtmek istemiyorum' seçeneği ile verilmiştir. Belirtmek istemiyorum seçeneği cinsiyet için 14 katılımcı tarafından işaretlenmişken, medeni durum seçeneği için 31 katılımcı tarafından işaretlenmiştir. Toplam katılımcı sayısına göre bu seçeneğin az işaretlenmiş olması ve analizin iki grup arasında yapılabileceği durumları dikkate alındığında 'belirtmek istemiyorum' seçeneği analize dahil edilmemiştir. Bu doğrultuda kadın ve erkek kategorilerinin çekicilik, tanıtım, konaklama, olanaklar, alan ve ekipman, flora ve fauna çeşitliliği, turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkenleri ile ilgili farklılık gösterip göstermedikleri, göstermeleri durumunda bu farklılıkların anlamlı olup olmadıkları Tablo 4.2.13.'te verilmiştir.

Tablo 4.2.13. Ölçek değişkenlerinin cinsiyete göre farklılığı

Değişken	Cinsiyet	n	Ort	S.S	T Değeri	df	P
Çekicilik	Kadın	77	4,2913	,55592	-,198	227	,843
	Erkek	152	4,3055	,48829			
Tanıtım	Kadın	77	3,8019	,83147	,435	136,933	,664
	Erkek	152	3,7533	,73297			
Konaklama	Kadın	77	3,5628	,84684	-,195	227	,845
	Erkek	152	3,5855	,82635			
Olanaklar	Kadın	77	3,8078	,68858	-1,928	227	,055
	Erkek	152	3,9842	,63602			
Alan ve Ekipman	Kadın	77	3,3636	,93531	1,046	227	,297
	Erkek	152	3,2303	,89987			
Flora ve Fauna Çeşitliliği	Kadın	77	3,9935	,82116	-,802	137,731	,424
	Erkek	152	4,0822	,72888			
Turistik Ürün ve Ekonomik Uygunluk	Kadın	77	3,9156	,89370	-,360	227	,719
	Erkek	152	3,9572	,79307			

Levene testine göre çekicilik değişkeninin anlamlılık (significance) değerinin $0,571 > 0,05$ formülüne uymasıyla varyanslar homojen dağılmıştır. Bu nedenle tabloda birinci satırdaki değerler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Eğer Sig.(2-tailed) sütunundaki değer $0,05$ 'e eşit ya da ondan daha düşük ise iki grubun bağımlı değişkenden elde edilen ortalama puanlarında anlamlı bir fark vardır (Balcı ve Ahi, 2016, s. 268). Buna göre çekicilik değerinin cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[227] = -0,198$; $0,05 < 0,843$). Tanıtım değişkeninin Levene testine bakıldığında, anlamlılık değerinin $0,041 < 0,05$ formülüne göre varyanslar homojen dağılmadığı için, tablo ikinci satırdaki değerleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ulaşılan verilerden tanıtım değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde cinsiyete göre anlamlı fark göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[136,933] = 435$; $0,05 < 0,664$). Konaklama değişkeninin Levene testine göre anlamlılık (sig.) değerinin $0,689 > 0,05$ formülüne uymasıyla varyanslar homojen dağılmıştır. Bu nedenle tabloda birinci satırdaki değerler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ulaşılan verilerden konaklama değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde cinsiyete göre anlamlı fark göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[227] = -0,195$; $0,05 < 0,845$). Olanaklar değişkeninin, Levene testine göre anlamlılık (sig.) değerinin $0,251 > 0,05$ formülüne uymasıyla varyanslar homojen dağılmıştır. Bu nedenle tabloda birinci satırdaki değerler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ulaşılan verilerden olanaklar değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde cinsiyete göre anlamlı fark

göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[227]=1,928$; $0,05<0,055$). Alan ve ekipman değişkeninin, levene testine göre anlamlılık (sig.) değerinin $0,867>0,05$ formülüne uymasıyla varyanslar homojen dağılmıştır. Bu nedenle tabloda birinci satırdaki değerler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ulaşılan verilerden alan ve ekipman değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde cinsiyete göre anlamlı fark göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[227]=1,046$; $0,05<0,297$). Canlı çeşitliliği değişkeninin, levene testine göre anlamlılık (sig.) değerinin $0,>0,05$ formülüne uymasıyla varyanslar homojen dağılmıştır. Bu nedenle tabloda birinci satırdaki değerler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ulaşılan verilerden flora ve fauna çeşitliliği değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde cinsiyete göre anlamlı fark göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[227]=1,046$; $0,05<0,297$). Flora ve fauna çeşitliliği değişkeninin levene testine bakıldığında, anlamlılık değerinin $0,048<0,05$ formülüne göre varyanslar homojen dağılmadığı için, tablo ikinci satırdaki değerleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ulaşılan verilerden flora ve fauna çeşitliliği değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde cinsiyete göre anlamlı fark göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[137,731]=-0,802$; $0,05<0,424$). Turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkeninin, levene testine göre anlamlılık (sig.) değerinin $0,435>0,05$ formülüne uymasıyla varyanslar homojen dağılmıştır. Bu nedenle tabloda birinci satırdaki değerler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Buna göre turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde cinsiyete göre anlamlı fark göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[227]=-0,360$; $0,05<0,719$). Kısacası kadın ve erkeklerin; çekicilik, tanıtım, konaklama, olanaklar, alan ve ekipman, flora ve fauna çeşitliliği, turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkenleri ile ilgili anlamlı bir farklılık göstermedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların medeni durumlarının çekicilik, tanıtım, konaklama, olanaklar, alan ve ekipman, flora ve fauna çeşitliliği, turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkenleriyle ilgili farklılık gösterip göstermediklerini tespit edebilmek için bağımsız örneklemeler için t testi uygulanmıştır. Kullanılan t testi analizin de katılımcılara anket ifadelerine vermiş oldukları, medeni durum ifadesinde belirtmek istemiyorum seçeneğini işaretleyenler dikkate alınmıştır ve analize dahil edilmemiştir. Buna göre katılımcıların evli ya da bekar olma durumunun ölçek değişkenlerinde farklılık gösterip göstermedikleri, göstermeleri durumunda bu farklılıkların anlamlı olup olmadıkları Tablo 4.2.14.'de verilmiştir.

Tablo 4.2.14. Ölçek değişkenlerinin medeni duruma göre farklılığı

Değişken	Medeni Durum	n	Ort	S.S	T Değeri	Df	P
Çekicilik	Evli	132	4,2846	,49816	-1,269	178,150	,206
	Bekar	80	4,3696	,45670			
Tanıtım	Evli	132	3,7500	,77779	-1,021	210	,309
	Bekar	80	3,8594	,71914			
Konaklama	Evli	132	3,5455	,80948	-1,233	210	,219
	Bekar	80	3,6875	,81881			
Olanaklar	Evli	132	3,9545	,56870	,520	136,882	,604
	Bekar	80	3,9050	,72843			
Alan ve Ekipman	Evli	132	3,1540	,91765	-2,162	210	,032
	Bekar	80	3,4333	,90226			
Flora ve Fauna Çeşitliliği	Evli	132	4,0909	,82845	,490	210	,625
	Bekar	80	4,0375	,65976			
Turistik Ürün ve Ekonomik Uygunluk	Evli	132	3,9508	,78356	,277	210	,782
	Bekar	80	3,9188	,86947			

Çekicilik değişkeninin levene testine bakıldığında, anlamlılık değerinin $0,046 < 0,05$ formülüne göre varyanslar homojen dağılmadığı için, tablo ikinci satırdaki değerleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ulaşılan verilerden çekicilik değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde medeni duruma göre anlamlı fark göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[178,150] = -1,269$; $0,05 < 0,206$). Tanıtım değişkeninin levene testine göre anlamlılık (sig.) değerinin $0,195 > 0,05$ formülüne uymasıyla varyanslar homojen dağıldığı için tablo birinci satırdaki değerler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ulaşılan verilerden tanıtım değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde medeni duruma göre anlamlı fark göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[210] = -1,021$; $0,05 < 0,309$). Konaklama değişkeninin levene testine göre anlamlılık (sig.) değerinin $0,195 > 0,05$ formülüne uymasıyla varyanslar homojen dağıldığı için tablo birinci satırdaki değerler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ulaşılan verilerden konaklama değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde medeni duruma göre anlamlı fark göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[210] = -1,233$; $0,05 < 0,219$). Olanaklar değişkeninin levene testine bakıldığında, anlamlılık değerinin $0,046 < 0,05$ formülüne göre varyanslar homojen dağılmadığı için, tablo ikinci satırdaki değerleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Buna göre olanaklar değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde medeni duruma göre anlamlı fark göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[136,882] = -520$; $0,05 < 0,604$). Alan ve ekipman değişkeninin

levene testine göre, anlamlılık değerinin $0,747 < 0,05$ formülüne göre varyanslar homojen dağıldığı için, birinci satır değerleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ulaşılan verilerden alan ve ekipman değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde medeni duruma göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucu çıkarılmıştır ($t[210] = -2,162$; $0,32 < 0,05$). Ortalamalar karşılaştırıldığında da bekar katılımcıların, dalış alanı ve dalış ekipmanlarını ($Ort_b = 3,4333$; $S.S_b = 0,90226$) evli katılımcılara ($Ort_e = 3,1540$; $S.S_e = 0,91765$) göre daha yeterli buldukları anlaşılmıştır. Flora ve fauna çeşitliliği değişkeninin levne testine göre anlamlılık (sig.) değerinin $0,57 > 0,05$ formülüne uymasıyla varyanslar homojen dağıldığı için tablo birinci satırdaki değerler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Verilere göre flora ve fauna çeşitliliği değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde medeni duruma göre anlamlı fark göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[210] = 490$; $0,05 < 0,625$). Turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkeninin levne testine göre anlamlılık (sig.) değerinin $0,57 > 0,05$ formülüne uymasıyla varyanslar homojen dağıldığı için tablo birinci satırdaki değerler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Verilere göre turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkeninin $0,05$ önem seviyesinde medeni duruma göre anlamlı fark göstermediği sonucuna varılmıştır ($t[210] = 277$; $0,05 < 0,782$). Kısacası bekar ve evli katılımcıların; çekicilik, tanıtım, konaklama, olanaklar, flora ve fauna çeşitliliği, turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkenleri ile ilgili anlamlı bir farklılık göstermedikleri, sadece dalış alanı ve dalış ekipmanı değişkeninde anlamlı bir farklılık gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

4.2.6.3. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Sualtı dalış turizmi kapsamında rekreasyonel donanımlı dalışa ilişkin görüşlerin belirlenmesi ölçeğine ilişkin faktör değerleri ile katılımcıların eğitim, gelir, dalış yapma sıklığı ve dalış bröveleri gibi özelliklerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığının incelenmesi için tek yönlü varyans (ANOVA) analizi uygulanmıştır. İlişkisiz üç ya da daha fazla düzeyi bulunan bir bağımsız değişkenin, sürekli b,r bağımlı değişken üzerindeki etkisini belirlemek için kullanılır (Akbulut, 2011). Bu analizi kullanmak için; aynı gruptan elde edilmiş ikiden fazla ölçüm olması, bağımlı değişkenin en az eşit aralıklı ölçeğinden elde edilmiş olması, aynı gruba ait verilerin normal dağılım göstermesi gerekir (Kilmen, 2020, s. 255). Analizin gereklilikleri karşılandığı için belirtilen katılımcı özellikleri ile ölçek ifadelerine tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz doğrultusunda elde edilen ‘F’ değerinin anlamlı olabilmesi için ‘p’ değerinin

0,50 ve aşağısı bir değere sahip olması gerekmektedir (Seçer, 2015, s. 79). Ancak analiz sürecinde, 0,50 üzerinde p değeri ile karşılaşılmıştır. Böyle durumda anlamlı farklılık söz konusu olur. Gruplararası farkın olduğu durumda, farklılığın hangi gruptan kaynaklı olduğunu tespit eden istatistik post hoc olarak bilinmektedir (Köklü ve ark., 2006; Roscoe, 1975). Varyansların eşit olması durumunda araştırmacıların seçebileceği çoklu karşılaştırma testleri (pairwise); LSD (Least Significant Difference), Sidak, Bonferroni, Tukey, Hochberg's GT2, Gabriel ve Scheffe olarak bilinmektedir (Kirk, 1968). Gruplararası varyansın eşit olmaması durumunda ise kullanılacak post-hoc istatistikleri değişmektedir. Bu durumda kullanılacak istatistikler; Games-Howell, Tamhane's T2, Tamhane's T3, Dunnet's C ve Dunnet's T3 şeklindedir ve sadece 'çoklu aralık testi' olarak işlem görmektedirler (Sparks, 1963). Araştırma doğrultusunda varyansların homojen olması ve n değerinin farklılık göstermesinden dolayı Scheffe çoklu karşılaştırma testi tercih edilmiştir. Bu test, grupların mümkün olan tüm kombinasyonlarının karşılaştırılmasına imkan vermekle birlikte bu durumda oluşabilecek I. Tip hatayı da kontrol altına almaktadır (Myers ve Well, 2003; Kayri, 2009). Ayrıca gruplardaki gözlem sayılarının eşit olması varsayımını dikkate almayan bir post hoc türü olarak ele alınmaktadır (Scheffe, 1953; Scheffe, 1959; Kayri, 2009). Ayrıca grup karşılaştırmalarında daha sağlıklı sonuçlar için gruptaki sıklık sayılarının bir birine yakın olmasına dikkat edilmiştir. Bu nedenle katılımcıların demografik özelliklerinden eğitim durumu ifadelerinden; temel eğitim (n=4), yaş ifadesinden; 50-59 yaş grubu(n=15), 60-69 yaş grubu (n=3), gelir düzeyi seçeneklerinden; 4,243-5 bin TL (n=19), 21 bin TL ve üzeri (n=6) farklılık analizinin dışında tutulmuştur. Bunun yanı sıra katılımcılara verilen ankette dalış bröveleri çok detaylı verildiği için analizin anlaşılabilirliğini arttırmak için mantık çerçevesinde birleştirilmiştir. Yıldızlı dalıcı olarak; 1 yıldızlı dalıcı, 2 yıldızlı dalıcı ve 3 yıldızlı dalıcı bir hücrede, yıldızlı dalış eğitmeni olarak; 1 yıldızlı dalış eğitmeni, 2 yıldızlı dalış eğitmeni, 3 yıldızlı dalış eğitmeni ve tanıtım uzmanı ile rehber dalıcı bir hücrede ve yıldızlı dalıcı olmayan katılımcılar sabit hücrelerinde tutularak analiz edilmiştir. Aynı mantıkla Sakaryabaşı dalış bölgesinde katılımcıların yaptıkları dalış sıklıkları 4-7 ile 8-11 aralığı 4-11 hücresi altında, 12-15, 16-19, 20 ve üzeri aralıkları 12 ve üzeri hücresi altında birleştirilmiştir. Sırasıyla ölçek değişkenleri ile bireylerin eğitim durumu, yaş grubu, gelir düzeyi ve dalış bröveleri, Sakaryabaşı dalış bölgesinde dalış yapma sıklıkları bakımından farklılık ve ilişkilerinin analiz bulgularına yer verilmiştir.

Katılımcıların eğitim durumlarının ölçek değişkenlerinde farklılık gösterip göstermedikleri, göstermeleri durumunda bu farklılıkların anlamlı olup olmadıkları ve gruplar arası ortalamaların farklılık gösterip göstermedikleri Tablo 4.2.15.'de verilmiştir.

Tablo 4.2.15. Ölçek değişkenlerinin eğitim durumuna göre farklılığı

Değişken	Eğitim Durumu	n	Ort.	S.S	F	P	Anlamlı Fark
Çekicilik	Ortaöğretim (1)	30	4,1714	,59838	1,839	,122	-
	Ön Lisans(2)	36	4,1667	,67396			
	Lisans(3)	135	4,2466	,54312			
	Yüksek	20	4,4429	,47921			
	Lisans(4)						
	Doktora(5)	17	4,5126	,46855			
Tanıtım	Ortaöğretim (1)	30	3,8250	,55379	,636	,639	-
	Ön Lisans(2)	36	3,5833	,75593			
	Lisans(3)	135	3,7852	,79537			
	Yüksek	20	3,7250	,91371			
	Lisans(4)						
	Doktora(5)	17	3,6912	,89499			
Konaklama	Ortaöğretim (1)	30	3,4222	,88380	,982	,418	-
	Ön Lisans(2)	36	3,7685	1,02916			
	Lisans(3)	135	3,5185	,82926			
	Yüksek	20	3,5000	,82007			
	Lisans(4)						
	Doktora(5)	17	3,7255	,68956			
Olanaklar	Ortaöğretim (1)	30	3,9000	,70025	,959	,431	-
	Ön Lisans(2)	36	3,9944	,80921			
	Lisans(3)	135	3,8370	,66070			
	Yüksek	20	3,8600	,65887			
	Lisans(4)						
	Doktora(5)	17	4,1412	,76408			
Alan ve Ekipman	Ortaöğretim (1)	30	3,4667	,76614	1,145	,346	-
	Ön Lisans(2)	36	3,1111	,98883			
	Lisans(3)	135	3,2963	,85680			
	Yüksek	20	2,9833	1,14695			
	Lisans(4)						
	Doktora(5)	17	3,0784	1,13364			
Flora ve Fauna Çeşitliliği	Ortaöğretim (1)	30	3,6667	,81297	4,026	,004*	1-5*
	Ön Lisans(2)	36	3,7361	,77907			
	Lisans(3)	135	4,0778	,85052			

[Tablo 4.2.15. (Devam) Ölçek değişkenlerinin eğitim durumuna göre farklılığı]

	Yüksek Lisans(4)	20	3,9750	,67814			
	Doktora(5)	17	4,4706	,54402			
Turistik Ürün ve Ekonomik Uygunluk	Ortaöğretim (1)	30	3,3000	,91539	8,250	,000*	1-3*, 1-4*, 1-5*,2- 5*
	Ön Lisans(2)	36	3,6528	,91667			
	Lisans(3)	135	4,0148	,77494			
	Yüksek Lisans(4)	20	4,1250	,68585			
	Doktora(5)	17	4,4706	,67246			

(*): $p < 0,05$

4.2.15.'e göre tüm değişkenlerin varyans homojenliğinden bahsetmek mümkün değildir. Tanıtım değişkeni ile alan ve ekipman değişkenlerinde Welch testinin 'p' değeri yer almıştır. Çekicilik ($F=1,832$; $0,122 > 0,05$), tanıtım ($F=0,636$; $0,639 > 0,05$), konaklama ($F=0,982$; $0,418 > 0,05$), olanaklar ($F=0,959$; $0,431 > 0,05$), alan ve ekipman ($F=1,145$; $0,346 > 0,05$) değişkenlerinin eğitim durumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği kabul edilmiştir. Ancak flora ve fauna çeşitliliği ($F=4,026$; $0,004 < 0,05$) ile turistik ürün ve ekonomik uygunluk ($F=8,250$; $0,000 < 0,05$) değişkenleri eğitim durumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Flora ve fauna çeşitliliği ile turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkenlerinde gruplar arası farklılığın kaynağını tespit edebilmek için Scheffe Post hoc testinden yararlanılmıştır. Buna göre; flora ve fauna çeşitliliği değişkeninin gruplar arası değerlendirmesinde orta öğretim (ort=3,66) ve doktora eğitim (ort=4,47) düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır. Orta öğretim ve doktora arasında $0,80392$ ($p=0,031$) değerinde ortalama fark olması bu anlamlılığı desteklemektedir. Doktora eğitim düzeyine sahip dalıcıların, orta öğretim eğitim düzeyindeki dalıcılara göre dalış bölgesinin flora ve fauna çeşitliliğini değerlendirme düzeyi daha yüksektir.

Turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkeninin gruplar arası değerlendirmesinde orta öğretim düzeyi (ort=3,33) ile lisans (ort=4,01), yüksek lisans (ort=4,12) ve doktora (ort=4,47) arasında; ön lisans (ort=3,64) ile doktora (ort=4,47) düzeyi arasında anlamlı farklılık vardır. Orta öğretimin; lisans ile arasında $0,71481$ ($p=0,001$), yüksek lisans ile $0,82500$ ($p=0,015$) ve doktora ile arasında $1,17059$ ($p=0,000$); ön lisans ve doktora arasında $0,81781$ ($p=0,020$) değerlerinde ortalama fark

olması bu anlamlılığı desteklemektedir. Doktora eğitim düzeyine sahip dalıcıların, yüksek lisans, lisans, ön lisans ve orta öğretim eğitim düzeyindeki dalıcılara göre dalış bölgesindeki rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetini turistik ürün olarak ve bu faaliyetin ekonomik uygunluk değerlendirme düzeyi daha yüksektir. Bu değerlendirme düzeyini sırasıyla yüksek lisans (ort=4,12) ve lisans (ort=4,01) yakın değerler ile takip ederken, ön lisans grup içinde üçüncü sıradadır. Ayrıca dalış bölgesindeki rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetini turistik ürün olarak ve bu faaliyetin ekonomik uygunluk değerlendirmesinde en az katılımı orta öğretim düzeyi sahip dalıcılar yapmıştır.

Katılımcıların yaş durumlarının ölçek değişkenlerinde farklılık gösterip göstermedikleri, göstermeleri durumunda bu farklılıkların anlamlı olup olmadıkları ve gruplar arası ortalamaların farklılık gösterip göstermedikleri Tablo 4.2.16’de verilmiştir.

Tablo 4.2.16. Ölçek değişkenlerinin yaş durumuna göre farklılığı

Değişken	Yaş Grubu	n	Ort.	S.S	F	P	Anlamlı Fark
Çekicilik	18-29 (1)	95	4,2421	,48336	,038	,963	-
	30-39 (2)	92	4,2422	,60673			
	40-49 (3)	38	4,2707	,73355			
Tanıtım	18-29 (1)	95	3,7447	,74106	,479	,620	-
	30-39 (2)	92	3,6821	,79758			
	40-49 (3)	38	3,8289	,89877			
Konaklama	18-29 (1)	95	3,5439	,80344	,022	,779	-
	30-39 (2)	92	3,5543	,87326			
	40-49 (3)	38	3,4386	1,07972			
Olanaklar	18-29 (1)	95	3,9242	,60997	,882	,482	-
	30-39 (2)	92	3,8674	,74673			
	40-49 (3)	38	3,7421	,86482			
Alan ve Ekipman	18-29 (1)	95	3,2877	,87060	,240	,787	-
	30-39 (2)	92	3,2609	,96688			
	40-49 (3)	38	3,1667	,88616			
Flora ve Fauna Çeşitliliği	18-29 (1)	95	4,0316	,80494	,833	,436	-
	30-39 (2)	92	3,8967	,85978			
	40-49 (3)	38	3,8553	,98576			
Turistik Ürün ve Ekonomik Uygunluk	18-29 (1)	95	3,8000	,82320	,676	,510	-
	30-39 (2)	92	3,9457	,83356			
	40-49 (3)	38	3,8947	1,02111			

(*): p<0,05

Tablo 4.2.16'ya göre tüm değişkenlerin varyans homojenliğinden bahsetmek mümkün değildir. Konaklama değişkeninde Welch testinin 'p' değeri yer almıştır. Çekicilik ($F=0,038$; $0,963>0,05$), tanıtım ($F=0,479$; $0,620>0,05$), konaklama ($F=0,022$; $0,779>0,05$), olanaklar ($F=0,882$; $0,482>0,05$), alan ve ekipman ($F=0,240$; $0,787>0,05$), flora ve fauna çeşitliliği ($F=0,833$; $0,436>0,05$), turistik ürün ve ekonomik uygunluk ($F=0,676$; $0,510>0,05$) değişkenlerinin katılımcıların yaş durumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği kabul edilmiştir.

Katılımcıların gelir düzeylerinin ölçek değişkenlerinde farklılık gösterip göstermedikleri, göstermeleri durumunda bu farklılıkların anlamlı olup olmadıkları ve gruplar arası ortalamaların farklılık gösterip göstermedikleri Tablo 4.2.17.'de verilmiştir.

Tablo 4.2.17. Ölçek değişkenlerinin gelir düzeyine göre farklılığı

Değişken	Gelir Düzeyi	n	Ort.	S.S	F	P	Anlamlı Fark
Çekicilik	4,243 bin TL altı (1)	44	4,1429	,47230	,872	,456	-
	6-9 bin TL (2)	44	4,2338	,57482			
	10-15 bin TL (3)	79	4,2315	,63448			
	16-20 bin TL (4)	51	4,3361	,59784			
Tanıtım	4,243 bin TL altı (1)	44	3,5682	,70374	1,724	,166	-
	6-9 bin TL (2)	44	3,5398	,68612			
	10-15 bin TL (3)	79	3,8006	,78994			
	16-20 bin TL (4)	51	3,7647	,89360			
Konaklama	4,243 bin TL altı (1)	44	3,2121	,74740	4,100	,004	1-3*
	6-9 bin TL (2)	19	3,8421	,53712			
	10-15 bin TL (3)	44	3,5152	,96302			
	16-20 bin TL (4)	79	3,5527	,93047			
Olanaklar	4,243 bin TL altı (1)	44	3,8000	,56239	2,203	,089	-
	6-9 bin TL (2)	44	3,9636	,76829			
	10-15 bin TL (3)	79	3,7671	,77090			
	16-20 bin TL (4)	51	4,0627	,65543			
Alan ve Ekipman	4,243 bin TL altı (1)	44	3,3182	,74346	,296	,828	-
	6-9 bin TL (2)	44	3,1439	1,02777			
	10-15 bin TL (3)	79	3,2278	,96009			

[Tablo 4.2.17. (Devam) Ölçek değişkenlerinin gelir düzeyine göre farklılığı]

	16-20 bin TL (4)	51	3,2680	,92621			
Flora ve Fauna Çeşitliliği	4,243 bin TL altı (1)	44	4,0341	,83803			
	6-9 bin TL (2)	44	3,7386	,82468	1,215	,305	-
	10-15 bin TL (3)	79	3,9684	,85613			
	16-20 bin TL (4)	51	4,0196	,81216			
Turistik Ürün ve Ekonomik Uygunluk	4,243 bin TL altı (1)	44	3,5909	,85775			1-3*,
	6-9 bin TL (2)	19	3,7895	1,00438	4,705	,001	1-4*,2-4*
	10-15 bin TL (3)	44	3,6818	,90920			
	16-20 bin TL (4)	79	4,0253	,77583			

(*): $p < 0,05$

Tablo 4.2.17'ye göre tüm değişkenlerin varyans homojenliğinden mümkün değildir. Tanıtım değişkeni ile alan ve ekipman değişkenleri homojen olmadığı için, tablo 6.9.'da Welch testinin 'p' değeri yer almıştır. Çekicilik ($F=0,873$; $0,456 > 0,05$), tanıtım ($F=1,724$; $0,166 > 0,05$), olanaklar ($F=2,203$; $0,89 > 0,05$), alan ve ekipman ($F=0,296$; $0,825 > 0,05$), flora ve fauna çeşitliliği ($F=1,215$; $0,305 > 0,05$) değişkenlerinin gelir düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği kabul edilmiştir. Ancak konaklama ($F=4,100$; $0,004 < 0,05$) ile turistik ürün ve ekonomik uygunluk ($F=4,705$; $0,001 < 0,05$) değişkenleri gelir düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Varyans eşitliği sağlanmış konaklama (0,167) ile turistik ürün ve ekonomik uygunluk (0,500) değişkenlerinde gruplar arası farklılığın kaynağını tespit edebilmek için Tukey Post hoc testinden yararlanılmıştır. Buna göre; konaklama değişkeninin gruplar arası değerlendirmesinde 10-15 bin TL (ort=3,51) gelir düzeyi ve 4,243 bin TL altı (3,21) gelir düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır. 10-15 bin TL ve 4,243 bin TL altı gelir düzeyi arasında 0,50683 ($p=0,045$) değerinde ortalama fark olması bu anlamlılığı desteklemektedir. 10-15 bin TL gelir düzeyine sahip dalıcıların, 4,243 bin TL altı gelir düzeyindeki dalıcılara göre dalış bölgesi konaklama olanaklarını değerlendirme düzeyi daha yüksektir.

Turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkeninin gruplar arası değerlendirmesinde 4,243 bin TL altı gelir düzeyi (3,59) ile 10-15 bin TL (ort=3,68) ve 16-20 bin TL (ort=4,02) gelir düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır. Ayrıca 6-9 bin TL (ort=3,78) ile 16-20 bin TL (ort=4,02) gelir düzeyi arasında da anlamlı farklılık vardır. 4,243 bin TL altı gelir düzeyinin; 10-15 bin TL ile arasında 0,43441 ($p=0,44$),

16-20 bin TL ile arasında 0,62478 ($p=0,003$) değerlerinde ortalama fark olması bu anlamlılığı desteklemektedir. Aynı zamanda, 6-9 bin TL ve 16-20 bin TL gelir düzeyi arasında 0,53387 ($p=0,016$) değerlerinde ortalama fark olması da bu anlamlılığı desteklemektedir. 16-20 bin TL gelir düzeyine sahip dalıcıların, 10- 15 bin TL, 6-9 bin TL ve 4,244 bin TL altı gelir düzeyindeki dalıcılara göre dalış bölgesindeki rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetini turistik ürün olarak değerlendirme ve bu faaliyetin ekonomik uygunluk değerlendirme düzeyi daha yüksektir. Bu değerlendirme düzeyini 10-15 bin TL (ort=3,68), 6-9 bin TL (ort=3,78) ve 4,243 bin TL altı gelir düzeyi sıralaması takip etmiştir. Dalış bölgesindeki rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetini turistik ürün olarak ve bu faaliyetin ekonomik uygunluk değerlendirmesinde en az katılımı 4,243 bin TL altı gelir düzeyine sahip dalıcılar yapmıştır. Bir başka ifadeye göre katılımcıların gelir düzeyi azaldıkça bölgedeki rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetine yönelik turistik ürün ve ekonomik uygunluk değerlendirmesi olumsuz yönde olmuştur.

Katılımcıların dalış brövelerinin ölçek değişkenlerinde farklılık gösterip göstermedikleri, göstermeleri durumunda bu farklılıkların anlamlı olup olmadıkları ve gruplar arası ortalamaların farklılık gösterip göstermedikleri Tablo 4.2.18’de verilmiştir.

Tablo 4.2.18. Ölçek değişkenlerinin katılımcı dalış bröve durumuna göre farklılığı

Değişken	Dalış Bröveleri	n	Ort.	S.S	F	P	Anlamlı Fark
Çekicilik	Yıldızlı dalıcı değil (1)	128	4,2288	,58404	1,213	,299	-
	Yıldızlı dalıcı (2)	99	4,2395	,57645			
	Yıldızlı dalış eğitmeni (3)	16	4,4643	,48234			
Tanıtım	Yıldızlı dalıcı değil (1)	128	3,6914	,80199	1,104	,333	-
	Yıldızlı dalıcı (2)	99	3,7475	,80456			
	Yıldızlı dalış eğitmeni (3)	16	4,0000	,58452			
Konaklama	Yıldızlı dalıcı değil (1)	128	3,5104	,90584	,635	,531	-
	Yıldızlı dalıcı (2)	99	3,5387	,84476			
	Yıldızlı dalış eğitmeni (3)	16	3,7708	,73755			

[Tablo 4.2.18. (Devam) Ölçek değişkenlerinin katılımcı dalış bröve durumuna göre farklılığı]

Olanaklar	Yıldızlı dalıcı değil(1)	128	3,8094	,69048			
	Yıldızlı dalıcı (2)	99	3,9091	,76466	1,183	,308	-
	Yıldızlı dalış eğitmeni (3)	16	4,0625	,58295			
Alan ve Ekipman	Yıldızlı dalıcı değil (1)	128	3,2734	,89953			
	Yıldızlı dalıcı (2)	99	3,2020	,93535	,328	,721	-
	Yıldızlı dalış eğitmeni (3)	16	3,3750	,89339			
Flora ve Fauna Çeşitliliği	Yıldızlı dalıcı değil (1)	128	3,9023	,85817			
	Yıldızlı dalıcı (2)	99	4,0253	,80930	1,163	,314	-
	Yıldızlı dalış eğitmeni (3)	16	4,1875	,89209			
Turistik Ürün ve Ekonomik Uygunluk	Yıldızlı dalıcı değil (1)	128	3,8281	,90805			
	Yıldızlı dalıcı (2)	99	3,9495	,80968	1,007	,367	-
	Yıldızlı dalış eğitmeni (3)	16	4,0938	,80039			

(*): $p < 0,05$

Tablo 4.2.18.'e göre ölçek değişkenlerin tümünde varyans homojenliği sağlanmıştır. Çekicilik ($F=0,213$; $0,299 > 0,05$), tanıtım ($F=1,104$; $0,333 > 0,05$), konaklama ($F=0,635$; $0,531 > 0,05$), olanaklar ($F=1,183$; $0,308 > 0,05$), alan ve ekipman ($F=0,328$; $0,721 > 0,05$), flora ve fauna çeşitliliği ($F=1,163$; $0,314 > 0,05$), turistik ürün ve ekonomik uygunluk ($F=1,007$; $0,367 > 0,05$) değişkenlerinin katılımcıların dalış bröveleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların dalış bröveleri ölçek değişkenleri ile anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Katılımcıların Sakaryabaşı dalış bölgesinde dalış faaliyetlerine katılma, bu gölgede dalış yapma sıklıklarının ölçek değişkenlerinde farklılık gösterip göstermedikleri, göstermeleri durumunda bu farklılıkların anlamlı olup olmadıkları ve gruplar arası ortalamaların farklılık gösterip göstermedikleri Tablo 4.2.19.'de verilmiştir.

Tablo 4.2.19. Ölçek değişkenlerinin katılımcıların Sakaryabaşı dalış bölgesinde yaptıkları dalış sıklıklarına göre farklılığı

Değişken	Dalış Bölgesinde Yapılan Dalış Sıklığı	n	Ort.	S.S	F	P	Anlamlı Fark
Çekicilik	1-3 (1)	128	4,2467	,57163	,023	,978	-
	4-11 (2)	87	4,2447	,56133			
	12 ve üzeri (3)	28	4,2704	,65447			
Tanıtım	1-3 (1)	128	3,6758	,75969	,745	,476	-
	4-11 (2)	87	3,7989	,84637			
	12 ve üzeri (3)	28	3,8036	,76484			
Konaklama	1-3 (1)	128	3,5443	,88129	,016	,984	-
	4-11 (2)	87	3,5402	,84944			
	12 ve üzeri (3)	28	3,5119	,91392			
Olanaklar	1-3 (1)	128	3,8625	,67707	,598	,551	-
	4-11 (2)	87	3,9126	,70790			
	12 ve üzeri (3)	28	3,7429	,90735			
Alan ve Ekipman	1-3 (1)	128	3,3750	,91932	2,967	,053	-
	4-11 (2)	87	3,0690	,87181			
	12 ve üzeri (3)	28	3,2500	,93238			
Flora ve Fauna Çeşitliliği	1-3 (1)	128	3,8789	,85515	1,636	,197	-
	4-11 (2)	87	4,0747	,82310			
	12 ve üzeri (3)	28	4,0714	,81325			
Turistik Ürün ve Ekonomik Uygunluk	1-3 (1)	128	3,8789	,85515	,158	,854	-
	4-11 (2)	87	4,0747	,82310			
	12 ve üzeri (3)	28	4,0714	,81325			

(*): $p < 0,05$

Tablo 4.2.19.'a göre ölçek değişkenlerin tümünde varyans homojenliği sağlanmıştır. Çekicilik ($F=0,023$; $0,978 > 0,05$), tanıtım ($F=0,745$; $0,476 > 0,05$), konaklama ($F=0,16$; $0,984 > 0,05$), olanaklar ($F=0,598$; $0,551 > 0,05$), alan ve ekipman ($F=2,967$; $0,53 > 0,05$), flora ve fauna çeşitliliği ($F=1,636$; $0,197 > 0,05$), turistik ürün ve ekonomik uygunluk ($F=0,158$; $0,854 > 0,05$) değişkenlerinin katılımcıların Sakaryabaşı dalış bölgesinde yaptıkları dalış sıklığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların Sakaryabaşı dalış bölgesinde yaptıkları rekreasyonel donanımlı dalış faaliyeti ölçek değişkenleri ile anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

4.2.7. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Bulguları

Korelasyon analizi, iki değişken arasındaki ilişkinin büyüklüğünü, yönünü ve önemini ortaya koyan bir analizdir (Özdamar, 2004, s. 537). İki değişken arasındaki

ilişki korelasyon analizinde r , +1 ile -1 arasında bir değer alabilmektedir (Seçer, 2015, s. 47). Cohen'e göre (1988, s. 79-81), r değerinin; 0.10 ile 0.29 arasında olmasının düşük bir ilişkiye, 0.30 ile 0.49 arasındaki değerlerin orta düzey bir ilişkiye ve 0.50 ile 1.0 arasındaki değerlerin yüksek bir ilişkiye işaret ettiğini belirtmiştir. Katsayı değerinin önünde yer alan artı işareti iki değişken arasında pozitif korelasyon olduğunda (bir değişkenin değeri artarken diğer değişkenin değeri de artar), eksi işaretli ise değişkenler arasında negatif bir korelasyon olduğuna (bir değişkenin değeri artarken diğer değişkenin değeri azalır) işaret eder (Balcı ve Ahi, 2016, s. 144). Bu analiz yalnızca eşit aralık veya oran ölçeğinde tanımlanmış veriler üzerinde kullanılabilir ve bu katsayının hesaplanabilmesi için her iki değişkenin normal dağılması gereklidir (Boddy ve Smith, 2009; Field, 2009).

Normallik analiz verilerinin sunulduğu başlık 4'te korelasyon için gerekli ön koşulların sağlandığı görüşmüştür. Katılımcılarla Sakaryabaşı dalış bölgesinde sualtı dalış turizmi kapsamında rekreasyonel donanımlı dalışa ilişkin görüşlerin belirlenmesi için yapılan anketin değişkenleri açımlayıcı faktör analizi yöntemi ile belirlenmiş ve içeriğine uygun adlandırılmıştır. Bu doğrultuda çekicilik, tanıtım, konaklama, olanaklar, alan ve ekipman, flora ve fauna çeşitliliği, turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkenlerinin aralarındaki ilişkileri ile ilgili korelasyon analizi Tablo 4.2.20.'de verilmiştir.

Tablo 4.2.20. Değişkenler arasındaki korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler		Çekicilik	Tanıtım	Konaklama	Olanaklar	Alan ve Ekipman	Canlı Çeşitliliği	Turistik Ürün ve Ekonomik Uygunluk
Çekicilik	R	1	,514**	,437**	,527**	,261**	,547**	,477**
	P		,000	,000	,000	,000	,000	,000
Tanıtım	R	,514*	1	,237**	,292**	,358**	,362**	,322**
	P	,000		,000	,000	,000	,000	,000
Konaklama	R	,437*	,237**	1	,542**	,103	,295**	,300**
	P	,000	,000		,000	,009	,000	,000
Olanaklar	R	,527*	,292**	,542**	1	,221**	,396**	,407**
	P	,000	,000	,000		,001	,000	,000

[Tablo 4.2.20. (Devam) Değişkenler arasındaki korelasyon analizi sonuçları]

Alan ve Ekipman	<i>R</i>	,261**	,358**	,103	,221**	1	,105	,147*
	<i>P</i>	,000	,000	,009	,001		,004	,022
Flora ve Fauna Çeşitliliği	<i>R</i>	,547**	,362**	,295**	,396**	,105	1	,337**
	<i>P</i>	,000	,000	,000	,000	,004		,000
Turistik Ürün ve Ekonomik Uygunluk	<i>R</i>	,477**	,322**	,300**	,407**	,147*	,337**	1
	<i>P</i>	,000	,000	,000	,000	,022	,000	

**Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır (2-taraflı).

*Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlıdır (2-taraflı).

Tablo 4.2.20'ye göre, değişkenlerin hepsi pozitif yönlü ancak çoğu değişken arası düşük ve orta düzeyde ilişkilidir. Çekicilik ile flora ve fauna çeşitliliği arasında diğer değişkenlere göre en yüksek düzeyde, pozitif ($r=0,547$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Değişkenlerin birbiri üzerinde açıkladıkları varyans %29,92'dir. Çekicilik ile tanıtım arasında yüksek düzeyde, pozitif ($r=0,514$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Değişkenlerin birbiri üzerinde açıkladıkları varyans %26,41'dir. Çekicilik ile konaklama arasında orta düzeyde, pozitif ($r=0,437$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Çekicilik ile olanaklar arasında yüksek düzeyde, pozitif ($r=0,527$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Değişkenlerin birbiri üzerinde açıkladıkları varyans %27,77'dir. Çekicilik ile alan ve ekipman arasında düşük düzeyde, pozitif ($r=0,261$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Çekicilik ile turistik ürün ve ekonomik uygunluk arasında orta düzeyde, pozitif ($r=0,477$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Konaklama ve olanaklar arasında yüksek düzeyde, pozitif ($r=0,542$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Değişkenlerin birbiri üzerinde açıkladıkları varyans %29,37'dir. Konaklama ile alan ve ekipman arasında diğer değişkenlere göre en düşük düzeyde, pozitif ($r=0,103$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Konaklama ile flora ve fauna çeşitliliği arasında düşük düzeyde, pozitif ($r=0,295$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Konaklama ile turistik ürün ve ekonomik uygunluk arasında orta düzeyde, pozitif ($r=0,300$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Olanaklar ile alan ve ekipman arasında düşük düzeyde, pozitif ($r=0,221$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Olanaklar ile flora ve fauna çeşitliliği arasında orta düzeyde, pozitif ($r=0,396$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Olanaklar ile turistik ürün ve ekonomik uygunluk arasında orta düzeyde, pozitif ($r=0,407$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Değişkenlerin birbiri üzerinde açıkladıkları varyans %16,56'dır. Alan ve ekipman ile flora ve fauna çeşitliliği arasında oldukça düşük

düzeyde, pozitif ($r=0,105$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Alan ve ekipman ile turistik ürün ve ekonomik uygunluk arasında oldukça düşük düzeyde, pozitif ($r=0,147$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Flora ve fauna çeşitliliği ve turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkenleri arasında orta düzeyde, pozitif ($r=0,337$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır.

Analiz sonucu değerlerin hepsinin pozitif olması değişkenlerin beraber hareket ettiklerini göstermektedir. Değişkenlerin her birinin ilişki düzeylerine göre birlikte arttıkları ya da azaldıklarını söylemek mümkündür. Çekicilik faktörü flora ve fauna çeşitliliği faktörüyle ($r=0,547$) en yüksek korelasyonu göstermiştir. Konaklama ve olanaklar faktörleri ($r=0,542$) ikinci yüksek korelasyonu göstermişken; çekicilik ve olanaklar faktörleri ($r=0,527$) üçüncü yüksek düzey korelasyonu göstermiştir. En düşük korelasyon ise, konaklama ile alan ve ekipman faktörleriyle ($r=0,103$) flora ve fauna çeşitliliği ile alan ve ekipman faktörleri ($r=0,105$) arasında göstermiştir.

4.2.8. Değişkenler Arası Regresyon Analizi Bulguları

Regresyon analizi, herhangi bir değişkenin (bağımlı değişken) bir veya birden fazla değişkenle (bağımsız değişken/ler) arasındaki ilişkinin matematiksel bir fonksiyon şeklinde yazılmasıdır. Regresyon analizi, bağımsız değişken sayısına göre; basit regresyon analizi (tek bağımsız değişken) ve çoklu regresyon analizi (birden çok bağımsız değişken) olmak üzere iki grupta toplanmaktadır (Orhunbilge, 2002, s. 12). Çoklu doğrusal regresyon, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenin ne kadarını açıkladığını ve aralarında nasıl bir matematiksel eşitlik olduğunu ifade eder (Büyüköztürk, 2002). Regresyon analizinin uygulanabilmesi için bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki doğrusal olmalı yani korelasyon testi sonuçları anlamlı çıkmalıdır (Saruhan ve Özdemirci, 2013, s. 230). Buna göre araştırmanın tanıtım, konaklama, olanaklar, alan ve ekipman, canlı çeşitliliği, turistik ürün ve ekonomik uygunluk bağımsız değişkenlerinin, çekicilik bağımlı değişkenine etkisinin tespit edilebilmesi için çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır.

Çoklu doğrusal regresyon analizinin sonuçlarının yorumlanmasında analize ilişkin bazı önemli kat sayılarının açıklanmasında fayda vardır. Bu analizin anlamlı bulunması durumunda bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında nasıl bir ilişki olduğunu R katsayısı; bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki önemliliklerini, standardize edilmiş Beta katsayılarının (β) büyüklüğüne göre belirlenir

(Cevahir, 2020, s. 132). R^2 bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki varyansın ne kadarını açıkladığını gösteren bir değerdir, yüzde olarak ifade edilir (Green ve Salkind, 2014; Kerr vd., 2002). Bununla birlikte çoklu ortak doğrusallık sorunu olup olmadığı r değerleri, tolerans değerleri ve VIF değerleri incelenerek belirlenebilir. Bağımsız değişkenler arasındaki r katsayısının 0,8 ve üzerinde olması çoklu ortak doğrusallık (multicollinearity) olabileceğini, r değerinin 0,9 ve üzerinde olması ise ciddi çoklu ortak doğrusallık (multicollinearity) sorunu olduğunu gösterir (Field, 2009; Tabachnick ve Fidell, 2007). Doğrusal bir regresyonun Varyans Büyütme Faktörü (Variance Inflation Factor/VIF), çoklu ortak doğrusallık (multicollinearity) nedeniyle regresyon tahminlerinin varyansının ne kadar arttığı hakkında bir fikir vermektedir (Tranmer ve Diğr., 2020). Tolerans değerlerinin 0,10'dan büyük ve VIF değerlerinin 10'dan küçük olması gerekmektedir (Akbulut, 2010, s. 68). Ayrıca ANAVO tablosunda yer alan F , test değeri (modelin F değeri), t ise her bir değişkenin regresyon katsayılarının önemlilik test değerlerini göstermektedir (Cevahir, 2020, s. 147-148).

Araştırmada bu katsayıları içeren çoklu regresyon analizinin kullanılabilmesi bazı varsayımların gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Her bir değişkenin normal dağılım özelliği göstermesi gerekmektedir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında doğrusal bir ilişki (r) olmalı, bağımsız değişkenler arasında çoklu ortak doğrusallık (multicollinearity) olmamalıdır. Regresyon analizi sonucunda, tahmin edilen değerlerle gözlenen değerler arasındaki farklar/artıklar (tahmin hataları) normal dağılım sergilemelidir (Cevahir, 2020, s. 138). Ayrıca regresyon analizi varsayımlarında; yeterli örneklem büyüklüğü, uç değerlerin olmaması ve eş varyanslılık beklenir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Normallik varsayımı; artıklar, tahmin edilmiş olan bağımlı değişken puanları üzerinde normal olarak dağılmalıdır (Tabachnick ve Fidell, 2007). Bu durumun sınanması için, modele bağlı olarak bağımlı değişkenin standartlaştırılmış tahmini değerleri (ZPRED) ile standartlaştırılmış artık değerlerin (bu değerler, gözlemlenen veriler ile modelin öngördüğü değerler arasındaki standartlaştırılmış farklardır) (ZRESID) saçılma grafiğine, histogram dağılımına ve Normal P-P Grafiğine bakılmalıdır (Cevahir, 2020, s. 134). Tabachnick ve Fidell (2007) diğer bir varsayım olan örneklem büyüklüğünü hesaplamak için kullanmak istediğiniz bağımsız değişkenlerin sayısını dikkate alan bir formül vermektedir: $N > 50 + 8m$ (m =bağımsız değişkenlerin sayısı). Ayrıca çoklu regresyon uç değerlere karşı çok duyarlıdır.

Tabachnik ve Fidell (2013), uç değerleri yaklaşık 3.3'ün üstünde ya da -3.3'ün altında standart artık değerlerine sahip olan değerler olarak tanımlamaktadır. Eş varyanslılık ise, hata terimlerinin standart sapmasının sabit olması ve bağımsız değişken değerlerine bağlı olmamasıdır (Tranmer vd, 2020). Homoscedasticity (farkların eşvaryanslığı) varsayımı farkların saçılım grafiği ile sınanmaktadır. Saçılım grafiklerinde noktaların yatay sıfır çizgisinin etrafında eşit ve rastgele dağılması beklenir (bu durum farkların normal dağılımını gösterdiği gibi aynı zamanda farkların doğrusallığı ve eş varyanslığını da gösterir) (Cevahir, 2020, s. 135).

Araştırmada analizin yapılması için gerekli olan her bir değişkenin normallik varsayımı başlık 4'te verilmiştir. Bağımsız değişkenler arasındaki 'r' değerleri 0,103 ile 0,407 arasındadır böylece (r değerlerinin tümü 0,9 değerinin altında) çoklu ortak doğrusallık sorunu görülmemiştir. Bunun yanı sıra tolerans değerlerinin 0,10'dan oldukça büyük ve VIF değerleri de 10'dan küçük olması çoklu ortak doğrusallık sorunu varsayımını sağlamaktadır. Farkların/artıkların (tahmin hatalarının) histogram dağılımı normal dağılıma oldukça yakındır, Normal p-p grafiğinde noktalar çizginin son derece yakınında ya da üstündedir, saçılım grafiğinde de belirgin bir ihlal söz konusu değildir. Bu üç farklı sonucu değerlendirdiğimizde artıkların/farkların normal dağılım varsayımı sağlamaktadır. Saçılım grafiğinde aykırı bir durum olmaması eş varyanslılık varsayımını sağladığını da göstermektedir. Yeterli örneklem büyüklüğü $243 > 50 + 8.6$ ($N > 50 + 8m$) varsayımı da sağlanmıştır. Ayrıca standart sapma küçük değeri -2,40, büyük değeri 2,426 çıkmıştır (küçük-3,3 altında, büyük 3,3 üstünde değildir) böylece uç değerler ile karşılaşılma, varsayım sağlanmıştır. Çoklu regresyon analizi varsayımlarının tümü sağlandığı için analiz enter metodu ile gerçekleştirilmiştir. Tablo 4.2.21'de tanıtım, konaklama, olanaklar, alan ve ekipman, flora ve fauna çeşitliliği, turistik ürün ve ekonomik uygunluk bağımsız değişkenlerinin çekicilik bağımlı değişkeni üzerindeki etkiyi tespit edebilmek için kurulan regresyon modeline ilişkin sonuçlar verilmiştir.

Tablo 4.2.21. Bağımlı değişken olarak çekicilik faktörünün çoklu regresyon analizi sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar Beta (β)	t	p	İkili r	Kısmi r
	B	Std. Hata					
Sabit	1,339	,181		7,386	,000		
Tanıtım	,180	,038	,247	4,767	,000	,514	,296
Konaklama	,090	,035	,136	2,556	,011	,437	,164

[Tablo 4.2.21. (Devamı) Bağımlı değişken olarak çekicilik faktörünün çoklu regresyon analizi sonuçları]

Olanaklar	,149	,046	,185	3,211	,002	,527	,205
Alan ve Ekipman	,039	,030	,062	1,293	,197	,261	,084
Flora ve Fauna Çeşitliliği	,190	,035	,277	5,420	,000	,547	,333
Turistik Ürün ve Ekonomik Uygunluk	,119	,034	,178	3,518	,001	,477	,223
R=,733	R²=,537	Uyarlanmış R²=,525		F=45,607	p=,000		

Tablo 4.2.21'e göre; tanıtım, konaklama, olanaklar, alan ve ekipman, flora ve fauna çeşitliliği, turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkenleri birlikte, çekicilik değişkeni ile anlamlı bir ilişki göstermiştir [$F(6,236)=45,607$, $p<0,01$]. Bu altı değişkenin hepsi, çekicilik değişkeninin %56'sını ($R^2_{\text{adjusted}}=.525$) açıklamaktadır. Buna göre; tanıtım çekiciliği olumlu ve anlamlı [$\beta=.247$, $t(236)=4,767$, $p<0,01$], konaklama çekiciliği olumlu ve anlamlı [$\beta=.136$, $t(236)=2,556$, $p<0,05$], olanaklar çekiciliği olumlu ve anlamlı [$\beta=.185$, $t(236)=3,211$, $p<0,05$], flora ve fauna çeşitliliği çekiciliği olumlu ve anlamlı [$\beta=.277$, $t(236)=5,420$, $p<0,01$], turistik ürün ve ekonomik uygunluk çekiciliği olumlu ve anlamlı [$\beta=.178$, $t(236)=3,518$, $p<0,05$] olarak yordamaktadır. Alan ve ekipman değişkeni ile çekicilik değişkeni arasında ise anlamsızlık tespit edilmiştir ($p>0,05$). Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, bağımsız değişkenlerin çekicilik üzerindeki önem sırasının; flora ve fauna çeşitliliği ($\beta=.277$), tanıtım ($\beta=.247$), olanaklar ($\beta=.185$), turistik ürün ve ekonomik uygunluk ($\beta=.178$), konaklama ($\beta=.136$), alan ve ekipman ($\beta=.062$) olduğu tespit edilmiştir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre çekicilik değişkeninin yordanmasına ilişkin regresyon denklemi şöyledir;

$$\text{Çekicilik} = 1,339 + (0,18 \times \text{Tanıtım}) + (0,90 \times \text{Konaklama}) + (0,14 \times \text{Olanaklar}) + (0,03 \times \text{Alan ve Ekipman}) + (0,19 \times \text{Flora ve Fauna Çeşitliliği}) + (0,11 \times \text{Turistik Ürün ve Ekonomik Uygunluk}).$$

4.2.9. Açık Uçlu Anket İfadelerine İlişkin Veriler

Katılımcılara yüz yüze ve çevrimiçi olarak iletilen anketin ikinci kısmında bazı açık uçlu ifadeler yöneltilmiştir. Bu ifadelerde katılımcılara; Sakaryabaşı dalış

bölgesinde tekrar rekreasyonel donanımlı dalış yapmak isteyip istemedikleri, bu bölgede gerçekleştirilen rekreasyonel donanımlı dalışı turistik bir ürün olarak değerlendirip değerlendirmedikleri ve bununla bağlantılı olarak Eskişehir’e rekreasyonel donanımlı dalış faaliyeti için gelip gelmeyecekleri yönünde ifadeler sunulmuş ve yanıtlamaları istenmiştir. Bu analizde katılımcıların bölgede gerçekleştirdikleri rekreasyonel donanımlı dalış deneyimlerine dayalı ifadelere yer verildiği için, faaliyet sonrası düşüncelerinin hangi yönde olduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Buna göre, ifadelere verilen yanıtlar frekans analizinden yararlanılarak Tablo 4.2.22’de katılımcıların yüzdelik dilimleri ve sayıları ile verilmiştir.

Tablo 4.2.22. Rekreasyonel donanımlı dalış ifadelerinin frekans analizi sonuçları

İfadeler	Kategori	Sıklık (n)	Yüzde (%)
Eskişehir Çifteler Sakaryabaşı dalış bölgesinde tekrar rekreasyonel donanımlı dalış yapmak ister misiniz?	Evet	226	93,0
	Hayır	17	7,0
Eskişehir Çifteler Sakaryabaşı dalış bölgesinde gerçekleştirilen rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetlerini turistik bir ürün olarak değerlendirir misiniz?	Evet	228	93,8
	Hayır	15	6,2
Eskişehir’e rekreasyonel donanımlı dalış faaliyeti için gelir misiniz?	Evet	222	91,4
	Hayır	21	8,6

Tablo 4.2.22’ye göre, Sakaryabaşı dalış bölgesinde rekreasyonel donanımlı dalış faaliyeti gerçekleştirmiş 226 katılımcının (%93) bu bölgede tekrar rekreasyonel donanımlı dalış yapmak istedikleri sonucu elde edilmiştir. Bu bağlamda 222 katılımcı (%91,4) dalış bölgesindeki deneyimlerinden sonra Eskişehir’e rekreasyonel donanımlı dalış faaliyeti için geleceklerini ifade etmiştir. Bununla birlikte 228 katılımcı (%93,8) dalış bölgesinde gerçekleştirilen rekreasyonel donanımlı dalışı turistik bir ürün olarak değerlendirmiştir. Katılımcıların dalış faaliyeti deneyimlerine dayalı yöneltilen bu ifadeler de oldukça yüksek olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Katılımcıların yüksek oranda olumlu yanıtlamalarının sebeplerinin, dalış bölgelesin de edindikleri deneyimlerinden oldukça memnun olmaları, buna bağlı olarak deneyimlerini

tekrarlamak istemelerine ve gerçekleştirdikleri deneyimin sadece faaliyet değil, turistik bir ürün olarak değerlendirdikleri olduğunu söylemek mümkündür.

4.2.10. Araştırma Hipotezlerinin İstatistiki Bulguları

Araştırmanın bulguları verildikten sonra araştırma ile ilgili oluşturulan hipotezlerin sağlanıp sağlanmadığının net bir şekilde gösterilmesi amacıyla değerlendirme yapılmıştır. Değişkenler arasında farklılıkların, ilişkilerin, etkileşimlerin test edildiği istatistiki verilere göre hipotezlerin desteklenip desteklenmediğine dair tespitler Tablo 4.2.23 oluşturularak aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.2.23. Hipotezler ile ilgili test sonuçları

No	Hipotez	Tespit
H ₁	Turistik ürün olarak rekreasyonel donanımlı dalışın değerlendirilmesinde, katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.	Kabul
H ₂	Turistik ürün olarak rekreasyonel donanımlı dalışın değerlendirilmesinde, katılımcıların eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Red
H ₃	Turistik ürün olarak rekreasyonel donanımlı dalışın değerlendirilmesinde, katılımcıların dalış brövelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.	Red
H ₄	Katılımcıların Sakaryabaşı bölgesinde gerçekleştirdikleri dalış sıklığı bölgenin rekreasyonel donanımlı dalış için tavsiye etme değerlendirmelerinde anlamlı bir farklılık göstermektedir.	Red
H ₅	Ölçek değişkenleri, katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.	Red
H ₆	Ölçek değişkenleri, katılımcıların medeni durumlarına göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₇	Ölçek değişkenleri, katılımcıların eğitim durumlarına göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₈	Ölçek değişkenleri, katılımcıların yaşlarına göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.	Red
H ₉	Ölçek değişkenleri, katılımcıların gelir durumlarına göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.	Kabul
H ₁₀	Ölçek değişkenleri, katılımcıların dalış brövelerine göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.	Red
H ₁₁	Ölçek değişkenleri, katılımcıların dalış bölgesinde yaptıkları dalış sıklıklarına göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.	Red
H ₁₂	Değişkenler arasında pozitif ve anlamlı düzeyde bir etki vardır.	Kabul
H ₁₃	Çekicilik değişkeni üzerinde diğer değişkenlerin olumlu yönde bir etkisi vardır.	Kabul

Tablo 4.3.23'e göre, H₁, H₆, H₇, H₉, H₁₂ ve H₁₃ ile verilen öngörülerin hepsinin kabul edildiği tespit edilmiştir. Kabul edilen hipotezlerin ilgili testlerinde hangi gruplar arasında farklılık, etki ya da ilişkinin olduğunun tespitinde uygun analizler ile yapılmıştır. Diğer hipotezler ile verilen öngörülerin ise red edildiği tespit edilmiştir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

“Dalış turizmi, yapıldığı destinasyonlarda turizm sezonunu uzatması, katılımcıların yüksek miktarda harcama potansiyeline sahip olması bakımından önemli bir turizm çeşididir (Eren, Yıldırım ve Adak, 2020, s. 26)”. “Donanımlı dalış, birçok ülkede hızla büyüyen bir turizm ve rekreasyonel aktivitedir (Stolk ve Markwell, 2007; Emang, Lundhede ve Thorsen, 2020; Gerungan ve Chia, 2020)”. Donanımlı dalış turizmi ise, milyonlarca insanı sualtı dünyasını keşfetmeye çeken milyarlarca dolarlık endüstri haline gelmiştir (Groot ve Bush, 2010; Wongthong ve Harvey, 2014). Mısır, ABD, Filipinler, Meksika, Güney Afrika, Endonezya gibi ülkelerdeki dalış noktaları dünyanın en önemli dalış mevkilerindendir (Wormald, 2022). Türkiye’de sualtı dalış turizmindeki hareketlilikten faydalanabilmek için mevcut dalış bölgelerinin ekosistemleri sürdürülebilirlik içerisinde korunup, tanıtılmalı ve yeni dalış mevkileri kazandırılarak sualtı dalış turizmine açılmalıdır. Sualtı dalış turizmi turizm çeşitlendirilmesinde önemli bir seçenektir.

Önemli bir turizm çeşidi olan sualtı dalış turizmi ile ilgili, rekreasyon (Dai vd., 2020; Lew, 2013), motivasyon (Albayrak, Caber ve Cater, 2021; Çulha ve Gönül, 2019; Lusby ve Cottrell, 2008), dalış memnuniyeti ve turizm etkisi (Musa, 2002), destinasyon geliştirme (Cater, 2008; Kainde vd, 2017), risk (Doğru vd., 2019; Tibiriça vd., 2011), dalış alanlarının korunması (Emang vd., 2020), dalgıç deneyimleri (Aygün, 2020; Dimmock, 2009) ve dalış sistemi (Dimmock ve Musa, 2015) gibi alan yazın araştırmaları ile karşılaşmıştır. İncelenen alan yazını, araştırmacıların çoğunlukla deniz yaşamı üzerindeki etkilerini araştırdıklarını ortaya koymaktadır (Bradley, Papastamatiou ve Caselle, 2017). Sualtı dalış turizminin turistik ürün çeşitlendirmesi bakımından önemi ve tatlı su kaynaklarında dalış turizmi ile ilgili araştırma eksikliği düşünüldüğünde bu konu üzerinde araştırma yapmanın önemi ortadadır.

Sakaryabaşı dalış noktaları için de endemik türlerin de olduğu birbirinden farklı canlı türlerine ev sahipliği yapmaktadır. Deniz dalışlarında tuz oranı nedeniyle yaşanan bulanık görüş sorunu bu dalış noktalarında yaşanmamaktadır. Sakaryabaşı dalış bölgesinde yüksek düzey görüş ve berraklık vardır. Bölgede Sakarya nehrinin kaynak çıkış noktaları ve su altı manzaraları gözlemlenebilirken, çıkış noktalarına doğru dalış imkanı ile eşsiz bir deneyim yaşama fırsatı sunulmaktadır. Ayrıca Gökgöz dalış noktası

düşük derinlik ve canlı çeşitliliği ile deneme dalışı ve tanıtım dalışı için doğal bir havuz gibidir.

Dalış bölgesinin olumlu özelliklerine yönelik sekiz farklı kod tespit edilirken olumsuz özelliklerine ilişkin yalnızca bir kod ortaya konmuştur. Olumlu özelliklerin fazlalığı, dalış bölgesinin pazarlama, tanıtım faaliyetlerinde ön plana çıkarılabilecek birçok farklı unsur olduğu göstermektedir. Özellikle sualtı manzara çeşitliliği dalış eğitmenleri tarafından çekicilik unsuru olarak belirtilmiştir. Bunun yanında endemik türleri barındıran sualtı canlı çeşitliliğinin zengin olması, yüksek düzeyde sualtı görünürlüğün olduğu berrak su da dalıcılara farklı dalış deneyimleri sunması, bölgenin önemli tanıtıcı unsurları olarak değerlendirilebilir. Karasal iklim özelliklerinin yaşandığı dalış bölgesinde, dört mevsim dalış imkânının olması mevsimselliğin önemli bir sorun olduğu turizm sektöründe bölgenin pazarlama çalışmaları için önemli bir özelliktir. Buna ek olarak, tuzlu su dalış noktalarından ve çoğu tatlı su dalış noktasından farklı olarak dalış bölgesi sabit ve yüksek su sıcaklığına sahiptir. Bu durum, çoğunlukla tuzlu su da dalış yapmayı tercih eden ancak dalış faaliyetini dört mevsim yapmak isteyen dalıcılar için iyi bir seçenektir. Bu nedenle bölgenin su sıcaklığı ve yıl boyu dalışa uygunluk özelliklerinin diğer dalış bölgelerine göre rekabet avantajının doğru pazarlanması gereklidir. Birçok farklı dalış bölgesinde dalış yapmış dalış eğitmenlerinin görüşleri doğrultusunda bölge dalıcılara ekonomik uygunluk sunmaktadır. Deniz ve okyanuslarda yapılan dalış faaliyetlerine göre dalış bölgesi derinlik seviyesinin düşük olması, dalga, akıntı vb. risklerin olmaması ve tehlikeli sualtı canlıları barındırmaması nedeniyle daha güvenlidir. Ayrıca Gökgöz dalış noktasının derinliği özellikle dalışa yeni başlayan dalıcılar için oldukça güvenlidir. Bu özellikler de pazarlama uzmanları tarafından ön planda tutulabilir.

Sakaryabaşı dalış bölgesinin tek olumsuz özelliği, kısıtlı bir bölge olması olarak belirlenmiştir. Bu durum Sakarya nehrinin doğduğu bölge olmasından ve coğrafi yapısından ileri gelmektedir. Dalış eğitmenlerinin dördünün görüşleri de bu yöndedir. Ayrıca, eko sistemin bozulmaması için ve bölgenin coğrafi koşullarından dolayı derinliğinin ya da genişliğinin değiştirilme imkânı bulunmamaktadır. Özellikle, Başkurt ve Kırkkız dalış noktaları su kaynak çıkışının yüksek olduğu yerlerdir ([http-12](http://12)). Bu durumda, bölge düzenlenirken planlamacıların öncelik vermesi gereken, dalıcıların mevcut bölge içerisinde ilgilenebilecekleri daha fazla ve farklı faaliyet olanağı olmasını

sağlamaktır. ‘Çifteler dalış merkezinin olduğu alanda gölet var. Çiftelerin doğası da çok güzel orada kano yapılabilir, atv yapılabilir, kampli etkinlikler yapılabilir, gençlik kampları gibi, festival bile yapılabilir.’ (K8) ifadesi durumu desteklemektedir.

Sakaryabaşı bölgesinin konaklama imkânlarına ilişkin görüşmelerin yapıldığı dalış eğitmenleri arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Kimi dalıcı Çifteler’de konaklama olanaklarının yeterli olduğunu belirtirken kimisi Çifteler’deki konaklama olanaklarının kısıtlılığından dolayı Eskişehir’de konaklamanın tercih edildiğini belirtmiştir. Bölgesindeki konaklamanın ağırlıklı olarak dalış bölgesindeki kamp alanlarında gerçekleştirilmesinin buradaki görüş farklılığının en önemli nedeni olduğu söylenebilir. Çifteler ilçe merkezinde belediye belgeli yalnızca 66 kişinin konaklayabileceği bir adet otel bulunmaktadır. Bu durumu dalış eğitmenlerinin üçü kamp yaparak konaklamak istemeyen dalıcılar için kısıtlayıcı bir faktör olarak belirtmişlerdir. Bu kısıtlayıcı durumun giderilmesi için konaklama tesislerinde sayıca bir artış yapmadan önce pazar araştırmaları yapılarak bölgeye gelen kişilerin konaklama tercihleri ve beklentilerinin ölçülmesi gerektiği düşünülmektedir. Konaklama sektörünü geliştirilebilmesi için bölgedeki konaklama işletmeleri dikkate alınarak mutlaka pazar araştırması yapılmalıdır.

Dalış bölgesinin yeme içme imkanları değerlendirildiğinde dalıcıların hem Çifteler ilçesinden hem de Sakaryabaşı dalış bölgesinden memnun oldukları belirlenmiştir. Bu konuda özellikle dalış bölgesinde bulunan mesire alanları katılımcılar tarafından ön planda tutulmuşken, bölgede balık restoranları ve kafeler mevcuttur. Çifteler de ise Türk mutfağına ait lezzetlerin bulunduğu yerel halk tarafından işletilen yiyecek içecek işletmeleri mevcuttur. Ancak, dalış eğitmenleri ile yapılan görüşmeden hareketle (N=4), sualtı dalış turizminin bölgede geliştirilmesi ve bir yıla yayılmasına ilişkin çalışmalar yapılırsa özellikle bahar ve yaz aylarında mevcut yiyecek içecek işletmelerinin yetersiz kalabileceğini söylemek mümkündür. Bölgeye ilişkin pazarlama planlamaları yapılırken bu faktörün dikkate alınması gereklidir.

Sakaryabaşı dalış bölgesinin ulaşım imkanlarına ilişkin neredeyse hiçbir olumsuz ifade ile karşılaşılmamıştır. Eskişehir merkezden Çifteler ilçesine ulaşımın toplu taşıma ile kolaylıkla gerçekleştirildiği, ilçeden iki km uzaklıkta bulunan dalış bölgesine taksi ile rahatlıkla ulaşıldığı, özel araç ile seyahat edeceklerinse bölgenin konum ve uzaklık olarak avantajlı bir konumda bulunduğu belirtilmektedir. Diğer bir

ifade ile katılımcılara göre Sakaryabaşı dalış bölgesinin bulunduğu Çifteler ilçesine ulaşmakta herhangi bir zorluk bulunmadığı belirlenmiştir. Ancak Sakaryabaşı dalış noktaları arasında ulaşım sırasında dalış ekipmanları ile hareket etmekte kimi dalıcılar zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu zorluğun kimisi kendi fiziki durumlarından kimisi ekipmanların ağırlığından kimisi ise mesafeden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Bu sebeple, ekipmanların taşınmasına ilişkin olanakların artırılması gerektiği söylenebilir.

Dalışı destekleyen faaliyetleri temasında beş farklı kod ortaya konmuştur. Bu kodlar dalış bölgesinin gelişim ve pazarlama faaliyetlerinde dikkate alınması gereken unsurlardır. Dalış bölgesinde bulunan dalış kulübünün olanaklarının arasında; dalıcıların dalışa hazırlanabilecekleri alan, soyunma odası, duş, dalış ekipmanlarının geldiği ve dalış kulübü tarafından turistlere kano, atv, deniz bisikleti gibi dalış faaliyeti dışında farklı aktivite seçenekleri de sunulduğu belirlenmiştir. Kimi katılımcılar özellikle kış aylarında hava koşulları nedeniyle dalış kulübünün ısıtılması konusunda veriminin artırılması gerektiğini, kimi katılımcılar da mevcut teknik ekipmanların iyileştirilmesi gerektiğini, kulüpteki dalış eğitmeni sayısının artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Dalış bölgesinin tanıtım ve reklam çalışmaları bölgedeki sualtı dalış turizminin geliştirilebilmesi ve pazarlamasının yapılabilmesi için oldukça önemli kodlardan bir diğeridir. Fakat, katılımcıların görüşlerine göre, tanıtım ve reklam çalışmalarının oldukça yetersiz kaldığını söylemek mümkündür. Dalış destekleyen faaliyetlerden birisi de dalış bölgesinin çevresi ve sualtının temizlik koşulları ile ilgilidir. Belediyenin desteği ve profesyonel dalıcıların katılımı ile bölgenin sualtı ve çevresi büyük çapta bir temizlik çalışmasıyla doğaya zararlı atıklardan arındırılmıştır. Buna rağmen, mesire alanlarını kullanan ve bölgeyi ziyaret eden bireylerin çoğunluğunun çevre temizliği konusunda bilinçsiz olduklarını, gerekli bilinçlendirilmeleri ya da uyarıların yetkili kişilerce yapılması gerektiğini, görmezden gelinen uyarılara karşılık gerekirse cezai işlem uygulanması gerektiği söylenebilir. Bunun yanı sıra, etkinlik, festival ve fotoğraf sergileri dalış destekleyici diğer unsurlardandır. Dalış eğitmenleri, Eskişehir de bulunan dalış bölgesinin yerel halk tarafından bile tanınmamasına özellikle vurgu yapmışlardır. Katılımcıların kimisi bu durumun düzeltilebilmesi için şehrin önemli noktalarında bölgeye ait sualtı fotoğraf sergilerinin yapılmasını, kimisi ise dalış kulübüne ait kano, atv, deniz bisikleti vb. araçlarla çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi gerektiğini

belirtmişlerdir. Ayrıca belediye tarafından dalış bölgesinde gelenekselleşmesi planlanan bir su festivali düzenlenmek istendiğini söylemek mümkündür. Bunlar dalış bölgesinin tanıtımı ve pazarlamasını hızlandırabilecek değerli unsurlardır.

Dalış bölgesinde dalış eğitmenlerinin dalış organizasyonu planlarken bölgedeki imkan ve olanaklar arasında nelere dikkat ettikleri, organizasyonel imkanlar teması ile ortaya konulmuştur. Katılımcılara göre dalış organizasyonlarının sadece dalıştan ibaret olmadığını, dalış bölgesine ulaşım, konaklama, yeme- içme imkanları gibi temel ihtiyaçlara dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Bazı dalış noktalarının kısıtlı alanı ve dalış gruplarındaki kişi sayıları dikkate alınarak, bölgenin dalış için müsaitlik durumu ve dalış kulübünde yeterli teknik ekipmanın olup olmadığı teğidinin organizasyon sürecinde dikkat edilen önemli noktalardan olduğu belirtilmiştir. Ayrıca dalış organizasyonlarında en önemli unsurun emniyet olduğu, uzman dalıcı olmadan dalış yapılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Sakaryabaşı dalış kulübünde sadece uzman dalıcı eşliğinde dalışların yapılmasına izin verilmektedir (Ateş, 2022).

Dalış bölgesinde gerçekleştirilen dalış faaliyetlerinin, turistik ürün olarak değerlendirilmesine ilişkin katılımcıların görüşleri doğrultusunda turistik ürün olarak dalış faaliyeti kodu ortaya konulmuştur. Rekreatif donanımlı dalış tüm dalış eğitmenleri tarafından turistik bir ürün olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Rekreatif donanımlı dalış faaliyetinin ilçenin ve Eskişehir'in turizm pazarlaması için önemli olduğunu fakat tanıtım konusunda daha çok adımın atılmasının beklendiğini söylemek mümkündür. Şehir turizmi ile ön planda olan Eskişehir'e, Sakaryabaşı dalış bölgesi ile sualtı turizminin kazandırılması, yeni bir turistik ürünü pazarlama seçeneği sunmaktadır. Buna göre, ürünün tanıtımının istikrarla yapılması ve pazarlama çalışmaları ile turistik ürün çeşitliliğini arttıracaktır. Böylece hem bölgenin hem de şehrin turizm gelirlerin de olumlu gelişmelerin olacağını söylemek mümkündür.

TSFF'nin dalış ile ilgili bu mevzuatı Türkiye'deki tüm dalış noktalarında geçerlidir ve her dalıcı tarafından uyulması zorunludur. Katılımcıların bu mevzuata ilişkin görüşlerinin dalış yasal mevzuatı temasına ilişkin dalış yasal mevzuatında kısıtlama var ve dalış mevzuatıda yasal kısıtlama yoktur şeklinde iki adet kod belirlenmiştir. Kimi dalış eğitmeni mevzuatın, dalış yapabilme yaşı noktasında kısıtlayıcı olduğunu belirtmişken, eğitmenlerinin çoğunluğu ise, kısıtlayıcı bulmadıklarını belirtmişlerdir. Bunlara göre, yaş kısıtlaması ile ilgili görüş ayrılıkları

yaşanmasına rağmen dalıcıların çoğunluğunun TSSF'nin yasal mevzuatını yeterli buldukları ancak mevzuatta güncelleme yapılmasını talep ettikleri belirlenmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda ikinci veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın amacını karşılayabilmek için yüz yüze ve çevrimiçi olarak 259 kişiye anket formu iletilmiş ancak eksik ve hatalı yanıtlardan dolayı 243 adet formu çeşitli analizlere dahil edilmiştir. Araştırma bölgesinin gelişmekte olan ve tanıtım çalışmalarının devam ettiği bir bölge olmasından dolayı, yeterli örneklemi sağladığı düşünülmüştür. Akkoç (2013, s. 192), araştırma bölgesinde dalış yapan yaklaşık 3000 dalıcı olduğunu belirlemiş, evreni temsilen 257 kişiye anket uygulamış ve örneklem olarak belirlemiştir. Buna göre en yoğun sezonunda 3000'den daha az dalıcının ziyaret ettiği bilinen tanıtım çalışmaları devam eden Sakaryabaşı dalış bölgesinin gelişmekte olan bir turizm bölgesi olmasından dolayı, 243 katılımcıdan oluşan örneklem yeterli bulunmuştur.

Katılımcıların %5,8'i cinsiyetlerini belirtmek istememişken, %62,6'sını erkekler, %31,7'sini kadınlar oluşturmaktadır. Sualtı dalış turizmi ilgili yürütülen bazı araştırmaların katılımcıları; Musa'nın (2002) %64,8'i erkek, Giglio vd.'nin (2015) %62'si erkek, Albayrak vd.'nin (2021) %60'ı erkek iken Dai vd.'nin (2020) katılımcılarının %69,9'u erkektir. Bunlar bu araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir. Buna göre, erkek dalıcılar sualtı dalış turizmine kadın dalıcılara göre daha fazla katılım göstermektedir.

En son eğitim aldıkları kurumları incelendiğinde lisans ve lisansüstü eğitim seviyelerinin toplam oranının %71,6 olduğunu ve eğitim durumlarının oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum benzer araştırmaların katılımcılarının eğitim düzeyi dikkate alındığında; Ong ve Musa'nın (2011) %88 oranı, Dai vd.'nin (2020) %67,8 oranı, Akkoç'un (2013) %72,8 oranı ve Konurhan'ın (2019) %75,7 oranındaki lisans ve lisans eğitim seviyeleri ile benzerlik göstermiştir. Böylece sualtı dalış turizmine katılım sağlayan dalıcıların yüksek çoğunluğunun üniversite diploması sahibi bireyler olduğu ortaya konulmuştur.

Katılımcıların mesleki durumları incelendiğinde ilk sırada öğrenciler % 22,6 ile yer alırken birçok farklı meslek grubu sıralamayı takip etmektedir. Yaş durumuna bakıldığında ise en çok katılımcı %39,1 oranı ile 18- 29 yaş aralığında iken, %37,9

oranı ile 30- 39 yaş aralığı takip etmektedir ve en az katılımcı %1,2 oranı ile 60- 69 yaş aralığında olmuştur. Albayrak vd.'nin (2021) araştırmasında %51,4'ü 20- 29 yaş arası olan katılımcıları ile Ong ve Musa'nın (2011) %59'u 18- 30 yaş aralığında olan katılımcıları ile araştırma yaş durumu açısından benzerlik göstermektedir. Buna göre sualtı dalış turizmi kapsamında rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetine genç dalıcıların katılımı daha fazladır. Gökgöz dalış noktasının dalışa yeni başlayan genç dalıcılar için tanıtım ve eğitim dalışlarına uygun olması (http-12) önemli bir avantajdır.

Katılımcıları medeni durumları incelendiğinde %54,3'ü bekar %32,9'u evli iken %12,8'i medeni durumunu belirtmek istememiştir. Dai vd.'nin (2020), Albayrak vd.'nin (2021), Emang vd.'nin (2020) araştırmalarında katılımcıların % 50'den fazlasının medeni durumu bekadır. Dolayısıyla bekar bireylerin evli bireylere göre rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetine daha çok katılım sağladığını söylemek mümkündür.

Katılımcıların gelir durumu incelendiğinde; dalıcıların büyük çoğunluğunun 6- 9 bin TL, 10- 15 bin TL, 16- 20 bin TL ve 21 bin TL üzeri gelir grubunda yer edindiği, 4,243 bin TL altı ve 4,243- 5 bin TL gelir aralığında yer alanların ise toplam dalıcıların %25,9 (63)'unu oluşturduğu görülmüştür. Yıldızlı dalıcı olmayan ve deneme dalışları ile rekreasyonel donanımlı dalışı deneyimlemek isteyen öğrencilerin %25,9'luk dilimin çoğunluğunu oluşturduğu düşünülmektedir. En çok dalıcı ise 10- 15 bin TL gelir aralığına sahip katılımcıların yer aldığı %32,4'lük dilimde görülmüştür. Bu doğrultuda sualtı dalış turizmine gelir düzeyi yüksek turistler katılım sağlamak ve bölgenin turizm gelirlerine olumlu yönde etki etmektedir. Ayrıca sualtı dalış turizmine katılımın turizm harcama gücü yüksek turistler tarafından tercih edildiğini söylemek mümkündür.

Katılımcıların % 4,9'u (16) dalış eğitmeni, %40, 8'i (99) yıldızlı dalıcı, % 52,7'si (128) ise yıldızlı dalıcı değildir. Katılımcıların % 57,6'sının eğitimli dalıcılar olması kimi katılımcılar tarafından kısıtlı alan olarak kabul görülen Sakaryabaşı dalış bölgesinin sualtı flora ve fauna çeşitliliği gibi olumlu özellikleri ile çekiciliği arttırdığını göstermektedir. Bunun yanında dalış bölgesi, yeni başlayan ya da tanıtım dalışını ilk defa deneyimleyen yıldızlı olmayan dalıcılar için uygunluğunu %52,7 oranı ile kanıtlanmıştır.

Katılımcıların dalış bölgesini nereden öğrendikleri incelendiğinde; %50,6'sı tanıdık ve aile tavsiyesiyle, %25,5'i sosyal medya araçlarıyla, %9,5'i dalış kulübüyle

%2,1'i dalış okulu ile bölgenin varlığından haberdar olmuşlardır. Bunun yanı sıra reklam, broşür ve e- posta yoluyla toplam %12, 3 katılımcı haberdar olmuştur. Katılımcıların yarısından fazlasının tanıdık ve aile tavsiyesi yoluyla bölgeyi öğrenmeleri dikkat çekici bir unsur olmuştur. Buna göre dalış bölgesinin tanıtım çalışmalarının yetersiz kaldığı ve bölgenin bilinirliğinin yüksek düzeyde kulaktan kulağa iletişim ile sağlandığını söylemek mümkündür. Katılımcıların %22, 6'sını oluşturan öğrencilerin büyük kısmının da dalış kulübü ya da dalış okulları aracılığı ile değil de farklı yollar ile bölgeyi öğrendikleri farkedilmiştir. Akkoç (2013) ve Konurhan'ın (2019) araştırmalarında ise katılımcıların yarısından fazlası dalış okulları ile dalış bölgelerini öğrenip, dalışa katılım sağlamışlardır. Buna göre sualtı dalış turizminde aktif rol oynadığı görülen dalış okullarının, Sakaryabaşı dalış bölgesinin ve şehir turizminin geliştirilebilmesi için aynı rolü alabilmeleri adına teşvik edilmesi gerekmektedir.

Ölçeğe ilişkin yapılan tanımlayıcı istatistiklere göre; dalıcılar tarafından kesinlikle katılıyorum seçeneği en çok 'Sualtı görünürlüğünün yüksek olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.' önermesinde tercih edilmiştir. 'Su sıcaklığı rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.' önermesi ve 'Dalış alanının yeraltı kaynak sularıyla oluşması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.' önermesi de bu sırayı izleyen ilk üç sırada yer alan ifadelerdir. Buna göre dalış bölgesinin sualtı görünürlüğü, su sıcaklığı ve yeraltı kaynak sularından oluşması katılımcılar için dalış bölgesi ile ilgili en etkileyici unsurlardır. Bu unsurların rekreasyonel donanımlı dalışın turistik ürün geliştirme çalışmalarında öncelikli olarak kullanılması olumlu etki yaratacaktır.

Sakaryabaşı dalış bölgesinde rekreasyonel donanımlı dalışın turistik ürün olarak değerlendirilmesi; çekicilik, tanıtım, konaklama, olanaklar, alan ve ekipman, canlı çeşitliliği, turistik ürün ve ekonomik uygunluk bileşenleri çerçevesinde oluşmuştur. Bu bileşenler birbirini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bu bileşenlere dair bakış açıları detaylandırıldığında; dalış noktalarının olumlu özelliklerine dayanan çekicilik boyutu faktör yükü en büyük olan grup olmuştur. Dalış kulübü ve dalış bölgesinin olanaklarına dayalı alan ve ekipman faktörü ile olanaklar faktörü birbirini tamamlayan ifadelerken konaklama koşulları ile ilgili ayrı bir faktör ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte dalış bölgesinde sualtı flora ve fauna çeşitliliği, endemik canlı türlerinin bulunmasından dolayı canlı çeşitliliği faktörü de ortaya çıkmıştır. Ayrıca

gerçekleştirilen rekreasyonel donanımlı dalışın Eskişehir'in turistik ürün çeşitliliğini arttırdığı yönündeki ve bölgenin turistlere ekonomik uygunluk sunduğu yönündeki ifadeler katılımcılar tarafından kabul görmüş böylece turistik ürün ve ekonomik uygunluk faktörü ortaya çıkmıştır. Birbirini etkileyen bu faktörler ayrı ayrı değerlendirildiğinde dalış bölgesinin turistik çekiciliğini arttırmaktadır ve çekicilik faktörüyle ilişkilidir. Çekicilik faktöründen sonra en çok faktör yüküne sahip olan tanıtım faktörü detaylandırıldığında ise, bölgenin tanıtımının yeterli yapılmadığı ve tanıtıma yönelik atılabilecek önerilerinin kabul gördüğü ifadelerle karşılaşmıştır. Öte yandan araştırmanın amacına uygun bazı değişiklikler yapılarak uygulanan ölçek, Akkoç (2013) ve Konurhan(2019) tarafından da kullanılmıştır. Ancak Akkoç (2013) ve Konurhan (2019) araştırmalarında faktör analizi incelemesi gerçekleştirmediği için faktör sayıları ve faktör ifadelerinin dağılımı konusunda karşılaştırma yapılamamıştır.

Eskişehir'in turistik çeşitlenmesinde rekreasyonel donanımlı dalışın turistik ürün olarak değerlendirilmesine yönelik kategorik değişkenler üzerinde farklılık analizleri yapılmıştır. Kadın ve erkek dalıcıların dalış deneyimleri rekreasyonel donanımlı dalışı turistik ürün olarak değerlendirmeleri noktasında anlamlı olarak farklılaştırmıştır. Ayrıca, katılımcıların eğitim düzeylerinin rekreasyonel donanımlı dalışın turistik bir ürün olarak değerlendirilmelerinde farklılık gösterecekleri beklenmiştir. Ancak yapılan ki kare farklılık analizi ile aksi sonuç elde edilmiş, katılımcıların eğitim düzeyleri turistik ürün değerlendirmelerinde dolayısıyla turistik ürün çeşitlendirilmesi üzerinde anlamlı fark göstermemiştir. Buna ek olarak, katılımcıların dalış brövelerinin rekreasyonel donanımlı dalışı turistik bir ürün olarak değerlendirmelerinde anlamlı bir fark yaratacak etkisi olmamıştır. Katılımcıların, Sakaryabaşı dalış bölgesinde gerçekleştirdikleri dalış sıklıkları dalış bölgesini tavsiye etme hususunda anlamlı farklılık göstermemiştir. Dalıcıların bölgede bir veya dokuz kez dalış yapmış olması dalış bölgesini tavsiye etme hususunda fark yaratmamıştır.

Araştırma ölçeğinin değişkenleri düşünüldüğünde kadın ve erkeklerde değişkenler ile ilgili algıların farklı olabileceği düşünülmüştür. Bu doğrultuda ölçek değişkenleri ve cinsiyet ögeleri arasında T-testi analizi yapılmış ve kadın ya da erkek dalıcıların ölçek değişkenlerine ait görüşlerinin anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Alanyazın çalışmaları evli ve çocuklu ailelerin bekar kesime göre turizmde daha pasif rol üstlendiğini ortaya koymuştur (Doğan, 2004). Bekar kişilerin, evli ve

muhtemel çocukluklu kişilere göre turistik faaliyetlere daha fazla katılım sağladığı düşünüldüğünde, ölçek değişkenlerinin farklı değerlendirileceği düşünülmüştür. Buna göre ölçek değişkenleri ve dalıcıların medeni durumları arasında T-testi yapılmıştır. Alan ve dalış ekipmanı değişkeninde evli ve bekar dalıcıların değerlendirmelerinde anlamlı farklılık gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu farklılık evli ve bekar bireylerin dalış noktaları ve çevresinden farklı beklenti ve taleplerinin olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Dalışı birlikte geçiren evli bireyler faaliyet alanının varsa çocukları için farklı etkinlikler sunmasını isteyebilecekken, bekar bireyler bu kaygıyla bir etkinlik beklemeyeceklerdir. Dalış bölgesinde yeterli dalış ekipmanı ve donanımı olup olmaması konusunda da evli ve bekar bireyler farklılık yaşamıştır. Bunda dalış türü, dalış için ayrılan vakit, dalış bölgesine ulaşma, dalış noktalarına dalış ekipmanlarını iletme gibi unsurların evli ve bekar dalıcıların motivasyon kaynaklarının birbirinden farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Baloğlu ve McCleary'e göre (1999, s. 870), medeni durumun destinasyona yönelik olumlu veya olumsuz bir kanıya varmada güçlü bir etken olmuştur. Bu etkenin dalıcıların dalış bölgesi ve Eskişehir'in turistik ürün çeşitlenmesi algısını etkileyeceği gözönünde tutulmalıdır. Fakat medeni durumun ölçek değişkenlerinden sadece alan ve ekipman değişkeni ile anlamlı farklılık gösterdiği, diğer değişkenler farklılık olmadığı da dikkate alınmalıdır.

Katılımcıların ölçek değişkenlerini değerlendirmesinde eğitim durumlarının fark yaratacağı öngörülmüştür. Farklı eğitim düzeyindeki dalıcıların, canlı çeşitliliği değişkeni ile turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkeni arasında anlamlı fark bulunmuştur. Canlı çeşitliliği değişkeni dikkate alındığında, eğitim durumlarının grup içi farklılık değerlendirmesine göre; doktora ve orta öğretim eğitimine sahip katılımcılar arasında sualtı canlı çeşitliliğini değerlendirme sürecinde farklılık vardır. Bu farklılık; kimi dalıcıların kimisine göre sualtı canlılarını tanıma konusunda daha bilgili olmalarına, ya da daha çok veya daha farklı dalış türlerini yapmış olma ihtimallerinden kaynaklanabilir. Turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkeni dikkate alındığında, katılımcıların eğitim durumlarının grup içi farklılık değerlendirmesinde ise; ortaöğretim eğitimini tamamlamış dalıcıların önlisans, lisans ve doktora eğitimlerini tamamlayan dalıcılar ile anlamlı farklılık göstermiştir. Buna ek olarak önlisans ve doktora eğitimine sahip dalıcılar arasında da anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Eğitim düzeyleri dalıcıların, mesleki durumlarına ve dolayısıyla ekonomik düzeylerine yansıdığı için bölgede

yapılan rekreasyonel donanımlı dalışın, fiyat değerlendirmesinde farklılık göstermesi doğaldır. Ayrıca katılımcıların yaş gruplarına göre ölçek değişkenlerini değerlendirirken anlamlı farklılık yaratacak bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Katılımcıların gelir düzey grupları dikkate alındığında ölçek değişkenleri ile ilgili algılarında farklılık olacağı öngörülmüştür. Konaklama değişkeni ile turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkenleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Gelir düzeyi grup içi farklılık değerlendirmesi yapıldığında 4,243 TL altı gelire sahip dalıcılar ile 10-15 bin TL gelir aralığına sahip dalıcılar dalış bölgesinin konaklama olanak ve fiyat değerlendirmelerinde anlamlı farklılık göstermişlerdir. Turistik ürün ve ekonomik uygunluk değişkeni dikkate alındığında dalıcıların gelir düzeyi gruplarına göre anlamlı farklılık gösterdikleri tespit edilmiştir. 4, 243 TL altı gelire sahip dalıcılar ile 10- 15 bin TL ve 16- 20 bin TL arası gelire sahip dalıcılar arasında özellikle dalış faaliyetinin ücreti noktasında farklı değerlendirme olmuştur. Ayrıca 6-9 bin TL ve 16-20 bin TL aralığında gelir düzeyine sahip dalıcılar arasında da anlamlı fark tespit edilmiştir. 4,243 TL altı gelire sahip dalıcıların çoğunlukla öğrenim süreci devam kişiler olması ve asgari ücret dikkate alındığında ortalama gelire sahip dalıcılar ile yüksek gelire sahip dalıcılar arasında bu farklılığın olağan olduğunu göstermektedir.

Dalıcıların brövelerine göre ölçek değişkenlerini değerlendirirken farklılık gösterip göstermediklerinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Ölçek değişkenlerinin dalış brövelerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ayrıca dalış bölgesinde yapılan dalış sıklığının ölçek değişkenleri değerlendirilirken anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Buna göre dalış bröveleri ve bölgede yapılan dalış sıklıkları dalış bölgesi özelliklerini değerlendirirken fark yaratmamıştır.

Araştırma ölçeği ile katılımcıların dalış bölgesi, rekreasyonel donanımlı dalış ve bu etkinliğin Eskişehir'in turistik çeşitliliğine yönelik pozitif ya da negatif algılarının belirlenmesi istenmiştir. Bu bağlamda, uygun istatistiksel analiz yapılmış ve ölçek değişkenleri arasında pozitif yönlü ilişki olduğu bulgulanmıştır. Pozitif yönlü olan bu ilişki değişkenlerin birbirlerine etkilerini, orta ve düşük düzeyde bir korelasyon halinde olduklarını göstermiştir. Dalış noktalarının ve bölgesinin çekicilik özelliklerini kapsayan çekicilik faktörü ile sualtı canlılığını kapsayan flora ve fauna çeşitliliği faktörü ile diğer değişkenlere göre en güçlü ve anlamlı düzeyde bir ilişkidir.

Rekreasyonel donanımlı dalışın turistik ürün olarak değerlendirilmesi ve şehrin turistik çeşitlenmesine etkisinin belirlenebilmesi için ölçek değişkenleri arasındaki anlamlı düzeyde çıkan ilişki incelenmiştir. Bu bağlamda, çoklu doğrusal regresyon analizi ile tanıtım, konaklama, olanaklar, alan ve ekipman, flora ve fauna çeşitliliği, turistik ürün ve ekonomik uygunluk bağımsız değişkenlerinin, çekicilik bağımlı değişken üzerindeki etkisi ortaya çıkarılmıştır. Buna göre, dalıcıların dalışa çekicilik düzeyinde ilgi göstermelerinde diğer değişkenler etkili olmaktadır. Dalış bölgesinin çekicilik özelliklerine değişkenlerin etkisi genel olarak değerlendirildiğinde flora ve fauna çeşitliliği ve tanıtım ön plana çıkmaktayken, alan ve ekipman değişkeni ile çekicilik değişkeni arasında ise anlamsızlık tespit edilmiştir.

Araştırmada kullanılan ankette; katılımcılara dalış bölgesinde tekrar rekreasyonel donanımlı dalış yapma istekleri ile ilgili, bölgede gerçekleşen rekreasyonel donanımlı dalış turistik ürün olarak değerlendirmeleri ve Eskişehir'e tekrar dalış yapmak için gelme istekleri ile ilgili açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Katılımcıların %90'ından fazlası, rekreasyonel donanımlı dalış turistik bir ürün olarak değerlendirip, dalış bölgesinde tekrar dalış yapma isteklerini belirtmiş ve Eskişehir'e sualtı dalış turizmi için gelebileceklerini ifade etmişlerdir. Açık uçlu ifadelere verilen oldukça yüksek olumlu yanıtlar, rekreasyonel donanımlı dalışın; şehir ve kültür turizmi ile ön planda olan Eskişehir'in turizm çeşitlenmesine yeni bir sektörel seçenek sunduğu kanıtıdır.

Sonuç olarak, Sakaryabaşı dalış bölgesinin rekreasyonel donanımlı dalış potansiyeli doğru bir şekilde değerlendirilirse sualtı dalış turizmi için önemli bir dalış noktası olarak kabul edilecektir. Sakaryabaşı dalış bölgesi; sadece Eskişehir için değil, İçanadolu bölgesinin turizmini pozitif yönde etkileyecek bir tatlı su dalış bölgesidir. Sakaryabaşı dalış bölgesi, Eskişehir'de turizm sezonun uzatılması, turizm çeşitliliğinin sağlanması ve turizm sektörünün paydaşlarına ekonomik ve sosyal fayda sağlayabilecekleri imkan sunacaktır. Araştırma alanında sualtı dalış turizmine çekicilik yaratan özellikleri korunup, geliştirilerek, dalış noktalarında kontrollü dalışa devam edilmelidir. Öteyandan, bölgenin en büyük problemi olan pazarlama ve tanıtım çalışmaları profesyonel destek alınarak, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantılı bir şekilde çözülmelidir. Bölgede beklentilere uygun yapıların kurulması, istihdam olanaklarının oluşturulması ve bunların kontrollü bir şekilde gerçekleştirilmesiyle

standartlara ulaştırılacaktır. Hedeflenen standartlar dalış bölgesinin flora ve fauna çeşitliliği korunarak, sürdürülebilirlik içerisinde gerçekleştirilmelidir. Böylece yeni bir turistik ürün olarak rekreasyonel donanımlı dalış ile Eskişehir'in turistik ürün çeşitlenmesi arttırılacak yerel ve ulusal çapta sualtı dalış turizmi gelişecektir.

5.1.Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda, araştırma alanı ile ilgili ve gelecekte yapılabilecek çalışmalara yön gösterebilmesi amacıyla aşağıda belirtilen öneriler getirilmiştir.

Sakaryabaşı dalış bölgesi ile ilgili öneriler;

- Dalış bölgesinde sualtı flora ve faunasında zarar verebilecek amatör balık avcılığına yönelik kısıtlamaların denetiminin sıkılaştırılması gereklidir. Bunun için bölgedeki güvenlik personelinin ve polisin sorumluluğunu arttırması gerekmektedir.
- Dalış bölgesindeki su kaynaklarının ve çevresinin yabancı cisimler ile kirletilmesinin önlenmesi için bölgeye gelen ziyaretçilerin gerekli bilinci kazanmaları için çeşitli levhaların konulması, görevlilerce uyarılmaları ve uyarılara uymayan kişilere cezai işlem uygulanması gerekmektedir.
- Dalış noktalarının çekicilik özellikleri kullanılarak ulusal ve uluslararası sualtı dalış turizmine sunulması gerekmektedir. Özellikle tatlı su kaynağının çıkış noktası olması, endemik canlı türleri, yüksek sualtı görünürlü ve su sıcaklığının yıl boyu dalışa uygun olması rekreasyonel donanımlı dalış yapmak isteyen dalışıcılar için merak duygusu uyandırıp, bölge de dalış yapma isteği uyandıracaktır.
- Dalış bölgesinde bulunan dalış kulübünün yoğun sezonda ekipman ve donanım sayısını arttırabilmesi için kamu destekleri arttırılmalı ya da rezervasyon sırasında dalışıcılara kendi ekipmanları ile dalış bölgesine gelmeleri gerektiği mutlaka belirtilmelidir.
- Dalış bölgesinde dalış güvenliğinin sağlanabilmesi için dalışıcıların eğitim seviyesi ne olursa olsun mutlaka dalış öncesi dalış noktaları ile ilgili bilgilendirme yapılmalıdır.

- Özellikle yaz aylarında dalış bölgesindeki rehber dalıcı sayısı arttırılmalı, gerekirse rezervasyon ve yönlendirme için personel ya da personeller çalıştırılmalıdır. Yeterli sayıda ve nitelikte personelin bulunması hem dalıcıların memnuniyetini hem de turizm sektörünün hizmet kalitesini arttırmada son derece önemlidir.
- Bölgede bulunan belediye destekli dalış kulübünün internet sitesinde, dalıcıların kolaylıkla rezervasyon yapabilecekleri bir rezervasyon otomasyonu oluşturulmalıdır. Böylece dalıcılar tarafından hem dalış bölgesinin belirlenen tarihlerdeki yoğunluğu öğrenilirken hem de dalış kulübü personelinin iş yükü azalacaktır.
- Sualtı dalış turizmine katılan turistlerin gelir düzeylerinin yüksek olduğu dikkate alınarak bölgedeki yiyecek içecek işletmelerinin ürün çeşitliliği arttırmaları gerekmektedir.
- Dalış bölgesindeki kamp alanının sınırlarının belirlenmesi, karavanla konaklama yapmak isteyen dalıcılar için farklı bir alan belirlenmesi gerekmektedir.
- Kamp ya da karavan dışı konaklama ihtiyaçlarını gidermek isteyen dalıcılar için turizm işletme belgeli konaklama tesislerinin kontrollü olarak arttırılması gerekmektedir.
- Dalış noktalarından birisi olan ana havuza dalışın belirli bir noktadan yapılması sağlanmalı, bu noktanın belirlenmesi ve dalıcıların güvenliği için şamandıralar ile işaretlenmesi gerekmektedir. Şamandıra kullanımı ile sualtı canlı çeşitliliği ve jeomorfolojisi de korunacak böylece sualtı dalış turizmi olumlu yönde etkilenecektir.
- Donanımlı dalış esnasında panik, stres, korku gibi psikolojik durumlar ve fiziksel sağlık problemleri nedeniyle suya kendini doğrudan bırakamayan dalıcılar için dalışı kolaylaştıracak merdiven, iskele vb. çözümlerin üretilmesi, mevcut merdiven sayısının arttırılması gerekmektedir.
- Dalış ekipmanlarını taşımada zorluk yaşayan dalıcılar için su üzerinde kano ile taşıma, kara üzerinden sepetli bisiklet ile ekipman taşıma işleminin yapılması gerekmektedir.
- Dalış bölgesinin tanıtım ve pazarlaması için mutlaka uzman görüşüne başvurulmalıdır. Özellikle sosyal medya araçlarının kullanımı arttırılmalı ve

Eskişehir’de bulunan dalış okulları ve öğrenci kulüpleri ile iletişim artırılmalıdır.

- Üniversite yönetimlerine, öğrencilerin sualtı sporlarına olan ilgilerinin artırılabilmesi için öğrenci merkezlerinde bulunması gereken sualtı sporlarına dair toplulukların aktif hale getirilmesi, bu topluluklara ekipman, donanım ve eğitim yönünden destek sağlanması sualtı sporlarına ve sualtı dalış turizmine olan ilginin artmasını sağlayacaktır.
- Dünya’da yeraltı sularından doğan nadir tatlı su kaynaklarından birisi olan ve doğal güzellikleri bakımından zengin olan araştırma bölgesinin sualtı dalış turizmi ile ilgili etkili projelere ihtiyacı vardır. Türkiye’nin sualtı dalış turizmine yenilik getirecek ve Eskişehir’in turistik ürün çeşitlenmesini arttıracak nitelikte potansiyele sahip bu alanın turizm sektörüne yarar sağlaması ve turizmi sürdürülebilir kılabilmesi için etkili bir pazarlama ve tanıtım stratejisine ihtiyaç duymaktadır.
- Tanıtım dalışlarına oldukça uygun olan dalış bölgesinin dalışa yeni başlayan ya da deneme dalışı yapmak isteyen turistler için uygun olduğu kanıtlanmıştır. Buna göre dalış okulları ve üniversitelerin dalış kulüpleri ile paydaşlık yoluna gidilmeli, öğrenci ya da grup indirimi gibi fiyat politikaları ile karşılıklı fayda sağlanmalıdır.
- Dalış bölgesinde treaking rotası belirlenmeli, kano, atv, deniz bisikleti seçenekleri ile dalış dışı faaliyetler için de organizasyon paketleri oluşturulmalıdır.
- Rekreatyoneel donanımlı dalış faaliyeti için yapılan tanıtım çalışmalarının kano, atv, treaking gibi etkinlikler için de yapılması gerekmektedir. Bu faaliyetlere olan ilgilini artırılması, bölgedeki ürün çeşitliliğini arttırdığı gibi çekiciliği de artırıp, kar marjının artışı sağlayacaktır.
- Yapay resif bulunan alanlar dalıcılar için önemli cazibe noktalarıdır ve sualtı dalış turizminin yoğunlaştığı yerlerdir. Bu durum dikkate alındığında, Sakaryabaşı dalış bölgesinde yapay resif oluşturup oluşturulamayacağının tespitinin sağlanması, yapılabilir durumda ise ivedikle çalışmaların başlatılması gerekmektedir.

- Çifteler ilçesinin sosyal ve ekonomik alanda gelişmesini sağlayacak festival gibi faaliyetlerin planlı ve düzenli bir şekilde yapılması gereklidir. Bu organizasyonlar turistlerin ve halkın etkileşiminin artması sağlayacaktır.
- Eskişehir’e gezi düzenleyen tur operatörlerine, acentalara araştırma bölgesi tanıtılmalı ve gerçekleştirilen tur organizasyonlarına Sakaryabaşı dalış bölgesinin dahil edilmesi sağlanmalıdır. Böylece şehirdeki turistik geceleme sayısı, turistik ürün çeşitliliği ve turizm gelirinde artış göstermesi sağlanacaktır.
- Türkiye’de sualtı dalış turizmine yeterli desteğin verilmediği tespit edilmiştir. Sualtı dalış turizmi potansiyelinden yararlanabilmek ve sualtı dalış turizmini uluslararası düzeye taşıyabilmek için ilgili devlet kurumlarının politikalarında sualtı dalış turizmine daha fazla yer verilmesi, problemlerin tespitine ve çözümlerinin üretilmesi gerekmektedir.
- Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler de dalış yaş sınırının Dünya sınırlarına göre çok daha yüksek olduğu belirtilmiştir. TSFF’de yaş sınırı 14 iken, Dünya’da 11 hatta sekiz yaşa kadar inebilmektedir (PADI, SSI, CMAS). Buna göre, Türkiye’de dalış yaş sınırlaması ile ilgili düzenlemeye gidilmesi tavsiye edilmektedir.
- Sadece araştırma bölgesinde değil, ülke çapında sualtı dalış turizminin sürdürülebilir bir şekilde büyüebilmesi için, tüm paydaşlarla birlikte hareket edilmesi gerekmektedir. Dalış kulüpleri, dalış okulları, sualtı dernekleri, yöre halkı, yerel yönetimler ve kamu kurumları ile iş birliği yapılarak, sualtı dalış turizminin sürdürülebilirliği konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

Geleceğe yönelik yapılacak çalışmalar ile ilgili öneriler;

- Engelli dalıcıların rekreasyonel donanımlı dalış motivasyonlarına yönelik bir çalışma yürütülebilir. Bu çalışmanın araştırma bölgesinde gerçekleştirdikleri deneyimlere dayandırıp, bölgenin engelli bireyler için dalışa uygun olup olmadığı tespit edilebilir. Elde edilen bulgularla gerekli düzenlemeler yapılabilir.
- Araştırmanın benzeri yabancı turistlere ya da Erasmus gibi programlarla Eskişehir’de bulunan yabancı kökenli öğrencilerle yürütülebilir. Böylece kültürel farklılıkların elde edilen bulgular da fark yaratıp yaratmadığı keşfedilebilir ya da araştırmanın boyutu genişletilebilir.

- Yöre halkının sualtı dalış turizmine yönelik davranış ve algılarının incelendiği anket tekniği aracılığıyla bir çalışma yürütülebilir ya da dalış bölgesini tecrübe etmiş dalış eğitmenleri ile dalıcıların beklenti ve tatmin olma düzeylerini tespit etmek amacıyla odak grup görüşmesi tekniğiyle farklı bir çalışma gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Acott, C. (1999). A brief history of diving and decompression illness. *SPUMS Journal*, 29(2), 98-109.
- Akbulut, Y. (2010). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamaları*. (1. baskı). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Akbulut, Y. (2018). Veri Çözümleme Tekniği, Şimşek, A. (Editör), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri içinde* (s. 162-215). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Akgöz, E., Göral, A. ve Gürsoy, Y. (2014). Yenilik kapsamında turistik ürün çeşitlendirmesi ve kurban bayramı örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 1-12.
- Akgül, O. (2003). *Turistik ürün çeşitlendirme kapsamında kültür turizmi, aphrodisiasgeyre örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkoç, T. (2013). *Bozcaada, eceabat ve gökçeada ilçeleri(çanakkale ili) kıyılarında su altı dalış turizmi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akkoç, İ.T. (2015). *Tüplü dalış turizmine katılan turistlerin güdülleri ve ilgilenimleri: Türkiye üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif Turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Albayrak, T., Caber, M. & Cater, C. (2021). Mass tourism underwater: A segmentation approach to motivations of scuba diving holiday tourists. *Tourism Geographies*, 23(5-6), 985- 1000.
- Alpar, R. (2010). *Spor, sağlık, ve eğitim bilimlerinde örneklerle uygulamalı istatistik ve geçerlilik-güvenilirlik*. (1.baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Alparslan, M., Odabaşı, D.A. ve Büyükkutlu, M.A. (2005). *Çanakkale boğazı civarında dalış turizmi. I*. Çanakkale Turizm Biyanalı, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 141-149.
- Alpözen, O. (1975). *Türkiye 'de Sualtı Arkeolojisi*. İstanbul: Akbank Yayınları.
- Ateş, D. (2022). Cesur, G. tarafından gerçekleştirilen görüşme (ses kaydı). *Rekreasyonel donanımlı dalışın turizm çeşitlenmesi üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Altınar, İ. (2017). İrtifanın İnsan Fizyolojisine Etkileri ve İrtifa Dalışları: <http://www.derin.boun.edu.tr/?p=1247> (Erişim Tarihi: 7.01.2022)
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım E. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*. (7.baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Avcı, T.M. (2016). *Türkiye’de bilimsel dalışın tanımlanması ve prosedürlerin yasal çerçeveye oturtulması için teknik öneriler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü.
- Ayar, H. (2021). *Park rekreasyonu faaliyetlerine katılımda rekreasyon deneyim tercihleri, yer bağlılığı çevresel tutum ve çevre dostu rekreasyon davranışları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, O. (2012). Türkiye’de alternatif bir turizm; sağlık turizmi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırma Dergisi*, 14(23), 91-96.
- Aygün, Y. (2020). *Serbest zaman macera etkinliği olarak rekreasyonel tüplü dalış: dalgıç deneyimleri ve su altı ortamları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Aygün, Y. ve Tüfekçi, Ş. (2020). Leisure and scuba diving safety tips during and after covid-19. *Cogent Social Sciences*, 6(1),1-14.
- Aylan, F.K. ve Şavarcı, S. (2018). Kent turizmi açısından rekreasyon alanlarının önemi: konya temalı parklar örneği. *Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 49-60.
- Aqua Views, (2009). Uncovering the Fascination with Wall Diving: [Uncovering the Fascination with Wall Diving - AquaViews \(leisurepro.com\)](http://www.leisurepro.com) (Erişim Tarihi: 1.12.2021)
- Babazade, Ü. (2017). *Sualtı dalış turizmi paydaşları ile İzmir sualtı dalış turizmine yönelik bir swot analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baki, A. ve Gökçek, T. (2012). Karma Yöntem Araştırmalarına Genel Bir Bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 1-21.
- Balcı, S. ve Ahi, B. (2016). *SPSS kullanma kılavuzu SPSS ile adım adım veri analizi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Balk, E. (2013). Sakarya’nın kaynağı derin gözler. *Atlas Dergisi*, 247.

- Baloğlu, S. ve McCleary, K. W. (1999). A model of destination image formation. *Annals of Tourism Research*, 26 (4), 868-897.
- Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (2012). Ekoturizm Sektör Raporu, <https://docplayer.biz.tr/765826-Mutlu-yasam-bolgesi-bati-akdeniz-ekoturizm-sektor-raporu.html> (Erişim Tarihi: 30.10.2021)
- Bartlett, M. S. (1954). A note on the multiplying factors for various chi square
- Baud-Bovy, M. ve Lawson, F. (1998). *Tourism and recreation: handbook of planning and design*. Oxford: Butterworth-Heinemann Ltd.
- Başaran, K. Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 480-495.
- Beköz, Ü. ve Baklavacı, Ö. (2007). *Sualtı Teorisi*. İstanbul: A4 Ofset.
- Bideci, Ç. (2014). *Turizmde ürün farklılaştırılmasında sualtı kültürel miras alanlarının turizm ürünü olarak kullanımı, replika gemi batığı projesi: side örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Birkök, M. C. (2008). Eğitim bilimlerinde yeni araştırma araçları ve katkıları: Niteliksel (kalitatif) analiz yazılımları ve ATLAS.ti örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-8.
- Blaxter, L., Hugles, C. ve Tight, M. (2003). *How to Research* (2nd edition) Philadelphia: Open University Press.
- Boddy, R. ve Smith, G. (2009). *Statistical methods in practice: for scientist and technologist*. Cornwall: Wiley.
- Boye, R. (1989). *Underwater Paradise*. London: Harry N. Abrams
- Böyükkelhan, E. (2014). *Scuba dalışı yapan amatör sporcuların bu faaliyetlere katılmaya teşvik eden motivasyonel faktörlerin belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bradley, D., Papastamatiou, Y. P. ve Caselle, J. E. (2017). No persistent behavioural effects of scuba diving on reef sharks. *Marine Ecology Progress Series*, 567, 173-184.
- Brey, E. T. ve Lehto, X. Y. (2007). The relationship between Daily and Vacation Activities. *Annals of tourism Research*, 34(1), 160-180.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, Ç., E., Akgün Ö. E. , Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (25. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- CBI (2022). Dive tourism from Europe. <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/dive-tourism/europe> (Erişim Tarihi: 04.06.2022)
- Cater, C. (2008). Perceptions of and Interactions with Marine Environments: Diving Attractions from Great Whites to Pygmy Seahorses. Garrod, B. & Gössling, S. (Ed.). *In new frontiers in marine tourism*, 49-64. London: Elsevier.
- Cemaloğlu, N. (2014). Veri Toplama Teknikleri: Nicel-Nitel, Tanrıoğlu, A. (Editör), *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (s.131-163). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cevahir, E. (2020). *SPSS ile nicel veri analizi rehberi*. İstanbul: Kibele Yayınları.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. (2nd edition). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Creswell, J. W. ve Plano Clark, V. L. (2007). *Designing and conducting mixed methods research* (1st edition). Sage.
- Çatalkaya, Y. *Rekreasyon ve turizm ders notları*. (PowerPoint slaytı). <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/yusuf.catalkaya/121028/REKREASYON%20VE%20AN%C4%B0MASYON%205.%20HAFTA.pdf> (Erişim Tarihi: 18.01.2022)
- Çetin, İ. (2001). *Turistik ürün çeşitlendirmesinde eko-turizmin yapısal analizi ve türkiye’de geliştirme stratejileri (örnek bir uygulama)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetiner, H. (2019). Sağlık rekreasyonu kapsamında terapatik rekreasyon uygulamaları. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 6(4), 405-411.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve Lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çolak, O. (2009). *Turistik ürün çeşitlendirme kapsamında kırsal turizm ve kırsal turizm işletmeciliği: Şirince örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dai, Y., Huang, F., Chen, K., Chen W., Huan, T. (2021). Recreational scuba diving as a special form of tourist: lessons from taiwan. *Tourism Review*, 1-23.
- Davis, D. ve Tisdell, C. (1995). Recreational scuba-diving and carrying capacity in marine protected areas. *Ocean & Coastal Management*, 26(1), 19-40.

- De Brauwier, M., Harvey, E., McIlwain, J., Hobbs, J., Jompa, J., Burton, M. (2017). The economic contribution of the muck dive industry to tourism in Southeast Asia. *Marine Policy*, 83, 92-99.
- DEMA Diving, Fast Fact on Recreational Scuba Diving and Snorkeling (2021). <https://www.dema.org/store/download.aspx?id=7811B097-8882-4707-A160-F999B49614B6> (Erişim Tarihi: 11.11.2021).
- DEMA Diving, Fast Fact on Recreational Scuba Diving and Snorkeling (2022). <https://www.dema.org/store/download.aspx?id=7811B097-8882-4707-A160-F999B49614B6> (Erişim Tarihi: 01.03.2022).
- Demir, M. ve Demir, ř.ř. (2004). Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında futbol turizmi: antalya bölgesinde bir araştırma. *Dokuz Eylöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 94-116.
- Demirkol, ř. (2003). *Turizm Pazarlaması*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Demirtaş, D. (2012). *Türkiye’de sürödürülebilir turizm kapsamında sualtı dalış turizmi ve rafting turizmi*. 13. Ulusal Turizm Kongresi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi, 1081-1104.
- Dimmock, K. (2007). Scuba diving, snorkelling, and free-diving. *In Waterbased Tourism, Sport, Leisure, and Recreation Experiences* (s.128–147). Amsterdam, Elsevier.
- Dimmock, K. (2009). Finding comfort in adventure: Experiences of recreational scuba divers. *Leisure Studies*, 28(3), 279-295.
- Dimmock, K. ve Musa, G. (2015). Scuba diving tourism system: a framework for collaborative management and sustainability. *Marine Policy*, 54, 52-58.
- Dinç, Y. (2021). Su altı turizmi ve türkiye’de su altı dalış noktaları hakkında görgöl bir araştırma (Ayvalık örneği). *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(5), 469-486.
- Divetime (2022). Best Scuba Locations Top Destinastions. [Scuba Diving Sites : Best Scuba Locations Top Destinations : Divetime.com](https://www.divetime.com/scuba-diving-sites) (Erişim Tarihi: 6.01.2022)
- Doğan, H. Z. (2004). *Turizmin sosyo-költerel temelleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Doğanay, A., Ataizi, M., şimşek, A., Salı, J.B., Akbulut, Y. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Doğru, H., Çelik, B. ve Yılmaz, S.B. (2019). Dalış turizmi emniyeti risk faktörleri ve çözüm önerileri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 30(3), 185-197.

- Duman, T., Kozak, M. ve Uysal, S.M. (2007). Turizmde ürün çeşitliliği yoluyla ürün değeri oluşturma: türkiye'deki arz kaynakları üzerine bir inceleme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 206-214.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Emang, D., Lundhede, T.,H. ve Thorsen. B., J. (2020). The role of divers' experience for their valuation of diving site conservation: The case of Sipadan, Borneo. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 32, 1-12.
- Erdoğan, İ. (2012). *Pozitivist metodoloji ve ötesi*. (3. baskı). Ankara: Erk Yayınları.
- Eren, E., Yıldırım, H. M. ve Adak, B. (2020). Dalış turizmine katılan destinasyon imajı algılarının belirlenmesine yönelik bir araştırma: Çanakkale örneği. *Sivas İnterdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 26-35.
- Erkurt, O. ve Paker, S. (2014). Su altı arkeoparkları ve deniz turizmi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 6(2), 131-144.
- Erkuş, H. ve Terhorst, P. (2018). Economic diversification of a single-asset tourism city: evidence from Antalya. *Current Issues in Tourism*, 21(4), 422-439.
- Evren, S. ve Kozak, N. (2012). Eskişehir'in çekici faktörlerinin günübirlik ziyaretçilerin bakış açılarıyla değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 220-232.
- Fennell, D. A. (2014). *Ecotourism*. London: Routledge.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (fourth edition.). Los Angeles: Sage Publications.
- Gall, J. P., Gall, M.D. ve Borg, W.R. (1999). *Applying educational research: A practical guide*. (4th edition). New York: Longman.
- Garrod, B. (2008). Market Segments and Tourist Typologies for Diving Tourism. B. Garrod and S. Gössling (eds), *In book: New Frontiers in Marine Tourism* (31-47). Amsterdam: Elsevier.
- Garrod, B. ve Gössling, S. (2008). Diving Experiences, Sustainability, Management. Introduction. B. Garrod and S. Gössling (eds), *In book: New Frontiers in Marine Tourism* (3-28). Amsterdam: Elsevier.
- Genç, M. (2017). İzmir dikilinin ekoturizm ve açık alan rekreasyonu potansiyeli: tespit ve tekliflerimiz. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(16), 185 – 212.
- Gerungan, A. ve Chia, K. W. (2020). Scuba diving operators' perspective of scuba diving tourism business in Nusa Penida, Indonesia. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 31, 1-8.

- Giglio, V. J., Luiz, O. J. ve Schiavetti, A. (2015). Marine life preferences and perceptions among recreational divers in Brazilian coral reefs. *Tourism Management*, 51, 49-57.
- Gökdeniz, A., Dinç, Y., Aşık, A., N., Münger, L. (2010). *Ayvalık'ta Su Altı Turizm Araştırması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Göker, G. (2018). *Açık alanda yapılan doğa temelli rekraktif etkinlikler ve destinasyon markalaşması (Ilgaz dağı milli parkı örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gözcelioğlu, B., Aydınçılar, Ö.F. ve Büyükbaykal, F. (2012). *Derin Mavi Atlas*. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları.
- Green, S. B. ve Salkind, N. J. (2014). *Using SPSS for windows and macintosh: Analyzing and understanding data*. (7th edition). New Jersey: Pearson.
- Grigorova, Z. (2016). Diversification of tourist product. *New Knowledge Journal of Science*, 5(1), 11-16.
- Groot, J. D. ve Bush, S. (2010). The potential for dive tourism led entrepreneurial marine protected areas in Curacao. *Marine Policy*, 34(5), 1051-1059.
- Gül, T. (2014). *Rekreasyona Giriş*. Boş zaman ve Rekreasyon, A., Yaylı, (Editör) *Rekreasyona Giriş içinde* (2-62). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri felsefe, yöntem, analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güngör, M. ve Bulut, Y. (2008). Ki-kare testi üzerine. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 84-9.
- Hacıoğlu, N. (2000). *Turizm Pazarlaması*. Bursa: Vipaş Yayınevi.
- Hacıoğlu, N. ve Avcıkurt, C. (2011). *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*. Ankara: Nobel.
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A. ve Dinç, Y. (2017). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi Örnek Animasyon Uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Harriott, V.J., Derrin, D. ve Banks, S.A. (1997). Recreational diving and its impact in marine protected areas in Eastern Australia. *Ambio Journal*, 26(3), 173-179.
- Hazar, A. (2014). *Rekreasyon ve animasyon*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Higham, J. ve Lück, M. (2007). In search of scientific approaches to sustainability. J. Higham and M. Lück (Eds), *In Book: Marine wildlife and tourism management* (1-19). Wallingford: CABI.

- Hrubcova, G., Loster, T. ve Obergruber, P. (2016). The economic effects of tourism in the group of the least developed countries. *Procedia Economics and Finance*, 39, 476-481.
- Huck, S.W. (2012). *Reading statistics and research*. (6th edition). Boston: Pearson.
- Huddart, D. ve Stoott, T. (2019). Recreational scuba diving and snorkelling. *Outdoor Recreation*, 361-394.
- Hutton, P. (1990). *Survey Research for Manager: How to Use Surveys in Management Decision-making*. (2nd Edition). Basingstoke: Macmillan.
- İMEAK Deniz Ticaret Odası Denizcilik Raporu (2021). <https://www.denizticaretodasi.org.tr/media/SharedDocuments/sektorraporu/DenizcilikSektorRaporu2021.pdf> (Erişim Tarihi: 23.02. 2022).
- İskender, A. (2019). Boş zaman ve rekreasyon ile turizm arasındaki ilişki üzerine akademik bir araştırma. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 22(1), 50-59.
- İslamoğlu, A. H. ve Alniaçık, Ü. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*. (5. baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Johnson, B. ve Christensen, L. (2004). *Educational Research: Quantitative, Qualitative and Mixed approaches* (2nd edition). MA: Allyn & Bacon.
- Kainde, H., Santoso, A. J. ve Budiyanto, D. (2017). Mapping diving locations on Bali Island based mobile. *International Journal of Computer Engineering and Information Technology*, 9(9), 211-215.
- Kaiser, H. (1970). A second generation Little Jiffy. *Psychometrika*, 35(4), 401-415.
- Kaiser, H. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika*, 39, 31-6.
- Karagöz, Y. ve Kösterelioğlu, İ. (2015). İletişim becerileri değerlendirme ölçeğinin faktör analizi metodu ile geliştirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 81-98.
- Kaptyug, E. (2021). Survey on the frequency of recreational scuba diving in Germany. <https://www.statista.com/statistics/412969/scuba-diving-frequency-in-leisure-time-in-germany/> (Erişim Tarihi: 28.02.2022).
- Karaküçük, S. (2008). *Rekrasyon: Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karaküçük, S. ve Akgül, B.M. (2016). *Ekorekrasyon Rekrasyon ve Çevre*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Kaya, Y. ve Aksakal, Ö. (2005). Endemik bitkilerin dünya ve Türkiye’deki dağılımı. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 85-99.
- Kayri, M. (2009). Araştırmalarda gruplar arası farkın belirlenmesine yönelik çoklu karşılaştırma (post-hoc) teknikleri, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 51-64.
- Kerr, A. W., Hall, H. K. ve Kozub, S. A. (2002). *Doing statistics with SPSS*. London: Sage.
- Kılıç, B. ve Kurnaz, A. (2010). Alternatif turizm ve ürün çeşitliliği oluşturmada ekolojik çiftlikler: pastoral vadi örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 39-56.
- Kılıçman, İ. ve Er, Y. (2021). *Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Tatminine Ulaşmaları Yolunda, Rekreatif Farkındalık ve Sosyal Medya Bağımlılığının Olası Etkileri*. İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.
- Kilmen, S. (2020). *Eğitim araştırmaları için SPSS uygulamalı istatistik*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kirk, R., E. (1968). *Experimental design procedures for the behavioral sciences*. Belmont: Brooks/Cole.
- Koçyiğit, M. ve Yıldız, M. (2014). Yerel yönetimlerde rekreasyon uygulamaları: Konya örneği. *International Journal of Science Culture and Sport*, 2, 211-223.
- Konurhan, Z. (2019). *Kaş ve demre ilçesi kıyılarında su altı dalış turizmi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kotler, P., Bowen, J. ve Makens, J. (2006). *Marketing for Hospitality and Tourism*. New Jersey: Pearson Education.
- Kozak, M. (2018). *Bilimsel araştırma: Tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. (4. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Köklü, N., Büyüköztürk Ş. ve Bökeoğlu, Ç.Ö. (2006). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Köktaş, K.Ş. (2004). *Rekreasyon Boş Zamanı Değerlendirme*. Ankara: Nobel.
- Köşker, H. (2020). Dalış turizminde yeni bir keşif: Van gölünde mikrobiyolit dalış. *Turizm Akademik Dergisi*, 7(1), 181- 193.
- Köşker, H. (2020). Sualtı dalış turizmi. A. Sert, S. Karacaoğlu ve S. Karacaer (Editörler), *Turizmde değişim, dönüşüm ve güncel eğilimler* içinde (s. 165-179). Ankara: Detay Yayıncılık.

- Kranjc, I. O. ve Kranjc, J. (2018). Freshwater and Marine Diving: <https://blog.mares.com/freshwater-vs-marine-diving-7889.html> (Erişim Tarihi: 1.12.2021)
- Krieger, J.R. ve Chadwick, N. E. (2013). Recreational diving impacts and the use of pre-dive briefings as a management strategy on Florida coral reef. *Journal of Coastal Conservation*, 17(1), 179-189.
- Kurnaz, A. ve Babür, E.T. (2018). Flora-fauna ve endemik türlerin ekoturizm ürünü olarak kullanılması: Datça yöresi örneği. *Mesleki Bilimler Dergisi*, 7(2),410-419.
- Küçük, S. (2015). *İşgörenlerin rekreasyonel etkinliklere katılım düzeyleri ile çalışma performansları arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçükaslan, N. (2007). *Özel İlgi Turizmi*. Ankara: Ekin Yayıncılık.
- Lange, D. (2021). Number of people participating in scuba diving or snorkeling in england from 2015 to 2020. <https://www.statista.com/statistics/934859/scuba-diving-or-snorkeling-participation-uk/> (Erişim Tarihi: 28.02.2022).
- Leech, N. L. ve Onwuegbuzie, A. J. (2009). A typology of mixed methods research designs. *Qual Quant*. 43, 265 - 275.
- Lew, A. A. (2013). A World Geography of Recreational Scuba Diving. Musa, G. and Dimmock, K. (Ed.), *In scuba diving tourism*, (29-51). Oxford: Routledge.
- Linkskens, J. (2020). Types of Scuba Diving: <http://www.allstaractivities.com/activities/Scuba/scuba-types-of-diving.htm> (Erişim Tarihi: 30.11.2021)
- Lusby, C. ve Cottrell, S. P. (2008). Understanding motivations and expectations of scuba divers. *Tourism in Marine Environments*, 5(1), 1-14.
- Maccarthy, M., O'neill, M. ve Williams, P. (2006). Customer satisfaction and scuba-diving: some insights from the deep, *The Service Industries Journal*, 26(5), 537-555.
- Malik, A., Mertz, O. ve Fensholt, R. (2017). Mangrove forest decline: consequences for livelihoods and environment in south sulawesi. *Regional Environmental Change*, 17(1), 157-169.
- Mangiafico, S. S. (2016). *Summary and analysis of extension program evaluation in R, version 1.18.1*. New Jersey: Rutgers Cooperative Extension.

- Mclean, D.D. ve Hurd, A. R. (2012). *Kraus' recreation and leisure in modern society*. Ninth Edition. USA: Jones and Barlett Learning.
- Merchant, S. (2011). Negotiating underwater space: The sensorium, the body and the practice of scuba diving. *Tourist Studies*, 11(3), 215-234.
- Metin, T.C., Kesici, M. ve Kodaş, D. (2013). Rekreasyon olgusuna akademisyenlerin yaklaşımları. *Journal of Yaşar University*, 30(8), 5021-5048.
- Mieczkowski, Z. (1990). *World Trends in Tourism and Recreation*. New York: Peter Lang Publishing.
- Muhr, T. (2004). *User's Manual for ATLAS.ti 5.0.*. Berlin: ATLAS.ti Scientific Software Development.
- Musa, G. (2002). Sipadan: A scuba-diving paradise: An analysis of tourism impact, diver satisfaction and tourism management. *Tourism Geographies*, 4(2), 195-209.
- Musa, G. ve Dimmock, K. (2012). Scuba diving tourism: introduction to special issue. *Tourism in Marine Environments*, 8(1-2), 1-5.
- Musa, G. ve Dimmock, K. (2013). *Scuba Diving Tourism*. London: Routledge.
- Myers, J. L. ve Well, A.D. (2003). *Research design and statistical analysis*. (2nd edition). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Neto, A. Q., Lohmann, G.L., Scott, N., Dimmock, K. (2017). Rethinking competitiveness: important attributes for a successful scuba diving destination. *Tourism Recreation Research*, 42(3), 356- 366.
- Orams, M. (2002). *Marine Tourism: Development, Impacts and Management*. London: Routledge.
- Orhunbilge, N. (2002). *Uygulamalı regresyon ve korelasyon analizi*. (2. baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Onețiu, A.N. ve Predonu, A.M. (2013). Economic and social efficiency of tourism. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 92, 648-651.
- Ong, T.F. ve Musa, G. (2011). An examination of recreational divers' underwater behaviour by attitude-behaviour theories. *Current Issues in Tourism*, 14(8), 779-795.
- Orel, D.F. ve Yavuz, C.M. (2003). Rekreasyonel turizmde müşteri profillerinin belirlenmesine yönelik bir pilot çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(11), 61-76.

- Özbek, M. (2014). Turizm amaçlı su altı ve su üstü sportif faaliyetler: bugünün geleceği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 6(2), 27-48.
- Özdamar, K. (2004). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özdemir, A.S., Göçer, E. ve Karaküçük, S. (2016). Rekreasyon ve turizm. S. Karaküçük (Editör), *Rekreasyon Bilimi* içinde (s.313-392). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özgül, A. (2008). Türkiye kıyılarında dalış turizmine yönelik alternatif dalış noktaları nasıl oluşturulabilir. *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi*: İzmir: Ege Üniversitesi, 509-517.
- Öznur, S. (2016). Bireylerin donanımlı dalış sporuna başlama tercihlerinin saptanması, 3. *Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu*: İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 1-9.
- Özsarı, S. H. ve Karatana, Ö. (2013). Sağlık turizmi açısından Türkiye'nin durumu. *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 24(2), 136-144.
- Öztürk, Y. (2018). Boş zaman, rekreasyon ve turizm kavramları arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı bir analizi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), 31-42.
- PADI Worldwide Corporate Statistic (2021). <https://www.padi.com/sites/default/files/documents/2021-02/2021%20PADI%20Worldwide%20Statistics.pdf> (Erişim Tarihi: 11.11.2021).
- Pallant, J. (2007). *SPSS survival manual a step by step guide to data analysis using SPSS for windows*. London: Routledge.
- Pulak, C. (2011). İhtiyar akdeniz uluburun batığı. *Tarih Öncesinden Demir Çağına Anadolu'nun Arkeoloji Atlas Dergisi*, 1, 319-327.
- Purnomo, A., Wiradimadja, A. ve Kurniawan, B. (2019). Diversification of tourism product in KSPN Ijen. *IOP Conference Series Earth and Environmental Science*, 243(1), 1-11.
- Roscoe, J. T. (1975). *Fundamental research statistics for the behavioral sciences*. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Salı, B. J. (2018). Verilerin Toplanması, Şimşek, A. (Editör), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* içinde (s. 134-161). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sarkım, M. (2007). *Sürdürülebilir turizm kapsamında turistik ürün çeşitlendirme politikaları ve antalya örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Saruhan, Ş. C. ve Özdemirci, A. (2013). *Bilim, felsefe ve metodoloji*. (3. baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Seçer, İ. (2015). *SPSS ve lisrel ile pratik veri analizi, analiz ve raporlaştırma*. (2. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Senger, J. (2019). The 13 Different Types of Diving Explained: <https://dive.site/blog/types-of-diving/> (Erişim Tarihi: 30.12.2021)
- Sevil, T., Şimşek, K.Y., Katırcı, H., Çelik, O., Çeliksoy, M.A. (2012). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sevinç, F. ve Özel, Ç.H. (2018). Boş zaman aktivitesi olarak dalış ve yaşam doyumu ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 397-415.
- SFIA Scuba Diving Participation Report 2020. https://www.sfia.org/reports/883_Scuba-Diving-Participation-Report-2020 (Erişim Tarihi: 12.11.2021).
- SFIA Scuba Diving Participation Report 2021. https://www.sfia.org/reports/959_Scuba-Diving-Participation-Report-2021 (Erişim Tarihi: 01.03.2022).
- Sofular, H.Ş. (1989). *Sualtı Sporları*. İstanbul: İstanbul Balıkadamlar Dalış İhtisas Kulübü Yayınları.
- Sofular, H.Ş. (1992). *Dalgıç*. İstanbul: Ema.
- Sofular, H.Ş. (2002). *Temel Scuba Dalıcılığı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Spalding, M., Burke, L., Wood, S.A., Ashpole, J., Hutchison, J., Ermgassen, P. (2017). Mapping the global value and distribution of coral reef tourism. *Marine Policy*, 82, 104-113.
- Sparks, J.N. (1963). Expository notes on the problem of making multiple comparisons in a completely randomized design. *Journal of Experimental Education*, 31, 343- 349.
- Stasiak, A. (2013). Tourist product in experience economy. *Tourism*, 23(1). 27-35.
- Stolk, P. ve Markwell, K. (2007). Artificial reefs as recreational scuba diving resources: a critical review of research. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(4), 331- 350.
- Şenok, Y.F. (2001). *Türkiye Dalış Rehberi*. İstanbul: Net Turistik Yayınları.
- Tabachnick, B.G. ve Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. (5th edition.) Boston: Pearson Education.
- Tabachnick, B.G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. (6th edition.) Boston: Pearson Education.

- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- T.C. Resmi Gazete. (2008). 26993 sayılı *Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu Donanımlı Dalış Yönetmeliği*. Ankara: TBMM.
- Tibiriça, Y., Birtles, A., Valentine, P. ve Miller, D. K. (2011). Diving tourism in Mozambique: An opportunity at risk?. *Tourism in Marine Environments*, 7(3-4), 141-151.
- Top, B.M., Yolak, U. ve Thomas, L. (2013). *Foça özel çevre koruma bölgesi sportif dalış turizmi fizibilite çalışması*. Türkiye'nin Deniz ve Kıyı Alanları Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. TVKGM, UNDP.
- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and Recreation Management*. (Fifth Edition). London and New York: Routledge.
- Tranmer, M., Murphy, J., Elliot, M., ve Pampaka, M. (2020). *Multiple linear regression*. (2nd edition), Cathie Marsh Institute Working Paper 2020-01. <http://hummedia.manchester.ac.uk/institutes/cmist/archive-publications/working-papers/2020/multiple-linear-regression.pdf> (Erişim Tarihi: 18.03.2023).
- Türkel, İ.Ş. ve Gökdemir, S. (2021). Dalış turizmi kapsamında çanakkale boğazı ve çevresinde bulunan batıkların dalış rotalarının belirlenmesi. *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 44-74.
- Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu Faaliyet Raporu (2019-2020-2021). <https://tssf.gov.tr/wp-content/uploads/2022/01/529161-2019-2020-2021-FAALIYET-RAPORU-.pdf> (Erişim Tarihi: 23.02.2022).
- Tütüncü, Ö. (2012). Rekreasyon ve rekreasyon terapisinin yaşam kalitesindeki rolü. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 248-252.
- Usta, Ö. (2001). *Genel Turizm*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Yarmacı, N., Keleş, M.Ç. ve Ergil, B. (2017). Sualtı dalış turizminin mevcut durumu, sorunları ve geliştirilmesine yönelik öneriler: kaç. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 66-87.
- Yaşar, O. (2011). Saroz körfezi kıyılarında su altı dalış turizmi. *Zeitschrift für die Welt der Tüken, Journal of Word of Turks*, 3(1), 33-55.
- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.

- Yıldırım, B. (2015). İçerik Çözümlemesi Yönteminin Tarihsel Gelişimi Uygulama Alanları ve Aşamaları, Yıldırım. B. (Editör), *İletişim araştırmalarında yöntemler: Uygulama ve örneklerle içinde* (s. 105-155). Konya: Literatürk Akademia.
- Yıldırım, Y. (2019). *Scuba dalış alanlarının çok kriterli karar analizi ile sınıflandırılması ve bu alanları kapsayan bir dalış seyahatleri rotalaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Weber, R., P. (1989). *Basic Content Analysis*. London: Sage Universty Paper.
- Weinberg, S. L. ve Abramowitz, S. K. (2002). *Data analysis for the behavioral sciences using SPSS*. New York: Cambridge University Press.
- William, S. (2003). *Tourism and Recreation*. Essex: Prentice Hall.
- Willingham, B. (2019). The Begginer's Guide to Freshwater Diving: <https://www.diveblogz.com/the-beginners-guide-to-freshwater-diving/> (Erişim Tarihi:1.12.2021)
- Wongthong, P. ve Harvey, N. (2014). Integrated coastal management and sustainable tourism: A case study of the reef-based scuba dive industry from Thailand. *Ocean and Coastal Management*, 95, 138-146.
- World Tourism Organization (2001). *Tourism 2020 vision. Global forecasts and profiles of market segments*. Madrid: WTO
- Wormald, S. (2022). The 10 Best Dive Sites in the World. <https://blog.padi.com/the-10-%20best-dive-sites-in-the-world/> (Erişim Tarihi: 05. 04. 2023).
- WTTC Economic Impact Report (2022). [Travel & Tourism Economic Impact | World Travel & Tourism Council \(WTTC\)](https://www.wttc.org/2022/01/10/economic-impact-report-2022/) (Erişim Tarihi: 22.02.22)
- Xu, J.B. (2010). Perceptions of tourism products. *Tourism Management*, 31, 607–610.
- http-1: <https://www.cmas.org/cmas/about> (Erişim Tarihi: 28.10.2021)
- http-2: <https://www.bsac.com/this-is-bsac/> (Erişim Tarihi: 29.10.2021)
- http-3: <https://www.padi.com/about/history> (Erişim Tarihi: 29.10.2021)
- http-4: <https://scubaturkiye.org/ssi-nedir/> (Erişim Tarihi: 29.10.2021)
- http-5: <https://www.nau.org/about/our-heritage/> (Erişim Tarihi: 29.10.2021)
- http-6: <https://tssf.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 2.11.2021)

- http-7: <https://tssf.gov.tr/dalis-cankurtarma-uzman-egitim-merkezleri/> (Erişim Tarihi: 4.11.2021)
- http-8: <https://calamioresort.com/the-different-types-of-scuba-diving/> (Erişim Tarihi:30.11.2021)
- http-9: <http://fresh-water-diving.divescover.com/> (Erişim Tarihi: 1.12.2021)
- http-10: <https://www.cifteler.bel.tr/sayfa/cografyasi.html> (Erişim Tarihi:7.12.2021)
- http-11: <https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158009/sakarya-basi-sakaribasi.html> (Erişim Tarihi: 7.12.2021)
- http-12: <https://www.buyukayi.com.tr/ciftelerdalis> (Erişim Tarihi: 8.12.2021)
- http-13: <https://scubaturkiye.org/dekompresyon-hastaligi-vurgun-nedir/> (Erişim Tarihi: 7.01.2022)

EKLER

EK-1. Görüşme Soruları

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma, **Rekreasyonel Donanımlı Dalışın Turizm Çeşitliliğine Etkisi**'ni değerlendirmeye yöneliktir. Araştırma sonuçları sizlerin vereceği yanıtlar ile oluşacağından görüşme sorularını içtenlikle yanıtlamanız araştırmaya çok büyük bir katkı sağlayacaktır. Toplanan veriler sadece bilimsel amaçlı kullanılacak ve istediğiniz takdirde çalışmanın sonucu tarafınıza gönderilecektir. Katılımınız için teşekkür ederim.

Görüşme Soruları:

- 1- Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?
- 2- Ne kadar süredir dalış yapıyorsunuz?
- 3- Eskişehir Çifteler ilçesinde donanımlı dalışın geçmişten günümüze kadar olan gelişimi hakkında ne söyleyebilirsiniz?
- 4- Eskişehir Çifteler ilçesi dalış noktalarını zengin ve fakir özellikleriyle değerlendirir misiniz?
- 5- Eskişehir Çifteler ilçesi dalış noktalarda hangi dalış türleri yapılabilir?
- 6- Eskişehir Çifteler ilçesi dalış noktalarında dalış organizasyonu sizce nasıl olmalıdır?
- 7- Eskişehir Çifteler ilçesi dalış noktalarında donanımlı dalışı geliştirmek için sizce neler yapılmalıdır?
- 8- Eskişehir Çifteler ilçesinde donanımlı dalış faaliyetinin yaşadığı sorunları sıralayabilir misiniz?
- 9- Eskişehir Çifteler ilçesinin konaklama, yeme içme ve temel ihtiyaç olanaklarını değerlendirebilir misiniz?
- 10- Eskişehir Çifteler ilçesine ve dalış noktalarına olan ulaşımı değerlendirir misiniz?
- 11- Donanımlı dalış faaliyetinde yasal mevzuattan kaynaklanan bir kısıtlama yaşanmakta mıdır?
- 12- Eskişehir Çifteler ilçesi dalış bölgesinde farklı ya da çeşitlendirilmiş ne gibi turistik faaliyetler olabilir?
- 13- Başka eklemek istediğiniz bir konu var mıdır?

EK-2. Uzman Görüşü Formu

Sayın Bilirkişi,

‘Rekreasyonel Donanımlı Dalışın Turizm Çeşitlenmesi Üzerine Etkisi’ başlığı ile rekreasyonel donanımlı dalışın Eskişehir turizm çeşitlenmesi üzerine etkisini kapsayan bu çalışmanın yüzeysel geçerliliği ve kapsam değerlendirmesini yapmanız için uzman görüşünüze başvurulmaktadır. Araştırmanın genel amacı; donanımlı dalışın bir rekreasyonel faaliyet olarak sualtı dalış turizmi kapsamında Eskişehir ilindeki turizm çeşitliliğine etkisinin incelenmesidir. ‘Sualtı dalış turizmi kapsamında rekreasyonel donanımlı dalışa ilişkin görüşlerin belirlenme’ başlığı altında iki bölümden oluşan tarafınıza iletilen anket formunda ilk bölüm; Sakaryabaşı dalış noktaları (Gökgöz, Kırkkız, Karaburgu, Başkurt) ve Sakaryabaşı dalış bölgesi ile ilgili maddelerden ikinci bölüm ise; demografik bilgiler ve Sakaryabaşı dalış bölgesiyle doğrudan ilgili maddelerden oluşmaktadır. Akkoç’un (2013, s. 216) ‘Gökçeada, Bozcaada ve Eceabat ilçeleri kıyılarında dalgıçların sualtı dalış turizmine ilişkin görüşlerini belirleme anketi’nden ve yapılandırılmış görüşmelerin içerik analizlerinden faydalananarak anket formu bu araştırmanın amaçlarına uygun olarak uyarlanmıştır. Formun birinci bölümünde 1 ile 10. ifadeler arası Sakaryabaşı dalış noktalarında çekicilik ölçekleri ve 19. ifade Sakaryabaşı dalış bölgesinin çekicilik ölçeğini, 10. ve 11. maddeler konaklama, 14. madde yeme-içme, 15., 17.,18. ifadeler dalış kulübünün değerlendirilmesi, 16. ifade dalış alanı, 20. ifade turistik ürün çeşitliliği, 21. ve 26. ifadelerin arası bölgenin tanıtım ölçeklerini içermektedir. Formun ikinci bölümünde 1. ve 10. ifadelerin arası demografik öğeleri, 10. ifadeden itibaren sadece Sakaryabaşı dalış bölgesi deneyimlerine dayalı çeşitli ölçekleri içermektedir.

Taslak anket formunun hazırlanış amacı, kaynağı, değişimi ve uyarlaması ile ilgili bilgiler doğrutusunda ifadelerin düzeltilmesi, çıkartılması ya da eklenmesi gerektiğini düşünüyorsanız lütfen belirtiniz. Ayrıca genel form kuralları, anket düzeni vb. konulardaki fikirleriniz de araştırmaya değerli katkılar sağlayacaktır.

Değerli görüşleriniz için teşekkür ederim.

Anadolu Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi Gizem Cesur

E- posta:

Uzman Görüşüne Göre Yapılan Değişiklikler ve Nedenleri

Akademisyenlerin değerlendirmelerine göre yapılan değişiklikler:

- Ölçek gösteren ifadelerden birisi olan ‘Kararsızım’ seçeneği ‘Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum’ şeklinde değiştirilmiştir.
- ‘Sakaryabaşı dalış noktalarında (Gökgök, Kıkkız, Karaburgu, Başkurt) endemik canlı türlerinin mevcut olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.’ ifadesinde mevcut ve olası kelimeleri aynı anlama gelmesi nedeniyle ‘Sakaryabaşı dalış noktalarında (Gökgök, Kıkkız, Karaburgu, Başkurt) endemik canlı türlerinin olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.’ şeklinde değiştirilmiştir.
- ‘Sakaryabaşı dalış noktalarında (Gökgök, Kıkkız, Karaburgu, Başkurt) dalış ekipmanlarını taşımakta sorun yaşanmamaktadır.’ ifadesi nereden nereye, hangi araç ya da ne ile taşınmaları muğlak olması nedeniyle ‘Sakaryabaşı dalış noktalarında (Gökgök, Kıkkız, Karaburgu, Başkurt) dalış ekipmanlarının bu noktalar arasında elle taşınmasında sorun yaşanmamaktadır.’ şeklinde değiştirilmiştir.
- ‘Sakaryabaşı dalış noktalarında (Gökgök, Kıkkız, Karaburgu, Başkurt) yiyecek- içecek koşulları yeterli gelmektedir.’ ifadesinde ‘yiyecek- içecek koşulları’ kelimelerinin anlam bozukluğu yaratması nedeniyle ‘Sakaryabaşı dalış noktalarında (Gökgök, Kıkkız, Karaburgu, Başkurt) yeme- içme olanakları yeterli gelmektedir.’ şeklinde değiştirilmiştir.
- ‘Sakaryabaşı dalış bölgesinde hijyen olanakları (ekipman, soyunma odası, wc. vb.) yeterli gelmektedir.’ ifadesinde gereksiz kelime kullanıldığı için ‘Sakaryabaşı dalış bölgesinde hijyen (ekipman, soyunma odası, wc. vb.) olanakları yeterlidir.’ şeklinde değiştirilmiştir.
- ‘Sakaryabaşı dalış bölgesinde Türkiye’deki birçok dalış bölgesine göre turistlere ekonomik uygunluk sunmaktadır.’ ifadesinde dalıcının birçok dalış bölgesine gidip gitmediğinin belirsiz olması nedeniyle ‘Sakaryabaşı dalış bölgesi turistlere ekonomik uygunluk sunmaktadır.’ şeklinde değiştirilmiştir.

Dalış eğitmeninin değerlendirmesine göre yapılan değişiklikler:

- ‘Kaç yıldızlı dalıcısınız?’ ve ‘Kaç yıldır dalış yapıyorsunuz?’ ifadeleri ayrı ayrı belirtilmek yerine tek bir ifade ile açıklanabilmesi nedeniyle ‘Dalış bröveniz nedir? (Eğer bröveniz diğer kurum ve kuruluşlara aitse denkliği olan seçeneği işaretleyiniz.)’ şeklinde değiştirilmiştir.
- ‘Dalış bröveniz nedir’ ifadesinin yanıtında bulunmayan ‘tanıtım uzmanı ve rehber dalıcı’ seçenekleri eklenmiştir.

EK-3. Anket Formu

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma, **Rekreasyonel Donanımlı Dalışın Turizm Çeşitliliğine Etkisi**'ni değerlendirmeye yöneliktir. Araştırma sonuçları sizlerin vereceği yanıtlar ile oluşacağından anketi içtenlikle yanıtlamanız araştırmaya çok büyük bir katkı sağlayacaktır. Toplanan veriler sadece bilimsel amaçlı kullanılacak ve istediğiniz takdirde çalışmanın sonucu tarafınıza gönderilecektir. Katılımınız için teşekkür ederim.

Doç. Dr. Emre Ozan AKSÖZ

Gizem CESUR Yüksek Lisans Öğrencisi

Anadolu Üniversitesi- Turizm Fakültesi

Anadolu Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü

Birinci Bölüm

Aşağıdaki ifadelere katılım düzeyinizi “1:Kesinlikle Katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3: Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4:Katılıyorum, 5:Kesinlikle Katılıyorum” kutucuklarını işaretleyerek belirtiniz.

Sualtı Dalış Turizmi Kapsamında Rekreasyonel Donanımlı Dalışa İlişkin Görüşlerin Belirlenmesi. Aşağıda Çifteler, Sakaryabaşı dalış bölgesi (Gökkız, Kırkkız, Karaburgu, Başkurt) dikkate alınarak rekreasyonel donanımlı dalışı çeşitli boyutlarıyla irdeleyen 26 ifade yer almaktadır. Yukarıda verilen bölgeyi dikkate alarak (1)Kesinlikle Katılmıyorum, (2)Katılmıyorum, (3)Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, (4)Katılıyorum, (5)Kesinlikle Katılıyorum ifadelerinden sizin için en uygun olan bir tanesini lütfen seçiniz.		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
SAKARYABAŞI DALIŞNOKTALARINDA(GÖKKIZ, KIRKKIZ,KARABURGU, BAŞKURT)	1. Sualtı görünürlüğünün yüksek olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.					
	2. Yıl boyu dalışa uygunluk rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.					
	3. Sualtı flora ve fauna çeşitliliği rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.					
	4. Endemik canlı türlerinin olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.					
	5. Su sıcaklığı rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.					
	6. Dalış alanının yeraltı kaynak suları ile oluşması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.					
	7. Farklı dalış türlerinin(tatlı su dalışı, gece dalışı, irtifa dalışı vd.) yapılabilmesi rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.					
	8. Dalış alanlarının güvenli olması rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.					

	9.	Dalış ekipmanlarının bu noktalar arasında elle taşınmasında sorun yaşanmamaktadır.					
SAKARYABAŞI DALIŞ BÖLGESİNDE	10.	Turistler konaklama sorunu yaşamamaktadır.					
	11.	Çeşitli konaklama olanaklarının olması (otel, kamp ve karavan alanı) rekreasyonel donanımlı dalış için çekicilik yaratmaktadır.					
	12.	Bölgeye ulaşmada ulaşım sorunu yaşanmamaktadır.					
	13.	Dalış noktalarına ulaşma da ulaşım sorunu yaşanmamaktadır.					
	14.	Yeme-içme olanakları yeterli gelmektedir.					
	15.	Hijyen olanakları(ekipman, soyunma odası, wc vb.) yeterlidir.					
	16.	Rekreasyonel donanımlı dalış için kısıtlı bir alan sunulmaktadır.					
	17.	Mevcut dalış kulübünde temel ihtiyaçlar karşılanmaktadır(soyunma odası, ısıtıcı, wc vb.).					
	18.	Rekreasyonel donanımlı dalış için yeterli ekipman ve donanım sağlanmaktadır.					
	19.	Kano, atv, piknik, kamp ve yürüyüş alanlarının bulunması bölgenin çekiciliğini arttırmaktadır.					
SAKARYABAŞI DALIŞ BÖLGESİNİN	20.	Gerçekleştirilen rekreasyonel donanımlı dalış Eskişehir'in turistik ürün çeşitliliğini arttırmaktadır.					
	21.	Tanıtımı yeterli yapılmaktadır.					
	22.	Tanıtılması için festival, etkinlik vb. faaliyetlerin yapılması gerekmektedir.					
	23.	Tanıtılması için sosyal medya uygulamalarının kullanılması gerekmektedir.					
	24.	Çekiciliğinin artırılması için dalış dışı turistik imkanların artırılması gerekmektedir.					
	25.	Sakaryabaşı dalış bölgesi turistlere ekonomik uygunluk sunmaktadır.					
	26.	Türkiye'de sualtı dalış turizmi devlet tarafından yeterince desteklenmektedir.					

İkinci Bölüm

Lütfen aşağıdaki ifadelerden sizin için uygun olanı 'X' şeklinde işaretleyiniz.

1.	Cinsiyetiniz? () Kadın () Erkek () Belirtmek İstemiyorum
2.	En son eğitim aldığınız kurum? ()Doktora ()Yüksek Lisans ()Lisans ()Ön Lisans ()Ortaöğretim ()Temel Eğitim
3.	Mesleğiniz? (.....)Belirtiniz
4.	Yaşınız kaçtır? (.....)Belirtiniz () Belirtmek İstemiyorum
5.	Medeni durumunuz? ()Bekar ()Evli ()Belirtmek İstemiyorum
6.	İkamet ettiğiniz şehir? (.....)
7.	Ortalama aylık gelir düzeyiniz? ()4,243 bin TL altı ()4,243- 5 bin TL ()6- 9 bin TL ()10- 15 bin TL ()16- 20 bin TL ()21bin TL ve üzeri

8.	Kaç yıldır dalış yapıyorsunuz? () 1 yıldan az () 2-4 yıl () 5-7 yıl () 8-11 yıl () 11-15 yıl () 16 yıl ve üzeri
9.	Dalış bröveniz nedir? (Eğer bröveniz diğer kurum ve kuruluşlara aitse denkliği olan seçeneği işaretleyiniz.) () 1 yıldız () 2 yıldız () 3 yıldız () Yıldızlı dalıcı değilim () 1 yıldız dalış eğitmeni () 2 yıldız dalış eğitmeni () 3 yıldız dalış eğitmeni () Tanıtım uzmanı () Rehber dalıcı () Dalış eğitmeni değilim
10.	Son beş yılda dalış yapma sıklığınız nedir? () 1-5 kez () 6-10 kez () 11-16 kez () 17-21 kez () 22-26 kez () 27 kez ve üzeri
11.	Eskişehir Çifteler Sakaryabaşı dalış bölgesinde dalış yapıldığını nereden öğrendiniz? () Reklam () Broşür () Sosyal medya araçları () E-posta () Tanıdık veya aile tavsiyesi () Diğer(.....)
12.	Eskişehir Çifteler Sakaryabaşı dalış bölgesinde kaç kere dalış yaptınız? () 1-3 () 4-7 () 8-11 () 12-15 () 16- 19 () 20 ve üzeri
13.	Eskişehir Çifteler Sakaryabaşı dalış bölgesinde rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetine hangi araçlar ile katılıyorsunuz? () Seyahat acentesi () Dalış okulu () Dalış kulübü () Kendi imkanlarım
14.	Eskişehir Çifteler Sakaryabaşı dalış bölgesinde tekrar rekreasyonel donanımlı dalış yapmak ister misiniz? () Evet () Hayır
15.	Eskişehir Çifteler Sakaryabaşı dalış bölgesinde gerçekleştirilen rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetlerini turistik bir ürün olarak değerlendirir misiniz? () Evet () Hayır
16.	Eskişehir Çifteler Sakaryabaşı dalış bölgesini rekreasyonel donanımlı dalış faaliyetinin yapılması için tavsiye eder misiniz? () Evet () Hayır () Belki
17.	Eskişehir ilinde turistik amaçla geceleme sayınız kaçtır? () 0 gece () 1 gece () 2 gece () 3 gece () 4 gece () 5 gece ve üzeri
18.	Eskişehir'e rekreasyonel donanımlı dalış faaliyeti için gelir misiniz? () Evet () Hayır

Anketi tamamladığınız için teşekkürler.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Gizem CESUR
Yabancı Dil : İngilizce
Doğum Yeri ve Yılı :
E- posta :

Eğitim ve Mesleki Geçmiş:

- 2023, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Eskişehir.
- 2018, Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Lisans, Eskişehir.
- 2012, Beyoğlu Fındıklı Lisesi, Lise, İstanbul.
- 2017, Stajyer, Titanic Port Hotel (Bakırköy), Satış Pazarlama Birimi.
- 2017, Stajyer, Titanic City Hotel (Taksim), Rezervasyon Birimi.

Bilimsel Faaliyetler:

- Can, İ. I., Cesur, G. ve Aksöz, E. O. (2022). Genişletilmiş pazarlama karmasının covid-19 öncesinde ve sürecinde otel yöneticileri tarafından değerlendirilmesi. 22. *Ulusal Turizm Kongresi* (27-29 Ekim), Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, s. 303- 319.
- Cesur, G., Can, İ. I. ve Aksöz, E. O. (2022). Bir yörede sualtı dalış turizminin değerlendirilmesi: Eskişehir Sakaryabaşı bölgesi örneği. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 13-36.